

ב"ה

אין ליכט

פון תורה

ספר

גן בשמים

פירוש על שיר השירים

מהגאון מווילנא

בלשון הקודש

ואידיש

65

הוצאת אמונה

ברוקלין נוא יארק,

שנת תשל"ז לפ"ק

ס פ ר

גן בשמים

ביאור על מגילת שיר השירים מהנאון
רבינו אליהו ז"ל מוילנא. עם ביאור
חדש גן בשמים מפרד"ס הראשונים ואחרונים
חכמים ונבונים. כמלקט שבלים לקטתי ואספתי
שרשים וענפים נצנים ופרחים. והוספתי נופך
בשמים משלי להבין במקרא ובדברי חז"ל בדרך
קצרה. בנתיב ישרה. בשפה ברורה. וגם ביאור
על שמונה שירים מספר תהלים ונקרא בשם
לוית חן.

מאתי שלמה ב"ר חיים חייקיל יאנאווסקי
מעיר זעלווא יע"א :

פיעמרקוב

בדפוס של הרבנוכו' מו"המרדכי צעדערבוים נ"י
שנת תרס"ח לפ"ק

СЕФЕРЪ ГАНЪ ВЕСОМИМЪ.

т. в. Вальзамическій Садъ. (Комментарій къ книгѣ Пѣснь Пѣсней)

Соч. Соломона Яновскаго.

ПЕТРОВЪ. Типографія М. Цедербаума. 1908.

הסכמות הגאונים

בעה"י בא לפני הרב המופלג הדורשן המופלג י"א מרביס וכו' מהור"ר שלמה מגיד מישרים דק"ק פיעטרוקוב עם ספרו גן בשמים על שה"ש. והנה ראיתי בו שמבאר כל פסוק ופסוק ע"ד רמז בין אהבת ישראל להקב"ה ועל קבלת התורה ועל בנין מקדש ראשון ושני ועל בנין העמיד. והנה דברים היולאים מן הלצ נכנסין אל הלצ. וכבר איתמחי גברא שיפה דורש ואיתמחי קמיש ספרו זאת נחמתו על מגירת רות ועל אקדמות לזאת הנני אומר שמהראוי לסייעו ולתמכו

בעה"י בא לפני הרב המופלג הדורשן י"א מו"ה שלמה מגיד מישרים דק"ק פיעטרוקוב עם ספרו גן בשמים על שה"ש וראיתי בו דברים נכונים דברים המושכין את לב בני ישראל ללהבת הבורא. ומזה רצה לסייעו להוליא לאור מחשבתו הטובה. וגם בלי נדר אקח ספר אחד כשילא מבית הדפוס:

הקטן מאיר יחיאל הלוי
חופ"ק אסטראווצק י"א

בכל מאי דאפשר למען שיוכל להביא לבית הדפוס את ספרו היקר. וגם אנכי אקח את ספרו כשילא אי"ה מבית הדפוס.

ובעה"ח יום ה' פרשת שמות תרס"א לפ"ק פה רדאמסק:

צבי מאיר הכהן ראבינאוויץ חופ"ק הג"ל

גם אנכי ראיתי את הספר גן בשמים בכתובים אלל הרב מהור"ר שלמה כ"י. וגם שמעתי מפיו דברים הגונים הראויים לאמרום ולשמעם. כי טעמו לשבח. ולכן גם אנכי אקח בל"ג ספר אחד כשילא מבית הדפוס. ומזה רצה לסייעו להוליא לאור את ספרו היקר.

באמי עה"ח ב"ג מרחשוון תרס"א:

מרדכי הלוי איש הורוויץ
גם

בעה"י כאשר בא לפני הרב מו"ה שלמה כ"י עם ספרו גן בשמים על שה"ש. ואף שאני מוטרד מאוד וראיתי בו רק מעט מועיר. אבל ראיתי שהם דברים ישרים ע"פ דרכי הראשונים כ"ע. ומזה רצה לסייעו להוליא מחשבתו הטובה לפועל.

באתי על החתום פה ק"ק פיעטרוקוב

ב"ג מרחשוון תרס"ב לפ"ק:

שמחה יאיר חוגה פ"ק הג"ל

גם חני אקח בל"ג את ספרו של הרב המהר"ר שחי' בלחמו מביהד"פ .
 ואשלים כפי אשר ישת עלי . פ"ק בענדין
 ב' וירא תרם"ב לפ"ק :
ישבר בעריש חונה פ"ק הג"ל

כל פסוק ופסוק בטוב טעם ודעת . לכן באתי גם חני לבקש מאחז"י להיות להמחבר הג"ל לעור ולסעד בכל מאי דאפשר למען שיוכל להוליח את מחשבתו הטובה לאור . וגם חני אקח את ספרו כשילא מביהד"פ . ובאתי על החתום יוס ז' דסלימות תרם"ב לפ"ק . פה קליביצק :

יעקב ראבענאוויץ הבהן חופ"ק הג"ל

<p>בעזה"י גם חני אקח את הספר גן בשמים של הרב המחבר כאשר ילא ח"ה מבית הדפוס . ונתתי על זה מעות קדימה . ד' דסליחות תרם"א לפ"ק :</p>	<p>בעזה"י כאשר ילא ח"ה גן בשמים מבית הדפוס אקח גם כן ספר אחד מאת המחבר הג"ל . כי שמעתי מפיו דברים יקרים . ואשלים מחירו כפי אשר ישת עלי .</p>
--	---

<p>בעזה"י גם חני אקח את הספר גן בשמים של הרב המחבר כאשר ילא ח"ה מבית הדפוס . ונתתי על זה מעות קדימה . ד' דסליחות תרם"א לפ"ק :</p>	<p>נחום בן לאדוני חבי מו"ה דוד צבי ז"ל חופ"ק משעננסמחוב יע"א</p>
--	---

את דבריהם במליצות טונות להמשיך את לב בני ישראל לאהבתו יתברך . לכן גם חני ח"ה אקח ספר לעת זאת הספר מביהד"פ במחיר אשר ישת עליו . ואהי' מהמסיעים לדבר מלוא .

דברי הכותב למען כה"ח ה' ויחי י"ב שבת תרם"א לפ"ק :

שמואל שלמה ב"ר אברהם כ"י חונה פ"ק בעלכותוב

מדרי עבר פה הרב המגיד הדרשן המופלג מו"ה שלמה נ"י חיון וחקר משא מודברותיו בתוך ערת ישראל ביורארשא ופיעטרקוב יע"א. ובידו מחברת הקודש אשר הולידו עשונותיו לבאר ולפרש בנועם ד' ולבקר בהיכל קודש הקדשים בשיר השירים. נעימות דבריו במגילה עפה ראייתו כי נפלאות ידבר ממתקת דבש יפה. ומלוא לסייעו למען שיוכל להוליאם אל הפועל ולגמורם כי ראויים הם למי שאמרו. ואי"ה

בעזה"י גם אחי אהרן בל"ג את הספר **אין בשמים** כשאל מביהד"פ מהרב החריף ובקי הוקר וכו' מו"ה שלמה נ"י ב"ר חיים חייקיל ז"ל מ"מ דק"ק פיעטרקוב. ומלוא גדולה לעזור להרב המחבר כי איש יקר הוא ומלא דבר ה'. וכבר אסידו עליו גדולי ישראל שליע"א. באתי עה"ח יוס א' ח"י שבב"ת תרס"ב פה מינצק:

נאום **יחיארי מיכל** חופ"ק הנ"ל כאשר ילא הספר מצית הדפוס אקחהו לתת מחירו. ויישר כמו של המחבר בעד מפעלו לאשורו:

דברי המיחל לשלום אסורי התקוה לעת המקוה. פה ק"ק סקערנעוויץ יע"א. ה' מקיץ תרס"א לפ"ק. נאום **מנחם נחום** חוגה פק"ק הנ"ל.

ב"ה בשם ד' ובעזרתו ית"ש בא חכם לגבוליו הרב המופלג הדרשן המפור' יראת ד' היא אולרו וכו' מו"ה שלמה נ"י מפיעטרקוב אשר כבר איתמחא גברא בס' שהוליא לאור על מגילת רות חכו ממתקיס בדברים נחמדים ועתה הוא מביא לדפוס ספרו **אין בשמים** על שה"ש דבריו יקרים כחותם של בוסס אשר כל הנכנס קולט ריח טוב. לכן מהראוי לקרב את הרב המחבר שיחי' כי בילדותו היה עסיר גדול מהנה אחרים בשלו בדקדק וגמ"ח. ועתה נשאר לו רק טוב סמרה תורה ויראה. ומלוא רבה לסייעו בכל עוז כעתירת הכותב אור ליוס ג' פ' שופמים תרס"א לפ"ק:

גם אחי אהרן אי"ה **גם** אחי אהרן בל"ג **הס' אין בשמי'** את הספר **אין בשמים** מהרב במחיר אשר יוסת עליו. באתי עה"ח החתום **אריעזר** יוס ג' תולדות **רוך** בהרב הלדיק תרס"א פה טושין: **צבי יעקב** הקדוש מו"ה **הר"ר** זל"ל פה ק"ק האב"ד דק"ק הנ"ל. ראדעשיין:

גם אחי אהרן בל"ג חיצור אחד מהרב המחבר נ"י. באתי עה"ח אור ליוס ב' דמנכה תרס"א פה לוביטש:

העיר **בצלאל** בהרב הג' הלדיק מוהרי"ד זל"ל חוגה פ"ק הנ"ל. גם

צבי יחזקאל מיכלואהן אבדפ"ק פרונסק והגליל

הסכמות הגאונים

בעזה"י זהותי פה ביאלאבזעק במקום כבוד חותני הרב הקדוש שליט"א הביא לפני הרב המופלג מהו"ש שלמה חיבור לטהרה אשר נטע גן בשמים על שה"ש וגם הוסיף במעלה פירוש הגר"א ז"ל מווילנא . וכבר יש לו הסכמות מגדולי"ם גם ביודעי ומכירי הגאון שר התורה מוהר"ר יוסף אבד"ק סלאנים שיחי . לזאת נמלאתי גם אני לכתוב ידי לקבל ספר אחד כשילא מבית הדפוס ובודאי מלוה רבה לסייעו

ב"ה גם אנכי אחיה בין המסייעים לדבר מלוה להרב המחבר כ"י . ואקח בל"ג חי"ה ספר אחד כאשר ילא מבית הדפוס ונתתי מעות קדימה . יום ג' מקץ ב' דחטכה תרס"א לפ"ק :

אהרן פנחס

בהר"י ז"ל דומ"ל צפה לובישיש

בעזה"י חיילע לאתני הרב הדרשן המופלג מו"ה שלמה כ"י והראלה לי את חיבורו גן בשמים על שה"ש אשר ריח בשמים לו וטעמו לשבח מעולפת ספירים ע"פ דרך הראשונים . ע"כ חף ידי חכון עמו . ובל"ג כאשר ילא מצהד"פ אקח ספר במקח כפי אשר יוסת עליו . ומלוה רבה יחשב לכל מי אשר יתמוך בידו בתמיכה מעולה להוליא לאור את ספרו היקר וכימי לאתנו מאמ"ל ברוב פלחות כן עוד מוכה לגאולה שלימה צ"ב חמן :

צפה"ח ד' ניסן תרס"א לפ"ק . נאום נתן ראבענאוויץ צא"ח הרב הקדוש שליט"א פה ביאלאבזעק יע"א

בכל מאי דאפשר ואחתום בצרכת שלום והללחה לכל המסייעים וכימי לאתנו מאמ"ל יראנו נפלחות ברוב ישועות ומוכה לגאולה שלימה צ"ב צרחמים בכלל כל ישראל חמן :

באתי עה"ח ד' ניסן אסת"ר לפ"ק **חיים אלעזר שפירא**

גם אנכי נתתי מעות קדימה על הס' גן בשמים ואקח אותו בלי נדר כאשר ילא מצהד"פ . באתי על החתום אבינודור שפירא בהרב מו"ה ש"ש אבד"ק פרושיטאק

גם אני אקח חי"ה הספר גן בשמים . יום א' וישב . תרס"ב לפ"ק . פה ווידאמע : קלוניטום קלמן בער אב צ"ד דק"ק הי"ל

בל"ג גם אני אקח הספר גן בשמים וצפה"ח יום א' פ' בא שנת גילה רנה ושמחה לפ"ק פה ריקא : נתן נטע אב"ד דק"ק הי"ל

גם אני אקח ספר מהרב המחבר כשילא מבית הדפוס חי"ה ונתתי לו כסף קדימה . באתי על החתום יום א' תולדות תרס"ב לפ"ק . הרב המופ"ק מאנדרזוב .

איקלע לאתני הרב המופלג ירא ד' מרבים כש"ת מו"ה שלמה כ"י מגיד מישרים בווארשא וספרו בידו שחיבר פירוש על שיר השירים . וראיתי צו דברים נחמדים וטובים . וכן יש בידו פירוש הגר"א על שה"ש . וסידרו יפה וצדעתו להדפיסו . בכך כשילא הספר מצהד"פ אקחהו גם אני במחיר אשר יוסת עליו . דברי המדבר לכבוד התורה ולומדי' . באתי עה"ח ט"ז שבת תרס"א לפ"ק :

גם אנכי אקח ספר אחד מהרב המחבר הי"ל . באתי עה"ח שנת תרס"א לפ"ק ב"א ימים למתמונים :

יעקב מנחם חונה פק"ק סילעוו

ישראל פנעיא"ל הלוי לנדא חופ"ק גלאוונא

הן מאז ומקדם שמו אנשי הקודש אשר שערי החכמה לפניהם פתוחים ורוי התורה לפניהם גלויים את עיניהם בשיר הקודש הזה. המה יחוו דעתם ויתנו עידיהן כי מחזה השיר הזה הוא עמוק עמוק מי ימצאנו ארמון סגור וחתום מי יביאנו כל סתר צפון וחבוי בקרבו על שערי הפרכות למסך ולפנים מהפרכות הארון והכרובים חונים, לא היה העולם כדאי כיום שנתנה בו שיר הקודש הזה שיר זהב מווקק, שיר מבחר פנינים, שיר מבחר מכל החמשה ואלף שירים, שיר שכולל כל עניני התורה והחכמה, ובווהר הקדוש בספר שמות דף קמ"ג איתא כזה שירתא דא אמרה שלמה ברוח קודשא, תושבחתא דשירתא דא דאיהו כללא דכל אורייתא כללא דכל עובדא דבראשית, כללא דרזא דאבהן. כללא דגלותא דמצרים, וכד נפקי ישראל ממצרים ותושבחתא דימא. כללא דעשרת הדברות וקומא דהר סיני. וכד אזלי ישראל במדברא עד דעאלי לארעא ואתבני בי מקדשי. כללא דעיטורא דשמא קדישא עלאה ברחימו ובדחילו, כללא דגלותהון דישראל בני עממיא ופורקנא דילחון, כללא דתחיית המתים עד יומא דאיהו שבת לד' מאי דהוה ומאי דהווי ומאי דזמין למהוי לבתר יומא שביעאה כד יהא שבת לד' כלא איהו בשיר השירים, כל אלה נשגבות בשיר הקודש הזה, ולכן תסמר שערות ראשי פלצות תבעתני בלחות יבהלוני ידי תרפינה ותפעם רוחי בקרבי אם לעשות מלאכתי ולהפיץ מזימותי עלי תבל ולשלוח על פני חוצות ספר מחברתי, או לחבוק ידי ולטמון את כל אשר הוציא עמי בעמל כפים, ובעזרת שמים, תחת עמק המים מפני פחד הדר גאונו של השיר הקודש הזה שיסד שלמה בן דוד מלך בירושלים, ויתנגחו שני דיעות בקרבי ותחי למלחמה כבדה מחנה מול מחנה ואיש חרבו על ירכו, דעה אחת היתה עצתה להרוס

פירוש ע"ט

אונזערע הייליגע חכמים וואס דיא שערי החכמה איז פאר וויא אפין אונ וויא ווייסן דיא סודות התורה האבין וויא שוין פריער גאנגט אז אין דעם הייליגין שיר השירים גיפונד זיך גרויסע סודות פאר בארגיגע וונדער אוף זייגע מויערין הייגנט דער פרוכת אונ פון איגעווייניג טוט רוען דער ארון מיט דיא פרוכים. דער טאג וואס אין אים איז דער שיר השירים גיגעבין גינוארין איז ער אזוי גרויס וויא דער טאג פון קבלת התורה. דאס איז א שיר פון ריין גאלד פון דיא בעסטע בורלייגמין. דאס איז א שיר דער בעסטער פון אלע טוונג מיט פינף שירים וואס דער ספר שלמה האט גיאנגט. דאס איז א שיר וואס אין אים איז כלול דיא גאנצע תורה ובהכמה. דער זוהר הקדוש זאגט אז דעם שיר האט שלמה הספר גיאנגט מיט רוח הקודש. דער שיר איז גייער גילובט אין אים איז כלול דיא גאנצע תורה. אין אים איז כלול גאנץ מעשה בראשית. אין אים איז כלול דיא סודות פון אונזערע עלטערין. דער

אין

להרוס את החומה והבנין אשר בניתי וזאת מענתה לא לעני בדעת כמוך גלמוד מכל עצה ותושיה מכל חכמה ובינה לבאר את דברי המלך שלמה אשר הוא ברוח קדשו העטוף את עשתונותיו הרמות בשמלת משל ומליצה והטמון עמוק עמוק מדעים נשגבים בחזרה סתומה וסגורם בדלתים ובריה משמר על משמר מסגרת על מסגרת ואיה הוא המפתח אשר בירך לפתוח בו מסגרת מחשבתו איככה תלבוש עו ותעצומות לגשת אל הקודש לבאר את השיר הזה אשר אין כמהו נשמע בין צבאי מעלה, איכה תעבור את הים הנורא הזה ואין בירך אניה ונס ימוש, שנית הלוא אתה עני בכסף ובמה תוציא לאור את חיבורך איה תקח על הוצאת הדפוס ואם תלך לאנשים לבקש עזרה האם לא ידעת אשר בזמנים האלו יתנו לספרים חדשים כתף סוררת עד כאן מענתה, ודעה השנייה תגיד חידתה כמשל מילתה איש היה בארץ עוץ עושר גדול ולו בית חומה גדולה ואצל הכית היה גן של בשמים, ולו בן יחיד ויאהב את בנו ככבת עינו ויהי הבן על שלחן אביו כל ימי חי האב, והיה אחרי מות הוקן התחיל הבן לעסוק במסחר למצא טרף לנפשו אך לא לעולם חוסן ולא לנצח עושר וכל אשר עשה לא הצליח בידו וידל מאוד ולא נשאר לו מכל העובון של אביו רק הגן הקטן, ויהי כאשר ראה הבן כי באו מים עד נפש ויתן עצות בלבו ויאמר כל אשר ירשתי מאבי הלך לאברון רק הגן עוד בירי לפקרון ואת לאות אשר רק מהגן אמצא לחם בתי ויקח בכל אמצעי כחו לעבוד ולשמור את הגן ויפרח בו מור ואהלות עם כל ראשי בשמים ויעש לרקח מרקחת וילך עמוהן בכל בתי השרים ויאמר להם הלוא לכם מאכלים טובים ונחמדים שמעו נא לעצתי וקחו מהמרקחת אשר עשיתי לפניכם ותנו בהמאכלים היקרים אז תראו כי עוד יוסיפו מעמם ודיחם עשרת מונים וכאשר פתח כן היה התענג מהריח הטוב אשר בגן גם טרף לבייתו היה לו מהגן כל ימי חייו, המשל הזה עלי פתרונו אני הייתי בן נחמד לאבי ואמי אבי היה עושר גדול עליו נשענתי לחץ ודחקות ועול הפרנסה לא ידעתי גם הייתי

פירוש ע"מ

איה האב נבועט און פיל פח אויף דעם פיר לויגט, אונ דאס איז איר מענה גיט פאר אזוי א עני בדעת וויא דא ביסט איז ראוי צו גיין בשירין דיא הייד פון סלך שלמה וואס אין אים איז פאר באהאלטן זיינע הויבע גיבאקן, אונ ער האט זייא פאר שלאסין מיט מערין אונ מיט רינגלען מיט טאפעלע שלעסער, וואו האטטו א שליטל און ביין האנד צו עפענן זיינע פארשלאסע סודות, וויא קאנטטו זיך אן קליידן מיט א שטאקקייט צו גנענען צו בשירין אזו א שיר וואס א זעלבר איז גיט גהערט גווארן צו ווישן די אייבערשטע מלאכים, וויא קאנטטו איבער פארן דעם שטרעקליקן גם אונ דו האסט גיט קיין שיר מיט א זעגיל אונ גיט קיין היידער מיט וואס צו קירענען דיא שיר, צווייטיגס דאס ביסט דאך אקעס אין געלט נוא מיט וואס וועסטו קאנען ארויס פרענגן דיין חיבור וואו וועסטו געמן געלט אויף הוצאות הדפוס, אונ אז דוא וועסט

געמן גיין צו מענטשין צו געטין הילף ווייסטו דאך אז דיא צייטן שטט מען זיך קנאפף וואס גערין צווא דיא מחברים דאס איז גיווען דיא מענות פון דער דעה, אונ דיא צווייטע דעה האט גוואגט איר עצה מיט א קישל עם איז גיווען א עושר אונ ער האט גיהאט אפן הייד דער זון איז גיווען אויף דעם פאטערס מיט פל זמן דער פאטער האט גילעבט, וויא ער איז גישטארבין אונ דער זון האט אליין אן גיחבין צווא סאכין גישעפטין האט אים גיט מצליח גיווען אונ ער איז זייער אקעס גיווארין דער פאטער האט אים איבער גילאזין א גרויס גימועקט שמוב מיט פיל געשיות האט ער דאס אללעס פאר לוידין גאר א קליין גערקטיל פון בשמים איז גיווען לעבין שמוב דאס איז אים גיבליבין, עם איז אים גווארן זייער גיט גיט ער האט גיט גיהאט מיט וואס צו דר גערין זיין נפש, ער האט זיך באקלערט אללעס ווס איה האב גרשט פון

הייתי אצל מורים טובים וישעו בי מנן חכמת התורה, ויהי כאשר הלך אבי בדרך כל הארץ הוא הלך למנוחות ואותי עוב לאנחות שמש ההצלחה לא זרחה עלי ואף שנשאר לי ירושה בית גדול באמצע העיר אך איש נפל מן השמים ותבער את הבית וכל אשר בו קניתי לי שדה ובקר וסוסים גם היה לי עבדים לעבד את הארמה לחרוש ולפתח ולשרד אותה ולזרוע בה זרע קצח וכמון חטה ושעורה למען להוציא ממנה לחם, אך אלהים הראני לדעת כי לא מחשבותי מחשבותיו והארץ התמוטטה מתחתיו והיו רעב בארץ אין זרע ואין קציר אז ראיתי אשר גם זאת מעם ד' צבאות יצא הפליא עצה הגדיל תושיה לאמר לי מן השמים לכו לחמו בלחמי חסורא מחסרא ותבי קתני ורק מנן חכמת התורה תעשה מרקחת לגופך ולנפשך וכמו דאיתא בספר חסידים (ס' תק"ל) מי שגלה לו הקב"ה דבר ואינו כותבה הרי זה גזול ממי שגילה לו וזה שנאמר והאלהים יביא במשפט על כל געלם שגורם שנעלם ואם כותב איזה חידוש עולה לו במקום קרבן ואם אינו כותב עתיד ליתן את הדין ועיין בספר נפש החיים (שער ד' פ' י"ב) וגם לא מלבי יצאו הדברים האלו כי אם מראשונים אנשים חכמים ונבונים אשר ושלמים אשר ככר הבאתי את שמותם בחיבור זאת נחמתי רק מעט בשמו הוספתי למען יתנו דברי המלך שלמה את ריחם הטוב כגן ד', ועל דבר אשר אין לי כסף אמרתי אור נא כנבור הלצרך והשלך על ד' יהבך, במח עליו והוא יעשה ישראל עם קדושים בני רחמים טובים ותמימים נדיבים ומפורים הם ישמעו לקול תחנוני ויעזרו לי לגבור את מלאכתי מלאכת עבודת הקודש, ובפרט שכבר הם מכירים אותי מהחיבור וזאת נחמתי על מגילת רות אשר כבר מעמו את מעמו כמעט לשד השמן ובודאי יכספו גם לספר **גן בשמים** על מגילת שיר השירים ובפרט להביאור מהנאון **רבינו אליהו** וצ"ל מוויילנא אשר כל תהלה לו אך למותר כי שמו חולך מקצה העולם ועד קצהו ולכן נצחה וגברה ורחפה הריעה הואת את הריעה הראשונה ואמרתי יעבור עלי מה ואתן את דברי לרפום למען בעמ ברזל ועפרת בצור יחצבון לעד:

ומצאתי

פירוש ע"מ

פון מיין פאטער איז מיר פאר לוידין גווארן נאר דער גערטיל בשמים איז מיר גבליגן. דאס איז א צייגן אז נאר פון דעם גערטיל וועל איך גיפונן מיין פרנסה. ער האט גנומן מיט זיין גאנצן כח צו ארבעטן דעם גערטיל עם האט אין אים גיוואקסן בשמים. ער האט גינומען דיא בשמים און איז גיגאנגן צו דיא שרים און האט צו זיין גיאנגט איר קאכט דאך גוטע מאכלים געמט נאך פון מיניע בשמים און מוט אריין אין אייגערע גוטע מאכלים וועלן זיין נאך מער פעס האבן און וועלן זייער שמעקן מיט א גוטן ריח. אונזעם האט אים מצליח גינען ער האט גיהאט פון דעם גארטן בשמים פרנסה זיין גאנצן לעבן. דר משל מיט דעם פתרון איז אוף מיר מקיים גווארן מיין פאטער איז גינען א עושר קיין עול פרנסה האב איך ניט גרויסט. איך בין געווען גיליבט בייא מיין פאטער און מוסר

זיי האבן מיר געגעבן לערנן תורה. ווי מיין פאטער איז אונזעך בדרך כל הארץ, ער איז אונזעך למנוחות און איך האב גנומן אליין צו א פירן מסדר. פיל גוטע גישעפטן האב איך גיהאט א צוואנציג יאר. איך בין גינען א גרוסער סוחר איך האב גיהאט פעלדער מיט פיל גיהמות און פערד און קנעכט. פלוצלינג האט דיא זון אויף גיהערט צו א שיינען עם איז גווארן א הוגער אין מיניע פעלדער ניט צו זייען ניט צו א שטארקן עם איז אלעס פיר לוידין גווארן. עם איז מיר איבער גבליגן א ירושה א גרויסע שטוב עם איז אראפ א פיגער פון הימל און עם האט פאר געקנט דיא שטוב מיט אלעס נואם אין איר איז גינען. עם איז גיקומען מיט עד גבש עם איז מיר נאר איבער גבליגן דיא ביסיל גוטע בשמים פון דר תורה וואס מיניע מורים האבן אין מיר פארפלאנצט. האב איך מיר כאקלערט מן

הכחם

הקדמה

ובמצאתי בשיר הקודש הזה מ"ג דברים. א) שבח של שיר הקודש הזה. ב) בקשה על גלות השכינה. ג) בקשה על גלות הגוף. ד) כנסת ישראל התפאר שהיא נאה כשושנה. ה) תשובת הקב"ה. ו) ישראל תחת כנפי השכינה. ז) השבעה להאומות. ח) סיפור יציאת מצרים. ט) סיפור קורתם אצל הים. י) סיפור קורתם במדבר. יא) מעם בנין המשכן. יב) המשכן וכל כליו המה בנינים נצחיים. יג) רמזי המשכן. יד) תהלה ושבח מהקב"ה לישראל בזמן שעושין רצונו. טו) סיפור עליית השכינה ממשכן שילה אל בית עולמים. טז) כח מעשי הצדיקים. יז) הבטחה לישראל. יח) מעלת התורה והמצוות. יט) גרמא בנוקין. כ) חורבן בית ראשון. כא) שאלת האומות. כב) תשובת ישראל. כג) סיפור בנין בית שני. כד) תשובת ישראל להשכנים. כה) יחוס ישראל. כו) עליית ישראל כמו השחר. כז) דמיון ישראל לנינת אנו. כח) סיפור גלות מלך יון. כט) תשובת ישראל. ל) חשיבת ישראל. לא) חשיבת התפילין. לב) הבטחה לישראל. לג) בקשת ישראל. לד) כנסת ישראל מבקשת שיחזיר שכינתו לציון. לה) מאמר הקב"ה לישראל. לו) מאמר ישראל להקב"ה. לז) שאלת הקב"ה מבית דינו הצדק. לח) חשיבת בית דינו הצדק. לט) תשובת ישראל. מ) צעקת ישראל. מא) תשובת הקב"ה. מב) עצת ד' לעולם העמוד. מג) תפלה לישראל, וגם הוספתי לשיר הקודש הזה עוד ביאור על שמונה שירים מספר תהלים המדברים באותו ענין וקראתיו בשם לוית הן :

ואליכם

פירוש ע"מ

הספם ויול השירה או נאר פון דעם גן
 בשמים פון דר תורה נאל איך ויכין פרקסה
 פאר דעם נפש מים דעם גוף. איך האב
 גינזקען ויכין אין דיא טייערי גערטנער פון
 בשמים פון דיא ראשונים ויחרונים ויאם
 ויזא ענין גיווען אנשים חכמים ויבונים
 יראים ושלמים. איך האב שוין גיבראכט
 וייערי געקן אין ספר זאת גת קת י. איך
 האב גיפגן אין זיי טייערע אונ זיסע רייד
 וים זיי נאגן אין דער תורה אונ בפרט אין
 דעם הייליגן שיר השירים. איך האב נאך
 אביסיל בשמים צוא גיליגט טענען וייער
 שפעקין די רייד פון קלה שלמה אזוי וויא
 דער נאקטן פון נאט. אונ וועגן דעם
 ויאם עס פעלט מיר אויף הוצאות הרפוס
 האב איך מיר גיטאן נאגן האב דעם בשחון
 אויף נאט ער וועט מיר גוים העלפן דורך
 גושע ירדן ויאם זיזא וועגען בני חכמים.
 ויזא וועלן צוא העדין מיין גיבעט אונ זיי
 וועלן מיר העלפן ארום צו בהענגען מיין
 הייליגע ארבעט. אונ בפרט אז זיי קאנען
 מיר שוין פון דעם חיבור זאת נחמתי ויאם
 זיזא האבן אים שוין פאר זוכט אונ ער איז

אקרבן

ואליכם נדבי ישראל אקרא ואבקש מכם מעט עזר וגדול שכר המחויק כהלומד עצמו . וכמו דאיתא במדרש (ב"ר פ' צ"ט) לייבך הקדים הכתוב את זבולון ליששכר העוסק בתורה מפני שמאכלו ועליו נאמר עץ חיים היא למחויקים בה וכן (בסוטה כ"ח) גבי שמעון אחי עזריה ובפסחים (נ"ג) כל המטיל מלאי לכים של ת"ח זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנאמר כי בצל החכמה בצל הכסף . ובזהר הקדוש פ' ויחי מאן דסעיד למרא דאוריית' נמיל ברכאין מעילא ותתא, ובמדרש שמות רבה (פ' ל"ח) קחו עמכם דברים אלו דברי תורה ואני מוחל לכם עונותיכם ורצונם על קוני ספרים קחו הוא לשון קנין כי בזה מסייע לת"ח להפיץ תורתם וצדקתו עומרת לעד ובסנהדרין (ק"ב) אחאב מתוך שהנהגה ת"ח כפרו לו מחצה, וכבר אמרו רבותינו המצוינים דברים נבואים ועליונים בשכר המחויקים הנאמנים, בעולם הבא צפונים ובעולם הזה חנונים, אהליהם יהיו שקמים ורעננים נצורים ושמורים כאישונים מאושרים דשנים ורעננים, ויזכו בשוב נאמנים לארץ הקדושה ברננים במהרה בימינו אמן :

דברי המחבר שלמה ב"ר חיים חייקיל יאנאווסקי

פירוש ע"מ

א קרבן וענין בספר נפש החיים . אינן איך האב גיפונען אין דעם הייליגין שיר השירים דבייא און פערציג זאכין וויא עס איז אום גירעכניגט אין דעם לשון הקודש :

און אייך יודין טוא איך בעטין איר נאָלט מיר מחזיק זיין דער שבר פון דעם וואס איז מחזיק איז גלייך וויא דער שבר פון דעם וואס לערניגט דיא תורה און דערום האט דער פסוק גיפערט צוא זבולון פאר ישישכר ווייל ער האט אים מחזיק גינען און אים איז גואנט עין חיים היא למחויקים קה . און אזוי נאָנט דיא גמרא אין פסחים דער וואס איז מחזיק דעם פ"ח איז ער זוכה צוא ויצין בישיבה של מעלה וויא דער פסוק נאָנט בצל החכמה בצל הכסף . און אין זוהר הקדוש פרשת ויחי שמיית אז דער וואס גיט שפיוו למרא דאורייתא נעמט ער ברכות פון אוריין און פון אונטן

דר מדרש שמות רבה נאָנט קחו עמכם דברים נעמט אייך דיא רייד פון דער תורה וועל איך אייך מוחל זיין אייערי עבירות איז זייער פוננה אייך דיא וואס קופין ספרים קחו איז א לשון קנין . וייל מיט דעם העלפט ער צוא פאר שפכייטין די תורה און זייער צדקה איז אויף אייביג . אין סנהדרין נאָנט די גמרא אחאב האט מהנה גינען די פ"ח האט מען אים מכפר גינען האלב עבירות . און אונזרע חכמים האבין שוין לאנג גינאנט גרוסע זאכין וועגן דעם שבר פון די ווס זענן מחזיק דעם פ"ח אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט . וינערע גיצעלמין וועלן זיין רואונג און צווייגהאפטניג ער וועט זיין גיהיט וויא דער שווארץ אפיל פון אויג . און זיי וועלן זוכה זיין זך צו ווידער גערין אין דער הייליגער לאנד מיט גינאנט בקהרה ביימינו אמן :

שיר השירים א

א א שיר השירים אשר לשלמה :

ישקני

ש רבתי

ביאור הגר"א

גן בשמים

א (א) שיר השירים אשר לשלמה . פי' במלכים (ק' ה') נאמר וידבר שלמה אלפים משל וספר משלי הוא המובחר מן השלשה אלפים משל . עוד נאמר עליו וידבר על העמים מן הארז כו' ודברי קהלת הוא המובחר מן וידבר על העמים . עוד נאמר עליו ויהי שירו חמשה ואלף וספר שיר השירים הוא מובחר מן החמשה ואלף שירים . אשר לשלמה שיר אשר שלמה כל ימי חייו . וזכור חזק כתב שיר השירים תהר"ו סימן פ"י תיבת השירים במלוכה עם התיבה עולה תהר"ו וזו החסוב ה"ה עולה ו' . שו"ן עולה ג' מאות וששים . יו"ד עולה עשרים . רי"ג עולה ה' מאות ועשרה . יו"ד עולה עשרים . מ"ס עולה במונים . אך הכל עולה אלף והתיבה ו' אותיות עולה תהר"ו . והיו הסימן שיר השירים זה השיר הוא למעלה מן התהר"ה

א (א) פסוק ראשון מדבר משבח שיר הקודש הזה . תנו לבצבס לדעת דברים חובלים להבנת אש . אש מתלקחת בלהב גורא . עומדים ברומו של עולם שיר ושבח לאל גורא . אהבת בני ישראל לאהיבם שבשמים ואהבת האב אל בניו . חזיון לימים רחוקים מצית ראשון עד בית שלישי נאמרים מפי החכם מכל האדם ומכל חכמי קדם . ובחכמתו היה לו חלק וחמש שירים והמעולה מכולן הוא שיר הקודש הזה ולכן רשם בתחילת הספר שיר השירים לדעת שהוא שיר המובחר

מכל השירים : אשר לשלמה . שם המבחר הוא שלמה החכם מכל האדם :

במדבר שה"ש איתא כי שה"ש אמרו מלאכי השרת על הים וי"א בסיני מפיו יתברך וי"א במסכן . והפליאה הלווא הוא מהשלשה ספרים שאמר שלמה ע"ה שה"ש . משלי . קהלת . אמנם ביאור הענין הוא כך כל נפש מישראל יש לה חלק וכה בתורה מתיחסת אל בחינתה והשם יתברך יזכיר מאמר ההוא בשם בעליו עוד טרם יולד הנפש ההיא ויאמר זה חלק של פלוני וכמו דאיתא במדרש (ס' במדבר

פירוש המלות והענין

א (א) שיר השירים . שיר המעולה והמובחר שבכל השירים : אשר לשלמה . שם המבחר שלמה החכם מכל

פירוש ע"מ

א (א) שיר השירים . דער ערשטער פסוק דעם ווענין דיא גרויסקייט פון דעם הייליגן שיר . גיט אייגער הארץ צו פרשטיין דינע רייד ווס ויזא האקון וויא דיא פלאקען פייגער . געדערס ווארט דער לאנגט ביו די הייבע אייבערשטע וועלטן . א שיר מיט אגרוטיון רימונג צו השי" . דא ווערט גירעט ווענין דיא ליבשאפט פון דיא יודין צווא גאט אונ ווענין דיא פריינדליכע ליבשאפט פון גאט צווא זיינע קינדער . א געמליכע זעאונג פון אנטפאנג ביו דיא לעצטע צייטן פון ערשטן בית המקדש ביו דעם דריטען בית המקדש . דעם שיר האט גיאנגט דער גרעסטער חכם פון דער וועלט . ער האט גיאנגט צווא השי"ת מווינד מיט פינעף וואונדערליכע שירים מיט גרוס'ה חכמה אונ דער געסטער פון אלע שירים און דער הייליגער שיר . דערום זאגט ער שיר השירים

לא יפול ויחרב בידי אדום, ואמר אם ד' לא יצנה בית הוא בית השלישי אשר יצנה על ידי הקב"ה בעלמו שוא עמלו בזויו צו. ושיר השירים אמר שלמה על בית שלישי והוא בזכות יעקב ועל שלא נמלא פסול בזרעו יהיה קיים לעד כי הקב"ה בעלמו יצנהו. ורלה הקב"ה שהבונה בית ראשון הוא בעלמו יתנצח מיד על בית שלישי ולכן השיר הזה הוא ק"ק כולו טוב הקב"ה מקלם לעמו ישראל וישראל מקלסין להקב"ה והוא כולו אהבה וחבה יתירה אשר יהיה לעתיד בין ישראל לאביהם שבשמים. וזה שה"ס שיר זה הוא יותר קודם וחביב משני השירים שאמר דוד על בית ראשון ושני. אשר לשלמה מפני שהשיר הזה נאמר על האהבה והשלום אשר יהיה לעתיד בין ישראל לאביהם שבשמים שנקרא מלך השלום שלו. וזה שאמר ר' עקיבא לא היה

במדבר פ' י"ט) כשעלה משה למרום שמע מפי הקב"ה שאמר אליעזר בני אומר פרה בת שמים הוא חלק נכפו. וכן כאלו חף שהוא יתברך או מלאכיו שרו את השיר הזה אך בשכרם אמרו בשם אומרו שיר השירים אשר לשלמה חלק שלו ומעוהד ליאמר מפיו לכשיבוא לעולם הזה. וזוה מדויק כיצת אשר לשלמה הוא אשר יסוד שלמה ולא נאמר שה"ס לשלמה. עוד מדבר פסוק ראשון מבית השלישי שיצנה צ"ב מלינו שאמר דוד המלך שיר על בית ראשון ועל בית שני. מוזמר שיר חנוכה הבית אמר על בית ראשון והוא בזכות אברהם. ועל שילא ממנו ישמעאל לא התמיד ונחרצ. שיר המעלות לשלמה אמר על בית שני וראה צרות קדשו כי גם בית שני יחרצ כמו שנחרצ בית שלמה בנו כי הוא בזכות יחזק ועל שילא ממנו עשו הוא אדום

פירוש ע"מ

פון זיין זון שלמה. דערום האט ער גיזאגט אים ה' לא יבנה בית שוא וגו' כל זמן השי"ת אליין בועט גיט דעם בית איז פהנס וואס דיא בוערס האבן יוד באמיט אים ציא בוען ער וועט קיין קיום גיט האבען. אונ שיר השירים האט שלמה גיזאגט אוף דעם דריטן בית ער וועט זיין בזכות יעקב אין זיינע קינדער איז גיט דא קיין פסול דערום וועט זיין בית האבן א אייניגן קיום השי"ת וועט אים אליין בוען. אונ ווייל שלמה האט גבועט דעם ערשטן בית המקדש איז גיזען דער רצון פון גאט אז ער זאל פאלד גביאות זאגן אוף דעם דריטען בית. דערום איז דער שיר זייער הייליג פלום גנזם השי"ת לובט זיין פאלק ישראל אונ דיא ישראל לובט ציא גאט. אין דעם שיר ווערט גרעט פון דער גרוסער ריבשאפט וואס עס וועט זיין לעתיד ציא ווישן דיא יודן מיט גאט. דאס זאגט דער פסוק שיר דער שיר איז הייליג אונ ליבער השירים פון דיא צווייא שירים ווס דוד האט גיזאגט אוף דעם בית ראשון ושני. אשר לשלמה ווייל דער שיר איז גיזאגט אוף דער גרוסער אהבה ושלום וואס לעתיד וועט זיין ציא ווישן דיא יודן מיט גאט וואס ער

פירוש
 אז משה רבינו ווען ער איז גיזען אין היקר האט ער גיהערט וויא השי"ת הט גילערינט מייין זון אליעזר זאגט פרה בת שמים. השי"ת האט גיזאגט אז דאס וועט זיין דער סק פון רבי אליעזר זיין נפש האט דאס מקבל גיזען. אזו איז דא דער פשט השי"ת אדער דיא פלאכים האבען גיזאגט שה"ס אשר לשלמה דעם שיר וועט זאגען שלמה ווען ער וועט קומען אוף דער וועלט דערום שטייט גיט לשלמה נאר אשר לשלמה. נאך דעם דער פסוק וועגן דריטען בית המקדש. מיר גיפגען אז דוד הטלה האט גיזאגט א שיר אוף דעם ערשטן בית אונ אוף דעם צווייטען בית. מקומר שיר חנוכה האט ער גיזאגט אוף דעם ערשטען בית וואס זיין זון שלמה האט אים גיבועט ער איז גיזען בזכות אברהם נאר ווייל פון אים איז ארום גיקומען ישמעאל איז ער הריב גיזאגן. שיר המעלות לשלמה האט ער גיזאגט אוף דעם צווייטען בית ער איז גיזען גבועט בזכות יחזקא אונ ווייל עס איז פון אים ארום גיקומען עשו האט דוד המלך גיזען גרום הקודש איז ער וועט אוף הריב וועגן וויא עס איז הריב גיזאגן דער בית

היה העולם כדאי כיום שניתן בו שה"ש .
 משל למלך שהיה לו בן יחיד קטן ויהאב
 אותו עד מאוד ויבטחו ויחבבו וילמדו
 חכמות ויתן לו כל משאלות לבו והיה היום
 ויחפה הבן בשימון דרך וילך ימים רבים
 במדבר לבקש את אביו ולא מלאהו ומרוב
 הימים שלא ראה את אביו סכה אף חמונת
 אביו רק זכר אשר קלסתר פני אביו כפני
 חמה . וידאג מאוד ומאס בחייו כי איך
 יערב לו חיים אם אביו חסר לו והיה
 משתוקק למלוא את אביו המלך מפני שני
 דברים א' כי בצור פני אביו לו חיים ב'
 כאשר ימלא את אביו ימלא כל התענוגים
 והטוב שבולס לימים מלא את אביו וישמח
 שמחה רבה וזה היום שמלא את אביו היה
 יקר ותשוב אליו יותר מכל ימי חייו . כן
 אהנו בני ישראל בימי נעורינו אהב הקב"ה
 לנו אהבה רבה כמו שנאמר כי נער ישראל
 ואהבהו (הושע יא) ונאמר הבן יקר לי
 המלך

הפרים כו' (יחז' לח) וכאז אותנו על
 זרעותיו כמו שנאמר ולאכי תרגלתי לאפרים
 קחם על זרעותיו (הושע סס) ונאמר ואשא
 אתכם על כנפי נשרים (שמות יח) וילמדנו
 את תורתו והיה מנשק לכל אחד כמו
 שנאמר ישקני מנשקות פיהו הדיבור היה
 יולא מפי הקב"ה ומדבר עם כל אחד
 ונשקו על פיו . לימים כולנו כלאן תענו
 וסרנו מהדרך הטוב ואבנו שבשמים חמק
 עבר ממנו בקשתיהו כל ימי חיי ולא מלאהו
 הלכנו מדחי אל דחי עד אשר קלטו בחייו
 כי איך יערב לנו החיים אם אבנו מלכנו
 אין אהנו כמו שהיה בימי נעורינו אשר
 שלש פעמים בשנה היינו באים לראות את
 פניו ועתה אהנו משתוקקים לראותו ואינו .
 וכאשר יבוא היום שמוכה שיפלה מלכותו
 עלינו אז יהיה השמחה גדולה עד מאוד
 וזה היום יהיה יקר וחביב לנו יותר מכל
 ימי חייו מפני שני טעמים א' שבאור פני
 המלך

פירוש ע"מ

דער מאג איז בייא אים שייגער גיווען
 מער וויא דיא מעג פון זיין גאנצין לעבין .
 דער נמשל איז אין אנטפאנג פון אונזער
 געמן דיא תורה האט אונז השי"ת גיהאט
 זייער ליב וויא עם שמיים פי גער ישראל
 ואהבהו וויא זענען גאר יונג איה האב זיי
 ליב . הבן יקר לי אפרים אם גלד שעשועים .
 אפרים איז בייא מיר א שייגער וין א קינד
 פון פרייד . ער האט אונז גיגעבין דיא
 גלוסקמקע לאנד אונ האט אונז גילערניט
 תורה . אונ ער האט גיקושט צוא זעקדין
 וויא דער פסוק נאמ' ישקני מנשקות פיהו .
 אונ אצייט ארום זענען מיר פאר אירט
 גיווארין פון אונזער פאטער אונ מיר קאנען
 אים ניט גיפגען . עם איז אונז ניט ליב
 דער לעבין ווייל אונזער פאטער איז ניט
 דא מיט אונז וויא אמאל וואס מיר פלעגין
 קומען דרייא מאל אין יאר צוא זען זיין
 פנים . אונ אז עם זעט קומען דער מאג
 וואס השי"ת זעט זיך ווידער קערין צוא
 אונז קיין ציון . באמאלס זעט דיא שמחה
 זייער גרויס זיין אונ דער מאג זעט בייא

ער נוערט גירופן מלך שהשלוט שרו . דאס
 נאמ' ר' עקיבא לא היה העולם פדאי פיום
 שניתן בו שיר השירים . משל למלך וואס
 ער האט גיהאט א קליינעם זון ער האט
 אים זייער ליב גיהאט ער האט אים גיגעבין
 פל התענוגים אונ האט אים גילערניט פל
 התקמות . והיה היום איז דער זון פאר אירט
 גיווארין אין א מדבר אונ האט ניט גיקאנט
 צוא ריק טרעפין צום פאטער . עם איז אנועק
 אלאגע צייט אונ ער האט דעם פאטער
 ניט גיפגען ביי ער האט פאר געסין אפילו
 דעם גישטאלט פון זיין פאטער . גאר דאס
 האט ער גידענקט אז זיין פאטערס פנים
 האט גישיינט וויא דיא זון . ער האט זייער
 גיזאנט נאכין פאטער זיין לעבין איז אים
 ניט ליב גיווען צוא ליב זנווייא זאכין האט
 ער גיגלוסט צוא גיפגען זיין פאטער א'
 ווייל דיא ליבשקייט פון זיין פאטערס פנים
 איז זיין לעבין . ב' אז ער זעט זיפגען
 דעם פאטער זעט ער האבן פיר גומס .
 אונ אצייט ארום האט ער גיפגען דעם
 פאטער איז זיין שמחה זייער גרויס גיווען

ב ישקני מנשיקות פיהו בישוקים דודך מיין :

ביאור הגר"א

התח"ה שירים : (ב) ישקני מנשיקות פיהו . פי' שמדבר דרך משל כמו שמדברת המלכה להמלך ופי' רש"י ז"ל כמו שנוסק התן כללה כו' והוא מפיו בוא"ו הוא לשון זכר וכה"א הוא לשון נקבה וכאן כתב פיהו בשניהם יחד וזה שכתב רש"י כחתן אל כלה פא"פ : כי טובים דודך מיין . פי' שאתפתך חביבה עלי יותר מאהבת יין . והענין הוא כך כי ב' דברות הראשונות מפי הגבורה שמענוס והשאר מפי משה ולכן כתוב בשני דברות הראשונות בלשון נוכח אנכי ה' אלהיך וכן לא יהיה לך אלהים אחרים על פני ובשאר הדברות כתיב בלשון נסתר אשר ה' אלהיך נתן לך כי משה אמר לישראל מפי הגבורה ואיתא במדרש רבה (שה"ש פ"א) בשעה שאמר הקב"ה אנכי נתקע התורה בלבם ובשעה שאמר לא יהיה

בן בשמים

המלך לנו חיים ב' מפני שאז יתן לנו כל חמדת תבל ומלואה . וזה שאמר ר' עקיבא לא היה העולם והחיים כדאי ומשוב לנו כיום שנמנה בו שה"ש הוא היום הטוב המעושר לבוא ולזו יהיה החיים כדאי וחביב לנו משום שאז נהיה יחד עם אבינו שבשמים כמו שנאמר ואמר ביום ההוא הגה אלהינו זה קוינו לו ויושענו כו' (ישעיה פה) :

תשוקת ישראל לד' ולתורתו .

(ב) ישקני . שתי מיני התחברות יש

בין איש לרעהו זו למעלה מזו א' תחיתם אל הגוף ולמעלה ממנו המתיתם אל הנפש כמו שאמר יהוד' על אהבת יעקב לבינימי ונפשו קשורה בנפשו ועל אהבת הנפש ינשק איש את רעהו להורות שנשמתם קשורות יחדיו זו בזו . מבקשים כנסת ישראל מהש"י ישקני מנשיקות פיהו הלאי שיחזור ויתגלה עלינו בכבודו ללמוד תורה מפיו כמו שהיה בזמן תורה שהיה הדיבור יולא מפי הקב"ה ומדבר עם כל אחד והיה נושקו על פיו הוא ההתחברות הנפש אל דיבורו של הקב"ה : כי טובים דודך מיין . אהבתך ודודך

פירוש המלות והענין

מכל האדם : (ב) ישקני מנשיקות פיהו . הוא ההתחברות הנפש אל דיבור של הקב"ה ללמוד תורה מפיו כמו בזמן תורה : דודך . הוא ענין אהבה ומיידה : מיין . הוא כנוי על חכמתו הסודי :

פירוש ע"מ

אוינו טייגערער זיין וויא אלע טעג פון אויגן לעבין . צוא ליב צווייא זאבין א) וייל דיא ליבטיקייט פון אויגער מלך איז אויגער לעבען ב) דאמלס טעט אוינז השי"ת לעבען אלע גרויסטיקייט פון דער וועלט . דאס זאגט ר' עקיבא אז דיא וועלט מיט אויגער זאגצען לעבען איז אוינז גוט אזוי טייגער וויא דער טאג וואס מען האט אוינז גיגעבען שה"ש . דאס מיינט מען דעם טאג וואס מיר וועלן זיין צוא זאמען מיט אויגער גאט אין ציין וואס דער טאג איז גיזאגט אין דעם הייליגען שיר השירים :

דאס גרויסטיקייט פון דיא יודען צוא גאט מיט דער תורה .

(ב) ישקני צוא ווישען צווייא גוטע פריינד איז צוא זעהן צווייא ערלייא

שיר השירים א

ג לריח שמניך טובים שמן תורק שמך עליכן עלמות אהבוך :

משכני

ביאור הגר"א

גן בשמים

ודודך טוב ומתוק לי יותר מכל תענוגי החומר. תענוגי הגוף אשר היה לי מקדם כבר נשכחו ממני ואין זכר למו לא כן אהבתך ואהבת התורה לא נמור מתוך לבי. ואף לפי ראות עין האדם ידמה לו אשר כבר נכבד ונרדם נלוך האהבה מחמתו כי כל איש טרוד יום ולילה לא ינוח לבקש מזון הגוף או כסף וזהב ולא לאהבת השם. אבל פקח עיניך וראה אם יבוא לאיש ישראל למסור את נפשו למענו יתברך או תתלהב ותתפשט בקרבו אהבה רבה וישכח את ימי חייו וימסור את נפשו וכספו וכל קנינו למענו יתברך :

(ג) לריח שמניך טובים. המה הנסים שעשית במלרים למען וריחו את ריח שמניך הטובים וידעו מלרים וכל הגוים כי אתה אלהים אמת : שמן תורק

לך פסקה היצר הרע מביניהם וכיון שאמרו דבר אחר עמנו חזרו לבנו שהיו כי עני דברות הראשונות הם כלל התורה. וידוע שיש ע' פנים לתורה וכל מקום חשוב ע' להם ב' כללים כמו ע' שמות הכללים הם ב' אדמות וי"ה שהם ראשונים וכללים לבולם. וכן ע' סנהדרין נוסף עליהם שנים ראשונים והם מנויים (ירמיה ל"ב) ויקח רב עבדים את שריה הבתן הראש כו' זאת פלשת שומרי הסף כו' זאת שבעה אנשים מרחי פני המלך כו' זאת ספר שר הצבא וששים איש כו' הם ע"ב סנהדרין ושנים מהם היו ראשים. וכן ע' אומות חוץ ממדום וישמעאל שהם הראשונים והכוללים. וכן ע' פנים לתורה ושני דברות הראשונים הם הכוללים כל המצוות הנכונים כולל כל מצוות עשה ולא יהיה לך כלל כל מצוות לא"ה ולכן מחמת הנכי נקבע התורה בלשם והוא חלק העשה ומחמת לא יהיה לך פסקה היצר הרע והוא חלק הלא"ה והם נגד וי"ה של השם הנכונים הוא ו' מפני שקודם הלי' בתנועת חו"ל"ם ולא יהיה לך הוא ה' והם נגד תורה שבכתב המשנה חומשי תורה ותורה שבפי"ש שהם סדרי משנה. וזה שאמרו (מכות פ' ג') בא דוד והעמידן על וי"ה והושבם ו' מצוות עשה והמשנה לא"ה שסם נגד הנכונים שהוא ו' ולא יהיה לך ה'. וזהו שאמר יסקני מי יתן שתדבר עמנו גם שאר המצוות כמו שהיא אהבה גדולה שאין למעלה ממנה כמו הגשקה שמורה על האהבה גדולה והשוקה כפלאה. פנים אשר לתורה וכלן חיורי הכל כבוד התורה שבע"פ ולכן רמוז ה' הוא כנגד חמשה חומשי תורה ואחר כך ו' כנגד ששה סדרי משנה והכל כלול בתורה שבכתב : (ג) לריח שמניך טובים. פי' כי שלשה שמנים היו במקדש שמן המאור ושמן המנחות ושמן המשחה והיו לריח שמניך הוא

פירוש המלות והענין

(ג) לריח. צעפור ריח : שמניך טובים. המה הנסים שעשית במלרים למען וריחו את ריח שמניך הטובים וידעו מלרים וכל הגוים כי אתה אלהים אמת : שמן תורק. הוא ענין תורק. הוא ענין סולם ושיכיה והוא כנוי לקריתים סוף ולכל מימות שבעולם : על כן עלמות. בערות : אהבוך. זה יתרו וחסד מפני שכן היו נשמות קדושות בעלמות בתוך הגוים לא כן כל הנשים חף שרלו בגבורתו חפסי"ם שאלו בעבודתם זכה חבל ישראל נשחרו עמך ונמלכת לעד :

פירוש ע"מ

פאר נעסין אבער דיא ליבשאפט פון דיר נאט אינ פון דער תורה איז גיט אויס גינעפט פון מיין הארצין דער מעס ליגט נאך אונטער מיין גינעפן. הנם אינן ועקט אויס אז עם איז שוין פאר לאשען גינאנען פון מיר דער פונק ליבשאפט ציא נאט. ועדער מענטש איז נאר פאר טאן טאן וייר נאכט ציא זיבין גאלד און זילבער מענוגים פאר דעם גוף און גיט ציא דיא ליבשאפט פון נאט. אבער עפין דיא אויגין גיט נועקטן זעקן וואס

י

שיר השירים א

נזכרה דליך מיין מישקים אהבוך :

שחורה

נן בשמים

בצגדים יקרים. אעפ"כ לא הרגיש שום
 ערבות ותענוג גשמי כי גודל העונג
 והאהבה שהיה לכהן בעבודתו את השם
 היה מכזה את העונג של יקר החדרים
 והצגדים. והוא נגילה ונשמחה בך.
 עיקר השמחה היה רק בך ולא בדברי
 חשק מהדברים אשר נמלאו בחדריך.
 והאהבה הזאת היא ישועה הנביא (ק' ס"א)
 שיש אש"ש בה' תגל נפשי באלהי כי
 הלבשיני בגדי ישע אף בשעה שלבש הכהן
 גדול בגדיו היקרים. ומעיל לדקה יעטני
 כמו שהמעיל קרוב לבשר כן עשה מלכי
 לדקה עמדי לכנס לפניו קרוב אללו
 יתברך שמו אשר שם היכלי עונג אעפ"כ
 לא שמחה בהם רק באלהי. כחתן יכהן
 פאר כו' כמו בעת שילבשו את החתן
 ואת הכלה עדיים ובגדי חופתם לא
 ירגישו שום שמחה בתפארת הצגדים
 ועדיים היקרים מפני גודל שמחת יום
 חופתם. כן הכהן גדול לא הרגיש שום
 שמחה ותענוג מהצגדים והחדרים מפני
 גודל השמחה והעונג של אהבת השם. ואף
 שכבר עבר וחלף זמן רב מהעת
 אשר

ביאור הגר"א

ד' זמנים שעברו על ישראל שיר השירים הוא נגד
 יציאת מצרים שבאותה לילה שרו בית ישראל שירה
 כמו שנאמר השיר יהיה לכם כליל התקדש חג
 (ישעיה ל'). יסקני הוא נגד מתן תורה כמו
 שנכתב לעיל על הדברות. ליום שמעך הוא
 נגד בנין המשכן שנמשח בשמן המשחה. משכני
 נגד ביתו לחן ישראל שאז נשלם הכל. גם
 הם נגד ד' רגלים שיר הוא נגד פסח שאמר
 שירה. יסקני נגד שבעות על מתן תורה. לריח
 נגד סוכות שהוא זכר להקפת עניים שהיה להם
 בבנין המשכן שהיה זו השמחה כמו שנכתב לעיל.
 וזוה מתורן למה זוה התורה לעשות סוכות בתשרי
 כיון שהוא נגד עניי הכבוד היה ראוי לעשות
 בביתו נגד בניסן היה התחלת היקף עניי כבוד.
 אבל הנראה כשעשו ישראל את העגל כסתלקו
 העניים ולא חזרו עד שהתחילו לעשות את המשכן
 ובמחרת יו"כ ויקהל משה את בני ישראל וזוה
 על מלכת המשכן והיה זה ב"ה בשני עתות וכתב
 והם הביאו צבור צבור הרי י"ג ימים ובי"ד
 בתשרי לקחו כל הכס לב ממשה את הזהב במנין
 ובמשקל וכו' התחילו לעשות וחזרו העניים ולכך
 עושים סוכות כע"ו בתשרי. משכני הוא נגד שמיני
 עלרת שהוא רק לישראל. גם הם נגד ד' חושים
 שבאדם שיר נגד שמיעה. יסקני נגד דבור כפה.
 לריח נגד ריח. משכני אחריו נראה נגד ראייה :

פירוש המלות והענין

השם ולא מעונג הצגדים והחדרים: נזכרה דליך מיין. עוד עתה הטעם מוכח תחת כפי ולמי מרגיש זו
 שהיה טיב מכל מעונגי העולם: מישקים אהבוך. הישרים והצדוקים חין להם שום אהבה אחרת רק אהבת

פירוש ע"מ

האמ ער מיר גיוויקילמ. אזוי וויא דיא
 העמך איז נאנט פון לייב אזוי האמ ער
 מיר פקרב גיווען אז נאר איך קענ אריין
 קומען אין קה"ק. האב איך מיר ניש
 גיפרייט מיט מיין פבור נאר מיט דעם
 פבור פון נאט. פחתן יכהן פאר אזוי וויא
 דער חתן ווען קען מוט אים אן דיא שייגע
 קליידער ובפלה פערנה פליה אוי דער פלה
 דיא שייגע צירונג מיט דיא חופה קליידער
 שפירין וויא ניש גיין שום שמחה פון דעם
 צוא ליב דער גרויסער שמחה פון דעם
 חופה קאגן. און הנס גם איז שוין א נאנט
 לאנגע צייט וואס איך האב שוין ניש גיין
 בית המקדש ניש א פהן גדול ניש דיא
 עבודה

אשר היה לי כל זה ועתה לא היכל ולא כהן גדול ולא עבודה אעפ"כ נזכירה דודך מייך עוד עתה אני משיג ומרגיש הטוב והשמחה שהיה לי אז מאהבתך ומעבודתך עוד היום הטעם מונח תחת כפי ואתי מרגיש בו שהיה טוב מכל מענוגי העולם: מישירים אהבוך. השקרים והלדקיקים אין להם שום אהבה אחרת רק כך וברלונך וכמו שאמר התנ"ח עשה רלוט כרלונך וכמו רבינו הקדוש קודם פטירתו זקף עשר אלבעותיו לפני יולרו ואמר רצש"ע גלוי וידוע לפניך שלא נהייתי אפילו באלבע קטנה (כתובות ק"ד) וכמו בן עזאי יום כלילת חופתו אמר אל בת גילו תחת החופה בתי לכי אל בית אביך נפשי חסקה בתורה וכן אמר ר' יוסי בן קיסמא וכן כתוב בספר

כמו

פירוש ע"מ

אין אצייט ארום האם מען איר אן גי'אנט דיא זון זענען גיקומען האם זיא גי'אנט זאלין זיך פרייען מיינע שגיר. דער נאך האם מען איר גי'אנט דיא מעקטערס מאנען זענען גיקומען האם זיא גי'אנט זאלין זיך פרייען מיינע מעקטער. דער נאך האם מען איר אן גי'אנט א בשורה דער מלך אגין איז גיקומען האם דיא מלכה גי'אנט אט דאס איז מייין פרייד א טאפעלע פרייד. אזוי לעתיד וועלן דיא נביאים זאגין צוא ירושלים זיינע זון מיט זיינע מעקטער זענען גיקומען זעט ירושלים זענטפערין וואס פרייד דאס מיר זאלין זיין זיך פרייען. דער נאך וועלן זיין זאגין צוא ירושלים הנה מלכה זבוא לך דער מלך קומט אן זעט זיא זענטפערין אט דאס איז מייין שמחה אטאפעלע פרייד. וויא עס שטייט גילי מאוד בת ציון אונ עס שטייט רני ושמחי בת ציון. וועלן מיר פארשטיין וואס איז דר תילוק פון דעם ווארט גילה זיי דעם ווארט שמחה זיינען איז דאך דער מייין פרייד. דער תילוק איז שמחה איז דר מייין זון דער נפש פרייד זיך מיט האם וויא עס שטייט שמחי צדקים בה' ישמחו

עבודתה. פון דעס טווענען נזכירה דודך מייך איך טוא נאך יעצט שפירין דעם פענוג וואס איך האב דאמאלס גיהאט פון דיין עבודה. איך שפיר אז ער איז גי'ווען זיער פון האניק אונ גלוסטויגער פון נאלד אונ זילבער. מישירים אהבוך דיא רעכט פארטיגע צדיקים האבען גיט גיין אנדער ליבשאפט נאר צוא דיר האם צוא האם דיין וועלן. וויא דיא גמרא ברענגט בייא רבינו הקדוש פאר דער פטירה האם ער אויף גיהובען זיינע זעקן פינגער אונ האם גי'אנט רבש"ע דיא ווייסט אז איך האב גיין בנאה גיט גיהאט פון דער וועלט דאס מינסטע. גן עזאי ווען ער איז גישטאנען אינגער דער חופה האם ער גי'אנט צוא דער פלה מייין ליבע מאכטער גיין עזא דיין פאטער איך קאן מיר מיט דיר גיט פרייען מייין נפש גרוסט אונ פרייד זיך נאר מיט דער תורה אזוי האם גי'אנט ר' יוסי בן קיסמא אז אזוי האם גי'אנט דוד המלך טוב לי הוהת פיה כו'. דער מדרש זאגט אויף דעם פסוק גילה נפש וקה כך כושל למטרונא וואס דער מלך מיט אירע זין מיט דיא מעקטערס מאנען זענען אונען אין א גרעמד באנד.

שיר השירים א

ה שְׁחֹרָה אֲנִי וְנֹאזָה בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם בְּאֶחָדֵי קַדְרֵי כִירְיֹעוֹת

שלמה

ביאור הגר"א

(ה) שחורה. אמרו רז"ל שחורה אני במראה ונאזה במתוך אברים. והענין מפני שיש באדם יפה תואר ויפה מראה ויפה מראה הוא הגון זה וזהו יפה תואר הוא ערך האברים במדתם מלשון ובמחנה יתארתו. וזהו שאמר שחורה אני במראה ונאזה במתוך אברים שהאברים נאים במידתם. כהלי קדר אע"פ שאני שחורה כהלי קדר שהם טובים על פני השדה והם שמורים מן השמש אבל באברים אני נאזה כיריעות שלמה. והנמשל הוא מפני שבמלות יש ב' חלקים המעשה והכוונה ואמר אע"פ שאני שחורה בכנות המלצה אבל אני נאזה במעשה המלצה שאנו עושין אותן כמו שעוה הראשונים. כהלי קדר מפני שהנהגת האדם הם ב' א' שביטו להבירו ב' שבין אדם למקום ומה שבין אדם למקום הוא נסתר מבפנים ומה שבין אדם להבירו הוא מבחון והוא שאמר אע"פ שבמדות שבין אדם להבירו הנראה מבחון אני שחור כהלי קדר אפס ביני לבין קוני אני יפה כיריעות שלמה:

גן בשמים

כמו שאמר שמו לדיקים בה' ישמחו השמים. גילה נאמר על שמחה גופנית כמו שאמר ובישועתך מה יגל מאוד חיות לבו נתת לו. וכן תקות הישועה לנו הוא על שני אופנים א' ישועה רוחנית השראת השכינה ב' ישועה גשמית חירות הגוף משעבוד לגאולה. וזאת כוונת המדרש שבאו ואמרו להמטרוכל בניך חתניך באו הוא משל על גילת הגוף המלך בא הוא משל על שמחת הנפש. וזהו לעתיד באים הנביאים ואומרים לירושלים בניך ובנותיך באו הוא חדות וחירות הגוף והיא אומרת מה איכפת לי רז"ל מה תועלת לי מחירות גופי אם מלכי אין אללי להיות עטרת יבוא לך לדיק וטועה והוא יהיה עמך

לראשנו. כיון שאמרו לה הגה מלכך אז היא אומרת הא חדותא שלמה שני הישועות יחד חירות הגוף דכתיב גילי מאוד בת ליון הוא גילת ושמחת רוחי דכתיב רני ושמחי בה' הוא שמחת הנפש במלכס יחברך שמו: (ה) שחורה. אבי שבשמים ראה מי כעמך ישראל גוי אחד קבורים וחוקים באהבתך תמיד אף שהייתי במלרים שחורה במעשים רעים ובעוד רגע ונאזה אני במלרים כדס פסח ומילה

פירוש המלות והענין

ה' ותורתו: (ה) שחורה אני. אף שבמעשים רעים שחורה במעשים רעים אבל ובעוד רגע אני נאזה גלה ויפה במעשים טובים. ענין כל הססוק במעשים: כהלי קדר. אף שמבחון אני שחורה במעשים רעים אבל מבפנים בתוך לבי אני זך וטוב לה': כיריעות שלמה. יריעות הוא ענין וילון:

פירוש ע"מ

שְׁמַחוּ הַשָּׁמַיִם. גילה אני ניש דא לעבין קיר. דער נאך וועט וויא עם שמיים ובישועתך מה יגל מאוד פאנת לבו נתת לו מיט דיין הילף טוט ער זיך ויער פרייען טייל דוא האקסט אים גיגעבין זיינע פאנת פון גוף. אונג איז דא ישיעה וועט זיין און צווייא ערלייא אופנים (א) פארין נפש וואס דא שיקנה וועט פריא אינז דיען. (ב) פארין גוף ארום צוא זיין פון גלות. דאס נאנט דער מדרש דא נביאים ווערין נאגין צוא ירושלים דאס דא זון מיט דא פרייד פאר דעם גוף דער נשקה וואס זיא פרייד זיך מיט נאמ:

(ה) שחורה אני אבן ששמים ועה ויער איז אזוי אנושע אומה ויז דא יודן הנם צום ערשטין זיין איה גינען אין מצרים שווארץ מיט שלעכטע מעשים. ונאזה אין א רגע שפעטער זיין איה גינען אין שייך

שיר השירים א

שְׁלֹמֹה : ו אֶל־תְּרַאוּנִי שְׂאֵנִי שְׁחַרְחֹרֵת

ששזפתני

ביאור הגר"א

גן בשמים

(ו) אל תראוני שאני שחחרות מאוד ששזפתני השמש. אחי כן מיום הולדי אפי' השמש שזפתני ואף על פי שאני שחור אני טובה ומעולה מכס שאחס כן מיום הלידה שחור וכמו שאמרו במדרש המשל עם המלך שהיה לו שפחה כושית עיין סס. בני אחי נחרו בי על ידם אני שחורה כי שמוני נטרה את הכרמים וכרמי שלי לא נטרתי אם הייתי נטר את כרמי שסמוך לביתי הייתי יושבת בביתי ולא שזפתני השמש עשבוני שאני נטר את כרמיהם רחוק מביתי ואני יושב בחוף ולכן שזפתני השמש עד שאני שחורה. והביאור כי רז"ל הסכימו שאין מול לישראל וכל המולות הם מתנגדים לישראל כי המול היה מורה על אברהם אבינו שלא יהיה לו זרע ולכן כשהן יורדין יורדין עד לפער מפני שאין להם מול רק אם הם עושין רצונו של מקום הם עולים למעלה מן המול כמו שהגדירה הקב"ה לאברהם למעלה מן המול. והו' שאמר אל תראוני שאני שחחרות

ומילה. שחורה אני בים שנאמר וימרו על ים בים סוף (תהלים ק' ק"ו) ובעוד רגע וגאווה אני בים שנאמר זה אלי ואנוהו. שחורה אני בחורב שנאמר יעשו עגל בחורב (תהלים סט) מסיבת הערב רב בעלו אחי וגאווה אני בחורב שאמרתני כל אשר דיבר ה' נעשה וכשמע. שחורה אני במדבר שנאמר כמה ימרוהו במדבר (תהלים ק' ע"ח) וגאווה אני במדבר במשכן וכלים ודגלים. שחורה אני כל ימות השבוע וגאווה אני בשבת. שחורה אני כל ימות השנה וגאווה אני ביום הכפורים. שחורה אני בעוה"ו וגאווה אני בעוה"ב. ואף שאני מבחוק שחורה באהלי

קדר במעשים רעים אבל מצפנים בחוך לבי אני זך וטהור לה' ביריעות שלמה : () אל תראוני. המגרים אומרים לישראל הלוא אחת שחור ואפילה במעשים רעים בחלוות רעות ומאם ה' כך ובהר צנו. משיבים ישראל להם כמשל המדרש. אמר ר' יחזק מטעה במלכה אחת שהיה לה שפחה כותית שירדה למלכות מן העין

פירוש המלות והענין

(1) המגרים מקטנים את ישראל ואומרים להם הלוא אחת שחורה במעשים רעים ולכן מאם ה' כך ובהר צנו. עונים להם ישראל כמשל המדרש אל תראוני שאני שחחרות לח מטעמי אני שחור רק שזפתני השמש ממעטבים למדתי :

פירוש ע"מ

וואך. ונאווה אבְּעַר שֶׁבֶת בֵּין אֵיךְ שִׁינ . שחורה אני בין שווארץ אבאנץ יאר. ונאווה אֵיךְ בֵּין שִׁינ יום כפור. שחורה אני אֵיךְ בֵּין שווארץ בעוה"ו ונאווה אֵיךְ וועל זיין שִׁינ לעתיד. הנם פון אוסקען ווייניג זעה אֵיךְ אום פאָהלי בקר שווארץ וויא דיא גיזעלמין פון דיא קאמערין מיט שלעכטע מעשים אבְּעַר פון איגעווייניג בין אֵיךְ שִׁינ פיריעות שלמה וויא דיא פאָרהאנגען פון מלך שלמה :

(2) אל תראוני דיא מצרים ואנן צוא דיא ידען דיא ביקט שווארץ מיט שלעכטע מעשים גאט האט אין דיר פאר מיאוסט און האט אום דער וויילט אין אונן. ואנן דער מדרש דאס איז א משל צוא א מלכה וואס ויא האט גיהאט א שפחה כותית האט דיא כותית גינאנט צוא איר סבָּרָה דיא וויסט

שיר השירים א

שְׁשׁוּפַתְנִי הַשְּׁמִשׁ בְּנִי אֲמִי נְחֻרְדְּבִי שְׁמֵנִי נְטַרְהָ אֶת־הַכְּרָמִים

כרמי

ביאור הגר"א

בעול הגלות שזפתני השמש מפני שכל המולות מהגנדים לי ולזאת בני אמי נחרדו בי הם האומות כי הארץ נקראת אם כמו שנאמר ערום ילאחי מבטן אמי וערום אשכ שמה ומלך הארץ האומות הם אחים לישראל אפס לא בני אב אחד כי מלך נשמתן יפרדו. שמוני נטרה כו' פי' בעת שיטעתי על מקונו בארצי והבהמ"ק היה קיים היה מגין וכוך עלי מהם השמש היונו המולות אפס עכשוו ששמוני נטרה את כרמיהם שהרעיו את בהמ"ק חין לי מי שיגין עלי ולכך בא עלי השמש ונחרדו בי:

גן בשמים העין היא וחברתה אמרה לחברתה למחר המלך מגרש את אשתי ויקח אוהי אמרה חברתה מפני מה יגרש את אשתי מה פשעה וחטאתה אמרה מפני שראה המלך ידה מפוחמות אמרה לה שוטה שבעולם ומה המלכה שיפה כלבנה ברה כחמה וחביבה עליו ביותר את אומרת מפני שראה ידה מפוחמות טעה אחת יגרשה את שכולך שמורה ממני אמך ולא יועיל לך נתר ובורית על אחת כמה וכמה שלא יקח אותך. כן ישראל משיבים להם אל תראונו כו' לא מבטן אמי כי השחרות רק ששזפתני השמש ממששים למדתי: שמוני נטרה את הכרמים. חוקים וגמוסים אשר מנפן סדוס גפנס ולזאת כרמי שלי לא נטרתי. עד כאן היה עיקר בקשת ישראל ממנו יתברך על יסועת הנפש שיחזיר שכנתו לזיון ויפדה אותנו מילך הרע וילמדנו את תורתו מפיו וידבק נפשנו במלותיו כמו שהיה במתן תורה. וזה שאלו מבקשים קודם צרכת כהניס אלה רחום ברחמיך הרבים אע"פ שאין אני כדאי לא למעני אני מבקש רק למענך אלהי. השב שכנתך לזיון עירך וסדר העבודה לירושלים כי בכל העיר ירושלים אסדר את הקרבות ואת הקטרת והנסכים

פירוש המלות והענין

ששזפתני. הוא ענין ראייה וסבסב: שמוני נטרה את הכרמים. אחת גרמס לי לעבוד עבודה וס ולעשות מעשים רעים. ולכן כרמי שלי לא נטרתי. לא עבדתי את אלהי ואתם חייבים במקי: נטרה. ענין שמיים:

פירוש ע"מ

היטערין זייערע וויין גערמנער וויא האבנען מיר אַנגירעט איה ואל דינען ע"ז. כרמי שלי לא נטרתי דערום האב איה גיט גיהוּטן מוין וויין נאָרשין:

בין אהער איז גיווען אונזער עיקר גיבעט וועגן דר ישועה פון נפש:

השית זאל זיך ווידער גערין לעיון אונ זר זאל אונ אויס לעיון פון זר הקע. זר זאל מיט אונ לערנן תורה אונ זאל באהעפטן אונזער נפש צו זייני מצות וויא עס איז געווען ביא מתן תורה. דאס בעטן מיר פאר בקרת בנים אונ רחום ברחמיך הרבים איה בעט דיר אפילו ווען איה בין גיט נוערם זאלסטו זיך אויף מיר דער באריקען מיט דיין פיל ברחמיך. השב שכנתך לעיון זאלסט ווידער גערין דיא שכנתך און ציון. וסדר העבודה לירושלים

וויקט מארנן וועט דער מלך געטין דער מלכה אונ וועט מיר געמען פאר א מלכה. פרענט איר דיא חברה פאר וואס וועט זר איר געטין. זאנט דיא כותית ווייל דער מלך האט געזעהן ביא דער מלכה און גירעכט דיא הענד מיט קולין האט דיא חברה פון איר שטארק גילאכט אונ האט גיאנט דיא שופה דיא מלכה וואס זיא איז שוין וויא דיא זון גאר עייר עס איז גיווען ביא איר און גיריכט די הענד וויי ער איר געטין דיא בוסט און נאמען שווארץ פון דיין גיבארין טאן אן וועט זר דיר געטן. אזו ענטפערן דיא זייען אל תראוני שאני שבתורה איר זאלט מיר גיט זעהן וואס איה בין שווארץ ששזפתני השמש דיא זון האט מיר שווארץ גימאכט איה האב זיך אפ גילערנט פון אייערע מעשים. שמוני נטרה את הכרמים וויא האבן מיר גיטאן פאר א

שיר השירים א

כָּרַמִּי שָׁלִי לֹא נִמְרָתִי : ו הַגִּידָה לִּי שֶׁאַהֲבָה נַפְשִׁי אִיכָה תִרְעָה

איכה

ביאור הגר"א

(ז) הגידה לי שהבנה נפשי . פי' אמרה כ"י להקב"ה כל זמן שאתה בעמך היית רועה אותי לא חסרתיו כלום . אבל עכשיו שהסתרת פניך ממני וצריך אני לרעות את עצמי ואין אני יודע איזה מקום מרעה לכן הגידה כ"י איכה תרעה ואיכה תרביץ בזהרים בשעה שהשמש בוחר ואי אפשר לרעות . שלמה אחיה כעוטיה פי' עובר ממקום למקום כמו ויעט אל השלל וגם בלא לבוש . על עדרי חבריך בין אותם שהם רועים עמך ונקראים חברים להקב"ה על שם שמי שיש לו השתוות בדבר אחד נקרא חבר בחותו דבר . והענין שאים ישראל נחנף להשלמתו תרבעה דברים (א) סודות התורה ותעלומותיה (ב) פשטות התורה (ג) מלות החזרה (ד) מדות עובות . והוא שאמר הגידה לי שהבנה נפשי הם סודות התורה איכה תרעה הוא הפשט התורה וכמו שנאמר לכו להמי בלחמי (משלי ע') איכה תרביץ הוא שכל מלות ומקום שבעבורם יהיה לי תקומה בגלות כמו שנאמר בעבור ישמרו חוקיו ותורתיו יגלורו (תהלים ק"ה) . שלמה אחיה כעוטיה בלא עטיפה לבוש והם המדות כי המדות נקראים לבוש . על עדרי חבריך הוא שאר שרי מעלה שהם מנהיגים את האומות כמו שהקב"ה מנהיג את ישראל ואיך אתהג כדו שאוכל להקיים בין שרי האומות :

גן בשמים

והנסכים לעבדך בהם ותחזינה עינינו כו' וזה יהיה השכר והעונג שלי ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות והעבודה וראיית פניך אבי זה יהיה השכר שלי והוא יקר וחביב לי מכל תענוגי הכל ומלואה עד כאן בקשה ראשונה :

בקשה שנייה על ישועת הגוף

(ז) הגידה . משל למלך א' שהיה

לו פלגשות רבות ואחת היסה מטרומיתא עקרת הבית (ב) ומלחמות רבות עשה המלך בעדה עד שהשיגה כי היסה בירי אנשים רעים (ג) . וישמת המלך אתה מאדך ויתן כתר מלכות בראשה . וכו' לאן ומקנה רב והנשים רעות אתה הלאן . לנשוי הפלגשות נתן מרעה טובה ארץ רחבת ידים על פלגי מים וירעו את הלאן בלי שום יגיעה הולכין ומתענגין במרעה דשן ושמן גם עשה להן סוכות

למחסה ולמסתור משמש מורס ומזמר . ולהגבירה עקרת הבית נתן לה גם כן לאן לרעות ומרעה לא נתן לה והיא חנוסה לרעות במרעה זרה על אדמות הפלגשות

פירוש המלות והענין

(ז) בקשה שנייה על לרכי הגוף . הגידה לי שאהבה נפשי . הלאו אתה אוהב אותי כנפשך ולמה עשית עמדי שתי רעות (א) איכה תרעה איכה הוא אהב ומרעה לא נתת לי (ב) איכה תרביץ בזהרים בלתי

פירוש ע"מ

אין דער גאנצער שטאט ירושלים וועל איך מסדר זיין דיא קהנות צוא דיין דינקס . ותחזינה כו' מיר זאלין דם דער לעבין צוא זעהן מיט אינגערי אויגין . ושם געבדך כו' דארטן וועלן מיר דיר דינען ביו אייביג מיט גרויס יראת ופחד וויא אין די פארקע זארן דאס וועט זיין מיין בעקטער שבר מייןערער און ליבער פון פל הפענגנים פון דער וועלט :

א בקשה אויף די הילף פו דעם גוף :

(ז) הגידה על פי משל צוא א מלך האמ

(א) זה הקב"ה . (ב) זו ישראל . (ג) זו מצרים :

שיר השירים א

איכה תרביץ בצחרים שלמה אהיה בעמיה על עדרי חביריך : ה אמר לא תדעי לך היפה בנשים צאילך בעקבי הצאן

ורעי

ביאור הגר"א

(ח) תשובה אם לא תדעי לך. מקום המרעה היפה בנשים לפי שכמה את עלמה שחורה לכן השיבה מכל מקום את יפה מכל הנשים ואי לך בעקבי הצאן. פי' תראה מקום רגלי הצאן ומלך על אותו הדרך עד שתבוא למקום מרעה ותראה את נדיוותיך אף בתוך משכנת הרועים. והגמל את אשר אמרת שנעלם ממך סודות התורה והמלות הוד לעשותן והאריך אפשר לך להתקיים בין שרי האומות. ואי לך בעקבי הצאן היינו שתלך בדרך שהלכו הקדושים אשר היו לפניך ולא תונו מדרכם. ורעי את נדיוותיך היינו הקטנים שלך. על משכנת הרועים הוא בתוך בתי מדרשות אל ת"ה הזקנים כי כאשר תרגיל את הקטנים מנעוריהם בתוך בתי מדרשות ירגילו את עצמם לתורה כמו שנאמר על ר' יצחק אשרי יולדתו כי תיכף כשנתעברה אמו לא זזה מבהמ"ד כדי שישמע תמיד דברי תורה אף בעוד שהיה בבטן אמו ואף בח"ל תשמור את בתי מדרשות כי עתידין להיות נקבעין בחרך ישראל וכשתה יושב בבה"מ הרי כאלו אתה בחרך ישראל ולכן כשאמרו לר' יוחנן איכא סבי בבבל תמה וכשאמרו לר' מקדמה זממכא לבי כניסתא אמר היינו דלהני ליה וכאשר תעשו כן יהיה לכם קיום בין האומות והשרים :

גן בשמים הפלגשות צאריך לא לה גם סוכות לא עשה לה והשמש זרם מים כבירים מכים על ראשה ועל זאנה. פעם אחת בחושך לילה וקרח גדול ומרח עבר על ראשה א' אמרה המטרונא להמלך הגידה לי שאהבה נפשי הלוא אתה אוהב אותי ככפסך ולמה תעשה כזאת עמדי הלוא שתי רעות עשית עמדי א' איכה תרעה נחת לי לאן לרעות ומקום מרעה לא נחת לי ב' להן עשית סוכות למחסה ולמסתור ואני איכה תרביץ בצחרים בלתי סוכות והשמש זוער על ראשי. שלמה אהיה בעמיה וכו' אני בזכה ומבקש מהפלגשות מעט מרעה כעניה בפתח ואני הולכת מדמי אל דמי :

תשובת המלך

(ח) אמר לא תדעי כו'. אופני מנהגי אהך אל תחמה על החפץ כי הייתי שונאך לא לקחתי אותך למטרונא עקרת

פירוש המלות והענין

סוכות והשמש זוער על ראשי : ענין השכינה לגוף. שלמה אשר למה השיץ טוח במקום אשר : אהיה בעמיה. כאלו לא לעמוד כעניים בפתח לבקש מזרים מעט מרעה : (ח) תשובת הקב"ה אם לא תדעי לך היפה בנשים. את. באתם אלני היפה מכל האומות ועל שאלתך למה לא נתתי לך מרעה. צאי לך בעקבי הצאן. אני

פירוש ע"מ

או דוא האקט מיר קיין ביירלאך גיט גמאכט. שלמה. פר וים זאל איך בארפין וויינען אונ בעמן פייא דיא קעפס ווייבער אביסל פאשע אונ איך בין פאר וואגילט פון איין אקט צום צווייטן אונ האב גיט קיין מנוחה :

א ענמפער פון מלך :

(ח) אם לא תדעי כו'. דוא שענקטע פון אלע ווייבער אויב דוא ווייקט גיט וויא איך באניי זיך מיט דיר ועל איך דיר זאגן או גיט מחמת פיינד שאפט טוא איך דיר דם. ווען איך וואלט דיר פיינד גהאט וואלט איך

גינייט צו פאשען אויף פּרעמדע פאשע אוף די לאנגקעס פון די קעפס ווייבר. אויך קיין ביירלאך הט ער איר גיט גמאכט אונ דיא זון מיט דעם רעגן האבן גשלאגן אויף איר קאפ. זאגט דיא מלכה צום מלך הגידה לי שאהבה נפשי דוא האקט דאך מיר ווייער ליב פאר וואס באגייקטו זיך מיט מיר אזוי שעלכט א' איכה תרעה ווי קען איך פאשען מינע שעסקין או דוא האקט מיר גיט געבן קיין פאשע. ב' איכה תרביץ בצחרים וויא קען איך הערין מיט מינע שעסקין צו בהאלפן זיך פון דר זון אונ פון דעם רעגן

(א) זו גלות בבל.

שיר השירים א

ורעי את גדיתיך על משכנות הרעים : * לספתי ברכבי פרעה
דמיתוך רעיתי : * נאוו לחייך בתורים צוארך בחרוזים :

הורי

בן בשמים

עקרת הבית ולא הייתי לוחם כמה מלחמות
בעדך להשיגך. ועל שאלתך למה לא נתתי
לך מרעה מיוחדת אגיד לך צאי לך
בעקבי הצאן את לא רחית רק את
הראשית ולא רחית את הסוף אני מבטיחך
שבאחרית הימים *). אז תראה כי אהבת
עולם אהבתך כי אז ורעי את גדיותך
על משכנות הרועים למעלה מעדרי
חברך במרעה טובה ושמה :

(ט) לסוכתי ברכבי פרעה .
פרעה מלך מצרים
היה מלך גדול וחשוב שבמלכים כי כל
כסף וזהב מן כל הארץ הובא למצרים בזמן
הרעב וכשהיו הולכים למלחמה היו מקשטין
הסוסים בחכשטיין יקרין להן דמיתוך רעיתי
כי חכשטיין יקרין מוכחין בבית גמיו
למען : (י) נאוו. כמו הסוס עדיו
במתג ורסן כן נאוו לחייך בתורים וכמו
הסוס בוג על לוארו כן צוארך בחרוזים :

(ח) לספתי היא סוס נקבה מפני שבמלחמה
הנקבות מעלות יותר. ברכבי פרעה מפני שהסוסים
הטובים יולדים ממזרים כמו שנאמר ותלך מרכבה
ממצרים ושם היו מקשטים את סוסיהם יותר
מקשטו עלמן וכשומיהן ולכן אמרו רז"ל גדולה
ביות. הים מביות מצרים וסוס פרעה היה המוכתר
שבעולם ומקושט על חופן היותר נאה. כך דמיתוך
רעיתי את בעיני יפה מכל האנושות וגם עדיך
וקישוטיך יפסי לי מאוד ואת רעיתי מכבר מימי
אברהם יחזק ועשך ועשכיו ושעב הקישוטיין שקרא
אותה : (י) נאוו לחייך בתורים. תורים הוא
חכשט העשוי כעין ראש תור בעלי שלם קרניים.
החרוזים הוא חכשט הממולא מאבנים טובות
ומרגליות נפרדים ומקובץ יחד על חוט אחד. ועל
הפנים נושאים חכשט מעלם אחד ועל הלואור
נושאים חרוזים ממרגליות נפרדים. והביאור
שהקב"ה נתן לנו תורה. ומלות התורה. לימוד
התורה הוא מיוחד לאבר הראש. האזנים לשמוע.
העינים לראות אותיות מהכיתום. הפה לדבר בו.
וקיום המלות תלוי באברים רבים בידים ורגלים
ושאר אברים. וכל מזה עשיתי בפני עמנו כי
אינם דומין זה לזה ואינם בזמן אחד כמו פסח
בניסן סוכה בתשרי לילית ותפילין בכל יום. מה
שאינו

הסוס בוג על לוארו כן צוארך בחרוזים. ומחכין עלך :
טורי

פירוש המלות והענין

ורעי את גדיותך. למעלה מעדרי חברך במרעה טובה. בעקבי הוא לשון סוף. גדיותך מל' גדי עוים.
על ממעל. משכנות מל' משכן : (ח) לספתי בל'. אצל מלך פרעה היה הנימוס כשכיו הולכין למלחמה
היו מקשטין את הסוסים בחכשטיין יקרין להן : דמיתוך רעיתי. כן חכשטיין יקרין מוכחין לאלל בבית
גמיו למען : (י) כמו הסוס עדינו במתג ורסן על הלמו כן נאוו לחייך בתורים. הם הפנינים המסודרים
בתור נאה ומכונה יפה. וכמו הסוס בוג על לוארו כן צוארך בחרוזים. הם אבנים טובות ומרגליות
נקובות מוכרות במות :

פירוש ע"ט

איך דיר גיט גמאבט פר א כ'לבה אונ וואלט
גיט גטאן צו ליב דיר אזו פיל מק'חמות .
צאי לך בעקבי הצאן . דו האקסט נאר גזעהן
דעם אנגפאנג גיט ארויס זעה דעם סוף
וועסטו זעהן אז איך האב דיר ליב איין
אייביגע ל'בשאפט . ודעי את גדיותך בו'
דוא וועסט פאשען דינע ציגעלאך העבר
אונ בעקר איבר אלע פאסטיקער אויף גוטע
אונ פעסטע פאשע :

(ט) לספתי בל'. פרעה דר מלך פון מצרים איז
גווען דר בייבסקער מלך ווייל דאס

אונ

שיר השירים א

יא תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף : יב עד שהמלך

במסבו

גן בשמים

ביאור הנר"א

(יא) תורי זהב נעשה לך . יקרין ומחויבין אשר כהנה עוד לא עשיתי לך מעולם והתכשטין אשר עשיתי לך עד הנה יהיו כמו נקודות הכסף כנגד תורי זהב אשר התורי זהב כחשבוין ויקרין מן הנקודות הכסף ככמות ואיכות כן אעשה לך תכשטין גדולים ויקרין יותר מהתכשטין שעשיתי לך עד הנה : (יב) עד . ואשר שאלת ממני מפני מה את עשיו עזובה בלי מרעה ובלי סוכה ותלך מדחי אל דחי ותמיד אני מצטיחך ומדחה אותך על העתיד לבוא על זה אשיב לך זכור נא מה שעשית לי ביום החופה עד שהמלך במסבו בזמן שעמדתי אתך רעייתו תחת החופה של נופך ספיר ויהלום נרדף את שהיית

שאינו כן הגיון התורה יכול ללמוד כל המלות והחוקים והמשפטים צבת אחת וכוונת אחד . וזה שאמר (משלי א) כי ליות חן הם לראשך הוה תכשט מאבנים טובות הם מחויבים לעצם אחד על ראשך והוא חלק ההגיון בתורה נראה שלומד כמה ענינים בפעם אחת . וענינים לגרנותיך הם מרגליות נפרדים על חרוז אחד וכל אחד מהם מרגליות הוא חלק קיום המלות כהגוי וזה הכריח הנפרדים ובעינים שונות והעיקר גוף הוא הנואר ולכן אמר לגרנותיך הוא הנואר . וזה שאמר כאו ליהיך שהם שני לחיים ימין ושמאל שהוא הפנים . בתורים שני תורים שורה שכתב שבעל פה וכל אחת בעלת שלש קנים תורה שכתב משולש תורה . כתיבים . ובעל פה משולש משנה . כתיב . גמרא . לוארך בתרומים הם לעומת המלות שעשיתן מחולקים זה מזה : (יא) תורי זהב כו' . הם השני לוחות מהמשה שרות ועליהם נקודות של כסף כמו שאמרו רז"ל (מגילה י"ט) שבו כל אות ואות היה כתוב דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים : (יב) עד שהמלך במסבו . עכשיו

חביבה עלי כבוסם הנותן ריח טוב נתן ריחו עזבת את ריחך הטוב ועשית מעשים אשר לא יעשו מתחת החופה אחר הקדושין ברחת ממני אל רעיך הרעים אשר קראו לך לזנות עמהם ושמועת לקולם ואותי עזבת עומד תחת החופה לבדי הלוא כל השומע תללנה אזניו עלובה כלה שמונה תחת חופתה * . ולואת את מוכרחת לסבול זמן ארוך על מרעה זרה עד שיעלה ברזוגי להטיב לך וליתן לך מרעה טובה וסוכות למחסה ולמסתור ולו אתן לך את התכשטין היקרין אשר הבטחתי לך :

פירוש המלות והענין

(יא) תורי זהב נעשה לך כו' . התכשטין שנתתי לך מכבר יהיו נחשבוין ונרדףין כנגד התכשטין שאתן לך בתמורת תורים כמו נקודות הכסף כנגד תורי זהב : (יב) ועל שחלתך ממני מה את עשיו בלי מרעה אחר לך עשמו של דבר : עד שהמלך במסבו . עד הוא כמו בעוד שעמדתי עמך תחת החופה :

פירוש ע"ט

בשמים . נתן ריחו פלוצלינג האקטיו פאר לאון דיין גוטשען ריח אונ פון דער חופה בייטו אנטלאאען פון מיר צו דייעך שלעקטע חברים אונ האקט צוא גהערט צוא ויישירי בייך טאן שלעבן . דער וואס הערט דיא מעשה פאר קלונגט אים וייצע אויעבן וריא שענדליך איז דיא בלה וואס ויא איז מונה אונטר דער חופה . צו ליב דעם מוסטו ליידין און פרענדע פאשע ביי דער צייט וואס איך ווייס . באפלק וועל איך דיר געבן גוטע פאשע מיט גוטע ביידלאך מיט פייער צירונג אז וריא איך האב דיר צו גאנגט :

אין ווארט און דיר : (יא) תורי זהב כו' . איך וועל דיר מאכן מיינע צירונג ווס אונעלכע האקטו נאך גיין מאל גהאט . דיא צירונג ווס איך האב דיר גמאכט ביו אהער וועט זיין וריא א פינטלע זילבער קעגן ציילן גאלד : (יב) עד דאס וואס הוא פרענקט מיר פר ווס בייטו וועט אזו פאר לאון אן פאשע אן ביידלאך אונ איך ווא דיר אלקעס צוא און שפעט וועל איך דיר זאגן . עד שהמלך במסבו הוא גרענקסט ווען איך בין מיט דיר גיטאנן אונטר דר חופה פון פלויז דיבענטן . נרדף וריא האקט מיר גשעקט וריא גוטע

(א) זו מעשה העגל :

שיר השירים א

בְּמִסְבּוֹ נָרְדִי נִתַּן רִיחוֹ : י צְרוּר הַמֶּזֶל הַדוֹלֵי לִי בֵּין שָׂדֵי
יָלִין : יד אֲשַׁבֵּל הַכֹּפֵר הַדוֹלֵי לִי בְּבִרְמֵי עֵין גְּדִי :

בן בשמים
המטרונוא להמלך

(יג) אמרת לי טעם סבלתי עתה מפני
סכרתי אז מאחרוך על זה אשאל
ממך אדוני המלך מפני מה אז בזמן
סכרתי מאחרוך לא עזבתי רק כמו
צרוור המור אשר הקלחים אין מתפרדין
זו מזו כן לא נפרדת ממני בין שדי
ילין א). דרת יחד עמדי בזהבה וחיבה
כמו אשה עם בעל נעוריה : (יד) אשכול
הכופר בו' בברמי בו'. כמו צעין גדי
הכרס עושה פירות כמה פעמים בשנה
ולכן לא יתן פריו בכל כמו בפעם אחת
כי יתחלק הכח לכמה פעמים. כן לא
קלפת עלי עד מאוד לענוט אותי בפעם
אחת רק חלקת העונש על פעמים רבים :

הקד

כל אחד הורידה מרקיע לרקיע ומשה הורידה לארץ
לארץ ונתגלה ג' פעמים. ח) בהר סיני. ט) במשכן. יג) כשנכנסו לארץ וזהו עד שהמלך במסבו כאשר
ירד על הר סיני עם מלאכי מרכבתו הניעו השמים על ההר כמו שאמרו רז"ל במכילתא פ' יתרו כתוב
את השמים על הר סיני וירד : נרדו נתן ריחו : שאמרתו נעשה ונשמע על הר סיני וזהו עשה את המנוח
ונשמע את התורה והע"פ שירדה לא היתה חלא בשמים שהגיע על הר סיני אבל לא ירדה לא יאמר
הטעם. ובזמן ששעו את המשכן לרור המור דודי לי שירדה הטעיה לחיור העולם ושכנה בין בדי
הארון שהיו דומין לדדי אשה וזה בין שדי ילין אבל לא בקביעות. אשכול הכופר דודי לי כו' הוא

ביאור הגר"א
עכשו מספרת המלכה מה שקרה לה עם המלך
בזמן שבא אללה במסבו כי כן המנהג בעת בוא
המלך אל מקום אחד עושים לו כבוד גדול ומסכה
גדולה של שרים באים עמו וכן בא המלך אללי
עם שריו. נרדו בשמי שנתכשמתו נתן ריחו אל
המלך וערב לו ומלאחי הן צעניו : (יג) צרוור
המור דודי לי. נדבק אלי המלך כלרור הכוסם
הקשור צנופי. בין שדי ילין המלך לן בין שדי
אבל לא בקביעות : (יד) אשכול הכופר דודי לי.
אחר כך הוא דודי אללי בקביעות כמו אשכול
הכופר הגדל בכרם עין גדי תמיד. וחשג מור,
נרד, ואשכול, כי חלקי האילין הם שלש גוף האילין
והשורש. ענף האילין המרים. מור הוא ענף האילין המרים
שורש האילין המרים. מור הוא ענף האילין המרים
ואשכול הוא פרי האילין הנותן ריח טוב וזה לעומת
ג' חלקי העולם שמים וארץ ואויר. והכוונה של ג'
פסוקים האלו הוא כפי שאמרו רז"ל שקודם הטח
אדם הראשון היה שכנית עוון מלאו כל הארץ
כבודו מסוף העולם ועד סוף ואחר שקלקלו דור
הגוש ודור המבול ועוד נסתלקה השכינה ועלתה
למעלה משבעה רקיעים עד שבא הברכה והורידה
עד הרקיע השביעי וכן יחזק יעקב לוי קהת עמרם
ולכן היה מעלת משה גבוה מכולם שעל ידו באתה
לארץ ונתגלה ג' פעמים. ח) בהר סיני. ט) במשכן. יג) כשנכנסו לארץ וזהו עד שהמלך במסבו כאשר
ירד על הר סיני עם מלאכי מרכבתו הניעו השמים על ההר כמו שאמרו רז"ל במכילתא פ' יתרו כתוב
את השמים על הר סיני וירד : נרדו נתן ריחו : שאמרתו נעשה ונשמע על הר סיני וזהו עשה את המנוח
ונשמע את התורה והע"פ שירדה לא היתה חלא בשמים שהגיע על הר סיני אבל לא ירדה לא יאמר
הטעם. ובזמן ששעו את המשכן לרור המור דודי לי שירדה הטעיה לחיור העולם ושכנה בין בדי
הארון שהיו דומין לדדי אשה וזה בין שדי ילין אבל לא בקביעות. אשכול הכופר דודי לי כו' הוא

פירוש המלות והענין

נרדו. את שהיית טיובה עלי כנוד. נתן ריחו. ענת את רוסך טעוב וברחת מתחת המופס לזנות עם
ויס ולואת את מוכרתת להמתין על התכשיטין ולסבול טרדנות עד וכן הוזה לי (יג) צרוור. עין
קשור. המור. עין בושם. דודי. הכונו : שדי. הם דודי האשה : ילין. עין התמדה והסמך עיין בנשים :
(יד) אשכול. כן יקרא הענף והגרגרים תלוים בו : הכופר. מין בושם : בברמי. הוא עם מושאל לפרדסים
בעלי אילנות : עין גדי. הוא עם מקום בלרץ ישראל והסמך עיין בנשים :

פירוש ע"מ

דיא במטרונא צום מלך :
(יג) אדוני מלך דיא ואקסט אטעם איך מו
יעצט לידיון טייל איך האב זיך
דאקאלס פון דיר אפ גיטאן. פרעג איך
דיר צרוור המור פאר וואס דאקאלס ווען
איך האב דאס גיטאן האקטו מיר גיט פאר
לאוין. אזוי וויא א גיבונדען בינגלט גיווירק
שיידן זיך גיט פאנאנדער דיא בלעקלעך

(א) בין הכרובים. (ב) זו שנאמר וביים פקדי ומקדתי.

שיר השירים א

זמן הנך יפה רעיתי הנך יפה עיניך יונים : זמן הנך יפה דודי
 אף נעים אף ערשנו רעננה : י קרות בתינו ארזים
 רהיטנו ברותים :

אני

גן בשמים

(זמן) הנך

יפה רעיתי אף שעשיתי
 כזאת אעפ"כ לא עזבתני
 ועוד רוממתני ואמרת אלי הנך יפה
 רעיתי בתואר פנים א) הנך יפה בתכונותיו
 נאים ב) : עיניך יונים כמו היונה לא יחליף
 את בן זונה בן לא המרתני ולא עזבתני
 לעד : זמן הנך. ואני אף שהלכתי
 אחרי זרים לא מלאו חן בעיני ותיקף
 חזרתי אליך ואמרתני הנך יפה דודי רק
 אתה מלאה חן בעיני רק לך אתן אהבתי
 ולא לזרים אתך : ערשנו רעננה.
 הערש אשר לנו משתעשעים בה יחדו ג)
 היא חזקה ורחבה ולעולם לא תהיה פירוד
 וערעור בינינו ולא יבוא לר ושטן לערוב
 את שמחתנו : יז קרות בתינו ארזים.
 היכל המלך אשר אני והמלך שוכנים
 בו הוא נעשה מעלי ארזים חזקים והבנין
 יהיה לאורך ימים : רהיטנו ברותים ה)
 הקורות והכתלים הכל נעשים על לך
 היותך טוב לכן אמרתי שהיכל דירתנו
 והאהבה והחיבה ביני ובין המלך יהיה לעד
 עזבתני ותגרש אותי מפניך והיא לפלא
 בעיני

ביאור הגר"א

כזאתנו לארץ ישראל עין גדי הוא תחילת ארץ ישראל
 כמו שנאמר בנבול יהושע עין גדי הוא נבול
 יהודה אלל הירדן ושם היה דודי קבוע אללי כמו
 אשכול הכופר הנדל שם בקביעות פי מיד
 כשנכנסו לארץ ירדה שניה לארץ ממש וקרא ארץ
 כל הארץ : זמן הנך יפה רעיתי. מלך האבות
 שהם רועים ואהובים על והנך יפה מלך עמך.
 עיניך יונים כמו שעני היונים שניה שים
 ומהדרים בן רעיתי נאה להכמה וליראה כי הכמה
 בלא יראה ויראה בלא הכמה אינה מתקיימת ולרוב
 להיות שניהן שוין. וזה שאמר חז"ל במסכת מדות
 לא שחיי גדולה ולא אתה גדולה ממני כמו שכתבתי
 בפירושי על ישעיה וזה שאמר עיניך יונים חכמתך
 ויראתך שניהן שוין : זמן הנך יפה דודי. משיבה
 כנסת ישראל ואומרת הנך יפה מאוד היינו לא
 וארזים שהיא גוון המובחר. אף נעים בחדש נמלא
 שהוא טוב רוחו חסם אינו נעים מפני לא קול נעים
 או מחמת כעסו אבל אתה נעים בכל מיני יופי. אף
 ערשנו שהוא מקום החיבור רעננה : יז קרות בתינו
 ארזים. תקרת הבית העשוי ללל מזרע וממטר הוא
 מבני דברים שונים. ה) הם הקורות העבים והם
 מועטין במספר. ז) הם הספרים שעל הקורות והם
 מחפין את כל הבית ומגניבים בלא יבוא גשמים
 לבית והם דקים אך מרובים במספר לפי ההכרח
 לחפות את כל הבית ואמר קורות בתינו ארזים הם
 חזקים כראי מונק. רהיטנו הנסרים הדקים הם
 כבנה למען יעמוד ימים רבים בזמן נלחמי
 ולכן שאלתי במקומה עומדת למה זה

פירוש המלות והענין

(זמן) הנך. כמו הנס את כל הממשך עד סוף הקטע על עיני צפנים : זמן הנך יפה כו'. נעים אהוב ומכובד :
 יז ברותים. הוא שם אילן מוק :

פירוש ע"מ

(זמן) הנך כו' הוא האקט מיר דוא דאקאלם
 גילובת הנך יפה כו' דוא דאקאלם
 שייך אטאפלע שיינקייט עם איז נים צוא
 גפיגען דיין גלייבן. עיניך יונים אוו וויא
 דיא טוב פר בייט נים איר איר פאר אזו מוסטו
 מיר גיין קאל נים פאר בייטען :
 (זמן) הנך יפה דודי אונ איה האב דיר גיריקט
 או דוא ביקט וייער שייין. אף נעים
 דוא ביקט מיר זייער זים אף ערשנו רעננה

א) בקבלת התורה. ב) במעשה המשכן. ג) זו קה"ק. ד) זו המקדש :

של ברותים. ושי פסוקים אלו יתבאר על פי דברי
 הנבי כנסת הגדולה שתקנו לאמר אהבה רבה
 אהבתנו פי' בתולה כימי האבות ומועד לאתנו
 ממזרים היתה אהבתך עלינו רבה מאוד ואחר
 שעשו את העגל חמרת אכלה אותם כרבע ואשפ"כ
 חמלת עלינו וסלחת לעווננו וזהו חמלה. חמלת
 עלינו וימחלת לנו כי החמלה הוא אחר הכעס
 גדולה ויתירה חמלת עלינו פי' כי עוד יותר טובה
 נתת לנו מכשהיה בתחילה. (ח) מה שנתת לנו עוד
 לחיות שניות. (ז) שזיתנו לעשות משכן שתשכון
 בינינו מה שלא היה לנו מקדם. וזהו הכך יפה
 דודי קודם משה העגל שהולאתנו ממזרים
 וקרבתנו לפני ה' סיני. אף נשים אף ששיתו
 את העגל אשפ"כ נשים אהה לנו שמחלת לנו ונתת
 לנו את הלוהות שניות. אף ערשנו רעננה עוד
 יותר הספת לנו לעשות משכן לשכינת עורך.
 קורות בתינו ארוים הם שני האנשים הגדולים
 שעשו את המשכן בלחלל וחזירו אליהם אחר
 עסקו במלאכת המשכן בנזקן ובחמתן והם הקורות
 שעליהם נשען הגג והם עיקר הבנין שעסקו בגופם
 ובלבבם והם היו ארוים היינו חכמים גדולים כמו
 ארזי הלכנון ארזי התורה. רהיענו ברותים הוא
 יתר העם שהיו מודבים נדבות והם דומין לרשימות
 כי הם רבים והם דקים במעשיהם כנגד העושים
 בעצמם ובגופם. פי' אחר ערשנו רעננה נאמר על
 המשכן שהוא היסוד וזיווג לכל העולמות ותועלת
 האשה לב' דברים. (ח) לחיטות. (ז) לרשות ולנשות
 הליכות ביתה דברים הנלכדים לבית ולכן אמר
 ר' יוסי אני לא קריתו לאשתי אשתי שהוא לבן
 סיהא עקרת השנתה הכית. וזהו ההכדל העלמי
 את ביהא ולא היה גלוי הדביקות כמו במשכן
 מה שחין כן במשכן היה גלוי הדביקות. וזהו קורות
 חמתי ארוים הוא בית המקדש אשר העיקר להשפעת
 פרנסה וגם לקדושה. רהיענו ברותים הוא
 המשכן שהיו דבוקים להקב"ה כמו שהיה עושות
 להקורות ולכן נאמר על העמוד (הושע ז') ולא
 תקרואו לי עוד כעלי לבן בעל הבית אלא חמתי
 סיהא חמתי גלוי לכל כי יהיו דבוקים בהקב"ה
 כמו שכתבנו במלמד בחן אשקר גם בזה לא יבואו לי
 עבור הדביקות:

זעני. אופן אחר קורות בתינו ארוים זה
 אברהם יחזק ויעקב שנשמותיהם שבשמים
 מלמעלה מגינים לנו כמו קורות לבית.
 רהיענו ברותים זה משה ואהרן מחילים
 ומגינים בעד הפרעניות ובזכותם נסלח
 לנו עון העגל כמו דליתא במדרש רבה
 שאמר משה להקב"ה הלא יש קבעה
 צדיקים אהרן וארבעה בניו אני ויהושע
 סלח למעטם אמר לו הקב"ה הלא אברהם
 לא בקש רק אולי יש עשרה אמר משה
 זכור לעבדך לאברהם יחזק ויעקב:
 היוצא משיר ראשון ג' דברים.
 (א) שבה שיר הקודש הזה (ב) בקשה
 על גלות השכינה (ג) בקשה על
 גלות הגוף:

וזאת

זאת יבין כל ילד כי עיקר הבקשה
 הוא על גלות השכינה משל לשני
 אלהים נאמרים ונפל אחד ביד לר' וישתדל
 חזירו בכל חמתי כמו ופסו עד אשר הלי
 את

פירוש ע"מ
 ויבין. האם משה יקראנו זכור לעבדך
 אברהם יחזק ויעקב?
 דער קפיטעל רעט וועגן דרייא
 בקשות. (א) וועגן גלות השכינה.
 (ב) וועגן גלות הגוף. (ג) וויא גרוים
 דער שיר השירים איז:
 יעדער מענטש בארף פאר שמיין אז דער
 עיקר איז צוא בעטמן אוף גלות
 השכינה דאס איז גלויף צוא צווייא חברים
 ליב האבער אבאל איז איינער אריין גיפאלין
 צוא באלידיגער וועלכע עם האבן אים
 וייצער גיפאליגט וויא דער חבד האט דער
 זעהן וייגע ביטערקייט האט ער גיט גירום

שיר השירים ב

ב א אני הצללת השרון שושנת העמקים : ב בשושנתה בין החוחים

ביאור הנר"א

בן בשמים
 את רעוה משני . ויהי היום נפל השני ביד
 לר הלוא דעת לבבון נקל כי גם הוא מחויב
 למסור את נפשו עליו ולהלילו כמו שעשה
 רעוה עמו . כן הקב"ה עם ישראל וכאשר
 ישראל בשבי גם השכינה הולך עמהם אף בכל
 מקומות אשר שנה ה' כמו דאיתא בגמ' מגילה
 כל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם על אחת
 כמה וכמה שאנחנו מחויבים לבקש למעמו
 יתברך שיחזיר שכינתו להר ליון קדשו ולחדש
 ימינו כקדם במהרה בימינו אמן :

ב (א) אני הצללת השרון שושנת העמקים .
 כל הצללת ושושנה הכל אחד רק
 יבדלו לפי מקומות ממזיהן כשהיא עומדת בשרון
 כהוא מקום מיושר ומגולה לעין השמש או היא
 יבשה וישתנה פניה לירקון הנקרא געל מחמת
 שריפת השמש שמה עליה נקראת הצללת וכשהיא
 עומדת בעמקים ואין מגיע לה השמש או היא
 לחה ומלאה עומדת במרחיתה וגוונת וכן ואדום
 שזה עיקר מרחיתה נקראת שושנה . לפי כנסת
 ישראל כשהם יבשים מן שפע אלהים או נשתנה
 מרחיתה ונקראת הצללת וכשהם מקבלים מן העמקים
 עמוק עמוק מי ימלאנו שכן הו"ב או היא מלאה
 ונקראת הגולה בין החוחים (ב) בשושנתה בין החוחים .
 השושנה הגולה בין החוחים היא ניכרת ויקרה
 יותר בערך משעומדת בין חילוי פירות בעבור ג'
 ענינים א' השושנה בין החוחים היא ניכרת ויקרה
 במציאות מפני שהיא יסודה בין הקולוס ב' מפני
 שאין אלה פירות שיבעלו את ריחה לא כן
 העומדת בפרדם עיני הרואות ישוטטו בכל חילוי
 מאכל

ב (א) אני . איתא במדרש אני וחביבה
 אני . רל"ל אשר כנסת
 ישראל יתפאר לפני אביהם שבשמים אני
 חביבה אני זהב טהור כמו זהב אף אם הוא
 מונח זמן רב בעפר אעפ"כ לא יעלה עליו
 שום חלודה ורקבון וזה עדות על טוב מזגו
 וגודל יקרו . כן אני כנסת ישראל אף שאני
 נשחיתת ולא חסרתו דבר מתורתיך לא מלוא
 יקרי וטוב מזגי . וזאת כוונת המדרש (פ')
 פקודי

לא בשמקי הגלות אעפ"כ לא
 דאורייתא ולא דרבנן וזה עד כאמן על יקרי וטוב מזגי . וזאת כוונת המדרש (פ') פקודי

פירוש המלות והענין

הוא מקום שמו ודשן : שושנת . הוא שם נחמ המריח
 לפני אביהם שבשמים אשר היא חביבה ואלה וחלמי אני
 הייתי נאה וטוב כנוסם טוב . וכן שושנת העמקים .
 וכמו שפירשנו בשושנת נאה : (ב) משני הקב"ה
 בין החוחים . אם לא השושנה היו קולוס את החוחים

ב (א) אני הצללת . הוא הו"ב המריח : השרון . הוא שם נחמ המריח
 ולה ששה ענין . כנסת ישראל יתפאר לפני אביהם שבשמים אשר היא חביבה ואלה וחלמי אני
 הצללת השרון בין כוונת סהייתי כמרעה דבן ובמן בלילי
 אף כשני בעמקי הגלות אעפ"כ אני רעובה ונאה במלות
 לישראל אמת דברת נאה ותמיכה את . וכמו שפירשנו

פירוש ע"מ

לציין בפתחה בלמינו אמן :
 ב (א) אני דער סדרש יאגט אני וחביבה
 אני . איז דיא פונגה פאר דאס
 פנסת ישראל שוט זיך ריטען פאר דאס
 איה בין א גיליבט פארק איה בין ווי גאלד .
 אזוי וויא גאלד אפילו ווען דאס ליגט אין
 ערד אלאנגע צייט פון דעסשטונענין באקומט
 דאס ניש קיין שום פעלער . אזוי איה ישראל
 הגם איה ליג אלאנגע צייט אין די מיטענעש
 פון גלות . פון דעסשטונענין האב איה פון
 דיר ניש פאר געסן . איה האב ניש
 פאר לאוין דיא הוקה אונ איה האב ניש
 פאר פעלט א מצינה דאורייתא אונ ניש
 א מצינה דרבנן דאס איז א עדות אויף מיין
 טייערקיט

אונ האט זיך באמיט מיט א'ע יונגע קרעפטן
 בין ער האט אים מציר גיווען . ויהי היום
 איז דער צווייטער אריין גיפאלין צו דיא
 ש'עקטע מענטשן איז דאך צו פאר שטיין
 אז יעצט איז ער מחויב זיך מוסר נפש צוא
 זיין פון ספר'ס וועגן אזוי ווי דער ספר האט
 זיך פון יונגעשטונענען מוסר נפש גיווען . אזוי
 איז השם והקב"ה מיט דיא יודען שטארקע
 ליב האבער אונ אז דיא יודען וועגן אין
 גלות גיוט דיא שכינה איה מיט זייא וויא
 דיא גמרא יאגט ווי דיא יודען יענען אין
 גלות איז דיא שכינה מיט זיי . איז דאך
 געוויס אז מיר וועגן מחויב צו בעטן פון
 וייגעטונענין אז ער זאל זיך ווידער קערין

בן בשמים שיר השירים ב ביאור הנר"א

פקודי) באלה הכעסות אותי שאמרתי
 אלה אלהיך ישראל ובאלה נתרליתי לכס
 שנאמר אלה פקודי המשכן אף לעמוד
 אטי מתרלה באלה שנאמר הנה אלה
 מרחוק יבואו (ישעי' מ"ט). ענין חטא
 העגל הביא הכוזרי שהיה צמה שהלכו
 אחר דעתם וכדו מלכס ענין חטם לעבוד
 את ה' ועשו להם מנהיג ממבחר המחכת

במקום משה רע"ה לפי שהראה להם השטן דמות משה מת ומטמו פורחת באויר
 וכדו ענין מדמות ארבע חיות שבמרכבה ושור שלמטה יקבל משור שלמעלה העומד
 תחת כסא הכבוד והם כולם מרוכז ערכות היושב על הכסא ויהיה זכרון המלך
 עם כבוד מרכבתו לעיניהם לזכרון נלח. אבל לא באלה רלון ה' וזה באלה
 הכעסות אותי שכדו זה הדבר מלכס ובאלה נתרליתי זה מעשה המשכן שעשו את כל
 המלאכה כפי אשר לזה ה' אותם ורוב המלאכה היתה רמוזים גדולים מחשבת הלב ולא
 שינו שום דבר אף לעמוד אטי מתרלה באלה שיתבלה ה' לנו בזה שלא נהפך לבנו
 באמונת ה' לרעה ח"ו ויכר עלינו ללס ישראל עבדיו כמו שהיינו מקדם בלי שום שמו
 כלל

פירוש ע"מ

מי יתקיימם מימי מיון גומס. דאם איז דיא
 פונקט פון פירוש בא"ה הכעסות אותי
 שאמרתי אלה אלהיך ישראל ובאלה
 נתרליתי לקם שנאמר אלה פקודי המשכן
 אף לעמוד אטי מתרלה בא"ה שנאמר הנה
 אלה מרחוק יבואו. דער כוזרי זאגט אז
 דער ענין פון דעם חטא העגל איז גיווען
 מיט דעם וואס וויי אגען גינאנגען דיגען
 גאט מיט וייער אייגענעם שקל. דער שטן
 האט וויא געוויזען אז צורה וואס האט אויס
 גיזעהן ווי משה רבינו ליגט אויף א מטה
 גישטארבין אונ מלאכים פראגין איהם
 אונשערען הימל. האבין דיא ערב רב זיך
 אויס גיקלערט צוא מאכען א צוכת שור
 פון דיא פיער סיות וואס אין דער מרכבה.
 אונ דער שור נאל מקבל זיין די השפעה
 פון דעם אייבערשטען שור פון כסא הכבוד.
 אונ זיי אלע וועלן מקבל זיין דיא השפעה
 פון גאט ווס ער ויצט אויף דעם עטל. וועט
 הש"ת מיט זיין כבוד פון דער מרכבה
 שפענדן זיין פאר ווייער אויגין וועלין זיי
 קיין קאל גיט קאנען פאר געסין פון גאט.
 דאם איז גיווען וייער ווילען אבער הש"ת
 האט אזוי גיט גינאלט. דאם איז דער פשט
 בא"ה הכעסות אותי מיט דיא דאווע וואס

אני

כלל וגופל עלינו מלך אלה . וחו אנני
 חבצלת השרון בין בזמן שהייתי בחרלי
 במרעה דשן ושמן במקום מישר הייתי
 נאה וטובה כבושם טוב ובין שושנת
 העמקים אף כשאתי בעמקי הגלות אני
 רטובה ונאה במלות ובמעשים טובים
 כששנה נאה :

תשובת הקב"ה לישראל
(ב) כשושנה בין החוחים. את
 לא הששנה היו
 קוללים את כל הגן כן את לא את כנסת
 ישראל הייתי מחזור את העולם לתו
 כדאיחא במדרש שה"ם משל למלך שהיה
 לו פרדס ונטע בו תלנים גפנים רמונים

תשובת הקב"ה לישראל

פירוש ע"מ
 גיפנען פאר וואקסן פול מיט דערער . איז
 דער פלך גינארן אין בעם אונ האט
 גיבראקט העקערס אויס ציא האקן דעם
 גארטען . דער ווייל האט ער דער זעהן א
 שיינע רויו וואקסט אין גארטען צוא ליב
 דער שיינער רויו האט דער פלך גילאנט
 דעם גאנצען גארטען . אזוי השי"ת האט
 פאר פלאנצט . א וועלט מיט פיר יסודות
 עפר . מים . אש . רוח . אויך דוקס . צוקס .
 חי . מדבר . ער האט דיא וועלט איבער
 גיענקפערט צום מענשין דער נאך אז ער
 גיקומען זעהן ניין וועלט האט ער געזען אז
 ויא איז פיל מיט דערנער דער דור אנוש .
 דור הכסול . דור הפלגה . אנש קרום .
 איז השי"ת גיקומען חרוב מאכין דיא וועלט
 דער ווייל האט ער דער זעהן א שיינע
 רויו אונזער פאמער אברהם אונ פון אים
 וועט ארום קומען זייער שיינע קערער . ער
 האט פאר שמעקט מיט זיינע ניטע מעשים
 דיא גאנצע וועלט האט השי"ת גיאנט צו
 ליב אברהם מיט זיינע קינדער זאל ניצול
 זייערן דיא גאנצע וועלט :

ישראל

אני חבצלת השרון פייא ווען איך בין גיווען
 אוף א גלייבען ארט אין פייין לאנד אויך
 נישע פאשע בין איך גיווען שייין וויא א
 שיינע רויו . אונ פייא שושנת העמקים ווען
 איך בין אין דיא מיפענש פון גלות בין איך
 אלקעס שייין מיט מצות ומעשים טובים אזוי
 וויא דיא שיינע שושנה :

איין ענטפער פון גאט צוא די יודין :
 אמת דוא ביטמ שייין .

ב) כשושנה בין החוחים . אזוי וויא
 א רויו וואס וואקסט צוא
 ווישין דערער ווען ניט דיא רויו וואלט מען
 אויס גיהאקט דעם גאנצען גארטן . אזוי
 ווען ניט דוא פנקת ישראל וואלט איך פאר
 קערט דיא גאנצע וועלט צוא וויסט . וויא
 דער מדרש זאגט א משל צוא א פלך ווס
 האט גיהאט א גארטן מיט טייטלען
 מילגרומען ווייגשטאקן עפול . ער האט אים
 איבער גיגעבין צוא אינעם ער זאל אים
 אפ היטן . אין אזייט ארום איז דער פלך
 גיקומען זעהן זיין גארטן האט ער אים

שיר השירים ב

תְּחִלָּתָם בֵּן רַעֲיָתִי בֵּן הַבְּנוֹת : ג כְּתוּבָה בְּעַצֵּי תִיעַר בֶּן דָּדָיו

בֵּן

ביאור הגר"א

אף קצת מאמונתם : (ג) כתובה בעצי תיער . כמו שהתפוח ללו מעט והכל מרחיקין ממנו מלישב בללו בן דודי בין הבנים נהרהקו האומות מללו של הקב"ה ולא קבלו את התורה . והעסק שלא קבלו מפני שהלוחות היו כתובין חמשה מול חמשה אנכי מול לא תרצה לא יהיה לך מול לא תחף אנכי בימין לא תרצה בשמאל . ולכן בשמאל הקב"ה אם יקבלו את התורה ושמאלו האומות מה כתיב בה וכוונתם יהיה אם המדות לא יקבלו אותה לכן הרצה להם הקב"ה תהילה מה שכתוב בשמאל לא תרצה לא תחף וברשו מפני שזה הוא עיקרו עו"ל . אבל ישראל לא שאלו לידע איכותה וענו כולם בלב ונפש הפילה נעשה וקבעו לך הרצה להם מה שכתוב בימין והתחיל בלכתי כמו שנאמר מימינו אם דת לנו וזה שאמרו רז"ל (שבת דף ס"ח) אכן דסגינן בשלימותא כתיב ותמות ישראל תנחם אבל

בן בשמים
ישראל תחת כנפי השכינה

(ג) כתובה . דע שיש שתי מיני בריות בעולם (א)

בריה שיש לה עלמות ויש לה חיים הרבה שנים (ב) בריה שאין בה עלמות והיא אינה חיה רק ששה חדשים . והיו שתיין דרין בייער וביער היה עץ תפוח עם פריגים קטנים ולל קטן ואילן סרק ולו אל גדול מאוד . הבריה שיש בה עלם יצבה תחת התפוח בלתי מילל טוב והשמש יכה על ראשה וזרם ומטר יפריעה ממזמתה . והבריה שאין בה עלם יצבה תחת האילן סרק שביער אשר לו אל עב מאוד ויהי לה למחסה ולמסתר משמש זרם ומטר . ותאמר הבריה שאין בה עלם אל השנית שיש בה עלם מה לך אלל אל הספוח יומם השמש יככה וירח בלילה בוא אללי תחת אל עני ואו ינוח לך כמוני היום . ותען הבריה שיש לה עלם מה לי אללך הלא אחת אין בך חיות רק ששה חדשים ימי הקץ יעברו ואת תגוע ותאסף ומה לך להטך תפוח בי בזמן שיובשלו הפירות

פרוש המלות והענין

כן אם לא את כנסת ישראל הייתי מחזיר את העולם לתו : (ג) כתובה בעצי תיער . כל תפוח הוא דומין ללל פניו הקב"ה אשר ישראל יושבים תחתיו ואף שהשמש סורף עתם על ראשו וזרם ומטר יעברו עליו . אלל אלל

פרוש ע"מ

דיא יודין תחת כנפי השכינה :

(ג) כתובה עם איז פאר האנדן צווייא מינים בריות אויף דער וועלט א) א ברית וואס האט ביינער זיא לעבט פיל יאר . ב) א מין ברית וואס זיא האט גיט קיין ביינער זיא לעבט נאר זעקס חדשים . זיא האבען זיך ביי דע גיפגען אין א וואלד וואס אין דעם וואלד איז גינען א עפיל בוים מיט קליינע צווייגעלאך וואס האט קנאפ פאר שטעלט פון דער זון מיטן רעגן . אויף איז אין דעם וואלד גינען א פראקטע בוים וואס גראבע צווייגען מיט גרייטע בלעטר וואס זיא האבן גוט פאר שטעלט פון דער זון מיט די רעגנים . דיא ברית וואס האט ביינער האט זיך גינעט אונטער דעם עפיל בוים און די זון מיט די רעגנים האבן איר נישטעט פון איר רוהינג . אונ

די ברית וואס אין ביינער האט זיך גינעט אונטער דעם פראקטער בוים מיט די גראבע צווייגין זיא זון מיט דיא רעגנים זענען צו איר גיט צוא גיקובען זיא איז זיך גינעסן בשלחה . האט גינאנט דיא ברית וואס האט גיט קיין ביינער צוא דער אנדערין ברית זאן מיר צו וואס מויג דיר צוא זיצין אונטער דער עפיל בוים וואס דארטן ברענט דיר דיא זון . זיא גלייכער צוא מיר וועלין מיר זיך צוא זאקען זיצין אונטער דעם דיקער בוים וועסטו זיך רוהיך לעבין וזיא איך . האט איר זענטפערט דיא ברית וואס האט ביינער וזיא קום איך צוא דיר דוא לעבט גיט מער וזיא זעקס חדשים דער זינער וועט אונעק און דיא פירות וועלין פארמיג ווערין וועסטו שוין גיט זיין אויף דער וועלט וואס מויג דיר דער עפיל בוים . דערום האקטו דיר בעקר אויס דער גויילט דיא

בין הבנים בצלו חמדתי וישבתי ופריו מתוק לחבי : ד הביאני אל

ביאור הגר"א

אתון דקנייתון בעליותא כתיב וסוף כוננים יסדס
אכל אני בצלו חמדתי וישבתי וזכיתי להתנוק
בענן כבודו. ומה שמדמה אותו יתברך לתפוח
אמר רז"ל בזהר שהפוח יש לו ג' גוונים וכן
נאמר על הקב"ה בנ' לשונות בשלשה מכות הראשונות
של פרעה נאמר למען תדע כי אני ד' ובנ' אמצעות
כתיב כי ד' אלהים בקרב הארץ ובהארבעה מכות
האחרונות כתיב כי אין כמוי. וזה שאמר ישעיה
מ"ו וזכו ראשונות הוא מה שנאמר בהעשרה
מכות של פרעה כי אנכי אל למעלה. ואין עוד
אלהים באויר. ואפס כמוי בארץ שדמה לי.
ופריו מתוק לחבי. הוא בעת שבלו למרה ולא יכלו
לשתות מים ויורשו העץ ומתקו המים ואמריק אין
עץ אלא תורה שנאמר עץ חיים כו' ועם נלטפו על
השנת ופרה הדומה ודייטס : (ד) הביאני אל בית
היין

גן בשמים
אח לא תהיה בעולם ולכן בחרת לך עץ
היער עם ענפים עבים אשר לה אשר
המה לך למחסה ולמסתר ותתענג מהזבובים
ומהיתוסים אשר תחתיה. לא כן אני אף
כי עתה אשר אני יושבת תחת אילני
השמש יכה על ראשי אף הקיץ יעבור
והפירות יפריחו ופריו מתוקים לחיך ולא
תתענג מפריו הכחמדים כי אני אהיה
בעולם עת יתבשלו ויתבכרו הפירות.
כן אני כנסת ישראל אשר תחת לל לא
עב בלל תפוח ובין הבנים יבער לי השמש
ורבות תלאות יעבור על ראשי אבל אני

אחכה יבוא המועד והחילין יפריח פרוי ונתענגה מטובה. וזהו בתפוח כו' אף
שהשמש שורף על ראשי וזרם ומטר יעבור עלי אעפ"כ בצלו חמדתי וישבתי
וקבלתי הכל באהבה ולא שמעתי לקול הקוראים אותי תחת גילס ולא סרתי
מאהבהך נלח עיין ברש"י ולואת לא סרתי מאהבתי מפני ופריו מתוק לחבי הוא
אשר המקווה אשר כבר טעמתי אותו במתן תורה והוא מתוק במאוד לאושר זה
אני מחכה ומלפס גם עתה : (ד) הביאני אל בית היין. הוא הר סיני ועם

טעמתי

פירוש המלות והענין

בצלו חמדתי וישבתי. וקבלתי הכל באהבה ולא שמעתי לקול הקוראים אותי תחת גילס של עמי היער
שלקס. עץ היער הוא דמיון לכל האומות אשר אין להם גלות ויושבים בנמוס. ואף שהשמש בוער עלי
עתה אעפ"כ לא סרתי מאהבת חלבי מפני ופריו מתוק לחבי. הוא אשר המקווה אשר יסוף לי לעתיד
וכבר טעמתי אותו במתן תורה והוא מתוק מאוד לאושר זה אני מחכה ומלפס גם כעת ולכן לא סרתי
מחילוי חבי. הוא עמי שממעל כלשון : (ד) הביאני אל בית היין כתיב :

פירוש ע"מ

ד"ה פראקטע בוים מיט דיא דיקע צווייגן
זייא הייטען דיר אפ פון הייז מיט רענין.
דוא דער גערקט זיך פון היא פליגעלעך
וואס אונטער דיין בוים דוא האקט פון זיי
גרויס פארנעניגן. אבער איך הגם יעצט
בייא מיין זיצן אונטער דעם עפיל בוים
פרייג איך מיר פון דער זון מיטין רענין וואס
שלאנט מיר אופין קאפ. דער זימער וועט
אבער אריבער גיין און דיא פירות וועלן
פארטיג ווערן באקאלס וועל איך האבין
גרויס פארנעניגן פון דיא זיסע גלוקטיקע
פירות. דעם נמשל בארף קען שוין אליין
פאר שמיין. דאס איז דער פשט בתפוח כו'
בן דודי בין הבנים הגם יעצט אז איך זיין
אונטער דיין שאמין ברענט אויף מיר דיא

זון פיל וואסערין גייען איבער מיין קאפ
פון דעספונענען בצלו חמדתי וישבתי איך
האב גילוקסט אונ גינעקען אונטער זיין
שאמען איך האב אויף מיר אללעס מקבל
באהבה גיווען און איך האב גיט צו גיהערט
צו דיא זיין וואס האבין מיר גירופען צו זייער
שאמען איך האב מיר קיין קאל גיט אפ
גיהערט פון זיין ליבשאפט. ווייל ופריו
מתוק לחבי דיא נומע פירות וואס איך
האף אויף זייא זענען מיר זייער זיס איך
האב זיי שוין פאר זוכט בייא סמן תורה.
צו דיא זעלבניגע פירות ווארט איך יעצט
אויך און מוז ווארטען ביז עם וועט קומען
דיא צייט :

(ד) הביאני אל בית היין ער האט מיר
נבראכט

שיר השירים ב

אֶרְבִּית הַיּוֹן וְדָגְלוּ עָלַי אַהֲבָה : ה סִמְכוֹנִי בְּאִשִּׁישׁוֹת רַפְדוֹנִי

בתפוחים

ביאור הגר"א

גן בשמים

היון זה הר סיני ששם קבלו את התורה שהיא כפי פנים ודגלו עלי אהבה כשירד הקב"ה על הר סיני ירד עב' ד' דגלו והם קלות וברקים ולפידים וההר עשן כמו שנאמר וכל העם רואים את הקלות והלפידים והברקים וההר עשן ודגלו עולה מ"ט הוא מ"ט פנים שלמעלה : (ה) סמכוני באשיות הוא מרין אשין כמו שנאמר וההר כוער באש עד לב השמים. ונאמר וידבר ה' אליכם מתוך האש מתוך הוא מאמצימות. אש מלמעלה ואש מלמטה רפדוני בתפוחים זהו חשך עין וערפל כמו לריות כוהר פ' וחתמן וכמו שנאמר ישח חושך סתרו. כי הולת אהבה אני פ' מאין זכיתי לזה מפני כ"יה כוער בקרבי תשוקת אהבתו לראות אותו ואמרנו רעוננו לראות את מלכנו :

עמתי נשיקת פיו ויערב לי עד מאוד ועודני עומד בחשק הוא ודגלו עלי אהבה זו התורה שהיא דגל והדר של הקב"ה שדרכת ב"מ"ט פנים כמנין "ודגלו" : (ה) סמכוני אל תחמה אם כך גדלה אהבתי לנשיקות פיו ולמה זה גשלה נפשי בשמוע מפיו תורה ואמרתי אל משה דבר אתה עמנו דע כי לא משנאחי לנשיקת פיו חלילה אדרבה מרוב אהבת אדוני יחברך ואת מחק פרי פיו ירחתי לשמוע מפיו פן תמשך נפשי אחרייו וישאר גויתי בלי נשמה לזאת בקשתי סמכוני באשיות קול דברות פי ה' כי אין בכחי לקבל משולל לבוש רק מתוך אשיסה הוא על ידי קול משה אוכל לקבל קול ה' כי שכינה היתה מדברת מתוך גרונו של משה. וכמו שלא יוכל איש לקבל פתאום רוב טובה עד אשר פעמים מרוב הטוב אשר תבוא על איש פתאום יחלש ויגוע עד שערי מות כן לא יכולתי לקבל פתאום הזדככות כזה לשמוע דברי הקב"ה ופרחה נשמתי ממני כמו שנאמר

לזאת בקשתי סמכוני באשיות קול דברות פי ה' כי אין בכחי לקבל משולל לבוש רק מתוך אשיסה הוא על ידי קול משה אוכל לקבל קול ה' כי שכינה היתה מדברת מתוך גרונו של משה. וכמו שלא יוכל איש לקבל פתאום רוב טובה עד אשר פעמים מרוב הטוב אשר תבוא על איש פתאום יחלש ויגוע עד שערי מות כן לא יכולתי לקבל פתאום הזדככות כזה לשמוע דברי הקב"ה ופרחה נשמתי ממני כמו שנאמר

פירוש המלות והענין (ה) סמכוני. אם תשאל ממני אם כן גדלה אהבתי לנשיקת פיו ולמה לא רצית לשמוע מפיו רק מפני משה. אביר לך כי ירחתי לשמוע מפיו פן תמשך נפשי אחרייו וישאר גויתי בלי נשמה כמו שהיה בשני דברות הראשונות אשר לא יכולתי לקבל פתאום הזדככות כזה ופרחה נשמתי ממני. ולזאת בקשתי סמכוני באשיות הוא קול פי ה' על ידי קול משה כי שכינה היתה מדברת מתוך גרונו. גם בקשתי אחר שני דברות הראשונות רפדוני בתפוחים מן פדן למקני :

פירוש ע"מ איך האב פייגד גיהאמ צוא זייגע רייד ח" אר'בה חפפת גרוים ליבשאפט צוא גאמ מיט זייגע זיקע רייד. האב איך מורא גיהאמ עם זאל זיה גיט אונזעק ציגען מיין גפיש נאך אים וועט מיין נוף בלייגען אן א נשמה. וויא עם טרעפט אי צו א קעננמש קוקט פליצלונג א נישע בשורה ווערט ער פאר האלעשט אונ גרייבט גאנט צום מיט. דערום האב איך גיבעטען סמכוני באשיות לענט מיר אונטער מיט געבערען ויין און וויא ויין קאן מען גיט טרינקען פון מרוב אליון טייל ער איז זייער שטארק נאך אז ער קוקט אין געבר ווערט ער שוואכער דאמאלס קאן מען אים טרינקען. אזוי דיא רייד פון גאט אז זייא וועלן גיין דורך משה"ר וועל איך זייא קאנען פאר נעקן. וויא עם איז גיאנט גפשי נצאה בדרו מיין נפש

(ה) סמכוני אז דוא וועקט מיר פרעגען אז עם איז ויא אזוי גרוים ביין ליבשאפט צוא זייגע רייד. פאר וואס גייא טמן תורה האקטו גיט גיוואלט הערען פון הש"ת אליון דיא רייד. דוא האקט גיאנט צו משה רבנו דבר אהה עמנו רייד דו מיט אונז. וועל איך ריר ענטפערען גיט טייל

שיר השירים ב

בתפוחים כִּי־חִלַּת אַהֲבָה אֲנִי : ו שְׂמָאלוֹ תַחַת לְרֵאשִׁי וַיִּמְיֵנו
תַּחֲבַקְנִי : ו הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם בְּצַבָּאוֹת אוֹ בְּאִילוֹת

ביאור הגר"א

(ו) שְׂמָאלוֹ תַחַת לְרֵאשִׁי . פי' לדמרינן כחוב אחד
אומר וירד ה' על הר סיני וכחוב
אחד אומר מן השמים דברתי ומשני שהקול היה
מן השמים והדבור מן הארץ וכן מפורש בפרשה
וזאתה מן השמים השמייעך את קולו כו' ועל
הארץ הרחך את אשו הגדולה ודבריו שמעת
מתוך האש הרי הקול מן השמים והדבור מן
הארץ ושמים הוא ימין והארץ הוא שמאל כמו
שלאמר ימינו טפה שמים וידי יסדה ארץ וקול
הוא ימין ודבור הוא שמאל . וזהו שְׂמָאלוֹ תַחַת
לְרֵאשִׁי וזה הדבור שבא מן הארץ וימיו שהוא
הקול תחבקי מן השמים : (ו) השבעתי אתכם .
כאשר

גופי וכפשי עד אשר אוכל לקבל את דברות פיו ממנו בעלמו והוא העדן והטענוג האמיתי
נפלא ויקר מכל הטענוגים :

(ו) שְׂמָאלוֹ תַחַת לְרֵאשִׁי . היה לי במדבר בזמן וזאת לרכי הגוף: וימיו תחבקיני .

בלרכי הגפס בתורה ובמשכן וכלים . וכן יהיה לעמוד כמו שהיה במדבר :

השבעה להאומות הקדמונים

(ו) הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם . הוא כמיו להאומות בצבאות כו' הוא כמיו

לישראל

פירוש המלות והענין

כי הולא אהבה אני . מכני גדול האהבה להקב"ה ולדבריו נחלשתי . ומקומי אשר לעמוד יודך גופי
וזממתי עד אשר אוכל לקבל את דברות פיו ממנו בעלמו : אשישות . הם כלים אשר יקומו בסס סיון רפרוני .
ענין לעלם : (ו) שְׂמָאלוֹ תַחַת לְרֵאשִׁי . ענין נפשים : (ו) הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם . הוא כמיו להאומות :
בצבאות . נקבות הנבלים : באילות . נקבות הכלים :

פירוש ע"מ

נֶפֶשׁ אִיז פּוֹן מִיר אַרוּם דִּרְךָ זַיִן טָאן רִיידִן .
כִּי־וַיֵּאמֶר הַיְהוָה הָאֵם זֶה גִישְׁמְעֶלְמַם פֶּאָר נָאֵם
אִם הָאֵם גִּינְאָנְט וַיֵּאמֶר אִיז דָּאָם גִּיהֶעֶרְט
גִּינְוֵאָרְעֵן אִז אַ מְלַךְ זָאל מֵאָכְעֵן גֶּעֶמֶן זַיִן
מֵאָכְטֶער אִם דֵּאמֶאָלֶם זָאל עֵר אױם הֶרְנֶעֶן
דִּיא מֶעֶנְטִישִׁן פּוֹן זַיִן שְׂמוֹב הֵאָכְעֵן זֶה דִּי
נִשְׂמוֹת ווִידֶער גִּיקֶעֶרְט . ווִיא עֵם שְׂמִיט
הוֹכַת ה' תְּמִימָה מוֹשִׁיבַת נֶפֶשׁ דִּיא הוֹרָה
הָאֵם גִּיבֶעֶטֶען פֶּאָר גִּיֵיא הָאֵם זֶה צוֹא זַיִיא
ווידֶער גִּיקֶעֶרְט דֶּער נֶפֶשׁ . אִם אַז אִיךְ הָאָב
מִיר אױף גִּינְוֵאָכְמַם פּוֹן מוֹיט צום לֶעֶבֶן בֵּין
אִיךְ גִּיטֶען זַיִיעֶר דֶּער שְׂרָאָקֵן הָאָב אִיךְ
גִּיבֶעֶטֶען רֶפְרוּנִי בַּתְּפוּחִים בְּלֵאָכְטֶערֶם מִיךְ
מִיט עֶפֶל פּוֹן גַּן עֵדֶן מִיךְ צוֹא שְׂאָרְקֶען .
כִּי הוֹרַת אַהֲבָה אֲנִי צוֹא לִיב דֶּער גְּרוֹיטֶער
לִיבִשְׂאָפֶט וַאֲם אִיךְ הָאָב צוֹא נָאֵם מִיט
זַיִנֶע רִייד בֵּין אִיךְ שְׂוֵאָךְ גִּינְוֵאָרְעֵן . אִיךְ

(ו) שְׂמָאלוֹ תַחַת לְרֵאשִׁי . אִין דֶּער מִדְבָר
הָאֵם עֵר גִּיהֵאָלְטֶען זַיִן לִיבֶען
הָאָךְ אױטֶער מִיין קֶאָפּ צוֹא גֶעֶען מִיר
פֶּאָרְעֵן גּוֹף בְּרוּיט מִיט נױטֶער . וַיִּמְיֵנו
תַּחֲבַקְנִי מִיט זַיִן רֶעֶכְטֶע הָאָךְ הָאֵם עֵר
מִיר גִּיטָאן הֵאָרְזִין מִיין נֶפֶשׁ מִיט אַ הוֹרָה
מִיט אַ מִשְׁפָּן וְכֵלִים הַלְוֵיאִ וְאֵלֶין מִיר דֶּער
לֶעֶבֶן אִז עֵצָם זָאל שׁוֹן אױף אױז זַיִן :
הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם דִּיא אֶמֶאָלְעֶדִיקֶע
פֶּעֶקְקֶער :

(ו) הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם . אִיךְ בַּאֲשׁוּעֶר אִיךְ
פֶּעֶלְקֶער

שיר השירים ב

השדה אסתעוררו ואסתעוררו את האהבה עד שתחפץ: ה קול דודי הגהה זה בא מדלג על התהרים מקפץ על הגבעות:

בן בשמים

ביאור הגר"א

כאשר באו ישראל לאהבה רבה ובמעלה עליונה הם משבעים את צמות ירושלים הם ה"ב שרים הסובבים את ירושלים שלמעלה כצבאות או כחילות השדה שהם יש שרצון להספין כצבאות ויש מהן כחילות וההבדל אבאר בסמך. אם תעירו למטה לחטוף ואם תעוררו למעלה להספין על ישראל ולסתור את האהבה. עד שתחפץ כל זמן שתחפץ כי קוני והאהבה נמשכת: (ח) באן עוקר התחלת הסיפור מגאולה ישראל קול דודי הנה זה בא. והוא בזמן שגלה את משה להודיע אותו שיבוא אלינו במהרה לגאלנו. ומפני שיש ארבעה זמנים והוא

לישראל שהם דומין לחיות האלו כי כמו צבי וממהר לרוץ כשצדין אותו כן ישראל ממהרין לשוב על ידי עינוי ולחץ והקב"ה ממהר לפדות אותם מיד לר. וכמו החילה חביבה במאוד על בן זוגה כן ישראל חביבים להקב"ה בזמן שהמה בלחץ כי כן דרך האבות לאלהיהם בזמן שהם בקו הצריחה לא יוכר כל כך האהבה להם אבל כשיחלו חו"ש או יתלחז האהבה

במאוד ולכן אני משביע אתכם אם תעירו לישראל שגלה וגזירות קשות ואם תעוררו את האהבה ממני לישראל על ידי לחץ רבה בלא זמן עד שתחפץ אני מעמני לגאלם בעתה:

סיפור יציאת מצרים

(ח) קול דודי איש חולה הסוכב על ערש דוי אם יבוא אליו רופא ויגיד לו כי במהרה יתרפא ויקום ממטתו יכול להאמין לדבריו. אבל אם הוא

פירוש המלות והענין

העירו תעוררו. משון המעוררת. את ישראל מרמה לקנות סגלו כמו צבי ממהר לרוץ כשצדין אותו כן ישראל ממהרין לשוב אל ד' כשלוטים אותם. וכמו החילה חביבה מאד על בן זוגה כן ישראל חביבים להקב"ה בזמן שהמה בלחץ ולכן אני משביע אתכם אם תעירו לישראל שגלה וגזירות קשות. ואם תעוררו את האהבה ממני לישראל על ידי לחץ רבה בלא זמן. עד שתחפץ אני בעצמי לגאלם בעתה: (ח) קול דודי הגה זה בא. זו יורה על מהירות הענין: מדלג מקפץ. שיהיה ענין ויקוד ומהירות הסליים והכפל במלות שונות יורה על מרובת המהירות: הנה בא. קול ה' על ידי משה ואהרן לבשר לי שיבוא אליי ממזרים ואף שמזרים הם סגור ומסוגר במוות ברוך בשערי טומאה כסרים וגבעות אבל סוד ה' מקפץ: מדלג על התהרים. כי הם ופרץ כל הגדרים והסגומות:

פירוש ע"ט

פקקער פון ארום אינ ארום ירושלים. שנואך ווערמ דער וועקט דיא ליבשאפט צו בקבאות או באילות השדה ער רופט דיא ידען מיט דעם באמען צבאות, אילות, נייל וייא וענען גלייך צוא דיא חיות. אזו וויא דער הירש אנמלופט שנעל ווען מען וויל אים. פאנגען אזוי דיא יודין היילען השובה צוא סאן ווען מען טוט וייא שטארק דריקין אונ אזוי וויא דיא אנגלה איז גיליבט אויף איר פאר אזוי וענען דיא יודען גיליבט צו נאט אין דער צייט וואס מען דריקט וייא פאנס. וויא עס איז דער שטייגער פון א פאטר צוא ויין קינד ווען ער איז גיוונד איז ניט אזוי שטארק צוא דער קאנען דיא ליבשאפט צוא אים. נאר הויש אז ער ווערמ

דיא ווערמ דער ציילט וויא אזוי דיא יודין וענען ארויס פון מצרים:

(ח) קול ה' קראנאקער מענטש ווס ליגט שנואך אז עס וועט קומען צוא אים א

דאקטער

הוא חולה מסוכן מקץ רגלו עד ראשו אין
 בו מתוס וכל הרופאים אמרו עליו שהוא
 אחר יאוש כל זרי גלעד לא יועיל לו ולא
 יקום ממטתו כי כבר נמקו ונמסו כל
 ראשי האברים שהגשמה תלויה בהם הלב
 והכבד הכליות מחלה ממארת נושנת
 היא. אם יבוא חף רופא המלך ויבטיח
 לו אשר עוד היום יעמוד מחליו צריך
 אולם היאמין לדבריו תחת אלהים הוא
 לברוא לו לב וכבד וכליות חדשות. כן
 היו בני ישראל בזמרים מוכים ומעונים
 בעבודה קשה בחומר ובלבנים שהשלכת
 הילדים ליחור בשחימת הילדים לזרעת
 פרעה נבזים ושפלים מחלה נושנת ממאות
 שנים מסוכנים מאוד כמעט לאחר יאוש
 ח"ו. אם יבוא אחד ויבשרם אשר עוד
 היום יתרפאו מנכותיהם וילאו לחירות ולא
 ישמעו עוד קול נוגש ויתנשאו עד למעלה
 העבדים יתהפכו לשרים והשרים לעבדים
 המוכים מכים והמכים מוכים התאמין לדבריו התשמע לקולו היחכן שיחגלגלו
 השמים למטה והארץ למעלה כמו שנאמר ולא שמעו אל משה מקול רוח ומעבודה
 קשה. בפתע פתאום קור דודי הנה זה בא במהרה ואף שהיו ישראל מסוגרים
 בחומת

והוא עוה"ו. ועוה"ב. ימות המשיח. ותיחת
 המתיים. כמו שהקנו אנכי כנסת הגדולה אין
 כערך בעוה"ו. ואין זולתך לחי עוה"ב. אפס
 בלתי גולתו לזמות המשיח ואין דומה לך
 מושיענו לתיחת המתיים. וזלחת מזרים היא
 הנהלת כל הגולות של אלו הד' זמיות הנזכר לכן
 רמז כל אלו. קול רמז על חתיית המתיים
 כמו שנאמר ויהי קול כהנבחי והנה רעם ויהקרב
 עננות עם אל עלמו (יהוקאל ל"ז) הנה רמז
 על ימות המשיח כמו שנאמר ראשון לזיון הנה
 הנס (ישעיה מא) זה רמז ועוה"ו. בא רמז
 לעוה"ב. מדלג על המה בזכות אבות. מקפץ
 על הנבעות בזכות אמהות כן אמרו רז"ל (ראש
 השנה פרק ראשון) ותיבת על אינו מוכן לפירושם
 וכוונתם השרים הם שרי מעלה ונבעות הם
 האומות שחת ידם וזהו מדלג על השרים היינו
 השרים של מעלה בזכות האבות שנס הם נקראים
 הרים מקפץ על הנבעות הם האומות של מטה
 בזכות האמהות שנס המה נקראות נבעות וההבדל
 שבין דילוג לקיפוז מפורש בירושלמי שדילוג הוא
 ברגל אחד פסיעה רחבה וקיפוז הוא צב' רגלים
 יחד. ולכן נאמר אלל השרים מדלג שהר הוא
 חד ואינו רחב ויכול לדלג עליהם ברגל אחד
 ונבעות הם רחבים ואינו יכול לדלג אל לקפוז
 צב'

פירוש ע"מ
 דאקטער אונ ער נועט אים צוא זאגען
 אז אין אקורצע צייט נועט ער אים רעכט
 גיוונד מאכען האן ער דעם דאקטער גלובן.
 אבער א מענטש וואס ער איז שטארק
 גיפערליך עס איז בייא אים באקע גיווארן
 דיא בעסטע אברים דיא הארץ דער דעבר
 צוא לעבערס דיא גירין צוא פוילט א אלט
 פארצווייגע קראנקשאפט אלע דאקטורים
 האבען אים אפ גיוואנט ניין לעבין. אז עס
 נועט קומען אפירי דעם קויערס דאקטער
 אונ נועט אים צוא זאגען אז נאך היינט
 נועט ער אים מאכען גיוונד און שטארק
 קאן ער דען אים גלובן וואס איז ער א
 באשעפער צוא באשאפן אים א גינע הארץ
 א לעבער מיט גירין. אין אז א פינסטערע
 לאנגע זעגען דאמאלס גיווען דיא יודען אין
 מצרים. צוא שלאנגען מיט מכות אקוריות.
 מיט שווערע ארבייט פון ציגיל מיט ליים.
 צוא וואקסען דיא קינדער אין מידן. איין
 נימים

אָרְטֵע קראַנקשאַפֿט הַנְּדַעַרְטֵעֵר יֵאָרְעֵן וַיִּי
 זַעֲנֵעֵן שׁוֹן לְאַחַר יֵאוֹשׁ צוּא וַיִּיֵא אִיז שׁוֹן
 גִיט דֵא קִיין הִילף. אַז עִם נױעט קױמען
 אַינזער אונ נױעט וַיִּיֵא זאָגען אַ בִּשְׁוֵרָה אַז
 נֵאָךְ הַיִּנְטֵע נױעלין וַיִּיֵא גִיהאַלְטֵען נױערן
 פֿון זַייערע מִכּוֹת. וַיִּיֵא נױעלין אַרום פֿרִיִי.
 וַיִּיֵא נױעלין שׁוֹן מְעַר גִיט הַעֲרִין דַעם קױל
 פֿון דֵיא באַצױוּנגער. וַיִּיֵא נױעלין דער
 הַזְּבֵעֵן נױערין זַייער הַדָּךְ. דֵיא קִנְעֵכֵט נױעלין
 וַיַּעֲרִין הַעֲרִין דֵיא הַעֲרִין קִנְעֵכֵט דֵיא
 גִישְׁלֵאגִינע נױעלין שְׁלֵאגִין דֵיא וַוֵאס הַאָבִין
 גִישְׁלֵאגִעֵן נױעט מַעֵן וַיִּיֵא שְׁלֵאגִין. צוּא
 נױעסט דֵאס נױעלין גִלױבִין אִיז דֵאס גֵאָר
 מִגִּילָאָךְ אַזױ וַיִּיֵא עִם אִיז גִיט מִגִּילָאָךְ אַז
 דֵי הִמְלֵעֵן זֵאלִין זִיך אַיִגער דִרִיעֵן אַראַפ
 אונ דֵיא עֲרֵך אַרויף. וַיִּיֵא עִם שְׁמִיט וַלא
 שְׁמֵעוּ אַל מִשָּׁה מִקּוֹצֵר רִיחַ וּמַעֲבֹדָה קִשָּׁה
 וַיִּיֵא הַאָבִין גִיט צוּא גִיהַעֲרֵט צוּא מִשָּׁה צוּ
 לִיב דֵיא שׁוֹעֲרֵע אַרְבַּעֵט מִיט דַעם קױצִין

שיר השירים ב

ט דומה דודי לצבי או לעפר האילים הנהדה עומד אחר בתלנו

משגיח

ביאור הגר"א

כב' רגלים: (ט) דומה דודי לצבי. ההכדל שבין
לצבי לאלו שהצבי כן מהר עד מאוד אבל האיל
אינו יכול לרוץ אלא מקפץ מהרה והקב"ה אמר
לאברהם ב' קוליס שונים ח' ד' מאות שנים והב'
דור רביעי ישובו הנה. וכשהקב"ה ראה לקרב את
הקן קיאר שניהם ח' סהד' מאות שנה חשב מומן
קודם משולר יחק וזהו נקרא מדלג כרגל אחת
נכלע הריבה שנים. ולפי השבון הדורות היה לרודף
להיות ד' דורות שלמים וכשתשוב ד' דורות כל
דור לע' שנים היו לריכוס להיות כמלרים שני
מאות ושמונים שנים והם היו רד"ו שנים נמלא
נכלע ע' שנים מעט מעט מחיי הבן בחיי האב
וזה נקרא מקפץ כב' רגלים. וזה שאמר לצבי או
לעופר האילים נכג עםם במהירות וקפילות
בכמויות חיות האלו. וזהו שאמר לעיל יש שרע
להטעין כבצאות הוא שלא יתחיל לחשוב הד' מאות
שנים מיחזק. ויש שרעו להטעין כאלות הוא
פיהיה הגלות ד' דורות נכג עםם. הנה זה עומד
אחר כחלנו שמעתי קול דודי אחר כחלנו ומשי
המו עליו כי הכותל הפסיק ולא יכולתי לראותו
והכותל הם המלרים שהפסיקו בין ישראל לאביהם
שבשמים. אח"כ שנתתי שמשגיח מן החלונות
וחס"כ שמעתי שאף הוא מליץ מן החרבים. וההכדל
בין

בן בשמים

בחומת ברזל בטעמי קומחה בהרים וגבעות
ועבד אחד לא היה יכול לברוח משם ואף
שנים רצוח אבל יד ה' הפליא בנפלאותיו
למעלה מן הטבע מדלג על ההרים כו'
הרם ופרץ כל הגדרים והגבעות:

(ט) דומה בשני דברים נבדלה ההנהגה
טבעיות מהנהגה נכסיות

(ח) הטבעיות לא תבוא פתאום רק בהדרגה
לאט לאט הנסיות יבוא בלי שום הדרגה
חיש מהר (ב) הטבעיות תבוא על פי מהלך
המוזות ולכן גם עוד קודם בואה אפשר
לידע ע"פ חכמת האלמגניכות שיבוא הדבר
הנסיות אינה נראה ונרגשת כלל ואל יודע
לאיש עד בואה. והוא דומה דודי לצבי
כו' שהוא מדלג וקופץ ממהר לבוא פתאום
כן פתאום בלי שום ידיעה בא מבשר ואמר
הגדה זה כו' הקב"ה בא ועומד חלל גבול
מלרים. משגיח מן החלונות ורואה מה

שמלרים מענים את ישראל כמו שנאמר
ואומר מציץ מן החרבים דחק ונכנס

ראה ראיתי את עני עמי. קול מבשר
עוד קודם הזמן אל תוך הבקעים הפחומים
הוא

פירוש המלות והענין

(ט) דומה דודי לצבי כו'. לבוא פתאום עוד קודם זמן של חרבע מאות שנים: הנה זה עומד אחר כחלנו

פירוש ע"מ

קומץ קומץ דאם אין א רבע זייער שגעל. (ב)
דיא זאך וואס געם קומץ מיט דער נאטור
ווייס קען נאך איינער דיא זאך קומץ דורך
דער חקקה פון דיא שטערן זעהרס. די
זאך וואס געם קומץ על פי גס ווייס קיינער
ניט קען שפירט גאר ניט ביו זיא קומט.
זאגט דער פסוק דומה דודי לצבי אזוי ווי
דער הירש קומט צוא לופין שגעל אונ
קיינער ווייס ניט ביו ער קומט אזוי גאר
פלוצולוג אונ גיך קיינער האט גאר ניט
גיוואקט אזוי גיקומען א בשורה פון מיין
פריינד גאט. הנה זה עומד אחר בתלנו ער
שמיט שוין נאנט לעבין מצרכים משגיח מן
החלונות ער קומט שוין אכיון דורך דיא
פענקער ער אזוי שוין אין מצרכים ויזא עם
שמיט כאה ראיתי את עני עמי איה האב
גיועוהן

דער ציילט דער מלך שלמה גאר
פלוצולוג קול דודי הנה זה בא אזוי גיקומען
א קול פון מיין פריינד גאט דורך משה
ואהרן. מדלג על ההרים הגם דיא יודין
זענען גיווען פאר שלאסן מיט איינערקע
מויען מיט בערג אונ ריגלען איין קעקט
האט גיט גיקאנט פון דארטן אנקלופן א
פשיטא ששים רבוא. גאר דער פח פון
הש"ת האט גיטאן וויינער ער האט גיטאן
איינער שפרינגן איינער דיא אלע בערג ער
האט צו בראךן דיא אלע שפערס:
היפה מיט צווייא זאכין אזוי אפ גיטילט
די נאטורליכע הנהגה ביו דער
הנהגה פון נאמס וואוינערקע נסים. (א)
דיא זאך וואס פון דער נאטור קומט ביסלאך
ווייס פעקעלאך. דיא זאך וואס דורך נסים

שיר השירים ב

מִשְׁגִּיחַ מִן־תְּחִלָּתוֹ מִצִּיץ מִן־תְּחִבָּתָם : י עֲנֵה דוּדִי וְאָמַר לִי
קוֹמִי לָךְ רַעִיטִי יִפְתֵּי וּלְכִי־לָךְ : יא פִּי־הִנֵּה הִפְתּוּ עֵבֶר הַגִּשְׁמִים

חֲרָף

הַסְתִּי ק'

גן בשמים

ביאור הגר"א

הוא צבית פרעה מלך מצרים לשלם לו כפעלו : (י) ענה דודי . קשור הייתי בשלשלאות של ברזל ולא יכולתי לזוז ממקומי ודודי אמר לי קומי לך כו' ולכי לך מהגלות למה את יושבת תפוסה לא שלשלאות של ברזל על רגליך רק חריגת קורי עכביש המה : (יא) בי הנה הבריתו . אשר פני האדמה מכוסה בשלג וכפור הוא שני אלפים שנים של תהו שהיה העולם בלי תורה והארבע מאות משולד יצחק כבר עבר וחלף . הגשם הוא קושי השעבוד משגולה מרים ולכך היתה נקראת מרים על שם שמררו את חייהם של ישראל חרף הדרך לו :

בין הלון נהרך שהמשיגה מן החלון גדול אינו רואה חלף מה שבגלוי ומן התרכיב הוא נקב קטן רואה חף מה שעושים בסתר רז"ל שראה הקב"ה את מעשיהם שבגלוי שהם טובים וגם ראה את פתחיו לבס שהם טובים שזה אינו יכול לידע חלף אלהים כמו שנאמר וישמע אלהים הוא כנגד עומד אחר כחלני . וירא אלהים הוא כנגד משיגה וידע אלהים הוא כנגד מציץ : (י) ענה דודי . לפרעה ששלח את בני ישראל ואמר לי ג"כ קומי לך מן השעבוד הוא בר"ה שאז בעלה עבודה מישראל רעייתו בזכות האבות יפתי מלך עלמך ולכי לך ממצרים הוא בניסן שאז יאזו ממצרים : (יא) כי הנה הסתיו עבר הגשם הלך לו . פי' שהוא עת טוב מאוד לא קור ולא גשם כמו שנאמר מושיא אסירים כבשורות (תהלי' סח) . והחילוק שצ"ן גשם לסתיו הקור מלער את האדם עד מות הכל הגשם אין בו סכנה אך מפני שדולף טיף אחר טיף תמיד בקביעות נמשו של אדם קלה בהם . וזה שאמר שלמה דלף טורד ביום סגריר ואשת מדנים נשתווה (משלי כז) פי' כי רעת האשה קשה ומר יותר מרעת וולתי כי אדם אם יש לו סוגל מוכס רעויו יכול להתגבר עליו או להשלים איתו או לילך מפניו אדם אשה מדנית חף שהיא אינה מוקת אותו אך מפני שהיא מחרפת אותו תמיד בקביעות ואי אפשר לו לטפור ולרחוק ממנה נמשו קלה בה כמו הגשם חף שאינו מזיק אדם בעבור הילוכו התמידות עושה רושם בנפשו והמתו אותו . וכן היה לישראל ב' מיני פורעניות א' שהיו גרום בארץ לא להם ואף שזה אינו קשה כל כך אבל גשם האדם קלה בו להיות נע ונד בארץ נכריה . ב' שיטו השעבוד שהיא קשה כמות וזהו כי הנה הסתיו עבר הוא עיניו השעבוד הגשם חלף הלך לו הוא הגירות בארץ נכריה הכל חלפו ועברו וכל הזמן להנאל :

הנללים

פירוש המלות והענין

משם אמר לישראל אשר הקב"ה בל ועומד במצרים : משגיח מן החלונות . ורואה חף המצרים מעיני אומך : מציץ מן החרכים . תרגום של הלון מרכא הקב"ה רואה מה שפרעה רוצה עליך רעית ולכן בל לשלם לו כפעלו : (י) ענה . ענין הרמת קול : קומי לך רעייתי יפתי ולכי לך . מגלות מצרים כבר פרצתי והרסתי כל שלשלאות שעליך : (יא) כי הנה הסתיו . ומן הסורף : עבר . הוא שני אלפים של תהו שהיה העולם בלי תורה והארבע מאות שנה משולד יצחק כבר עברו וחלפו : הגשם . הוא קושי

פירוש ע"מ

גי' זקן דעם פיין פון מיון פאלג . מציץ מן התרכיב ער קוקט דורף דיא פענקסער ער איז שוין אין שטוב פון פרעה מלך מצרים : (י) ענה דודי כו' מיון פריינד גאט האט צו מיר גיזאגט קומי לך כו' שמיא אוף מיון שייגע גיזעליקטע אונ גיאי ארויס פון מצרים . דוא מיינקט אז דוא פיסט גיבונדין אין מיימן דוא אהאט נאר א טעות דאס איז גיט מיון אגעניג קיימן אף דינגע פיס נאר שטריקלאך פון שאין וועבאקן הייב נאר אין צו גיין וועט דער בונד צו פליען : (יא) פי הנה הסתיו עבר דער ווינטער ויום

הנצנים

שיר השירים ב

חֲלֵף חֲלֵף לֵךְ לֵךְ : יב הַנְּצַנִּים נִרְאוּ בְּאֶרֶץ עַת הַזְּמִיר הַגִּיעַ וְקוֹל
הַחֹר הַנְּשָׁמַע בְּאֶרְצֵנוּ : יג הַתְּאֵנָה הַנְּטִיחָה פָּנֶיהָ וְהַגְּפָנִים סָמְדָר
נָתְנוּ רִיחַ קוֹמִי לְכִי לֵךְ ק' רַעֲיִתִי יִפְתֵּי וְלִכְבִּי־לֶךְ : יד יוֹנְתִי בַּחֲגוּי

הסלע

גן בשמים

ביאור הגר"א

(יב) הנצנים נראו בלחץ . העצים התחילו
לנמוח הם המלות הכי חף
במלרים לנשו במלות הכבה . עת הזמיר הגיע
לומר שירה . וקול החור נשמע היה החורה שהגיע
הזמן ליתן את החורה . בלחצו הוא על הר סיני
שהוא חשוב כמו חרץ ישראל : (יג) התאנה הנטוה
פניה . הגיע הזמן ליתן לחת"מ שכרם הטוב כמו
שנאמר ונולד תאנה יאכל פריה (משלי כו) והגפנים
סמדר נחמו ריח הם בעלי תשובה שהם שבים לה'
ככל לשם קומי לך מקובי השעבוד ולכי לך
מהגירות : (יד) יונתי בחגוי הסלע . פי' כשבאו
ישראל אל הים היו דומין ליונה הבורחת מן הקץ
שרודפה

(יב) הנצנים נראו בארץ . והעין
יתענג : לראות פרחי

חמד הוא משה ואהרן אשר פניהם כפני
חמה והעין יתענג לראות יופים והדרס :
עת הזמיר הגיע . והלחון יתענג לשמוע
קול לפורי חמד המלפלפים בקול נעים
והוא שהגיע הזמן אשר הקב"ה משתוקק
לשמוע שירה מפי משה וישראל וקול
החור כו' הוא הצייר הגדול למור להם
הדרך שנאמר וה' הולך לפנייהם :

(יג) התאנה כו' . הגיע הזמן לכנוס לארץ ולהביא בכורים והגפנים סמדר לנסך יין
על המזבח קומי לך רעיתי יפתי כו' כבר פתחתי למוסרותיך :

סיפור קורתם בדרך בצאתם ממצרים

(יד) . יוני . ביום השלישי ללאתם מארץ מצרים לזה להם משה
לשוב

פירוש המלות והענין

השעבוד משולט מיום : חלף חלף לך . חלף הוא לשון עבר : (יב) הנצנים נראו בארץ . הוא משה
ואהרן שסם פרחי חמד : עת הזמיר הגיע . כל הזמן שנאמר שירה להקב"ה מפי משה וישראל : וקול
החור . הוא החור הגדול והנורא הקב"ה . נכבדו לחור לשם סודך כמו שנאמר וה' הולך לפנייהם :
(יג) התאנה הנטוה . הוא יצואת סודות קודם גמר בשולן : סמדר . הם הענבים הדקים הנוכחים אשר
שכל הכרם עיין בכנים : (יד) יונתי בחגוי . הוא עיין בקוב ומרין :

פירוש ע"מ

(יב) הנצנים נראו בארץ די שיינע שפראצונג
פון דער לאנד איז שוין גיזעקן
ניוארן דאס איז משה ואהרן זייערע
פעניקער לייכטן וויא דיא זון דיא אויג
האט גרויס פגענג צו זעקן זייער שיינקייט
מיט זייער לופערקייט . עת הזמיר הגיע
דיא פונקלען זינגען מיט אויס קול דער
אויגער האט פיל פגענג צוא הערן . דאס
זענען דיא יודין עם איז גיקומען דיא צייט
וואס השי"ה גלוקט צוא הערן שירה פון
זי"א . וקול החור בר' דער גרויסער אויס
קוקער אויס צוא זעקן פאר זי"א אונגען איז
שוין גיהערט ניוארן איז אונגער לאנד ווי
עם שמיים נה' הולך לפנייהם גאט גייט
פאר זי"א :

דא ווערט דער ציילט וואס זי"א
האט גיטראפן אין וועג גייענדיג
פון מצרים :

(יג) התאנה כו' דער מייטל בוים מיט
אירע פיימלען איז שוין פארטיג
ינתי איז דריטן טאג פון זייער ארויס
גיון פון מצרים האט זי"א משה
גיבאטין

הַפֶּלַע בְּסִתְּךָ הַמְדַרְגָּה תְּרַאֲיֵנִי אֶת־מְרָאֵיךְ הַשְּׁמִיעֵנִי אֶת־קוֹרְךָ

ביאור הגר"א

סודפה וצרה לנקיקי הסלע ובה נחש לקראתה ואין לה מנוס כך היו ישראל אלל הם כמו שנאמר במדרש והיינו שהיו מזרים רודפים אחריהם והלכו אצל המון גלי ים לקראתם והיו רצין לימין ואלו חיות רעות נגדם ופנו לשמאל וכלו נחשים ועקרבים נגדם. בספר המדרגה שנשאו עיניהם למעלה וראו שבה רבב שר של מזרים עם שש מזות אלף רכוב של מלאכים להלחם עם ישראל כמו דאיתא בזוהר והישראל לריבין להסחור את עמון נס מלמעלה. אז אמר הקב"ה הראיני את מראיך פי' הראיני עוד נסיון כמו שראיני כבר מתך כשעה שאתרתי וישוכו לפני פי החירות והם עשו כן ולא שאלו אותי איך נתקרב לזך רודפתי כן עתה דבר אל בני ישראל ויסעו לחוף הים. מיד קפץ נהשון לחוף הים וישראל אחריו עד שגאו מים עד נפש ואלו עקפו ואמרו הושיעה נא כי

גן בשמים
לשוב לאחור לזך מזרים וישמעו לקול משה ואף לא שאלו טעם הדבר רק אמרו אין לנו אלא דברי בן עמרם ולא שבו בדרך המלך רק בדרך ליה ושמומה וכלו אל מקום לך אשר לא היה להם שום דרך לזוז משם כי משני לודים היה מדבר שמומה עם נחשים ועקרבים ומלך השלישי ים נורא. וישאו בני ישראל את עיניהם אל לך רביעי והנה מזרים נוסע אחריהם מחנה רבה מאוד כמו דאיתא במדרש ושלשם על כלו רז"ל כנגד אחד של ישראל לקח שלשים של מזרים וגם שר של מזרים אשר בשמים עם כל כת

דיליה רודף אחריהם. והיו ישראל דומין בצורתה שעה ליונה שצרכה מפני הנץ ונכנסה לנקיק הסלע ומלאה שם נחש שרף ואין לה מנוס לא מצחוץ ולא מצפניס התחילה היונה נווחת ומטפחת באגפיה כדי שישמע בעל הסוכך ויבוא וייליה. כן הו

פירוש המלות והענין

המדרגה. הוא ענין שליכות ומעלות כי גלי הים נראים זה על זה כשליכות ומדרגות: ערב. הוא ענין מתקנות ונעימות: באוה. כחש ויפס. ביום השלישי לצאתם ממזרים כזה לזכר ששם לשוב לאחור וכלו אל מקום לך משני לודים מדבר שמומה. מלך השלישי ים נורא. מלך רביעי מזרים ושר שלשם רודפים אחריהם והיו ישראל דומין בצורתה שעה ליונה שצרכה מפני הנץ ונכנסה לנקיק הסלע ומלאה שם נחש ולא היתה יכולה להכנס לפנים שהנחש שם. מסוור לאחוריה לא סימח יפולט שסכך עומד כמותן התחילה כוונת ומטפחת באגפיה כדי שישמע לה בעל הסוכך ויבוא וייליה. כך היו ישראל בצורתה שעה ליה לים לא היו יבונן שעדיין לא קרע לחור לאחוריהם אי אפשר שכבר פרעה הקריב וייראו מאוד. מה עשו ויעקפו אל ה' אשר סקב"ה לכך הייתי מתאוס לשמוע קולכם וזכו סראיני כו':

פירוש ע"מ

גיבאמן צו ויידער קערנין זיך קיין מצרים. וייה האבין אים אפילו גיט גיפּרעגט פאר וואס נאלן מיר גיין צוריק וייה האבין גיבאמן מיר דארפן נאר זאן ווס בן עקרים זאגט אונז. וייה זענען גיט גיבאנגען מיטן גלייכן נעג נאר דורך א וויקסע מדבר. וייה זענין גיקמען צווא און א ארמט וואס דארמען איז גיט גנוען קיין נעג וואו זיך צווא קערין. פון צוויי וייטן איז גינוען א מדבר מיט גרויסע זלאנגן. פון דריטע וייט איז גינוען א ום. וייה האבן אויף גיחוון וייגערע אויגן אויף דיא קערקע זייט האבן וייה דער דערן וייה פרעה מיט א זשערקליכע מחנה מצרים גינואפגט מיט פלי ון לויפט וייה נאך. וייה דער מדברש זאגט אויף דעם נוארמט ושלשים אז אויף יערר יוד האמט פרעה מיט גינומען דרייסיג פון זיינע זשאראקע גבורים. אויך דר שרפון מצרים וואס אין הימיל מיט זיין מחנה זאגט וייה נאך. אין יענער צייט זענען די יודין גינוען גלייך צו א טוביב ווס אנקמופמ פון שפארקער צווא באשיצען זיך אינגער א זשמיין לסוף גיפונד זיך דארפן א זלאנג. דאמאלס גיט וייה נאר קיין מיטיל גיט וייה צווא קעפן דעם לעבן אריין. הייבט זיך געבאך אן צווא פישצען מיטן מויל אונ קלאפן מיט דיא פליגלען איר בעל הבית זאל דער הערן אונ זאל איר קעפן. אזוי האבן דיא יודין דאסלם גיט גיחאמט קיין שום קעמונג זיך צווא געבן. אונ פאר ווס האמט

כחו מים עד נפש ואמר הקב"ה למשה מהר הרם
 את מען על הים ובקעו והחרר אמר הקב"ה
 השמיעיני את קולך בצירה כמו שמעתי את קולך
 בצעקה. וזהו ענין זמרת וה מתחילה הוא ענין
 בעת לרה והחרר זמרת יה אומר לו בתשבות.
 ואמר כאן את מראיך את קולך שנס במלרים
 כתיב וישמע אלהים את צעקתו וכתיב וירא
 אלהים את בני ישראל. כי קולך ערב וידע אני
 כי קולך ערב מן השירה ששרו בליל פסח כמו
 שנאמר השיר יהיה לכם כליל התקדש חג (ישעיה
 ל) ומראיך נאהו שכבר נאה אתה ממה שראיתי
 שהלכת אחרי במדבר בלי מון כמו שנאמר וזרתי
 לך חסד יערויך כו' לכתוב אחרי במדבר כו'
 (ירמיה ב):

אחזו

מה עשה המלך גירה צה הלסטים כיון שבאו עליה הלסטים התחילה לועקת למלך
 אמר לה המלך לכך הייתי מתאווה לשמוע קולך. כך ישראל כשהיו במלרים והיו
 משעבדים בהם התחילו לועקים ותולין עיניהם להקב"ה מיד הוליון משם ביד
 חזקה והיה מבקש לשמוע את קולם פעם אחרת ולא היו רולין מה עשה הקדוש
 ברוך הוא גירה לפרעה לרדוף אחריהם מיד וילעקו בני ישראל אל ד' אמר הקדוש
 ברוך הוא לכך הייתי מתאווה לשמוע קולכם. וזהו הראיני כו' כי קולך ערב
 בתפילה ומראיך נאווה ואני מתאווה לראות את פניך ולשמוע את קולך
 כי מלאת חן בעיני :

אחזו

פירוש המלות והענין

כי קולך ערב. בתפלה. ומראיך נאווה. ואני רוצה לראות את פניך ולשמוע את קולך כי מלאת חן בעיני :

פירוש ע"מ

האט השי"ת גיבראתם צוא זיגע קינדער
 אזוי א גרויס פחד איז צוא ליב צווייא
 מעמים. (א) אריין צוא קריגין פרעה'ן מיט
 זיין פאלק אין נס וויא עם שטייט ואמר
 פרעה כו' פרעה וועט זאגן אוף די יודין
 זייא זענען פאר זונקען אונ פאר בלאנזעט
 אין דער לאנד פאר שלאסן אין דער בידן
 זייא זייסן ניט וויא ה'ן צוא גיין לאמיר
 זייא זאגן. (ב) א צווייפן מעס זאגט דער
 קדרש וזייל השי"ת האט גינלוסט צו הערין
 זייערע תפלה דאס איז א משל צוא א
 מלך וואס איז גינאנען אין א וועג האט
 ער גיהערט וויא א בת מלך שריגעט צו
 אים אדוני מלך איך בעט דיר זייא מיך
 מציל פון דיא גולגים האט דער מלך איר
 מציל גיווען אונ האט גינלוסט צוא זעמן
 איר פר א מלכה. האט דער מלך גיוואלט
 אז זיא ואל מיט אים רעדן זיא האט אבער
 גיט גיוואלט רעדן צוא אים. האט דער

אחזו

שיר השירים ב

בִּי-קוֹלְךָ עָרַב וּמְרִיאֲךָ נְאוּהָ : מו אַחֲזוּ-לָנוּ שְׁעָלִים שְׁעָלִים קַטְמִיּוֹת

מחבליים

ביאור הגר"א

(מו) אחזו לנו שעלים. מדרך השועל כשרואה חיה הולך כנגדו אז הופך פניו לכרוח כך מזרים כאשר השכילו וראו שה' נהס כנגדם כמו שנאמר וישקף ה' אל מחנה מזרים כו' ויהס ויסר כו' אז ויחמר מזרים וראו שה' נהס הקב"ה למלאכי השרת תפסו לנו את השועלים ומפני שפרעה חשף לה' ולישראל שאמר לא ידעתי את ה' וגם את בני ישראל לא אשף לך אמר הקב"ה אחזו לנו פי' נשבילו ובשביל ישראל. שועלים קטנים. שועלים סתם הם המלך והשרים ושועלים קטנים הם שאר העם כי כולם עשו רעות לישראל כמו שנאמר ויזו פרעה לכל עמו כל הבה הילוד היאורה תשכיכוהו פרעה יזוה לעמו אחס תשכיכוהו לים והס כאשר יגשו אלי למשפט עליכם חדשה חותם. ולכן פרעה והעם עשו רעות בגדולים ובקטנים והוה מחבליים כרמיים הם הגדולים שמררו את הויהם וכרמינו כמרמר הם הקטנים שהשכיכו

(מו) אחזו. שחזתה שעה כד שמע הקב"ה לעקבתם בקול מר ובלב שכבר אמר הקב"ה למשה מה תלעק אלי לא עתה הזמן להאריך בתפילה דבר אל בני ישראל ויסעו בתוך הים כדאי הוא זכות אבותם וזכות תפלתם לבקוע להם את הים. ולפי שפרעה נתחכם בערמה כמו שנאמר הבה נתחכמה לו לטבעם במים מפני שכבר נשבע אלהים שלא יביא מבול לעולם והוא אינו משלם אלא מדה כנגד מדה ומה יוכל עשות לנו. מה עשה הקב"ה שלא להביא עליו מבול לקיים שבועתו ולשלם לו כמדתו הביא רוח קדים עזה כל הלילה וישס את הים לחרבה ונקפאו ונתקשו המים כחומת ברזל ופרעה וחילו באו מעלמם אל הים ונטבעו. ואף על פי שהיה לפרעה ולחמיו לחוש כי בהקבץ שם עמים רבים עם כלי מלחמתם אשר להם ובהתעלמם יחד להלחם עד סוף דמים רבים בודאי יתרבה שם החוש המופלג מעולם ההבל וירחיחו המים ובפתע פתאום ימסו. אך נואלו שרי לוען לילך כבהמה אל בקעה מפני שפרעה

פירוש המלות והענין

(מו) אחזו לנו שועלים. שם רמיז ומפני שפרעה נתחכם כשועל הוא וזוה להמית את ילדו ישראל במים ולא יוכל אלהים לפרוע להם מדה כנגד מדה מפני שכבר נשבע שלא להביא מבול לעולם. לוחת עשה הקב"ה במחמה שהוה בעלמו יבוא אל הים וזו אחו הים את השועלים והשיב גמולם ברחשם: שועלים קטנים. ילדים קטנים של מזרים גם הם ממו מפני שהיו

פירוש ע"מ

(מו) אחזו דאמלם או משה מיט דיא יודין האבן גישרין מיט א ביטער קול קמ גאט גיזאנט צוא משה וואס שרייקטו פיל יעצט איז גיט קיין צייט צוא פארדיק ציין. רייד צוא דיא יודין זאלין ויין גיין גליה איז ים עם איז ווערט דער זכות פון זייערע עלטערן מיט דעם שבר פאר זייערע תפלות או איה זאל ויין טרונקען מאכן דעם ים. און ווייל פרעה האט ניד גיקליגט מיט זיין פאלשער תקוה צוא דער טרונקן ויין איז וואקער. פרעה האט גיזאנט וייער גאט האט דאך גישווארן אז ער זאל גיט ברענגען קיין מבול אוף דער וועלט איז זיין שטייגער איז דאך צוא בצאלן גאר מדה פנגד מדה וועט ער אונז גאר גיט קאנען טאן. האט גאט גימאכט מיט זיין

תקוה ער זאל זיין שבועה מקיים זיין גיט ברענגען קיין מבול און פרעה'ן צו באצאלין מדה פנגד מדה. האט גאט גיבראכט א שטארקן וויינט און די וואקער איז גיזאנט הארט און שטארק פאר גליווערט ויין אייזן. און פרעה מיט זיין גאנצע תל ועגען אליון גיזאנען אין ים נאך די יודין. דעם פרעה מיט זיינע תקוים האבן דאך גבראכט פאר שטיין אז דא וועט ארוף אויז פיל מענישן מיט פערד מיט זייערע גיזער און מינועט דא מלחמה האלטן. ויין וועלן זיך געבן שטארקן אייגער קעגן דעם אינדערן און פיל בלוט וועט דא פאר גאסן ווערן וועט דאך ווערן א גרויס דאך און דיא וואקער וועט צו גיין ויין וואקס פארן פייער און זיין זענען אלע פאר לודין

ושריו הביעו במים על ידי המחזה
 וראו שהמים נעדרו ונתקשו ממעלה למטה
 עד התהום ואמר פרעה אף שיבאו כל
 חילי אל תוך הים ואשפוך דם הרבה המים
 לא ימסו כי הכפור חזק מאוד ותהיה לי
 זמן רב לשלול שלל ולעשות להם את כל
 אשר בלבבי. מה עשה הקב"ה כאשר באו
 אל תוך הים נשף רוח חס ושבו המים
 לחיתנם ולללו כעופרת במים אדירים כמו
 שנאמר ישלח דברו וימסם וזה עשר משה
 ובני ישראל בשירת הים ואמרו וברוח
 אפיך נעדרו מים כו' עד לללו כעופרת
 והבן. וזהו שאמר כאן אחזו לנו
 ישועלים מפני שפרעה נתחכם בערמה
 כנגד ישראל כשועל הזה לכן שילס לו ד'
 כמדתו ואחזו המים את פרעה ואת עמו
 לבתי

לירדן מים וייער לעבן. נאר וייה וענען
 מאקי פאר בארישט גינארן די הארן פון
 מצרים. וייה האבן אריון גיקוקט מיט א
 שפאקטיוו אין וואסער האבן וי גינעקן אז
 די וואסר איז וייער שטארק פו גליווערט
 ביז דיא מיפענט פון הדרום. האט פרעה
 גיזאגט: הגם איה וועל קוקען מיט מיין
 גרויסער סתה אונ וועל פאר גיפן פיר
 בלוט וועט דיא וואסער נאך אלץ גיט צו
 גיין איה וועל נאך האבן גינג צייט צו רובן
 וי. צו טאן צו וי ארבעט וואס אין מיין
 הארצן אונ אז פרעה איז נאר אריון
 גיקוקען אין ים האט השיית נאר אפלאז
 גטאן א ווארימען ווינט וענען די וואסער
 באלד צו באנגען גינארן וייה עס שטייט
 ישלח דברו וימסם עד האט גשוקט וייע
 רייד וענען די וואסערן צו באנגען גינארן
 אונ האבן זיך ווירר גקערט צו וייער
 שטארקייט אונ די מצרים וענען דער
 פרויקען גינארן מאקי סתה פננד סתה. דם
 האט משה רבינו גיזאגט אין דער שירה וברוח
 אפיך לנו ישועלים וייה פרעה האט זיך
 גקוקט מיט וייע פאלישע גראנקען אז
 וייה דער פוקס קעגן די יודיי. דערום האט

פירוש ע"מ

אין נאט באצאקט וייה ער האט גיטאן די
 יודין אונ דיא וואסער האבן אן גנוקען צו
 פרעה'ן מיט זיין חיל אונ וי וענען שוין
 גיט ארויס לעבעדיג פון וואסער. שעלים
 קטנים די קליינע קינדער פון דיא מצרים
 דורך וייערע פאלטשקייטן וייה דיא פוקסן.
 מחבלים פוקטן האבן וי איה פאר דארפן
 דעם וויין גארפן פון דיא יודין. וברמינו
 סתה דיא אומצייטיגע קליינע קינדער פון
 די יודין וענען פאר דארפן גינארן דורך די
 קליינע אומצייטיגע קינדער פון די מצרים.
 וייה דער סתה פוקט אונ די גנות ישראל
 האבן פאר באהאלטן וייערע קינדער דיא
 מצרים זאלן וי גיט ווארפן אין מיר.
 האבן גנוקען די מצרים וייערע קליינע
 קינדער אונ וענען אריון מיט וי אין דיא
 יודישע שיינער האט דער מצרי גשלאסן
 זיין קינד האט דאס קינד גינויינט האט זיך
 דאס יודיש קינד אפ גרופן. מיט אזוי א
 אופן האבן וי גנוקען די קינדער פון די
 יודין צו ווארפן אין מיר. נאך האבן די
 מצרים גטאן וייה האבן גלעקט וייערע
 קינדער אזוי א סתה אז ווען וייה וועלן
 געבן אקוב איה א אשה מעוברת זאלן
 וייה פאר שטיין אין וואסער צייט וייה
 וועלן

אין נאט באצאקט וייה ער האט גיטאן די
 יודין אונ דיא וואסער האבן אן גנוקען צו
 פרעה'ן מיט זיין חיל אונ וי וענען שוין
 גיט ארויס לעבעדיג פון וואסער. שעלים
 קטנים די קליינע קינדער פון דיא מצרים
 דורך וייערע פאלטשקייטן וייה דיא פוקסן.
 מחבלים פוקטן האבן וי איה פאר דארפן
 דעם וויין גארפן פון דיא יודין. וברמינו
 סתה דיא אומצייטיגע קליינע קינדער פון
 די יודין וענען פאר דארפן גינארן דורך די
 קליינע אומצייטיגע קינדער פון די מצרים.
 וייה דער סתה פוקט אונ די גנות ישראל
 האבן פאר באהאלטן וייערע קינדער דיא
 מצרים זאלן וי גיט ווארפן אין מיר.
 האבן גנוקען די מצרים וייערע קליינע
 קינדער אונ וענען אריון מיט וי אין דיא
 יודישע שיינער האט דער מצרי גשלאסן
 זיין קינד האט דאס קינד גינויינט האט זיך
 דאס יודיש קינד אפ גרופן. מיט אזוי א
 אופן האבן וי גנוקען די קינדער פון די
 יודין צו ווארפן אין מיר. נאך האבן די
 מצרים גטאן וייה האבן גלעקט וייערע
 קינדער אזוי א סתה אז ווען וייה וועלן
 געבן אקוב איה א אשה מעוברת זאלן
 וייה פאר שטיין אין וואסער צייט וייה
 וועלן

מַחְבְּלִים בְּרַמִּים וּכְרַמִּינוּ סַמְדָר׃ מו דוּדֵי לִי וְאֲנִי לֹו הַרְעָה
בְּשׁוֹשַׁנִּים׃ ז׃ עַד שִׁיפּוּחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצְּלָלִים סב דְּמַהֲלָה דוּדֵי

לצבי

גן בשמים

ביאור הגר"א

לכתי מרחלאת של ישראל וכוזאים את
אשה ישראלית מכוזבת והיו מרשמן
לפניהם וחוזרים וחוזרים לחבותם פלניתא
יש לה חדשים כך וכך ולפי מניסם היו
באים ונפטלים את ילדי ישראל ומשליכים
אותם ליאור וכל אלו הילדים אשר הרעו

הסליכו אותן ליאור : (מז) דודי לי . כמו שאמר
זהייתם לי סגולה מכל העמים . ואני לו שאמרתי
נעשה ונשמע . הרועה בשושנים שתן לנו מלות
עשה ונזות לא תעשה : (יו) עד שיפוח היום .
שכבר חוס היום הוא עשאו את העגל ונסו הלללים
הם ענני כבוד שהיו לללים לישראל . סוכ דמה
כ״

לישראל מתו בזמן שאבותיהם נטבעו בים ולא נשאר מהם אחד (מדרש רבה שמות
פ' כב) : (מז) דודי לי . למלך ואני לו לעבד . במלכים היה פרעה לי למלך ואני
לו לעבד בעבודת פרך ועסה הקב"ה מלכי ואני עבדו לשמוע בקול דברו בדם פסח
ומילה . הוא לי לאב בקריעת ים סוף ואני לו לבן לילך אחריו במדבר בארץ לא
זרועה . הוא לי לרועה בזמן ובאר ואני לו ללאן במשכן וכלים . הוא לי לשומר בעמוד
ענן ועמוד אש ואני לו לכרם בקבלת התורה : הרועה בשושנים . בנאות דשא
ירביני על מי מנוחות ינהלני במרעה טובה בעוה"ז ובימות המשיח :

(יו) עד שיפוח היום . הזמן הטוב חלף ועבר כרוח נושבת ונסו הלללים הזכיות
המגינות עלי נכו כי אין מעש בידי : סב . הלדקים סבבו והלכו ממני : דמה לך
דודי

פירוש המלות והענין

מחבלים ברמים של ישראל המזרים היו משפוחים כרם של ישראל : וברמינו סמדר . אלו ילדים קטנים של ישראל
היו מזרים משליכון ליאור על ידי בניהם הקטנים עיני בנים ולאת מתו ולא נשאר מהם אף אחד :
(מז) דודי לי . למלך ואני לו לעבד . הוא לי לאב ואני לו לבן . הוא לי לרועה ואני לו ללאן . הוא לי לשומר
ואני לו ככרם עיני בנים : הרועה אומי בשושנים . במרעה טובה בעוה"ז ובימות המשיח : (יו) עד
שיפוח היום . מלשון הסכה וכשיבא קומן הטוב עבר כמות נושבת : ונסו . הלללים . סכיות המגונות
עלי : סב . הלדקים סבבו ממני ואין : דמה לך כ״ . כמו שכתב אלני במהרה כן ברמת ממני במהרה :

פירוש ע"מ

מְצָרִים וְאֲנִי לוֹ אֹנֵן אִיךָ בֵּין צוּא אִים א
קְנַעְבָּת מִיט דָּם פֶּסַח וּמִיֶּלֶה . גָּאֵם אִיו מִיִּין
פְּאָמְעֵר צוּא שְׁפֹאֲלֶטֶן מִיר דַּעַם גַּם אֹנֵן
אִיךָ בֵּין זֵיִן זֵוֹן צוּא גִיִּין גָּאֵךְ אִים אִין א
מְדָבָר א לְאָנָד גִּיט מִיִּין גִּיוִיטֵע . עַר אִיו
מִיִּין פֹּאקְסָאָךְ מִיט בְּרוּיט אֹנֵן וּוּאָסֵער אֹנֵן
אִיךָ בֵּין זֵיִן שְׁעִפְסָלֵע צוּא מֵאָבֵן אִים פִּין
מִוִּיעַ וְיֵאֵר א מִשְׁפָּן גְּבִילִים . עַר אִיו מִיִּין
הַיִּשָּׁעֵר וְיֵאֵר עַר זִיץִּט שְׁמַעַנְדִּיג לְעָבֵן מִיר
אֹנֵן אִיךָ בֵּין זֵיִן גְּאָרְמִין צוּא נַעֲמֵן דִּי הַרְעָה .
הַרְעָה בְּשׁוֹשַׁנִּים דְּעַר וְיֵאֵר עַר פֹּאשַׁעֵט
מִיךְ מִיט גּוּמַע פֹּאשַׁע נַעֲצִם אִין גְּלוּת אֹנֵן
אִין דִּיא טַעַג פִּין מְלָךְ הַמְּשִׁים :

וְעַלְן גּוִוִיעֵעֵן . אֹנֵן הָאָבֵן גְּשִׁיקַט זִייעֵרע
קִינְדֵרֵר אִין דִּיא בְּעֵהֵר פִּין דִּי יוֹבֵן זִיֵּיא
זְאָלֵן פֹּאָר צִיִּיבֵעֵעֵן יַעֲרֵר אִשָּׁה מִיִּטֵּן גֹּאָמַעֵן
אִין וְעַלְקֵע צִיִּיט זִיֵּיא דִּיאָרף גּוִוִיעֵעֵן . דְּעַר
גָּאֵךְ וְעַעֵן שׁוִוִין דִּיא פֹּאמְעֵרס גִּינְאָגֵעֵן גָּאֵךְ
דַּעַם רַעֲבֵעֵנוּגֵן אֹנֵן הָאָבֵן צוֹ גִּנוּמַעֵן דִּיא
יודִישַׁע קִינְדֵרֵר . אָט דִּי אַלֵּע קִינְדֵרֵר וְיֵאֵר
הָאָבֵן שְׁלַעֲבָטִים גִּטָּאן צוּא דִּיא יודִישַׁע
קִינְדֵרֵרִקֵּעֵה אִיו זִיֵּיא גִּוּוֹאָרֵן וּוּאָסֵער אִין
קֹאָפּ אֹנֵן אִין פּוּיךְ אֹנֵן זִיֵּיא וְעַעֵן אַלֵּע דְּר
מִרְוּקֵעֵן גִּוּוֹאָרֵן אֹרף זִייעֵרע בְּעַטָּן אִין זִייעֵרע
הַיִּזְעֵר וְעַעֵן זִייעֵרע אַלְמַעֵעֵן וְעַעֵן דְּעַר
מִרְוּקֵעֵן גִּוּוֹאָרֵן אִין יֵם אִין פִּין זִיֵּיא
אִיוִיעֵר גִּיט גְּבִילִיָּן :

(יו) עד שיפוח היום היא נטוע ציית איו
ארבעה גלאפן וויא א ווינט ויאם
בלאזם איבער ונסו הצללים היא שאמנים

(מז) דודי לי מין פריגד גאט איו צו מיר
אמלה ארויס צוא געבן מיר פון

שיר השירים ב

רְצִיבִי אִוּ לְעַפְרַיִם הָאֵילִים עַל־הָרֵי בְתָר׃

בן בשמים

על

ביאור הנר"א

כו' אמרו ישראל להקב"ה שירוך מהרה אלל האבות וכל יתמהמה בדרך ויזכור להם ברית בין הכתרים ושישוב במהרה לשכון אללם ושמע הקב"ה את תפלת משה וזה לבנות משכן:

דודי לצבי כו'. כמו שכתא חלי במהרה כמו החיות האלו כן ברחת ונתרחקת ממני מהרה על הרי בתר על ההרים הגבוהים והרמים ואין אחנו יודע עד מתי:

היוצא משיר שני ששה דברים א ישראל אומרים שהם חביבים ונאיב כשושנה. ב תשובת הקב"ה על דבריהם. ג ישראל תחת כנפי השכינה. ד השבעה להאזמות. ה סיפור יציאת מצרים. ו סיפור קורתם בדרך:

ועתה אנו דומין למלך שחטא בנו ושלחו מאת פניו למדינה רחוקה על עשר שנים ויענו אותו האנשים משם במאוד מאוד וימהר הבן וישלח בקשה אל אביו אבי יקירי רחם עלי כי בלרה גדולך אני וימהר אביו ויולילו משם ויסיבהו אליו ויהי ברבות הימים ויוסף לטווח ויוסף המלך לשלחו מעל פניו אך לא קבע לו זמן הגירושין כי בכל יום זמנו כאשר יתחרט ממעשיו הרעים אז שוב ימלטוהו מיד לר וישבו חכמי המדינה לענותו עד מאוד ויוסף שנית לבקש מאת אביו לפדותו מידם ולא

פירוש המלות והענין

על הרי בתר. ענין הכלה ומלוכה הוא למקום רחוק:

פירוש ע"מ

נאם פאר שטעלן פון דער זון וועגן גמראפין אופין וועגן בייא דעם ים:

אוג יעצט וועגן מיר גלייך צוא א מלך נאם זיין זון האט גזינדנט האט ער אים פאר שיקט אין א נויטע קדינה אויף צעהן יאר. האבן די מענטשן פון וענר קדינה אים זייער נפייניגט. האט דער זון גישיקט א גיבעט בריף צום פאטער אז ער זאל זיך איבער אים דער בארמען אים ארויס צוא געבן. דער פאטער האט אים תיפף בפרייט אונ האט אים ווידער גקערט צוא זיך אין זיין קדינה נאך פאר די צעהן יאר. אין א צייט ארום האט דער זון ווידער גזינדנט האט אים דער מלך ווידער פאר שיקט פון זיין פנים אין א פריענדע קדינה נאר גיין צייט האט שוין דער מלך גיט אים געצט ביז וויא לאנג נאר ווען ער וועט חרטה האבן פון זיינע שלעכטע מעשים וועט ער אים בארד צוריק ווידער קערען. די מענטשן פון דער קדינה האבן אים ווידער נפייניגט דער זון האט ווידער

אנטלאפן דאס איז מינע זכויות וייל אין מינע הענר איז ניקא גיין נוסע מעשים. סב דיא צדיקים האבן זיך אנועק גיקערט פון מיר דוקא כו אזוי וויא דוא ביקט צוא מיר גקומען גיך אזוי ביסטו פון מיר אנטלאפן גיך וויא די חיות צבי זאל ווס לופן גיך. אונ האקט זיך פון מיר דער נויטערט על הרי בתר אויף דיא רויקע בערג אונ איה נוייס נאר גיט ביז וויא לאנג קאן דאס אזוי זיין:

דער קפיטל רעט וועגין זעקס זאכען א דיא יודין מוען זיך רימען אז זייא וועגן שיין וויא א רויז. ב א ענטפער פון נאט אוף דעם. ג דיא יודין אונטער דיא פלינגלען פון דער שכינה. ד א שבועה צוא די אומות. ה וויא די יודין וועגן ארויס פון מצרים. ו נאם זייא האט

ג א על־משכבי בלילות בקשתי את שאהבה נפשי בקשתי ולא

מצאתיו

גן בשמים

ולא שמע לקולו ויהי לפלא בעיני הבן מפני מה כפעם ראשון שמע לתחנוניו חף בחוך הזמן ועתה הזמן בכל יום והוא סר אזנו מקול לעקתו ואין פותר. והגמשל במזרים פדה ד' אותנו חף בחוך הזמן ועתה אשר בכל יום זמנו ואני מבקש אותו בכל יום והוא לא יטה אזנו לקולי ויהי לפלא בעיני ואין פותר למה זה תעלים לעמות בלרה. רחמנו כרחם אב על בניס. השיבנו ד' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם:

ביאור הגר"א

ג (א) על משכבי בלילות. פי' כאשר עשיתי את העגל הלך בעלי ממני ונשארתי לבדי על משכבי וכחושך. והענין שהקב"ה הוא אורי וישעי וכיון שנסתלקה השכינה נשארתי בלא ישעי. בלא אורי וזהו על משכבי פי' בלא כח ובלילות פי' בחושך. בקשתי כו' נאמר כאן ארבעה פעמים בקשתי כנגד ארבעה דברים שנאבד מהם אחד ענני כבוד. ב' השכינה ששכן בהר. ג' הלוואה. ד' רוח הקודש שהיה בהם בקשתי את שאהבה נפשי הוא ענני כבוד. בקשתי ולא מצאתיו הוא השכינה שנסתלקה מן ההר: אקומה

סיפור קורתם במדבר

ג (א) על משכבי בלילות. הוא חשך ואפילה של מעשי העגל כי חרה חף ד' עלי ואמר כי לא אעלה בקרבך והסתיר פניו ממני: בקשתי את שאהבה נפשי בקשתי. בכל המקומות ולא מצאתיו: אקומה

פירוש המלות והענין

ג (א) על משכבי בלילות. הוא אחר מעשה העגל מרה זו חף ס' ואמר כי לא אעלה בקרבך ומשך לי כליל חושך ואפילה: בקשתי את שאהבה נפשי. שוממול לי את העון ויטור עלי ולס מלאתו כי הסתיר את פניו ממני:

פירוש ע"מ

האב רחמנות אויף אויגו וויא א פאמער אויף דיא קינדער גנאי אויגעקע מעג וויא דיא פריגעדיקע צייטן אמן: דא דער ציילט ער וואס עס האט זיך גימראפען דיא יודען אין דער מדבר:

ווי דער נשיקט בעטן דעם פאמער ער זאל אים ארויס נעמן האט אים דער פאמער ניט גענעמפערט. איז דאס גיווען בייא דעם זון א גרויס וואונדער פר וס דעם ערשטין מאל האט ער ציא גיהערט מיין גיבעט נאך פאר דער צייט. אונ יעצט קאן דאך זיין אלע טאג דיא צייט אונ ער געמפערט מיר גאר ניט אונ פר געמט ניט מיין גיבעט קיינער קאן דאס מיר ניט באשיידן פאר וואס דאס איז. אזוי איז מיט אויגו יודין אין מצרים האט גאט בארר צוא גיהערט אויגער קול ער האט אויגו ארויס גינומען נאך פאר דער צייט. יעצט וואס עס קאן זיין אלע טאג דיא צייט אונ מיר בעטן אלע טאג אויף דער זשועה אונ מען הערט מיר ניט צוא. וויא עס שטייט ותאמר ציון כו' ציון טוט זאגן צוא גאט ער האט מיר פאר לאזן אונ פאר נעסין פאר וואס שיקמו עך פאר דוילין פון אויגו אזוי אלעאנגע צייט

ג (א) על משכבי בלילות. ווען איך בין גילעגן אין דער פינקטערנעש וויא אין א פינקטערע נאכט דס איז דאמאלס ווען איך האב דעם עגל גימארט. אונ דער צארין פון גאט און מיר גיטאן גרימען. ער האט גיזאנט איך וועל שוין ניט אויף גיין מיט דיר אונ ער האט פאר בארגן זיין פנים פון מיר. בקשתי את שאהבה נפשי איך האב אים גיזוקט אין אלע ערשער נוייל איך האב אים ליב מיט מיין נאנצין נפש ולא מצאתיו איך האב אים ניט גיפונען:

אקומה

שיר השירים ג

מִצְאָתוֹ : כִּי אֶקְוֶה נָא וְאֶסְבְּבָה בְעִיר בְּשׁוּקִים וּבְרַחֲבוֹת
אֲבַקֶּשֶׁה אֶת שְׂאֵהָבָה נִפְשִׁי בְקִשְׁתּוֹ וְלֹא מִצְאָתוֹ : ג מִצְאוֹנֵי

השומרים

ביאור הגר"א

גן בשמים

(ב) אקומה . במשלי ק' ח' כתיב הכמות
בחן תרונה ברחובות חתן
קולה . בראש הומיות חקרא . בפתחי שערים
בעיר חמורה תאמר . והענין שבבית יש ארבעה
מקומות אחד המקום אשר רחוק מהבית . כ' המקום
אשר קרוב לשער העיר והוא נקרא רחוב העיר .
ג' שער העיר ששם יושבים השופטים . ד' תוך
העיר עומה . וכן נזכר יש בו ד' דברים א'
השומע מרחוק קול הכרה נקרא רינה . ב' השומע
קרוב יותר שומע הקול אך אינו יודע מהות הדבור
כלל . ג' השומע קרוב יותר שומע גם הדבור אך
עוד לא משיג לכוון מהות הדבור . ד' קרוב יותר
שומע הדבור והחמירה ומשיג על כנו . וכן
בתורה יש בו ד' דברים וכן פרד"ם וזהו שאמר
הכמות בחון תרונה הוא פשט התורה והוא בחון
רחוק מן הכוונה עצמית והוא בערך רינה . ברחובות
חתן קולה הוא דרום התורה שהוא מרחיב את
ההלכה שהוא קרוב יותר מפשטי התורה והוא
בערך קול אך שיהיה עדיין מנכון . בראש הומיות
חקרא בפתחי שערים הוא הרעו שהוא פתח השער
פתח לפנימיות והוא בערך קרואה . בעיר חמורה
תאמר הוא סודות התורה שהיא חמירה עלמית
התורה . וזהו שאמר חמורה נא ואסבבה בעיר
הוא סודות התורה בשוקים והוא רמוז התורה
וברחובות הוא דרום התורה שבקשה את שיהיה
נפשי הוא פשט התורה והכל לא מוצאיו : (ג) מצאוני השומרים . הם הכהנים השומרים את
משמרת ה'. הסוכנים בעיר הם הלויים שעברו משער לשער והרגו איש אחיו ושאלתי מהם את
פלהכה

(ב) אקומה נא ואסבבה בעיר . הוא
עולם השפל כמ"ס עיר קטנה (קהלת ט')
בשוקים . הוא משל על עולם הגלגלים
כמו בשוק יש כל מיני מזון ומסס יתחלק
לכל העיר כן עולם הגלגלים על ידיהם
יולא השפעה אל עולם השפל וברחבות
הוא משל על עולם המלאכים כמו הרחוב
הוא מקום . פנוי ונקי כן הם המלאכים
שכליים נבדלים בלתי הרכבה אבקשה
כו' ולא מצאיתו כי הוא יתברך נעלה
ומרום מכל העולמות : (ג) מצאוני
השומרים כו' . הם המלאכים אשר שלח
הקב"ה לישראל להנהיגם ולשמרם בדרך
כמו שאמר הנה אנכי שלח מלאך לפניך
כו' ושאלתי מהם את שאהבה נפשי
ראיותם הגידו נא לי איש מקום כבודו כי
איתו אני מבקש רעוני שילך כבודו יתברך
אתי ולא אחס כי עזה כמות האהבה אשר

פירוש המלות והענין

(ב) אקומה נא ואסבבה בעיר . הוא משל על עולם הגלגלים : וברחבות .
הוא משל על עולם המלאכים עיני בניס : בקשתו ולא מצאיתו . כי הוא יתברך נעלה ומרום מכל
העולמות : (ג) מצאוני השומרים . הם המלאכים אשר שלח הקב"ה לישראל כמו שנאמר הנה אנכי שלח

פירוש ע"מ

(ב) אָקוּמָה נָא אֵיךְ בֵּין אֵיךְ גִּישְׁמָאנֵעֵן
וְאֶסְבְּבָה בְעִיר בְּשׁוּקִים וּבְרַחֲבוֹת .
אֵיךְ הָאֵב זֶדְ אַרְוֹם גְּעִרְנִיגִלְטִי צוּא זֻכִּין
אִים דָּא אִין עוֹלָם הַשְּׁפָל . אִין דִּיא מִעֲרָק
דָּאִם אִין אִין עוֹלָם הַגְּלִגְלִים . אִין דִּיא
בְּרִישֵׁי גַאסִין דָּם אִין אִין עוֹלָם הַמְּלָאכִים .
אֲבַקֶּשֶׁה אֶת שְׂאֵהָבָה נִפְשִׁי אֵיךְ הָאֵב אִים
גִּיוּבִט אִין אֵלֶּע עֲרִשְׁטֵר וּוִייל אֵיךְ הָאֵב
אִים לִיב מִים מִיין גַּאנְצִין נִפְשִׁי אֵיךְ הָאֵב
אִים גִּיט גַּפְיָנֵעֵן וּוִייל עַר אִין הַעֲבָר אֵיבְעֵר
דִּיא אֵלֶּע דְּרִיִּיא וְעוֹלָמִין :

(ג) מִצְאוֹנֵי הַשּׁוֹמְרִים עִם הָאֵבֵן מִיר גִּימְרָאפִין
דִּי הִישְׁעֵר דָּאִם אִין דִּיא מְלָאכִים
וְאִים גַּאט גִּיט מִשִּׁיג זִיין . דִּיא מְלָאכִים
אֵלִיין

הַשְּׂמֵרִים הַפְּנִינִים בְּעִיר אֶת שְׂאֵהְבָה נִפְשִׁי רֵאִיתָם : ד כְּמַעַט
שְׁעַבְרָתִי מֵהֶם עַד שְׂמִצָּאתִי אֶת שְׂאֵהְבָה נִפְשִׁי אֲחֻזְתִּיו וְלֹא

ארפנו

גן בשמים

ביאור הגר"א

שאהבה נפשי ראייתם אתם שלא חטאתם הם
בכס רוח הקודש : (ד) כמעט כו' . פי' לא עבר
וזמן מרובה עד שמלאתי את שאהבה נפשו שחורה
לי רוח הקודש והוא אחר יוס"ב . אחזתיו את
הלוטות ולא כמו הראשונות שלא יכולתי לאחוז .
ולא ארפנו שחורה לי גם ענני כבוד . אל בית
אמי כו' הוא הק"ק שם השכינה כמו שנאמר
וכבוד ה' מלא את המשכן :

לִי אֲלִיו . ולא ענו המלאכים לי שום תשובה
כי גם הם שאלים היה מקום כבודו :
(ד) כמעט שעברתי מהם . עברו ימים
מועטים עד שמלאתי את שאהבה נפשי
הוא בפעם השלישי כשירד משה מהר
סיני ביום הביפורים ואמר הקב"ה למשה
סלחתי כדצריך וזה לו לבנות משכן

והשירה שכינתו על ישראל זה היום שקיימתי מלאתי : אחזתיו כו' . אחזת בר"פ ע"ז
ורחל עקרה רחל היא עקרת הבית כי בחלק זביה שרתה השכינה משכן סילה
בחלקו של יוסף זנה ובית עולמים בחלק בנימין זנה . ורחל את יוסף זנה ילדה
וגידלה אותו ואת בנימין זנה הרחה וילדה ולא גידלה אותו כי משה ביום
הולדו . וזהו אחזתיו כו' אל בית אמי זו משכן סילה שהיה בחלקו של יוסף שגידלה
אותו כאם ואל הדר הדרתי זו בית עולמים שהיה בחלקו של בנימין שהיתה
רחל

פירוש המלות והענין

מלאך לפניך ואמרתי לכם אפטר את שאהבה נפשי ראייתם כגילו לל"ה מקום כבודו כי אותו אני מקום
סילך עמדי ואין רגוני במלאך : (ד) כמעט שעברתי מהם . עברו ימים מועטים ומצאתי את שאהבה נפשי
הוא בפעם השלישי כשירד משה מהר סיני ביום הכפורים כסלם לי עין העגל וזה הקב"ה לבנות לו משכן
דמור אלני : אחזתיו ולא ארפנו עד שהבאתיו אל בית אמי . רח"ל כי בחלק זביה שרתה על רחל ומנו שרתה
השכינה משכן סילה הוא בחלקו של יוסף זנה . ובית עולמים בחלק בנימין זנה והוא אל

פירוש ע"מ

אֲלִיון פְּקַעְגִין וְזֶה אִיז דְּעַר אֶרֶם פֹּון עֵין
גְּרוּים קְבוּד :
(ד) כְּמַעַט שְׁעַבְרָתִי מֵהֶם כו' גַּם אִיז אֲנוּעַק
אֶקְלִינֵעַ צִיִּים עַד שְׂמִצָּאתִי כו'
בין איה האב אים צוריק גיפונען . דאם איז
גינען דעם דרימין קאל ווען משה איז
אראפ פון בארג סיני . דאמאלס איז גינען
דער מאג יום כיפור האמ השי"ת גינאנט
צוא משה סלחתי פֿרֿבֿרֿיה איה האב דיא
יודין מוחל גינען דעם תמא העגל וייל דו
האקט מיר גיבעמין . זאג וויא אז וויא
זאלין מיר בויען א משכן איה וועל שוין
ווידער רוען צו ווישין זייא . דעם מאג
זאם איה האב אויף אים גיהאקט האב איה
אים גיפונען . אַחֻזְתִּיו דיא גִּמְרָא זאָגט אִין
ע"ז וְרַחֵל עַקְרָה רַחֵל אִיז דיא עַקְרָת הַבַּיִת
פֿון דיא יודין וייל אִין אִירֵע קִנְדֵּעִרס חֵלֶק
האמ גירום דיא שכינה . דער משכן שידה
איז גינען אִין חֵלֶק פֿון יוסף איר זון . אונ

השבעתי

שיר השירים ג

אֶרְפָּנוּ עַד־שֶׁחֲבִיאֲתוּן שֶׁחֲבֵאתוּן ק' אֶל־בֵּית הַגִּבּוֹר וְאֶל־חֵדְרֵי הַחֹרֵת׃
הַשְּׁבַעֲתִי אִתְּכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם בְּצַבָאוֹת אִו בְּאֵילוֹת הַשָּׂדֶה אֲס־
תַּעֲיִרוּ וְאִם־תַּעֲיִרוּ אֶת־הָאֵהָבָה עַד שֶׁתַּחֲפִץ׃ וְ מִי זֹאת עֹלָה מִן־

המדבר

ביאור הגר"א

(ה) השבעתי. אהבתי כו'. כיון שהורה האהבה כמו שהיתה מקדש השביע את המסעונים שלא יערערו עוד כמו שכתבתי לעיל: (ו) מי זאת. הן חרין דרגין והוא נגד הכהנים שהיו במשכן ונגד הלויים הנשאלין את הארון והק"ק והאומות היה לפלל בעיניהם מי זאת עולה מהיון זכו ועלו למדרגה זו משבשים ישראל מן המדבר ששם קבלנו את התורה עלינו למדרגה זו:

כתימרות

והראה את חיבתו אלי בפני כל העמים עד שנתקנאו בי האומות ותמהו ואמרו מי זאת עולה מן המדבר עולים במדבר שממה כתימרות עשן עמוד האש ועמוד הענן הולך לפניו והורג נחשים ועקרבים ומיישר את הדרך לפניו מקמרת מור ולבונה כל מיני חילוי בשמים נומחות לפניו כדאיתא במדרש רבה (פ' חקת) בביאור הפסוק כרוה נדיבי עם במחוקק במשענות מלמד שהיו הנשיאים עומדים על הכאר ומושכן במטותיהן כל אחד לשבטו וריוח שבין הדגלים נתמלא כהרות מים והיו הולכין בספינות מדגל לדגל ומגדלים מני דשאים וחללות וכל מיני

בשמים

פירוש המלות והענין

אל בית אמי זו משכן שילה שהיה במקלו של יוסף שגילה חורו רמל כלס: ואל חדר חורתי. זו בית עולמים שהיה במקלו של בנימין שהיה רמל סורפו בלבד כי מהם היו ליתוס ושם היה שכינה יחד אתי עד שמרד הבית: ארפנו. מלשון רמיון: חורתי. מלשון חריון: (ה) השבעתי. עיין במים: תעירו תעירו. מל' התעוררת: (ו) מי. את הכל מחל לי וכך גדלה חבבתי אלי עד שנתקנאו בי האומות ותמהו ואמרו מי זאת עולה מן המדבר ששם קבלנו את התורה עלינו:

פירוש ע"מ

(ה) השבעתי כו'. הקב"ה באשונקטם דיא שרי מעלה פון דיא אומות או זייא זאלין זיין הפקר וייא דיא חיות פון פעלה אז זייא זאלין נים קמקמג זיין אויף דיא יודין אז זייא זאלין נים מאכין קיין צווישין שייד צווישין גאט מיט זיין פאלג ישראל: (ו) מי הגם איך האב גיוינדניקם קעגן אים פון דעסמיווענען האט ער מיר מוחל גיווען. אז ער האט מיר אזו גרום גמאכט אז אלע אומות האבען מיר קמא גיווען. אז זייא האבען זיך שמיךק גיוואונדעקט. זייא האבען גיוואנט מי זאת עולה מן המדבר. וער זענען זייא דאס וואס זייא גיווען אויף אין א וויסמין בידבר. כתימרות עשן א עמוד האש קיט א עמוד הענן

אז

שיר השירים ג

הַמְדַבֵּר בְּתִימְרוֹת עֵשֶׂן מְקַמֶּרֶת מֶלֶךְ וּלְבֹנָה מֶלֶךְ אֲבָקָת רוּכַל :

הנה

גו בשמים

ביאור הגר"א

בשמים שנאמר בנאות דשא וירבנוני כו' .
 עוד איתא במדרש מי זאת עולה מי הם
 שכל מעשיהם באש עלוים באש ויורדים
 באש אמר הקב"ה יש להם על מה שיסמכו
 מקומרת מור זה אברהם מה המור ראש
 לכל הבשמים שמזכר בתורה שנא' בשמים ראש
 מר דרור כך אברהם ראש לכל הגדיקים
 ולבונה זה יחזק שנקרב כקומץ לבונה על
 גבי המזבח מכל אבקה רוכל זה יעקב

בתימרות עשן פי' במשכן היה ק"ק והיכל ועזרה
 מתקילה אמר ה"ק ועבשיו אומר
 היכל וזהיכל היו שלשה דברים מוצח הזהב
 באמצע ושולחן זלפון ומזבח זכרונס וזה שאמר
 כתימרות עשן היא המזורה שהיה עולה הלהב
 כחמר . מקומרת מור הוא מוצח הזהב שקטרו
 עליו קטורת ומור הוא הראש של כל הבשמים כמו
 שנאמר בשמים ראש מר דרור . ולבונה הוא השולחן
 שהקטירו עליו שני בזיכי לבונה . מכל אבקה
 רוכל היא העזרה ושם היה מוצח הגחמק שעלו
 עליו כל הקרבנות :

שמטתו שלמה ממנו כהונה נבואה מלוכה . והביאור כמו שיש שני מיני סומרים בעולם
 (א) סוחר של מיני מזון המצויים בכל מקום (ב) יורדי הים באניות ולכל אחד יש מעלה
 וחסרון המוכר מיני מזון בחנותו יש מעלה כי אף אם לפעמים יפסיד חו"ש אך לא
 הרבה כי הסחורה מלויה בכל מקום לקנות ולמכור . וחסרון כי גם הריוח
 מהסחורה הוא קטן כי כל אחד שויה וערכה של הסחורה וכמה נתן בעדה
 ולכן

פירוש המלות והענין

בתימרות עשן . עמוד האש ועמוד הענן כולן לפניהם וסוד נחשים ונקרבים ומיישר את הדרך לפניכם :
 מקמרת מור ולבונה . כל מיני חילוי בשמים בזמנות לפניכם . עוד אפשר לפרש לפי המדרש אשר החומות חנניהם
 על ישראל מי זאת כו' שכל מעשיהם באש עלוים באש הם יקיימו את התורה זו יהיו עלוים לגדולה כלשה
 אש העולה למעלה . ויורדים באש הם לא יקיימו את התורה יהיו כלים ונשפטים באש . עונה לבס הקב"ה כי
 יש לבס על מה שיסמכו על אבותיהם : מקמרת מור . זה אברהם מה המור ראש לכל הבשמים שמזכר
 בתורה שנאמר ראש מר דרור כך אברהם ראש לכל הגדיקים : ולבונה . זה יחזק שנקרב כקומץ לבונה : ככל
 אבקה רוכל . זה יעקב שמטתו שלמה ממנו כהונה נבואה מלוכה : בתימרות . מלשון חילון תמר ורז"ל
 עמוד עשן זקוף כחילון תמר : מקמרת . הכנרת בשמים לסיים קרוי קמרת : מור ולבונה . שמות מיני בשמים :
 אבקה . בשמים שהמקום דק וק כחבק : רוכל . כן יקרא מוכר הנשים :

פירוש ע"מ

אני עם האם נוואקסן אלקהעלייא בשמים
 מיט גיטע ביימער פירות וויא עם שמיים
 בנאות דשא רביצגי אין א וואנונג פון
 גראו האט ער מיה גימאקט הונערין . נאך
 זאגט דער קדרש מי זאת עולה די אומות
 וואונדערין זיך ווער זענן זיא דאס וואס
 זיינעט אלע מעשים אין מיט פייגער וויא
 גייען אוף מיט פייגער אונ גידערין אראפ
 מיט פייגער . ענטפערט זיא נאט זיי האבן
 זיך אויף וועמן צו פאר לאזן . מקמרת
 מור זיי זענען גידעקפט מיט גיטע בשמים
 מור דאס איז אברהם . אזוי וויא מור איז
 דיא ערשטע פון אלע בשמים וואס וויא
 שמייען דער מאנט אין דער הורה וויא עם
 שמייעט ראש מר דרור אזוי איז אברהם דער
 ערשטער פון אלע צדיקים . לבונה איז יחזק
 בען האט אים מקריב גינען אזוי וויא דעם

גייער לבונה אויפן מנבח . מפר אבקה
 רוכל איז יעקב וואס זיין בעט איז גאנץ
 פון אים קומט ארויס קהונה גבואה קלובה .
 איז דער פשט פון דעם קדרש אזוי וויא
 עם איז פאר האנדלן אזוינערלייא מיני
 סחורים אייגער וואס קופט אונזעלעך סחורות
 וואס קען באקומט זיין אין זיין מדינה אין
 אלע ערשער . אונ אייגער וואס ער פרענגט
 זיינע סחורה מיטן ים פון דיא זיינע
 לעגער . איז בייא זעדרין פאר האנדלן א
 מעלה מיט א חסרון דער סוחר וואס קופט
 דיא סחורות פון זיין מדינה איז דיא מעלה
 אפילו או עם מאכט זיך אקאל הייז בייא
 דער סחורה איז דער הייז ווינציג ונייל
 דער מקח איז ידוע אונ דיא הוצאות צו
 פרענגען די סחורה איז גיט פיל . א חסרון
 איז דער בייא דער פארדרקט פון זיין איז
 אויך

שיר השירים ג בשמים

ולכן איננו מרויח ממנה כי אם פרילענט
 קטן וזיו לוקח כי אם שכר טרחהו נמלא
 שמן הכמנט להתעשר פתאום. וסוחרי ימים
 אשר ממרחק יבואו סחרם יש בו מעלה
 שלפעמים יתעשרו מאוד פתאום עד אין
 תכלית וחסרון שלפעמים ירדו פלאים עד
 אין תקומה. אם כן בודאי ראוי לכל אדם
 שלא יהיה חץ להעשיר פן יהפך הודו
 למשחית כי על זה נאמר טוב פת חרבה
 כו' (משלי יז) אם לא עשיר גדול ויש לו
 אב עשיר גדול לו נאה לסחור מארץ
 מרחקים אם ילית יתעשר מאוד ואם
 יפסיד חו"ש הרי יש לו על מי לסמוך
 במצוה אביו הגביר. כן בני ישראל קבלו
 מסחר גדול תרי"ג מלות שעל ידם יוכלו
 להגביה ולעלות לשמים שיאם אצל אם
 חו"ש לא ישמרו כנכון את אשר קבלו
 עליהם הסכנה מרובה מאוד כי ברוב
 חכמה רוב כעס. והנה תמימה האומות מי
 הם שכל מעשיהם באש עולים באש אם
 יקיימו את אשר קבלו אז יהיו עולים
 לגדולה כלהב אש העולה למעלה ויורדים
 באש אם לא יקיימו יהיו כלים ונשרפים
 באש ולמה קבלו עליהם עול קשה כזה
 אשר הסכנה בו רבה לא היה להם לקבל
 רק שבע מלות כמונו ואם הוא רחוק מן
 השכר עכ"פ צטוח הוא מן ההפסד. עונה
 להם הקב"ה כי יש להם על מה שיסמכו
 על אבותיהם הקדושים אשר הם מגינים
 טובים להם וצפת רע חו"ש הם מבקשים
 להקב"ה זכור לעבדיך אברהם יצחק ויעקב
 והקב"ה מכפר להם לא כן האומות הם
 לא

פירוש ע"מ
 אורך קנאפ. אונ דיא דאויגע וואס ברענגען
 זייער סחורה פון דיא ווייטע לענדער מיטן
 נם איז דער סקרן אקאל קאן מען זייער
 בדרות ווערין. אונ א מעלה אפאל קאן
 מען זייער שטארק רייך ווערין. איז צו פאר
 שטיין אז א מענטש דארף ניט וועלן כיה
 ווערין בעסר צו האנדלען מיט דער סחורה
 וואס דיא ספנה איז גיט אזוי א גרויסע אוף
 דעם איז גיזאנט טוב פת תריבה כו' עם
 איז בעסר טרוקן ברויט אבי ער איז זיכער
 פון גרום היזק איינזער ער זאל האנדלען
 גרום וואס ער קאן אקאל אריין פאלען
 אין א גרום אוקגליק. נאר דער דאויגער
 וואס ער איז אליין א גרויסער עושר אונ ער
 האט א פאטער א גרוסין עושר נענר מען
 שון ווא האנדלען מיט און א גישעפט וועט
 אים גליקן ווערט ער שטארק רייך. ווען
 חו" אפילו דער גליק וועט אים ניט גיין
 האט ער זיך אוף וועמן צו פאר לאזין אוף
 זיין פאטער דעם עושר ער וועט אים אום
 העלפין אין א שלעכטע צייט. אזוי איז מיט
 דיא וירן זיין האבין גינטיקע א גרום גישעפט
 דיא תורה מיט תרי"ג מצות וואס דורך
 דעם מסחר קאנען זיין שטארק דער הובין
 ווערן ביי צווא דיא היסקלען אבער אז זיין
 וועלן חו"ש גיט מקיים זיין ודיא תרי"ג
 נקאנט

מצות איז דיא ספנה זייער גרום. בי ברוב
 חכמה רוב כעס וואס מען איז מער חכם
 אונ מען מאכט חו" אקלייע מער בעס איז
 אוף זענען. דאס וואונדערליך זיך דיא אומות
 מי הם ווער זענען זיין דאס שבל מעשיהם
 באש וואס אלע זייערע מעשים איז מיט
 פייער וועלען זיין מקיים זיין דיא תורה
 דאקאלס וועלען זיין אוף גיין אין דער הוד
 וזיין דער פלאם פייער גיט אוף אין דער
 הוד. ויורדים באש וועלען זיין אבער גיט
 מקיים זיין דיא תורה דאקאלס וועלען זיין
 פאר לענט אונ פאר ברענט ווערין אין
 פייער. היינט צווא וואס האבען זיין דאס
 גידארפט נעמין אוף זיך אזוי א מסחר וואס
 דיא ספנה איז דער ביין זייער גרום.
 ענטפערט זיין הקב"ה גוש לקם על מה
 שישכיבו זיין האבען זיך אוף וועמין צווא
 פאר לאזען אוף דעם זכות פון זייערע
 עלטערין אברהם יצחק ויעקב זיין זענען
 גוטע באשיצער צווא זייערע קינדער. אונ
 ווען זיין זענען חו" אקאל אין א עת צרה
 שרייען זיין צווא מיר זכור לעבדיך כו'
 גידענק אונ דעם זכות פון אונזערע עלטערין
 אונ איך בין זיך אוף זיין מסחר. אבער
 דיא אומות זיין האבען זיך גיט אוף וועמין
 צווא פאר לאזען דערום האבען זיין גיט
 נקאנט

לא יכלו לקבל את העושה מפני שאין להם על מי לסמוך צפת רע. ולכן איתא במדרש אשר לעתיד יקבל מלך המשיח מתנות מכל האומות ומאדם וישמעאל לא יקבל מפני שגם להם היה זכות אבות ולא קבלו הוא אות על רוע לבדם ואין עליהם שום לימוד זכות ולזה יענשו שלא יקבל מהם מתנות :

טעם בנין המשכן

מה מאוד קשה להבין למה לזה הקב"ה לבנות לו בית ולשום בו שלחן עם לחם ומנורה להאיר ובשמים להריח ומוצח להקריב עליו עולות וחלבי השלמים ומסרתים לשרת לפניו. הלא חלילה לאמר עליו יתברך שהוא לריך לכל זה וכמאמר הכתוב הן השמים ושמי השמים לא יכלולך

פירוש

גיבאנת מאבען דעם מסחר צוא מקבל זין דיא הורה. דערום ואנט דער מדרש אז לעתיד נועט דער מלך המשיח מקבל זין מקנות פון אלע אומות חוץ פון ישמעאל נועט ער גיט צוא נעמען טייל זיין האבין דאך אוף גיהאט דעם זעקביגין זכות אבות פאר וואס האבען זיין גיט מקבל גינען דיא הורה איז דאס נאר צוא לייב זייער שלעכט הארץ דערום נועט ער ביין זיין גיט מקבל זיין קיין מקנות :

א טעם אויף דעם בויען דעם משכן :

מיר נועליו פאר שטיין צוא וואס האט השי"ת גיבאטין אז מען זאל אים בויען א שטוב אריין צוא שטעלען אין אים א שלחן מיט ברוט א מנורה צוא לייבטין בשמים צוא שטעקן א מנחה צוא מקריב זיין אוף אים קרבנות און באדינען צוא באדינען פאר אים ער בראכט דאך דאס אלעם גיט צוא האבין וויא דער פסיק ואנט הן השמים ושמי השמים לא יכלוליה אלע אונטערשטע און אויבערשטע הימלען קאנען גיט זיין פאר דיר קיין באוויינגן זיין קאנען דיר גיט אוף האלמען השי"ת האלט זיין אוף. און עס שטייט האבל בשר אבירים צוא מוא

ע"מ איך דען עסין דיא פלייש פון דיא פעטע אקסין צוא וואס האט ער גיטיסין דאס אלעס צוא מאבין פאר אים. נאר דער אמת איז אז דיא אלע זאבען איז צוא מצידי זיין דעם מענטשין פון א געז ווס עם פארין אריין אין אים פיל מענטשין וואס זיין זאגן וויא פארך אז השי"ת בארף גיט צוא דיא טובות פון דיא מענטשין קאן גיט זיין אז ער זאל השגחה געבין אוף זיין צוא וואס גיצט אים דאס. דערום האט ער זיין גיבאטין אז זיין זאלען מאכען א משכן מיט א טיש מיט ברוט מיט א מנורה צוא לייבטען א מנחה פון נאך צוא דעמפין אוף אים נועט בשמים עם זאל איהם שטעקן א נופער ריח א מנחה פון קופער צוא מקריב זיין אוף אים קרבנות צבור און קרבנות יחידים בקרי עם זאל אויס זעקן אז זיין א מענטשין קומט ארום א מנחה ווען מען טוט דיא אלע זאבין פאר אים. אזוי קומט ארום צוא השי"ת א מנחה מיט א פאר געניגן ווען זיין טען דאס אלעם פאר אים הנם באמת בארף השי"ת גיט צוא זיין שלימות דיא אלע זאבען נאר השי"ת האט דאס גיטאן פון זייער מנחה נעגן איין צוא ווארצלען אין זייערע הערצן אמנה אז השי"ת

שלו וזה לעשות לו את כל זאת למען להביאם אל ההלחה האמתית להשרים בלבם האמונה בהשגחתו יתברך ופעולתו התמידית בעולם העליון ובעולם השפל כמו שנאמר ממכון שבתו השגית אל כל יושבי הארץ כי מקדש של מטה מכון כנגד מקדש של מעלה והוא יושב אללס ומקבל נחת רוח מעבודתם ובעד עבודתם הוא משגיח עליהם השגחה כללית ופרטית :

המשכן וכל כליו המה בנינים נצחיים

אופני אורח וההקפדה ודקדוקי הדברים יורו על התמדת והמשך זמנס של הדברים דרך משל כאשר יבנה איש בית מושב לו ולורעו אחריו יבחר בחבנים ולבנים חזקים למען יעמוד ביתו ימים רבים אבל אם רק ללון במדבר חודש ימים יספיק לו סוכה של קנים . וכן הוא בחוקי הטבע אופן האבנים אשר המה

נאמר וילבב נאכין דיא אבדים וואס זייא זענען גייטיג צום מענטשין אוף זיין גאנצען געבין האט זייא השי"ת פייסר גינען שטארק זייא זאלין גיט גיף שלאף ווערין . אבער דיא שיינקייט פון פנים מיט דיא זיסקייט פון קול זענען גיט אוי שטארק ווען ער ווערט גרעסער מוט זיך דאס נפון אים אפ וייל דער מענטש קאן זיך באגיין אן דעם אונ אזוי אזוי צווא זעקן פון דיא מצות וואס השי"ת האט גיגעבן צווא דיא יודין ער האט זייא גיזייכניט מיט מצות מער פון אלע אומות בקרו זייא זאלין בלייבן גישטארקט אוף אייביג . נמצא האבין מיר דרייא קלארע באווייזונגס אז דיא זאך וואס שמיט גאר אקלייגע צייט מאכט מען דאס גאר דרך ספרה שוואך . אונ דיא זאך וואס עס דארף שמיין זאלאנגע צייט מאכט מען דאס שטארק וויא צום בעסמן . איז דאך דיא קשיא דער משכן האט דאך לאנג גיט גידוערט גאר א פערציג יאר צייט . צווא וואס האט דער פסוק אזוי פיל מאריך אונ קנדקט גינען אין דיא מעשי המשכן צווייא מאל אין

ברור

פירוש ע"מ

השי"ת איז שטענדיג משגיח אין אלע וועלטין אונ דער בית המקדש פון דער וועלט איז פונקט קענין בית המקדש פון זענר וועלט אונ ער וועט לעבין זייא אין בידע וועלטין אונ איז מקבר נחת פון דער עבודה וואס זייא דינען אים אונ פאר דעם וואס זייא דינען אים גיט ער אופאכט מיט א השגחה פרטיות אוף יעדער מענטשין :

דער משכן מיט דיא פלים זענען אייביגע בנינים :

ווען א מענטש מאכט זאך קאן מען פאר שמיין אוף וויא לאנג מאכט ער דיא זאך . דרך משל אז א מענטש נעמט שטארקע שטיינער מיט ציגיל אונ מאכט דער פון א שטארקן גיגן קען מען פאר שמיין אז ער מאכט דאס אוף זאלאנגע צייט עס זאל זיין פאר אים מיט וויינע קינדער נאך אים . אבער ווען ער טוט מאכין א בידול פון שטעקלאך קאן מען פאר שמיין אז דאס איז גאר גימאכט אוף אפאר חדשים צווא הייסן זיין גארקין . אונ אזוי איז אין דיא

ברור לכל מבין כי אף שהמשכן לא התמיד זמן רב אבל הרמזים היקרים אשר מוכלל ומלוכב במלאכת המשכן וכליו ללמד לאדם דעת המה עומדים לזכרון נלחי ולכן האריך בו הכתיב וזה לעשותו בדקדוק רב למען תהיינה הלמודים האלו מושרשות בלבוש כל הימים. וזאת כוונת המדרש ש"ר (פ' ל"ד) אומר הקב"ה לישראל אתם הלאן ואני הרועה עשו לי דיר שארעה אתכם אתם הכרם ואני השומר עשו לי סוכה שאתמור אתכם אתם הבנים ואני האב עשו לי בית שאדורו ביניכם והוא רמז על המשכן ועל הבית שבהם שלמה ועל הבית העתיד. אתם הלאן ואני הרועה עשו לי דיר הוא מלאכת המשכן כי בתמונת המשכן היה רמזים וסודות גדולות וכאשר שמרו ישראל את תמונת ליו

המשכן היה הקב"ה שוכן אללם תמיד והיה רועה אותם מן השמים בהשגחה נפלאה במן ובחל וזמן קורא אותו דיר שהוא חזק מסוכה. אתם הכרם ואני השומר עשו לי סוכה הוא בית ראשון ושני ובהם לא היה כל כך סודות ורמזים על עניינים נלחיים במלאכת המשכן ולכן לא נחשב רק כסוכה דירת ערבי. אתם הבנים ואני האב עשו לי בית הכוונה על בית השלישי שיבנה ב"ב אשר יעמוד נלח ובו יהיה מלוכב סודות ורמזים יקרים עד אשר מחכמת המקדש מעשי ידי הקב"ה יכירו חכמת בוראו. ואף כי גם בגאולה ראשונה אהב אותנו מלכנו ונראה לנו כמו שנאמר אשר עין בעין נראה אתה ד' (במדבר יד) אבל לעתיד תרבה השגתנו עד כי פתוש העין יראו בשוב ד' את ליון באספקלריא

פירוש ע"מ

הרומה העונה אונ אין ונקלה פקודי איז דער ענין אזו הגם דער משכן איז גיט לאנג גישטאגען אבער דיא רעיונות מיט דיא רמזים מיט דיא סודות ויאם גם איז אין זיי פארן שפייגען ויזא אופ אייביג. ויזא קומען איין ויאראלען דעם מענטשין הקמה מיט נראת שמים אופ אייביג צוא ליב דעם האט דער פסוק גימזט מאריך ויין. דאם איז דיא פוננה פון כדךש (ש"ר פ' ל"ד) גאט האט גיזאמט צוא דיא יודין איר זיט דיא שעקסין אונ איך בין אייגער פאקטאך מאכט מיר א שאפע איך זאל איך פאשען בו' איר זענט דער גארטין אונ איך בין דער היטער מאכט מיר א סוכה איך זאל איך היטין. איר זענט די קינדער אונ איך בין דער פאטער מאכט מיר א שטוב איך זאל רוען מיט איך דאם מיינט מען דעם דריטין בית ויאם ער וועט שפייגן אופ אייביג אין אים וועט זיין איין גיוניקלמט גרוסע סודות פון דער הקמה פון בית המקדש ויאם השי"ת וועט אים אליין בווען וועט מען דער קאנען זיין הקמה. אונ הגם ביזא דער ערשטער גאולה ווען מיר זענען גיווען אין דער כדךר האט אונז גאט אוך שטארק ליב גיבאט אונ מיר האבין אים גיוועהן ויזא גם שפייגט אשר עין בעין נראה אמה ה' באשפייגעללאך ווערסטו גאט צוא אונז גיוועהן. נאר לעתיד וועט נאך גיטערט ווערין אונזער השגה ווען ער וועט אונז ווידער קערין קיון ציון וועלען מיר זעהן צוא איינער גאט מיט א ליכטיגע זעצין אף

הרומה העונה אונ אין ונקלה פקודי איז דער ענין אזו הגם דער משכן איז גיט לאנג גישטאגען אבער דיא רעיונות מיט דיא רמזים מיט דיא סודות ויאם גם איז אין זיי פארן שפייגען ויזא אופ אייביג. ויזא קומען איין ויאראלען דעם מענטשין הקמה מיט נראת שמים אופ אייביג צוא ליב דעם האט דער פסוק גימזט מאריך ויין. דאם איז דיא פוננה פון כדךש (ש"ר פ' ל"ד) גאט האט גיזאמט צוא דיא יודין איר זיט דיא שעקסין אונ איך בין אייגער פאקטאך מאכט מיר א שאפע איך זאל איך פאשען בו' איר זענט דער גארטין אונ איך בין דער היטער מאכט מיר א סוכה איך זאל איך היטין. איר זענט די קינדער אונ איך בין דער פאטער מאכט מיר א שטוב איך זאל רוען מיט איך דאם מיינט מען דעם דריטין בית ויאם ער וועט שפייגן אופ אייביג אין אים וועט זיין איין גיוניקלמט גרוסע סודות פון דער הקמה פון בית המקדש ויאם השי"ת וועט אים אליין בווען וועט מען דער קאנען זיין הקמה. אונ הגם ביזא דער ערשטער גאולה ווען מיר זענען גיווען אין דער כדךר האט אונז גאט אוך שטארק ליב גיבאט אונ מיר האבין אים גיוועהן ויזא גם שפייגט אשר עין בעין נראה אמה ה' באשפייגעללאך ווערסטו גאט צוא אונז גיוועהן. נאר לעתיד וועט נאך גיטערט ווערין אונזער השגה ווען ער וועט אונז ווידער קערין קיון ציון וועלען מיר זעהן צוא איינער גאט מיט א ליכטיגע זעצין אף

בחספקלריה המאורה וזהו אחס הבנים
ואני האב עשו לי בית שידור האב אלל
הבנים והבנים אלל האב לנח ולכן קורא
אותו בית שהוא חזק אף מדיד :

רמזי המשכן

איתא

במדרש תנחומא (פ' פקודי)
כתב ה' אהבתי מעון ביתך
ומקום משכן כבודך (תהלים כו) אמר
דוד מה טעם אהבתי מעון ביתך מפני
ששקול כנגד משכן כבודך כל מה שנאמר
אלל מעשי בראשית נאמר אלל מעשי
המשכן עיין שם. והביאור הוא כך כמו
שהעולם בכללו נחלק לשלשה חלקים עולם
המלאכים עולם הגלגלים עולם השפל כן
המשכן נחלק על שלשה חלקים א' קה"ק
שם הארון והכרובים פורשי כנפים למעלה
על הארון וה' שוכן עליהם הוא כנגד
עולם המלאכים שהם צעלי כנפים פורשים
כנפיהם למעלה וה' שוכן עליהם. ב'
היכל שמחון לפרכות ושם השלחן והמנורה

ומזבח הזהב הוא כנגד עולם הגלגלים
ששם המאורות שמש וירח וכוכבים ושבעה
כוכבי לכת וכמו שהשמים יריקו טל ומטר
וברכה להוציא לחם מן הארץ על ידי
רלון ה' כן יצא מן ההיכל שפע ופרנסה
וברכה על ידי רלון ה' לכל העולם. ג'
החצר שבמשכן הוא כנגד עולם השפל
וכמו שאמר התנא העולם הזה דומה
לפרחודור הוא לחצר שבמשכן וכמו שבחצר
המשכן היה מזבח הנחשת ששם צעלי חיים
מוקבלין הפסד ושם מקריבין את הקרבנות
ועולין כליל לה' כן העולם השפל הוא
עולם ההפסד ונשמותיהן עולין לפני ה'.
וכנגדן באדם שלשה חלקים חלק א' הוא
הראש שהוא משכן החכמה ושם ה' שוכן
עליו אלו התפילין שעל הראש כמו דאיתא
בגמרא ברכות וראו כל עמי הארץ כי
שם ה' נקרא עליך אלו תפילין שבראש
והוא כנגד עולם המלאכים. חלק ב'
הוא הלב שכל החיות תלוי בו והוא משפיע
חיות לכל האברים והוא כנגד עולם
הגלגלים

פירוש

ע"מ
צוא מיילת אור דבייא חלקים א
עולם
המלאכים ב
עולם הגלגלים ג
עולם השפל
אזו איז גיווען דער משכן צוא מיילת אור
דבייא חלקים א
דער קדשי הקדשים
דארטין איז גיווען דער ארון אור דיא
קרובים האבין פאר שפרייט מיט ווייערע
פליגלען אין דער הויף אור דעם ארון אור
הש"ת דעם אור וי גרעט. דס איז אנאקענען
דעם עולם המלאכים ויאי האלמען ווייערע
פליגלען פאר שפרייט. אין דער הויף אור
הש"ת רעט אור ויאי. ב
דער היכל וואס
נאך דעם פרוכת דארטין איז דער מיט דיא
מנורה דער מזבח הזהב דאס איז קענין
עולם הגלגלים דארטין איז דיא זון מיט
דער לבנה דיא שטערן אור אזו ווייא דיא
הימלען מוען קריפן טל אור דענין מיט
דעם ווילין פון נאט צוא נעבין שפייז צוא
דער וועלט אזו איז פון היכל ארום
השפעה מיט בקרה פון נאט צוא דער
נאנצער

אור יענער צייט זאנט הש"ת איר זענט
דיא קינדער אור איה בין דער פאטער
מאכט מיר א שטוב עם זאען שון זיין
דיא קינדער קעבין ויער פאטער אור
דער פאטער לעבען וייע קינדער אור
אייביגע אייביקייט :

א ראייה פון מדרש אור דיא רמזי המשכן :

עם שמיים אין מדרש תנחומא פ' פקודי
כתב ה' אהבתי מעון ביתך כו' דוד
המלך האם גיזאנט צוא נאט פאר וואס
האב איה ליב דיא שטוב פון דיין וואנאנג
פון דער וועלט וויל ער איז פונקט אנאקענין
דעם וואנאנג פון דיין כבוד וואס אין
הימער רעכניט אים דער מדרש אזו ווייא
עם שמיים בייא מעשה בראשית אזו
שמיים בייא מעשי המשכן עיין שם. איז
דיא פונגה אזו ווייא דיא ווערטין זענען

הגלגלים. חלק ג' הוא מהטבור ולמטה
 שס נפסד אכילתו והוא כנגד עולם
 בשפל רמ"ח פעמים ועשית נמלא בתורה
 אלל מלאכת המשכן כנגד רמ"ח אזכרים
 שבארס וכנגד רמ"ח מלות עשה נמלא כי
 מליחותו ית"ש ומעשי שמים וחרן והאדם
 הכל מלוויר במשכן. וזאת כוונת המדרש
 אמר דוד מה עטס אהבתי מעון ביתך
 הוא משכן של מטה מפני ששקול כנגד
 משכן כבודך של מעלה שבמשכן של מטה
 כלול כל העולמות של מטה וכל מעלה
 וה' השוכן עליהם. ולפי שבחטא אדם
 הראשון ובחטא העגל היו כל מעשי בראשית

תבנית השלשה עולמות שנבראו בשם
 יה ולהורות שקיום ה' עולמות שנבראו
 בשם יה תלוי במשכן הבנוי מחמשה עשר
 דברים כנגדן אמר דוד ט"ו שבחיים
 להקדוש ברוך הוא כנגדן תקנו חכמי
 האמת ביסתבח ט"ו שבחיים כנגדן ט"ו
 תבנות בצרכה כהנים :

פירוש ע"מ

קעגין דיא רמ"ח אברים פון מענטשין און
 קעגין דיא רמ"ח מצות עשה. נמצא אז
 השי"ת מיט אלע ניגע וועלטין זענען
 ברויט אין משכן. דאס האט גיזאגט דוד
 אהבתי מעון ביתך כי איה האב ליב דעם
 משכן פון דער וועלט ווייל ער איז
 אנטקעגען דעם משכן פון דיין כבוד וואס
 אין הימיל דאס אין משכן איז פולל אלע
 דרייא וועלטין אונז השי"ת וואס ער רועט
 אויף וויא. אונ ווייל צוא ליב דעם חטא פון
 אדם הראשון אונ מעשה העגל איז גיזארין
 דיא אלע מעשי בראשית שלאף. דערום
 האט השי"ת גיבאטן צוא בויען א משכן
 צוא שטארקין מיט מעשי המשכן דיא
 וועלט אונ דערום שטייט אין דער תורה
 ופתח אוהל סועד השבו שבעת ימים אז
 דיא פהגים זאלען זיצן ויבין מעג בייא
 דיא מיר פון אוהל סועד צוא שטארקין
 דיא וועלט וואס זא איז באשאפן גיזארין
 אין ניגע מעג אונ דערום איז גיזען דער
 משכן גיבויעט פון פופצין זאכין צוא ווייען
 אז דער משכן איז כנגד אלע וועלטין
 וואס זייא זענען באשאפן גיזארען מיט
 דעם שם יה. אונ צוא וויזען אז דער קיום
 פון דער וועלט וואס זיא איז באשאפען
 גיזארען מיט דעם שם יה ווענד ויף אן
 משכן וואס אין אים גיזאגט זיך פופצין
 זאכין וויא דער סקפר פון שם יה אונ צוא
 ליב דעם האט דור הסלה גיזאגט פופצין
 שבחים

גאנצער וועלט. ג' דער הצר וואס לעבין
 משכן איז קעגין עולם השפל. דאס זאגט
 דער פנא העולם הנה הוקה לפרודור
 דיא וועלט איז גלייך צוא א פארער
 שטוב מיינט מען צום הצר וואס לעבין
 משכן. איז אונ וויא אין הצר איז גיזען
 דער קיפערנער קונץ וואס אויף אים האט
 מען פאר ברענט אונ פאר לענט דיא
 בעלי חיים אונ דיא קרושה פון וויא איז
 אויף גיזאנגען צוא גאט. אונ איז דיא
 וועלט א עולם הפסד דער גוף פון
 מענטשין ווערט פאר לענט דא אויף דער
 וועלט אונ דיא נשמה גייט אויף צוא גאט.
 אונ אזו בייא דעם מענטשין איז אויף
 פר האנגען דרייא מייל דר קאפ אויף דר
 דער משכן החקמה אונ השי"ת רועט אויף
 אים דאס איז דיא הפילין וואס אפיין קאפ
 דער חלק איז כנגד עולם המלאכים אונ
 קעגין קדשי הקדשים. חלק ב' איז דיא
 הארץ פון מענטשין דער גאנצער לעבונג
 פון מענטשין איז פון הארצען ער איז
 משפיע לעבונג צוא אלע אברים דאס איז
 אנטקעגנין דעם עולם הגלגלים אונ אנטקעגין
 דעם היכל וואס אין משכן. חלק ג' איז פון
 מיטן גוף ביו אראפ וואס דארטן ווערט
 גפסד דאס עסן פון מענטשין איז אנטקעגין
 דעם עולם השפל מיט דעם הצר וואס
 בייא ד' ס משכן. רמ"ח מאל ועשית
 שטייט אין דער תורה פיי מלאכת המשכן

ציור הארון

והיא עץ חיים למחזיקים בה ושני תיבות
 של זהב היה מביט ומבחוץ וכמו שהיה
 תוכו כצדו וכדברי רז"ל למה נמשלו
 דברי תורה לזכוכית שנאמר לא יערכנה
 זהב וזכוכית (חיוב כח) לומר לך מה
 זכוכית זך ומראה לך כל מה שבתוכו כך
 ת"ח ראוי שהיה תוכו כצדו. עוד
 מרמזים שני התיבות של זהב שבשכר
 לימוד התורה יהיה לו עושר חלומי עולם
 הזה ועושר פנימי הוא טובת עוה"ב וכמו
 דליתא במדרש מעשה בחדש אחד שבא
 בספינה עם סוחרים הרבה אמרו לו היכן
 פרקמטיא שלך אמר להם פרקמטיא שלי
 גדולה משלכם בדקו על הספינה ולא
 מלאו כלום התחילו שוחקים עליו אחר
 כך נפלו עליהם לסטים ושללו ונטלו כל
 מה

הארון הוא כנגד כתר תורה לפיכך
 נאמר בו ועשו ארון זלשון
 רבים כי אמרה התורה הכל יבאו ויתעסקו
 בה כי כתר תורה ראוי לכל אדם ועל
 הארון היה זר זהב להגיד שהכרת והעטרה
 האמתית לאדם הוא התורה והיה כל
 אמותיו שבורות להורות שכל אדם ידמה
 בנפשו כי עוד הוא חסר מן שלימות
 ההכמה ויציט למעלה ממנו ויבא
 להתקבלות בחיבורו כי קבלת סופרים תרבה
 חכמה גם אותיות זהב רמוז לארבעה עשר
 בני אדם הקורין בתורה ביום ז' וביום
 ב' ויום ה'. הארון עלמו נעשה מעץ
 רמוז לעץ עושה פרי שלמוד על מנת לעשות

ע"מ
 מערין חכמה. דער ארון איז גיווען פון עץ
 דאס נויינט אז דיא תורה איז עץ עושה
 פרי ער זאל לערנען די תורה אוף א אויפן
 צוא מקומם זיין איךע מקוה. אונ דיא
 תורה איז א עץ חיים למחזיקים בה דיא
 וואס האלטן זיך אן איר פעקט זענע
 הייסן וויא לעבין אונ ויער ניט הייסט
 ער מת. וויא איינער איז אין א מיפין
 וואסער אונ ער האלט זיך אן בייא אבום
 וויא ער לאזט גאר אפ דיא האנד פון
 דעם בום ווערט ער פאלד דער מדינקען.
 גם איז גיווען צווייא תיבות גילדערנע פון
 אינעווייניג אונ פון אוסענווייניג אז דער
 מענטש זאל זיין דורך גלייה תוכו פברו
 ניט אפ נארין קיין מענטשין. וויא דיא
 חויל זאגן פאר וואס איז די תורה גילדען
 צוא גדאן. אזו וויא גלאז איז קלאר מען
 זעהט איר דורך אזו דאך דער מענטש זיין
 גלייה אוסען ווייניג אונ אינעווייניג. דער
 פאר וועט ער האבן דיא וועלט עולם
 תורה אונ זענע וועלט עולם הבא. וויא דער
 פדרש ברענגט א מעשה בייא א ת"ח וואס
 ער איז גיווען אוף א שיף מיט סוחרים.
 האבין אים דיא סוחרים גיפרעגט וויא איז
 דיין סחורה האט ער וויא גיזאנט מיין
 סחורה איז פיל בעסר וויא איינער סחורה.
 האבין

פירוש
 שבתים צוא גאט אונ פופצין שבתים אין
 וישבת אונ פופצין ווערטער אין ברבת
 שבתים:
 דיא רמזי הארון ווייזן וויא גרום
 עם איז דער שכת וואס השו"ת
 וועט געבין צוא דיא וואס לערנין
 דיא תורה:
 דער ארון ווייזט אוף פתר תורה דערום
 האט דיא תורה גיזאנט מיט א לשון
 רבים ונעשו וויא זאלין מאכען אלע זאלין
 קומען אונ זאלין לערנען דיא תורה דער
 פתר תורה איז ראוי פאר אלע מענטשין
 אוף דעם ארון איז גיווען א גילדערנע
 קריינדיל ווייל דיא רעכטע קרוין צום
 מענטשין איז גאר דיא תורה. דיא אותיות
 זקב ווייזן אז דיא תורה זאל מען לייגען
 ביום ז. ביום ה. ביום ב. די אמות פון
 ארון זענען ניט גיווען קיין גאנצע גאר
 אלעס מיט האלבע איילין. דאס ווייזט אז
 דער מענטש זאל זיך ניט גרום האלטען
 ער זאל פאר שמיון אז עם פעלט אים נאך
 אסאך צוא דער שלימות חכמה ער זאל
 זעהן ארוף אז עם איז נאך פאר האנדען
 פיל גרעסערע חכמים פאר אים וועט ער
 זיך מתקנא זיין אן זיי אונ קבלת סופרים מוט

מה שהיה בטפיה ילאו ליבשה וכנסו למדינה ולא היה להם לחם לאכול ובגד ללבוש מה עשה אותו חכם כנסם לבית המדרש נהגו בו כבוד כל גדולי הדור כשראו הסוחרים כך באו אללו ופייסו אותו ואמרו בבקשה ממך עשה עמנו חסד ולמד עלינו זכות לפני בני העיר כדי שיפרנסו אותנו ונחיה ולא נמות סכר רחית מה שאדנו בספינה אמר להם והלאו אמרתי לכם עלי גדולה משלכם שלכם אבד ושלי קיים בעוה"ז ובעוה"ב וכמו שנאמר אורך ימים בימינה עושר וכבוד בשמאלה (משלי ג) אבל האדם בעלמו יעסוק בתורה שלא על מנת לקבל

פרש ולכן במעשי הארון בתורה נמלא כל האל"ף ב"ת חוץ מהגימ"ל לרמוז שלא יכוין האדם לשום תשלום גמול נמלא הארון הוא רמו התורה ושכר התורה:

הטבעות ובדי הארון

ארבע הטבעות רמו למחזיקי לומדי תורה הנושאים את הארון הוא שנושאים את הת"ח על כתפיהם בארבעה מיני ההלכות דירה כסות אכילה ושתייה והארון נושא את נושאו הוא שהת"ח יקח את מחזיקיו אל חלקו בגן עדן. וכמו שפירש בכנפי גשרים את הפסוק שמח זבולו בלאתך ויששכר באלהיך

פירוש האבין וי"א גיזכבט אין ש"ף זיין סחורה אונ וי"א האבין גיט גיפניען האבין וי"א פון אים גילאכט. דער נאך זענען גיקומען גולנים אונ האבין צוא גינוקען וואס וי"א האבין גיהאט אין ש"ף. וי"א וי"א זענען ארוף אונ דער יבשה וי"א זענען גיקומען אין א שטאט אונ וי"א האבין גיט גיהאט קיין פרומ צוא זעסן אונ קיין קנך און צוא קליידן. דער ת"ח איז גנאנגן אין בית הקדרש אונ האט גיוויזן זיין חקמה האבין אים אלע גרוקע לייט פון שטאט אפ גיגעבין גרום קבוד וי"א דיא סחורים האבין דאס דער זעהן האבין וי"א אים איבער גיבעטין אונ האבין גיבעטין פון אים חסד אז ער זאל פאר וי"א בעטין בי"א דיא שטאט לייט צוא זעבין וי"א פרנסה וי"א זאלען גיט שטארקין פון הונגער רוא ווייסט דאך וואס מיר האבין פאר לורין אין ש"ף האט ער צוא וי"א גיזאנט האב איה איה דען גיט גיזאנט אז מיין סחורה איז פיל בעסר פאר אייער סחורה אייער סחורה איז פאר לורין גינוארען אונ מיין סחורה איז פאר האנדען סייא בעוה"ז סייא בעוה"ב וי"א עס שטייט איהר ימים כו אבער דער מענטש אליין דארף לערקען דיא תורה נאר מאהבה גיט צוא ליב דעם שכר דערום בי"א מעשי הארון אין דער תורה שטייט דער גאנצער אלף בית נאר מיין גימיל

ע"ט

גיפינט מען גיט דאס לערינט אז דער מענטש זאל גיט מיינען צוא ליב א תשלום גמול נאר מאהבה אונ דער שכר וועט ממילא קומען. גמקצא איז אין ארון מרובו דיא תורה מיט דעם שכר התורה:

דיא רמזים פון דיא רינגען מיט דיא שטאנגען פון ארון. וויזיין וי"א גרום עם איז דער שכר פון דיא וואס זענען מחזיק דעם ת"ח:

דיא פיר רינגין מיט דיא שטאנגען וויזיין אז מען זאל מראגין דעם תלמיד הקב און די אקסלען און ווי מען הט גיטראגן דעם ארון מען זאל מחזיק זיין דעם ת"ח מיט פיר זאכין (א) מיט דירה. (ב) מיט קליידער. (ג) מיט זעסין. (ד) מיט מרינקען. אונ אזו וי"א בי"א דעם ארון הגם פיר מענטשען האבין אים גיטראגין אבער באמת האט דער ארון נאר וי"א גיטראגין ויערע פים איז קיין מאל גיט מיר גינוארין פון דעם וועג און זענען דיא וואס זענען מחזיק דעם ת"ח הגם דא בעוה"ז מראגין וי"א דעם ת"ח וי"א גיבין אים פרנסה אבער בעולם האמת וועט דער ת"ח וי"א מראגין דער ת"ח וועט זעמן צוא דעם וואס איז אים מחזיק אין זיין חלק גן עדן. פי גצל מהקמה גצל הכסף אין דעם אייגענט באשייצונג גן עדן וואס עם וועט זיין דער ת"ח וועט אור

אחת וזה שאמר שמה זבולון מתי אהה
 תשמה בלחך מזה העולם וישכר באהליך
 כשאתה יושב כאן בשעה"ו באהלי של תורה
 אחת שמה על חלקך:

כפורת ועליו הכרובים

הכרובים היו צדמות שני ילדים
 קטנים אשר לא נעמו
 טעם חטא לזרות לבני אדם שולדותם
 יתמידו ימיהם בתורת אלהים ויהגו
 בה יומם ולילה ובה יקנו שלמותם
 כמו שנאמר במה יזכה כער את ארצו
 לשמור כדברך הוא שיתחילו לעסוק
 בתורה עוד בימי נערוּתם כי התורה לא
 נבראת אלא לעסוק בה תמיד ואין כל
 אדם יכול לעמוד בה זולתי השב"ר שיש
 להם זה הכח. והם היו ערבים בעד
 חבֵּתם

באהליך שניהם עשו שותפות ישכר עסק
 בתורה וזבולון במסחר ונתן חלי ריוח
 ליִשכר בזה העולם היה זבולון בלעד
 שלקח כספו וזכו ונתן ליִשכר והוא
 היה תמיד טרוד במסחרו ותורה לא למד
 וזמה יבא לעלמא דקשוט וישכר היה
 שמה ופוז לב כי הוא יושב יום ולילה
 ועוסק בתורה ויבא לעלמא דקשוט ותלמודו
 בידו. וכאשר בלו שניהם בעולם האמת
 עם היה להיפך ישכר היה לו לער גדול
 שמכר תורה בעד גויד ערשים חילף
 עולם עומד בעולם עובר תענוג רוחני
 בגשמי אשר יפה טעה אחת של קורת רוח
 בטוה"כ מכל חיי טוה"ו. ולזבולון עם
 שמה גדולה שמלא כחוד בפנקסו שמיניע
 לו שכר נלחי בעד כמה פעמים ש"ס
 שלמד אף שבאמת לא למד אף פעם

ע"ט

פירוש

קִרְבָּעַן אֹפֶן עוֹלָם הָאֵמֶת וְנֶעַם עַד דְּאֶרְסִין
 גִּיפּוֹנֵעַן אֶ גְּרוֹסִין שְׁבֵר. וְיִשְׁשָׁר בְּאֶהְלִיךְ
 עַד פְּרִידִי וְיָךְ דָּא אֹפֶן דְּעַר וְעֵלְמִי וְנֶעַם
 עַד וְיָצֵט אִין דִּיא גִּיפּוֹעֲלִטִין אֹנֵן לְעֶרְיִטִי
 תורה:

דיא רבמי הכרובים לערנען אז דיא
קינדער זאלען זעהן צוא לערנן
דיא תורה בייא ויערע יונגע זארען:

דיא פרובים האבן אים גינען וויא צווייא
 קליינע קינדער וואס האבן נאך גאר
 ניט גיוונדיגט צוא לערנען אז באלד פון
 דער וגיניט זאלן וויא זעהן צוא פאר
 ברענגען ויערע מעג נאר אין דער תורה
 ויעלן וויא קונה שלימות זיין. וויא עם
 שטייט במה יזכה מיט וואס קאן דער
 מענטש זוכה זיין. גער את ארצו אז נאך
 פון דער וגיניט זאל ער זיך נעמן דעם
 גיטין וועג לשמור ברבך ער זאל היטין
 אלע זאגען וויא דוא האסט אים גיבאטין
 צוא לערנען תורה יום ולילה. דיא תורה
 איז גיבעטין גיווארין צוא לערנען זיא
 שפענדיג נאר גיט יעדן מענטש קאן דאס
 באטייזן צוא ליב מרדת פנקסה נאר קליינע
 קינדער וויא האבן דעם פח זיך עובק
 זיין

זיין דער וואס איז מחויב דעם ת"ח. וויא
 עם שטייט בייא דיא בדים לא יסורו לעולם
 דיא וואס מראגין דעם ת"ח וועלען זיך קיין
 קאל גיט אפ מאן ופון ת"ח וויא ווערין
 גיידע צוא זאגען זיין אין גן עדן דערום
 בארף דער מחויב קיין קאל גיט מיד ווערין
 אונ זיו שרייבט דער בנפי נשרים אופ דעם
 פסוקן שכת וזבולון בצאתה ויששכר באהליך
 ויששכר מיט וזבולון האבין גיבאקט א פתב
 שותפות דא אופ דער וועלט איז וזבולון גיווען
 בצער ער מוז זיינע גאלד אונ זילבער
 אונעק געבין צוא ויששכרין. אונ ויששכר
 איז זיך גיווען פריילעך וזבולון איז וגינער
 א קנעכט ער מוז אים געבין אלעם גרייטע
 אונ ער איז זיך עוסק מאג אונ נאכט אין
 דער תורה. אז וויא קומען אופ עולם האמת
 איז פאר קערט ויששכר האט פיל צער ער
 האט פאר קופט האלב תורה פאר א פכר
 לחם ער האט פאר גיטין א עולם עובד
 אופ א עולם עובר א תענוג רוחני אופ א
 תענוג גשמי אונ וזבולון האט פיל שמחה ער
 גיפנד גישריבין אין זיין פנקס אז ער האט
 פיל גילערניט. דאס זאגט דער פסוק שכת
 וזבולון בצאתה וזבולון וועט זיך פרייען ווען
 ער וועט ארום פון דר וועלט אונ ער וועט

אביהם ולכן לריכס הם להגות בה תחת
 אביהם וכשחין עוסקין בה הקב"ה כפרט
 חו"ט מהערכים דכתיב ותשכח תורה
 אלהיך אשכח בניך גם אני (הושע ד)
 וכשהם עוסקין בה מצטלין גזירות רעות
 שאמר ולשון רכה "תשבר גרם" (משלי
 כה) ראשי תיבות תינוקות של בית רבן
 גזירות רעות מצטלין וכאמר מפי עוללים
 ויונקים יסדת עוז להשגית חייב ומתקסק.
 והיו הכרובים פורטי כנפים למעלה להורות
 שלריך האדם להיות נקי מאלהים ללאת
 ידי שמים והיו פניהם איש אל אחיו שלריך
 האדם ללאת ידי הכריות ומורה אל השלום
 הניתן לאוהבי התורה כמו שאמר התנא
 ת"ח מרבים שלום בעולם כמו שהיו
 הכרובים יחדיו תואמים בשלום וריעות:

השרה על ידי עבודת השלחן הזה שנעשה נחת
 רוח לפני הקב"ה ילא השפעה מאתו ית"ש
 להשנים עשר שבמים חלת לחם אחד כנגד
 שבט אחד ושפט וזרכה בכל מזון העולם
 ועל כן נקרא שלחן שהקב"ה שולח ברכתו
 בלחם שעלו והיה מספיק לכהנים רבים
 משרתי עליון אף שהגיע לכל אחד רק
 מעט ממנו וכמו שאמרו רז"ל (יומא לט)
 כל כהן שהיה מניע כפול היה שבע ומשם
 בא שובע וזרכה לכל העולם. והי' אמותיו
 שלימות לארכו ולרחבו רמז למדת הדרקס
 השמים

פירוש

זיון אין דער תורה . אונ דיא קלייגע קינדער
 זיין זענען גוט גישטאנען פאר דיא פאטערס
 אונ א ערב מוז דאך באצאלן אונ זענך
 האט ניט מיט וואס צוא באצאלן . אונ
 דיא פאטערס קאנען דאך ניט שטענדיג
 לערנען מוזין דיא ערבים שטענדיג לערנען
 אונ ווען חו"ש זיין לערנן ניט זעקט הקב"ה
 זיצאלט פון דיא ערבים וזיין עס שטייט
 'תשפח תורת אלהיך אשפח בנך גם אני .
 אז דוא האקט פאר געסין דיא תורה פון
 דיין נאט וועל איך פאר געסין צוא היטין
 דייע קינדער . אונ ווען זיין זענען זיך
 עוסק אין דער תורה זענען זיין מבטל
 אלע גזירות רעות וזיין עס שטייט ולשון
 דפה תשבר גרם א ווייכער צונג צוא
 ברעכט דיא ביינער . דיא ראשי תיבות
 פון תשבר גרם מאקט 'תינוקות של בית
 רבן 'גזירות רעות 'מבטלן . גם האבין
 דיא פרובים גיבאלטין דיא פליגלען פאר
 שפטיים אין דער הויך דאס ווייזט אז א
 מענטש דארף זעהן אז ער זאל זיין היין
 פאר נאט אין הימל . גם זענען דיא פרובים
 גישטאנען פנים אל פנים דאס ווייזט אז
 א מענטש דארף יוצא זיין פאר מענטשין
 אונ איינער דעם אנדערין דארף לוב האבין
 אונ עס דארף זיין גרום שלום צווישען
 דיא יודין וזיין דער פנא זאגט אז דיא

ת"ח מערין שלום אוף דער וועלט דערום
 זענען דיא פרובים גיווען גימאכט וזיין א
 צוויילינג מיט גרום שלום אונ ליבשאפט ;
דער שלחן מיטין לחם הפנים ווייזן
אז א מענטש זאל זיין א שמה
בחלקו :
 דער שלחן איז גיווען פון גאלד ער ווייזט
 אוף בחר מלכות ועושר . דער ווארט
 נהב באמרעפט פיל דער ווארט דוד ווייל
 דוד איז גיווען א מלך אונ א עושר דיא
 צוועלף חרות פון מיט ווייזט אז דורך דער
 עבודה וואס עס איז גיטאן גיווארן אוף
 דעם שלחן איז ארום א השפעה פון נאט
 צוא דיא צוועלף שקטים איז א השפעה
 מיט א ברכה אין אלע שפיון פון דער
 וועלט . אונ דערום רופט מען א פיש
 שלחן דאס ווייזט אז הש"ת שיקט א ברכה
 אין דעם ברום וואס אוף אים . דער ברום
 האט מספיק גיווען צוא פיל פהגים וואס
 האבין גיטאן דיא עבודה הנס עס איז געווען
 אז ניקומען גאר וויגציג איז ער שון גיטארין
 זאט ווייל דער ברום האט גיגעבן א נעט
 מיט א ברכה צוא דער גאנצער וועלט .
 דיא איילין פון מיט זענען גיווען גאנצע
 צווייא איילין דיא זענען אונ צווייא דיא
 ברייט דאס ווייזט אז דיא מדה פון דיא
 צדיקים

השמים בחלקם בין רב ובין מעט אבל קומתו היה שצרות אמה וחצי רמו שלא ירום לבדו בצבור עשרו. גם רמו שלא ימלא בטנו ותשוקת תאוותו אלא ישבור תאוותו גם רמו שיהיה עשרו מזהב טהור בלא עוֹשֶׂק וגזל וכמו שמביא רבינו בחיי חסידים הראשונים היו עושים משלחנם ארון לקבורה. גם דרשו רבותינו ז"ל על הפסוק והמזבח עץ שלש אמות וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה' (יחזקאל מא) פתח במזבח וסיים בשלחן אלא בזמן שבית המקדש היה קיים אדם מתכפר על ידי המזבח עכשיו שאין בה"מ קיים אדם מתכפר על ידי השלחן (מנחות א) כי השלחן הוא המזבח והלחם שנאכל על השלחן הוא תשוב כקרבן על גבי המזבח כשארם טוב עין ומטיב ומאכיל שם

פרכת מגורה מזבח הקמורת

פרכת המדיל בין הקודש ובין קה"ק רמו שיעסוק בחורה לשמה שלא על מנת לקבל פרס. המגורה רמו לשכר הדריקים העוסקים בחורה והתורה היא כוללת שבע חכמות ועל כן היו נרותיה שבעה וששה קנים יולאים מזדיה כנגד שש קלוות של העולם התלויה בחורה שנתנה בששה בסיון שהעולם מתקיים בשבילה. בכל קנה היה שלשה גביעים הרי

פירוש ע"מ
בית המקדש ויערש א מענטש מתכפר דורך דעם מיש. דער מיש איז גלויג וויא דער מזבח איז דאס גרום וואס מען עקט אויף אים איז חשוב וויא דיא קרבנות אויף דעם מזבח. אז דער מענטש איז א טוב עין איז ער טוט נומס ער מאכט געסן דיא ארימע אויף זיין מיש אזו א מיש ברענגט א מענטש "שלוס" טובה "ישועה" מחילה. וויא דיא אותיות שמיים וייוזין:

דער פרוכת מגורה מזבח הקמורת וייוזין וויא גרום געם איז דיא תורה ושכר התורה:

דער פרוכת האט פאר האנגען דעם קה"ק דאס ניינט או דער מענטש זאל לערנען תורה לשמה ער זאל נים מייגען צוא ליב שכר. דיא מנוחה ניינט אויף דעם שכר פון דיא צדיקים וואס זענען זיך עוסק אין דער תורה. דיא זיבן קנים וייוזין אויף דיא זיבן תקנות וואס אין דער תורה זעקס קנים זענען ארום פון אירע נייטן אנצוקעגן דיא זעקס וויסען פון דער וועלט דער קיום פון דער וועלט איז צוא ליב דער תורה וואס זיא איז גיגעבן גינארין ששה קב"ו. אין יעדן קנה איז גינען דרייא גביעים

צדיקים איז אז וויא פרייען זיך מיט וייער חלק פיל השם ותברך גיט וויא פיל סייא אביסיל. דיא הויך פון מיש איז שוין גינען צוא בראבין א אויל מיט א האלב אייר דאס ניינט אז א מענטש דארף זיך נים גרום האלמין צוא ליב זיין ריינקייט. אויך ניינט אז א מענטש זאל נים דער פילן זיין בוך מיט דיא פאנות ער זאל צוא ברעבין זיגע פאנות. אויך ניינט אז זיין ריינקייט וואס ער האט זאל זיין פון זיין גאלד נים פון גולה דער רבינו בחיי ברענגט אז דיא חסידים הראשונים האבין גיהויסן מאכין פון מיש א ארון צוא דער קבורה. דיא פיר רונגען מיט דיא שטאנגען וייוזין אז ער זאל האלמין אויף זיין מיש פיר עמודים וויא וועלן אים אויף האלמין זיין מיש דעם עני דעם גר דעם יתום דער אלמנה:

גם האבין גינרשף הכויל אויף דעם פסוק והמזבח עץ שלש אמות נדבר אלו זיך השלחן אשר לפני ה' איז דאך דיא קשיא ער הייבט אן מיט א מזבח איז קאנצעט מיט א מיש. קומט דאס צוא וייוזין אז בשעת דער בית המקדש איז גישטאנען האט דער מזבח מכפר גינען זעקס אז

הרי לששה הקנים י"ח גביעים ובמנורה למנורות כמנין שבעת הנרות . גביעים ענמה ד' גביעים הרי כ"ב גביעים כנגד כ"ב אותיות התורה . גם מרמזו שבעה נרותיה כנגד שבעה תיבות שצפסוק ראשון מספר בראשית י"ח כפתורים כנגד י"ח תיבות שצפסוק ראשון שצפסוק ואלה שמות ע' פרחים כנגד ט' תיבות שצפסוק ראשון שצפסוק ויקרא גבהה של מנורה י"ח טפחים כנגד י"ח תיבות עם הכולל שצפסוק ראשון שצפסוק במדבר כ"ב גביעים כנגד כ"ב תיבות שצפסוק ראשון מספר ואלה הדברים וזה פתח דבריך יאיר (תהלים יט) פתח החמשה ספרים שבתורה הוא כמספר המנורה שהאירה במקדש והלדיקים העוסקים בה יהיה פניהם דומים לחמה ללבנה לרקיע לכוכבים לפרחים לשושנים

רמז לשכר כמו שנאמר כוסי ריה כפתור הוא עגול רמז לתענוג זיו השכינה שאין לו סוף כדבר העגול פרחים רמז לשכר על שם לדיק כתמר יפרח . עוד רמז חלו השלשה כלים שמחוץ לפרכת שכל מי שיזמור את התורה אשר היא מלפנים הפרכת יתן לו מצפנים שכר פעולתו משלשה מיני שכר . ח' צעושר וכבוד רמז השלחן . ב' בחכמה ותבונה שנאמר כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה רמז המנורה שיאר ה' פניו בחכמה כמו שנאמר חכמת אדם תאיר פניו . ג' השארת הנפש אחר מותו להיות לפני ה' בחרו החיים הנלחי רמז מזבח הקטרת . ולהיות השכר הזה יקר ונעלה

היה

פירוש ע"מ

גביעים אין דעם מיטעלשטין קנה אין גיווען פיר גביעים סך הכל אין כ"ב גביעים אנשקענין דיא כ"ב אותיות התורה . אוף נויזין דיא זיבין קנים אוף דעם ערשטין פסוק פון ספר בראשית אין אים אוי פאר האנדען זיבין ווערשטער . עלף בפתורים נויזין אוף דיא עלף ווערשטער וואס אין ערשטין פסוק ואלה שמות . גיין פרחים אוף דיא גיין ווערשטער וואס אין פסוק פון ספר נוקרא . דיא הוך פון דער מנורה איז אכצין טפחים אוף דיא אכצין ווערשטער וואס אין דעם ערשטין פסוק פון ספר במדבר מיטן פסוק צוא ואמיען . כ"ב גביעים נויזין אוף דיא כ"ב ווערשטער וואס אין דעם ערשטין פסוק פון ספר ואלה הדברים . דאס זאגט דער פסוק פתח דבריך יאיר דער אן רוב פון דיא פינף ספרים וואס אין דער תורה איז וויא דער מספר פון דער מנורה וואס זיא האט גילוכטין . אונ דיא צדיקים וואס זענען זיך עוסק אין איר נועם ויער פנים לייכטין וויא דיא זון . וויא דיא לבנה . וויא דער הימל . וויא דיא שמשערו . וויא דיא בלומען . וויא דיא שייגע רוזין . וויא דיא מנורה פון בית המקדש אזו וויא דער

צאל פון דיא זיבין נרות . גביעים דאס נויזט אוף שכר וויא עם שטייט כוסי ריה מיין פוס וועט זיין זאם מיט גומין נויין . בפתורים איז גיווען גימאכט קאלעקטריק זיין וועלן האבין א שכר א תענוג פון דער שכינה וואס עם האט גיט גיין ענדע וויא א קאלעקטריק זאך . פרחים נויזט אוף שכר וויא עם שטייט צדיק בפתח דער צדיק וועט בליען וויא דער ספר . נאך נויזין דיא דרייא פלים פרוכת מנורה מןם הקטרת אז דער וואס וועט בקנים זיין דיא תורה וואס זיא איז פון אונגעווייניג פון פרוכת וועט אים השירה געבין א שכר פון דרייא זאכן . א) עושר וכבוד אוף דעם ווייזט דער שלחן . ב) זיין פנים וועט לייכטין פון זיין חכמה וויא עם שטייט חכמת אדם קאיר פגיו דיא חכמה פון מענטש מאכט אים לייכטין זיין פנים אוף דעם ווייזט דיא מנורה . ג) השארת הנפש זיין נשמה וועט האבין דעם אייביגין לעבן אין דער אייביגער וועלט אוף דעם ווייזט דער מנורה הקטרת אז זיין נשמה וועט אוף גיין צוא נאט אזו וויא דיא קטרת . און בווייל דער שכר איז זיער טייער דערום האט דער פהן גדול יום

כפור

היה הכהן גדול ביום הלוס בהנכסו לפני
 מולך שם הקטרת ומניחו לפני הארון
 והכרובים כאומר טובי נפשי למנוחיו
 ועליהם היה מתפלל הכ"ג כשהיה נגא
 כפיו לברך את העם יברך בעושר יאר
 פניו בחכמה ישא כו' וישם לך שלום הוא
 השכר האחרון השארת הנפש שהוא השלום
 האמיתי כמו שנאמר יבוא שלום כו'
 (ישעיה ג). עוד כולל הרמז בכלים האלו
 הארון כנגד הדיקים תופשי התורה
 ומקיימים אותה השלחן כנגד ילבי ישראל
 המורה כנגד חכמי ישראל המורים
 הוראה ומאירים לעם בחכמתם מזבח
 הזהב כנגד הבהנים מזבח העולה כנגד
 כל ישראל :

עשרה נגלים כמו שנאמר נטע
 שמים כיריעה הוא השמים הם
 במספר עשר כמו היריעות שבמשכן.
 עוד רמז כנגד העולם שנברא בעשרה
 מאמרות וכנגד עשרת הדברות להורות
 אם לא העבודה שבמשכן והתורה היה
 העולם חוזר לתוהו ובהו. והטעם
 שבמעשה בראשית נקראו עשרה
 מאמרות ובנתנית התורה עשרת
 הדברות מפני שאמירה לשון רכה
 וכל מעשי בראשית בלבושם נבראו
 בלא כפייה ודיבור לשון קשות כי
 התורה לא קבלו רק בכפייה כמו דאיתא
 בגמרא (שבת דף פח) וזהו דכתיב קול ה'
 בכח כי כפה אותם בכח ונאמר כח
 מעשיו הניד לעמו ולכן היה היריעה
 האחת שמונה ועשרים באמה כמנין כח
 והיו היריעות ה' מול ה' כנגד עשרת
 הדברות

היריעות

עשר

יריעות כנגד מעשי שמים שהם

ע"ט

דיא רמזי היריעות נייזין אוף דעם
 בננין העוברים אונג אוף דיא
 עשירת הדברות :

מיט צעהן יריעות איז גיווען באדעקט דער
 משכן קעגין דיא הימלען וואס זיין
 זענען צעהן נגלים זיין באדעקין דיא
 וועלט. וויא עס שמיט נוסח שמים בירעה
 ער גייגט דיא הימלען צען און וויא דיא
 יריעות פון משכן וואס זיין זענען צעהן.
 אוף איז צעהן יריעות קעגין דיא צעהן
 מאמרות וואס מיט זיין איז באשאפן
 גיווארין דיא וועלט איז קעגין דיא עשירת
 הדברות. דאס לערינט אז ווען ניט דיא
 תורה מיט דעם משכן וואלט פון דער
 וועלט גיווארין תהו ובהו. איז דער טעם
 פאר וואס ביא מעשי בראשית רופט מען
 דאס צעהן מאמרות אונג ביא זעבין דיא
 תורה רופט מען צעהן דברות. ווייל אמרת
 איז ווייבע רייד אונג אלע מעשי בראשית
 זענען באשאפן גיווארין ניט גיניט נאר

פירוש
 כפור גיטאן אריין ברענגען דיא קטורת
 אונג האט גילייגט פארין ארון מיט דיא
 פרובים צוא זאגין אז מיין נפש זאל זיך
 ווידער קערין צוא איר רעהונג וויא עס
 שמיט שובי נפשי למנוחיו. אוף דיא
 דרייא זאכין האט דער כהן גדול מתפלל
 גיווען אין ברכת פהנים יברכה כו' ער זאל
 דיר בענקשין מיט עשירות. יאר כו' ער
 זאל דער לייקטן דיין פנים מיט חכמה.
 ישא כו' וישם לך שלום דאס איז דער
 לעצטער שכר ווען דער מענקש גייט
 אנועק פון דער וועלט אוף דעם עולם
 האמת דאס איז דער אמת שלום וויא
 עס שמיט יבוא שלום יגוהו על משככותם.
 אוף נייזט דער ארון אוף דיא צדיקים
 וואס לערנין פאר זיך תורה. דער שלחן
 נייזט אוף דיא מלכים פון דיא יודין.
 דיא מנורה אוף דיא חכמי וישראל וואס
 דער לייקטן זייערע פקידים מיט תורה.
 דער מזבח פון נאלד אוף דיא פהנים דער
 מזבח העולה קעגין אלע יודין :

הדברות שהיו על שני לוחות חמשה מול חמשה וחמשים קרסים כנגד חמשים שערי בינה שבמורה :

מזבח העולה כבוד וכנו

מזבח העולה אשר פתח אהל מועד חמש אמות ארכו וחמש אמות רחבו כנגד שני לוחות הברית חמשה מול חמשה שלש אמות קומתו כנגד משה אהרן ומרים שהיו משפיעים לישראל בשלש דברים לחם ומים וענני כבוד. קרבן העולה עלה על המזבח כולו כליל רמו למיתת הגוף אשר תצוא לאדם ואי אפשר לאמלט ממנו והיה עומד בתחילת הבית

הוא שלריך האדם לזכור את יום מותו מיזם הולדו כי הגבר אשר ישכח את יום מותו ולא יירא מפניו אי אפשר לו להמלט מעצת ילדו. לזאת לריך האדם ללייר בלבבו תמיד כי המות הוא מכבד מעשי רשת פרושה על כל החיים והוא לקברות יובל במטה אשר לה ארבע טבעות לארבע הפאות ושני דבי עץ ארוכים בהטבעות לשאת אותו ד' אנשים בד' קלות הכדים. והיה מזבח העולה רבוע רמו שהאדם מורכב מארבע יסודות שהם סבת ההפסד. והיה נחשת הוא שהאדם מעותד להשחתה וכליון והיה נבוב לוחות שעניני העולם הזה כוזבים האדם ידמה

פירוש ע"מ

כימי זייער גופען ויילען. אינ דיבור איז הארבע רייר דיא הורה האבין זיין ניט קמבל גינען נאר דורך גיפוען זיין וויא עם שמיים אין דער גמרא שבה. אונ וויא דער פסוק זאגט קול ה' בפת האמ זיין גינעבין זיין קול מיט פח מען האמ זיין נימוזט גייטין. פח מעשו הגיד לעמו מיט פח האמ ער דאס גיזאגט צווי זיין פאלק. אונ דערום האט גיהאלטן א וריעה כ"ח אילען וויא דער צאל פון דעם ווארט פח. אוף זענען גינען דיא וריעות פיגף קענען פיגף אזו וויא דיא לוחות פיגף מאמרים קעגין פיגף. פופציג קרסים קעגין דיא פופציג שערי בינה וואס עם גיפינד זיך אין דער הורה :

שם

קרן פאר קענט דאס ווייזט אוף דעם שטארקע פון מענטשען מען קאן פון דעם ניט אנטריגען ווערען. דער מזבח איז גישטאנען אין אוהל מועד ביין דיא טיר דאס דער מענטש בארף זיך דער מאנען דעם מוט פאלד פון דעם טאג וואס ער ווערט גיבארען. דער וואס פאר געסט פון מוט אונ האט פאר אים קיין מורא ניט קאן ער פון יצר הרע ניט גיזול ווערין. דערום בארף ער זיך שטענדיג פאר שטעלן פאר זינע אויגן אז דער מוט איז א גיין א פאר שפרייטע אוף אלע לעבדיגע. אונ מען מראגט אים אנועק צום גרוב אוף א מטה מיט פיר רונגען מיט צווייא שטאנגען אונ פיר מענטשין מראגין אים אזו וויא עם איז גינען ביין דעם מזבח. דער מזבח איז גינען פיר קאנטיג אזו וויא דער מענטש איז א מורקב פון פיר יסודות. אש. עפר. רח. מים. אונ דאס איז דיא סיבה וואס דער גוף מוז פאר לענד ווערין ווייל דיא פיר יסודות האבין ניט קיין שלום יעדער יסוד מוז אנועק צוויי זיין ארט. אוף איז דער מזבח גינען פון נחשת דאס דער גוף מוז פאר לענד ווערין וויא דר ווארט נחשת ווייזט. דער בשר ווערט באלד פאר לענד נאך דא אופן פעט ליגענדיג אונ די בייגער גינען לענגער. דר מזבח איז גינען פון איגענוייג גילעקרט

דער מזבח העולה כבוד וכנו
 אז דער מענטש זאל שטענדיג
 גינעקען וואס עם וועט פון אים
 זיין סוף :

דער מזבח העולה האט גיהאלטען פיגף אילין דיא לענג אונ פיגף דיא ברייט קעגין דיא צווייא לוחות וואס אוף לענד לוח איז גינען פיגף מאמרים. דרייא אילען דיא הוף קענען משה אהרן וקרים וואס זיין האבען משפע גינען צווייא דיא ירין מיט דרייא זאבען. לחם. מים. וענני כבוד. אוף דעם מזבח איז גינארען דער

פוסט

ש"ס בזה קיום וממש כפי הנראה מבחון
 ובחמת הם נזכרים זקנים ומזלוקים
 מזפניים. והיה לו כבש סמוך אליו
 שהמות יכבד את בני אדם כולם ולא
 היו עולין במעלות על המזבח שאין שלטון
 ביום המות והיה מזבח העולה וכיור מים
 בפתח מבחון כנגד מזבח הקטרת אשר
 מזפניים להורות שאם יקריב את עלמו
 על המזבח לשוג אל ה' ולמסור נפשו
 למען כבודו יתברך ויעשה סירותיו לדשנו
 להסיר המותרות וירחק את עלמו בזמיו
 מהמדות הרעות ואחר הטהרה והרחילה
 כפי התורה אשר נקראת מים והיא הנזיל
 את הטוב ואת הרע אז יכפר עליו
 המזבח ויזכה בזה העולם למעלה החכמה
 והעושר והכבוד שגרמו בשלחן ובמנורה
 ואחר המות יעלה נפשו לה' כמו קטרת
 על

פירוש ע"ט
 קטורת וויא דר ווארט מן"ח שמי"ם מאכט
 "מחילה" זכות "ברכה" ת"ים "שלוש" מ"ב
 "ישועה" מחילה וועט דאס אים השי"ת
 אַללעס געבן. אונ אזוי וויא עס איז גינען
 אַרויסער נס אז דער פייער האט גיברענט
 מאן וויא נאכט און דעם מן"ח אונ דער
 קופער איז נישט צו גאסן גווארן די האלץ
 איז נישט פאר ברענט גינאנען. אזוי דער
 מענטש וועט זיין גוף איז נשקה נישט פאר
 לענד ווערן זיין וועלן אויף שמי"ן תחת
 המות ווען דיא צייט וועט קומען. האט
 נאכט דער מדרש אז משה האט גיזאגט
 צוא נאט איך האב מורא אז דער פייער
 וועט פר ברענן די האלץ מיט דעם קופער
 פון מן"ח. האט השי"ת אים געמפערט
 וואס האפטו מורא ווער האט דאס גהייסן
 אז דער פייער זאל ברענן פאר וואס ווען
 דוא ביסט אריין אין שווארצן נעפיל פון
 פייער אונ דוא ביסט גינאנען צווישן
 מחנות וואס זענען בלויז פייער. אונ דוא
 ביסט נקומען צו מיר אליין וויא עס שמי"ט
 ומשה נישט זאל הערפיל ווס דארטן איז נאט
 אונ מיין כבוד איז פייער ווס ברענד אפילו
 דעם פייער פר ווס ביסטו דאמלס נישט פר
 ברענד גוואנן. אזוי דער מן"ח זגט אונ

שיר השירים ג

ז הנה מטתו שלשמה ששים גבורים סביב לה מגברי ישראל :
ח כלם אחוי הרב מלמדי מלחמה איש תרבו עלי ירכו מפחד
בליכות

ביאור הגר"א

גן בשמים

על המזבח אעפ"כ הנחשת לא יותך והעץ לא ישרף. והביאור שהיה משה מתורה שלא יהיו ישראל חו"ש כלים ונפסדים והבטיחו הקב"ה כמו המזבח ניטול מאש וממים כי לא כבו הגשמים את האש של עזי המערכה ומרוח כי לא לנחש הרוח

(ז) הנה מטתו שלשמה. הוא המסכן. ששים גבורים סביב לה. פי' הם השמים רבוהו ישראל ומהם היה ע' סנהדרין. מגבורי ישראל מן הגדולים והמוכשרים שבשארל וזהו מעלה ישראל שחשב כחן כהנים ליום ישראלים: (ח) כולם אחוי כו'. פי' כמו למלחמה לירך הגוים לפני דברים ח' שיהיה לו כלי ויין ב' שיהיה מלומד

את עמוד העשן ומחרב כי לא הוגף עליו מרב כן יללו ישראל מאש וממים ומחרב ומרוח כמו שנחרב באלו זמנים ותוליונו לרועה. (תהלים סו) ואף שישארל מעונים ושפלים בעפר והכל דשין עליהם אעפ"כ לא יכלו חו"ש וכל הרוחות שבעולם לא ינחמו אותם ואקבץ אותם ומרדע כנפות הארץ ועשולי מקדש ושכנתי בטוכס במהרה בימינו אמן :

(ז) הנה מטתו שלשמה. זה האוהל מועד כמו המטה האדום שורה עליה כן השרחת הקב"ה מלך שש"ס שלו היה באוהל מועד : ששים גבורים כו'. אלו ששים רבוא ישראל אשר חנו סביב לאוהל מועד אשר שם הארון והכרובים וה' לבאות שוכן עליהם : (ח) כולם. איתא בגמרא (שבת פ"ח) בשעה

פירוש המלות והענין

(ז) הנה מטתו שלשמה. הוא האוהל מועד שהמלך ששפלוס שלו שורה בו: ששים גבורים. אלו ששים רבוא ישראל שחנו סביב לאוהל מועד : (ח) כולם אחוי הרב. בשפס שאמרו ישראל נעשה ונשמע נחמו מלככי שרות ונחנו לכל אחד מרב להגלל מבלות ועליו שם המפורס כתוב להגלל ממות מלומדי מלחמה. הו' להגלל מבלות וממות לא היתה עוד מוסלמת לודאי רק היתה מעולות להתייחס אם לא היו עושים את העגל: איש חרבו כו'. על ידי המרב ועליו שם המפורס וכלו משתי לולו מלל של גלות וליל של מות: על ירכו. על נדו:

פירוש ע"מ

האב גשריך אש הקיר כו' ששענהיג ואל ברענן א פייער אוף דעם כונבם עם ואל קיין מאל גיט פאר לאשין ווערן. פון דעסמועגן וועט דער קופער גיט צוא נאכן ווערן און די האלץ וועט גיט פאר ברענד ווערן. איז דיא פונקט פון סדרש משה האט מוקא גיהאט אז דיא יודין ואלין ח"ו גיט פו לענד ווערין אין דעם לאנגן גלות. האט אים השו"ת צוא גוקאנט אזוי וויא דער כונבם איז גיצול גווארין פון פייער און פון וואסער דיא רעניקס האבין גיט פאר לאשין דעם פייער פון מזבח. אונ ער איז גיצול גווארן פון ווינט דער רויה איז גינאנגען גלייך וויא אפיטיאל בוים דער ווינט האט אים גיט אפ גקערט אונ עם איז אויף אים גיט גקומען קיין שווערד. אזוי וועלן די יודין גיצול ווערן פון פייער און וואסער וויא עם שמיית באנו כו' מיר

(ז) הנה מטתו שלשמה דער אויב געמאכט פון הקב"ה איז דער אוהל מועד דארפן האט ער גירנעט. ששים גבורים כו' ארום אוהל מועד האבן גירנעט די ששים רבוא יודין: (ח) כולם. איתא בגמרא וואס אין שבת אין דער צייט ווען דיא יודין האבן גוקאנט נעשה

בַּיָּלֹת: ט אַפְרִיזֶן עֲשֵׂה לִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מַעְצֵי הַלְבָּנוֹן: י עֲמֹדֵי

עֲשֵׂה

גן בשמים

בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע
 באו שנים רבוא מלאכי השרת וקשרו
 שני כתרים בראש כל אחד ואחד א'
 כנגד נעשה וא' כנגד נשמע ובמדרש
 שה"ש (פרק א פסוק ד) תנא רשב"י כלי
 זיין ושם המפורש חקוק עליו נתנה להם.
 והביאור כלי זיין נתנה להם הוא להגלל
 מגלות שלא ישלטו בהם שום אומה ולשון
 ושם המפורש חקוק עליו הוא להיות דבוק
 באלהים חיים לגמל ויגללו ממלאך המות.
 וזהו כולם אחוזה חרב מלומדי
 בלחמה. המלחמה הזו להגלל מגלות
 ומהמות עוד לא הייתה מוחלטת לודאי רק
 הייתה מעותרת להסתיים בעת נתינת
 הלווחות שאם היו זוכים לקבל לווחות
 הראשונות אז היה להם החירות: איש
 חרבו על ידיהו ועליו שם המפורש יגללו משתי
 יליות מליל של גלות וליל חושך של המות:
 (ט) אַפְרִיזֶן. במדרש שה"ש למלך שהי'
 לו בת קמנה והיה מדבר
 עמה

ביאור הגר"א

מלומד מלחמה לכל אם השר לו אחד משניים
 היינו שיש לו כלי זיין אבל אין ודע תכסיסי
 מלחמה או שידע תכסיסי מלחמה לכל אין בידו
 כלי זיין ובמה ילחום. כן נרדף הדיון לשני דברים
 א' שיהא בקי בדיון תורה שיהיה כל דיון אללו
 על כוריו ולא יהיה לרדף לדון דבר מתוך דבר
 אלא הכל מקובל מרבו. ב' נרדף להיות בקי בישונו
 של עולם שיבין את עטוהיהם אם טענו אמת או שקר
 כי אם יטענו שקר יהיה גם הפסק שקר אף
 אם לפי עטוהיהם הפסק אמת אבל לאמיתו הוא
 שקר ועיין מה שכתבתי בפירושי על יסעיהו בלחמה
 על זה. וזהו כולם אחוזה חרב בקיאים בתורה
 שהיא כמו כלי זיין. מלומדי מלחמה בקיאים
 בישונו של עולם שהוא כמו תכסיסי מלחמה.
 איש חרבו על ידיהו מפחד בליות שהם מפחדין
 מהגיהנם שדומה ללילה כי השקר מה שהוא בקי
 בתורה הוא עין חיים כמו שנאמר עין חיים היא
 למחוקקים בה (משלי ג) והשקר מהמשפט שראיה
 שיהיה אמת הוא גן עדן כמו שנאמר מלך במשפט
 יעמיד ארץ (משלי כט) והוא ארץ הקיים שהוא
 הגן עדן ואם הוא עובר על זה הוא להיפך מן
 עין חיים נעשה חרבו של מלאך המות ומן גן עדן
 גיהנם. כפסוק זה יש ד' אזוהרות א' כולם אחוזה
 חרב. ב' מלומדי מלחמה. ג' איש חרבו על
 ידיהו. ד' מפחד בליות. והוא כנגד הד' מעלות
 שחשב בתורה אנשי חיל. יראי אלהים. אנשי
 אמת. שואגי בצע. וכפסוק שלפניו ג' מעלות.
 הנה מטתו שלשמה. שנים גבורים סביב לה.
 מנבורי ישראל. והוא כנגד חכמים ונבונים וידועים
 שכבר נמשה: (ט) אַפְרִיזֶן עֲשֵׂה כו'. הוא המשכן.

הגוף הלבנון הוא עלים יקרים מאוד והן עליו שמים: (י) עמודיו עשה כסף. הם עמודי החצר
 שעליהן היו הקלעים. רפידתו זהב הוא הארון ששם שכן כבוד ה'. מרכבו ארגמן הם היריעות
 שהיו מכסים לאהל על המשכן והיריעות היו של תולעת שני. ותכלת. וזהב. וארגמן. ואמר כאן
 ארגמן שהוא המוכר שבכולן. ארגמן הם ד' חיות המרכבה. תוכו רנף אהבה בתוכו שכן כבוד ה'
 על הכרובים:

לחמה

פירוש המלות והענין

(ט) אַפְרִיזֶן. הוא המשכן שהיה כמו מופט ביריעות: מַעְצֵי הַלְבָּנוֹן. הוא עליו שמים ומשם ידבר ה' עמהם
 בסמרות התורה עיין בפנים: (י) עֲמֹדֵי. עיין בפנים:

פירוש ע"מ

נְעִישָׁה וְנִשְׁמַע הָאֵם קָעַן וַיִּי גִיבְעַן צְוִיִּיא
 קְרוּיָעַן זָאגְט רֶשְׁבִי אִז דָּאם אִיז גִּינְוֵעַן
 א שְׁוֹעֶרֶד וְזָאם אוף אים אִיז גִּנְוֵעַן אויס
 גִּקְרִיִצְט דְּעַר שֶׁם הַמְּפֹרָשׁ צו גִּינְוֵעַן וְעֵרִין
 פִּזֵן מוּיט אונ פִּזֵן גְּלוּת נָאָר מוּיטִין עַגְל
 הָאָבֶן וַיִּיא דָּאם קְאָלִיעַ גְּמַאבְט. דָּאם זָאגְט
 דְּעַר פֶּסוּק כּוֹלֵם אַחוּזִין חֶרֶב וַיִּיא הָאָבֶן
 אַלְע גְּוֹאקְשֵׁן שְׁוֹעֶרֶדִין. מְלוּבְדֵי מִלְחָמָה וַיִּי

אין

עמה בפרהסיא בשוק במצוי ובחלר כיון שהגדילה ובאת לידי סומנין אמר המלך אין שצחה שג בתי שאדבר עמה בפרהסיא אלא עשו לה פפיליון ואדבר עמה מתוך הפפיליון. כך מתחילה כתיב כי נער ישראל וכו' (הושע יא) ולכן ראו אותו במלרים בפרהסיא שנאמר ועבר ה' לגנוף את מלרים בים ראו אותו שנאמר וירא ישראל את היר הגדולה והיו העוללים מרחין אותו באלצע ואומרים זה אלי כו' בסיני ראו אותו פנים בפנים כיון שעמדו ישראל על הר סיני וקבלו את התורה ואמרו נעשה ונשמע אמר הקב"ה אין שבתן של בני שאתיה מדבר עמם בפרהסיא אלא ועשו לי משכן ואדבר עמהם מתוך המשכן. והביאור כמו בתי של מלך כשהיה קטנה אין מדבר אתה המלך אלא דברי שחוק ושעשועים ולכן מדבר אתה בפרהסיא כי מה לו להמלך אם ישמעו אנשי המדינה איך הוא משתעשע אתה אבל מלרים

כשהגדילה הבת ומדבר אתה ענינים נסתרות סודות המלוכה אז אמר המלך אין שצחה כל בתי לדבר עמה ענינים נסתרות וכולם ישמעו כי מה תהיה היקר והתשיבות לבתי אם כולם ידעו את הדברים אשר אני מדבר אתה אלא לזה המלך לעשות לה אהל לפי כבודה ושם ידבר אתה ואיש לא ישמע. כך מתחילה במלרים היו ישראל עוד נער בדעת כי עוד לא קבלו את התורה המחממת דיבר ה' עמהם בפרהסיא הוא לעשות להם שחוק לגנוף את מלרים השוק הוא משל על מלרים כמו השוק אין מוקה מאשפות כן מלרים אין מוקה מטומאה וע"י. בים עוד היו עוללים ויוקסם בלא תורה והיו מרחין באלצע עליו ית"ש זה אלי כמו שהתימק מראה באלצעו על אביו ואומר זה אבי המצוי הוא משל על הים כמו למצוי באים הרבה בני אדם מן השוק כן באו המלרים מן השוק הוא מלרין

ע"מ

אין מארק אין דיא קליינע געסלך אין דיא דופין אלע האבן גינעהן וויא דער מלך קעט מיט איר. ווען זיא איז גרויס גווארן האט דער מלך גינאגט עם איז גיט מוין לויב פאר מוין טאכטער אז אלע זאלין הערין וואס איך קעט מיט איר מאכט איר אפאלאז וועל איך מיט איר דארטן קעדן. אזוי איז השי"ת מיט דיא יודין ווען זייא זעגן נאך וינג גיווען הט ער מיט זיי גירעט אין מצרים וויא עם שטייט ועבר ה' לגנוף את מצרים גאט איז איבער גפארן עו מארדין די מצרים. ביי דעם ים האבן זיי אים גינעהן וויא עם שטייט וירא ישראל כו' אונ דיא קליינע קינדער האבן אוף אים גווינן מיט דיא פינגער זע אלי דאס איז מוין גאט. ביי דעם בארג סיני האבן זיי אים גינעהן פנים אל פנים. דער נאך ווען דיא יודין האבן שוין מקבל גיווען דיא תורה האט השי"ת גינאגט עם איז גיט קוין לויב פאר מויע קינדער אז איך זאל מיט זיי רערין בפרהסיא טאכט א משפן וועל איך מיט איך קעדן

פירוש

אין משפן. איז דיא פונד אזוי וויא דיא טאכטער פון מלך ווען זייא איז קליין קעט מיט איר דער מלך קינדערשע זאכין ער פרייט זיך מיט איר מענין אלע הערין. אבער אז זיא ווערט שוין גרויס קעט ער מיט איר סודות המלוכה דאס קאר שוין קיינער גיט הערין סוף זיא האבן א באוונדער פאלאז נאך איר פבוד נאך דארטן קעט מיט איר דער מלך. אזוי איז גיווען השי"ת מיט דיא יודין צום ערשטין אין מצרים זענען זייא נאך גיווען וינג אן חכמה נוייל זייא האבן נאך גיב גיהאט דיא תורה וואס זיא מאכט קלוג. האט השי"ת גמאכט זיי אפרייד ער האט גישלאגן די מצרים דאס איז האבן אלע גינעהן. דער מארק דאס איז א מישל אוף מצרים אזוי וויא א מארק איז גיט ריין פון אשפה מיט גבילות אזוי איז מצרים גיט ריין פון טומאה וע"י. בייא דעם ים זענען זייא נאך אויך וינג גיווען אן תורה האבן אויך אלע גינעהן דעם גרוסין ווינדער ום השי"ת האט זייא גיטאן דער

שיר השירים ג

עֲשֵׂה כֶסֶף רִפְיֹתַי זָהָב מְרֻכָּבוֹ אֲרָגְמָן תּוֹכוֹ רְצוּף אֲהַבֶּה מִבְּנֹת יְרוּשָׁלַם

גן בשמים

מזרים לים ורלו הכל את היר הגדולה כשקבלו ישראל את התורה אמר הקב"ה אשר עשה ה' ישראל הלכו ציבשה בחוך אין שבחן של בני לדבר עמהם צפרהסיה הים ומלרים נטבעו ושמתו ואמרו שירה סודות התורה אלף ועשו לי משכן ושם להקב"ה. בסונו ראו אותו כשנתן להם את התורה החזר הוא משל על סונו כמו החלר הוא רק צרשות הבעלים ואם הכניס אחד פירוטיו לחזר של אחר ואכלתן בהמתו של בעה"ב פטור משום דאמר לי' בעה"ב פירוטוך בראשתי מאי בעי כן לא היה רשות לשום אומה ולשון לעמוד בעת נתינת התורה כי היו מוקפים בענני כבוד ולא ראו כל האומות את כבודו רק את הקולות ששמעו בכל העולם כמו שנאמר וכל העם רואים את הקולות שהיה הקול מתחלק לשבעים לשונות.

(י) עמודיו עשה כסף. שנאמר ווי העמודים וחשוקיהם כסף: רפידתו זהב. שנאמר ואת הקרשים תלפה זהב: מרכבו ארגמן. שנאמר ועשית פרכת תכלת וארגמן: תוכו רצוף אהבה. אהבת ישראל להקב"ה כי כל הדברים האלו זהב וכסף אשר זה הקב"ה לעשות מהם

פירוש המלות והענין

רפידתי. ענין הכסף: ארגמן. סם כבד מסוב: רצוף. ענין גמלת חס וולך המקרא לכמה הכללת הכתוב בלשון הכבוד ומתלבט:

פירוש ע"מ

דער ים איז מרוקן גווארן אונ זייא זענען איבער גיגאנגען דעם ים אונ האבן גיזאגט שירא אונ דיא ספרים זענען דער מרוקען גווארן. דיא געסיל וואס דער מדרש זאגט דאס איז א משל אוף דעם ים אזוי וויא אין א געסיל קומן אריין פיל מענמשין פון מארק אזוי זענען גיקומן פיל מענמשין פון מארק דאס איז פון מצרים אין געסיל דאס איז אין ים אונ זענען דער מרוקען גווארן. בייא דעם בארג סיני האבן זייא אים גיזען דער הויף דם מיינט מען דעם בארג סיני. אזוי וויא א חצר איז דאך גאר אין פעל הבית רשות קיין פרעמדר מאר אין אים גיט אריין קומען. אזוי האט גיט גיהאט קיין אומה רשות צוא שמיינן בייא דעם בארג סיני ווען מען האט זייא גיזען דיא הויף זייא זענען גיווען פאר צומט מיט דיא ענני כבוד. האבן אויך אלע גיהערט פון דער גויימיגס ווי עם שמייט וכל העם רואים את הקולות זאגט דער מדרש אז דער קול איז צוא מוילט גווארן אויף זיבעציג שפראך צו

(י) עמודיו עשה כסף זינגע זילין איז גיווען פון זילבער וויא עם שמייט ווי העמודים נחשוקיהם כסף. רפידתו זהב ויין אוים פלאקסערונג איז גיווען פון גאלד ואת הקרשים תלפה זהב דיא פרעמט זאלסטו צוא דעקן מיט גאלד. מרכבו ארגמן דער פרוכת איז גיווען פון ארגמן ועשית פרוכת תכלת וארגמן. תוכו רצוף אהבה אינעוועני

יקבלו את המלך ליתן לו דירה לפי כבודו
 כי הבנינים זהכפר נמוכים ומכוסים בתבן
 ולא למלך משכנות כהנה. ויען השר
 שלהם שמעו לעלתי מהרו וקחומהמאטרעאל
 אשר הובן לבנין המבצר ולבנינים אבנים
 וסיד גס כסף וזהב מאולר המלך ועשו
 ארמון מפואר ומהודר בכל מיני יופי
 ויעשו כן. והנה ליום המוגבל זה המלך
 וילאו כל אנשי הכפר בתרועת שמחה
 לקראתו ויביאו אותו אל הארמון אשר
 הכינו בעדו. והנה קודם פרידת המלך
 מאתם נתאספו כל אנשי הכפר לשלחו
 בשלום ובכבוד ויען המלך להם בדעתו
 להחזיק להם טובה בעד הארמון שבנייתם
 למעני

מהם לו למשכן לה מהבנת ה' את הדברים
 האלה רק מפני שהם יקרים בעיני האדם.
 והנה היה ראוי שיהיה השם שיתן כל אדם
 מישראל חלק לבו לעשות ממנו משכן.
 אך מפני שאי אפשר שיתן חלק לבולכן
 אזה הקב"ה ליתן דברים אשר הם נחמדים
 ואהובים לו כהבנת כפשו וכתתו מהם
 נדבה בהבנת לבו תנתן עמה כאלו הקריב
 את לבו. משל למלך שהוא לעשות מבצר
 גדול אלל כפר אחד. והנה פתאום זה
 מכתב מהמלך אל אנשי הכפר אשר בעוד
 חודש ימים יבא המלך לראות את המבצר
 ויתעבז שם עד חדש ימים. ויתאספו כל
 אנשי הכפר לחשוב ענה בחזרה מקום

ע"מ

גרוים גישווינדקייט ואלט איר געבן פון
 דעם מאטעריאל וואס געס ליגט גרייט צו
 בויען דעם פעסטונג ציגיל שמיניער וואפגע
 קאלד גאלד אינ זילבער געס פעלט אלעס
 גיט אין אוצר המלך אינ מאכט א פאלץ
 זייער א שיינעם דער מלך וועט אייך דער
 פאר באנקען. דיא מענטשין פון דארף
 האבן אזוי גיטאן אין דער קורצער צייט
 האבן זיין פארטיג גימאכט זייער א שיינעם
 פאלאץ פאר דעם מלך. דער מלך איז
 גלייך גיקומען צו דער באשטימטער צייט.
 דיא אלע מענטשין פון דארף זענען אים
 אנקומענדיג גיגאנגען זיין האבן אים גלייך
 אריין גיבראכט אין דעם נאיעם פאלאץ
 מיט גרויס פבור. דער מלך מיט זיינע
 שרים האבן דארטין גיהאט א מקום כנוחה
 דיא גאנצע צייט וואס זיין זענען גינען
 לעבן פעסטונג. וויא געס איז גיקומען די
 צייט דער מלך זאל פון זיין אנועק זענען
 גיקומען אלע מענטשין פון דארף צווא
 באלייטן דעם מלך מיט גרויס פבור.
 זאגט דער מלך צו זיי מייעע ליבע קנעכט
 איך וויל אייך באנקען פאר דעם פאלאץ
 וואס איך האט גיבויט פאר מיר גאר איך
 קלער פאר וואס אייך צווא באנקען. איך
 זאל אייך באנקען פאר דעם פאלאץ וואס
 איך האט מיר גימאכט. זאג איך אייך אז

פירוש

אין גיבלאסטערט די ליבשאפט פון די יודין
 צווא גאט. דאס וואס השי"ת האט זיין
 גהייסן מאכין א משכן פון גאלד אינ זילבער
 איז גיט ווייל בייא גאט איז זייער אינ ליב
 דיא זאכין גאר ווייל דיא זאכין איז זייער
 זייער בייא די מענטשין. גאמט איז ראוי
 גינען אז יערר מענטש זאל געבין א חלק
 הארץ פון דעם זאל מען מאכין א משכן
 גאר ווייל דאס קאן דארף גיט זיין. האט
 השי"ת גהייסן אז זיין זאלין געבין דיא
 זאכין וואס זיי האבן דאס זייער ליב מיטן
 גאנצין הארצין וועט דאס השי"ת רעקענן
 וויא זיין וואלטיג גיגעבין זייער הארץ.
 דאס איז א משל א מלך האט גילאזט
 בויען א גרויסן פעסטונג לעבין א דארף
 ווייט פון עיר המלוכה. ויהי היום איז
 גיקומען א קריף פון מלך אז אין דרייסיג
 טאג ארום קומט ער צווא פארין אין דעם
 דארף אריין צו זען ווי געס ווערט גיבוועט
 דער פעסטונג. די אלע מענטשין פון דארף
 האבן גימאכט א גרויסע אסיפה צו קלענן
 וואו וועלן זיין דיא קאנען צווא געבן דעם
 מלך. זייערע הייזער זענען דארף גידעריגע
 מיט שטרויעגע דעכר דאס איז גיט גיין
 דירות פארין מלך מיט זיינע פארזייער.
 האט איינער פון זיי גיזאגט איך וועל אייך
 געבין א עצה וואס איך זאלט טאן מיט

שיר השירים ג בשמים

שמרי המלך ותהיה נקראת ציון המלך.
 אבל אם חו"ש תמרדו צי או אלוה להסיר
 השומרים ולחרבה והגמל מובן מחלויו.
 ולכן כאשר חטאו ועזבו את אהבת השם
 עזב הקב"ה את בית מקדשו ונחרב כי
 מה לו למקדש אם אהבת ונדקת ישראל
 אין בו. וזאת ביאור הפסוק (יחזקאל לא)
 הסר המזנופת והרס העטרה זאת לא
 זאת. משל למלך שהיו אנשי מדינתו בחורי
 חמד מתנהגים בלדק וביושר כפי רלוך
 המלך ושכולה אין בהם ויעשו לו בני
 המדינה עטרת זהב מעולפת ספרים
 ואבנים יקרים והיה מזויר עליה כל
 מקומות ממלכתו עם ועם כמעלתו ותיקר
 העטרה בעיני המלך מאוד. לימים
 נתקלקלו האנשים ונהפכו לרעה מה עשה
 המלך

למעט אבל אין אני יודע מאיזה ג' כי לפי
 ערך הארמונות אשר בעיר מלכותי אין
 הבנין הזה נחשב לכלום ואין ממקום
 חשוב כי בעירי מקום גנות ופרדסים
 וכאן מקום רפס וטיט. ואם אחשוב
 לפי ערכיכם שדירה הזאת מעולה מכל
 דיורי הכפר אף שזה אמת. אבל הלוא כל
 המאטרעיהל והכסף והזהב שהולחתם על
 הבנין הכל שלי הוא כי הכל לקחתם
 מאולר המלוכה ואיזה החזקת טובה אוכל
 ליתן לכם. אעפ"כ מלאחי מקום להחזיק
 לכם טובה בעד הזריות והמהירות שבזמן
 קצר הכימותם דירה גאה בעדי וזאת
 הוראה על טוב לבכם שאתם עבדים לאמיים
 לי. ולכן כל זמן שאתם תהיו שלמים
 עמדי הבית הזאת תהיה שמורה מאת

ע"מ

פירוש

אז וי האבן מאקי פארונדינגט האט השי"ת
 גילאזט אז דיא שונאים זאלען אים קרוב
 מאבין צוא וואס דארף ער דעם בית
 המקדש אז דיא ליבשאפט פון דיא יודין
 אזו אין אים נימא. דאס זאגט דער נביא
 הסר המזנופת והרס העטרה זאת לא זאת.
 דאס אזו א משל צוא א מלך וואס דיא
 מענטשין פון זיינע קדינות האבין אים
 זייער טייער גיהאלטן האבין זיין גימאכט
 דעם מלך א טייערע קרון אף דער קרון
 אזו גינען אום גימאכט אלע זיינע קדינות
 מיט דיא מענטשין מיט זייערע מעלות די
 קרון אזו גינען בייא דעם מלך זייער
 טייער. גיהי היום זענען דיא מענטשין
 קאלטיע גיווארין און האבין גימאן זייער
 פיל שלעכטע מעשים. האט גינעמען דער
 מלך דיא קרון און האט זיא צוא בראכין.
 האבין אים זיינע מענטשין גיפגענט מיר
 האבין גיוונדיגט וואס אזו דיא קרון שלדני
 האט זיין דער מלך גיעגמפערט איר זאלט
 וויסען אז מין גאנצע פרייד פון דער קרון
 אזו גאר גינען ווייל אף איר אזו גינען
 אום גימאכט דיא מעלות פון טיינע
 מענטשין. אבער יעצט אז דיא טענטשין
 זענען פאר קערט גיווארען זיי שלעכטעס

איר וואלט זעקן מיינע שיינע פאלאצין אין
 מין שפאט אז דער בנין גלייך וויא גאר
 גיט. אין מין שפאט אזו זייער שיינע
 סעדר מיט שיינע טייערע בלוקען און דא
 אזו א ארט פון ליים מיט בלאטע. און אז
 איך זאל רעכענן נאך אייער גימלאבקיט
 אזו דאס יוא א שיינער פאלאצין ער אזו
 שענר וויא אלע בנינים פון דארף. הגם
 דאס אזו אפילו אמת. אבער דער גאנצער
 מאטעריאל מיט דיא גאלד און זילבער פון
 דעם פאלאצין אזו דאך אלעם מיינע זעלבע
 איר האט גינעמען פון אוצר הקלוקה. פר
 זעלבען זאל מען איך דאנקען. גאר איך
 האב דאך גיפגען א ארט פאר וואס איך
 צוא דאנקען. פאר אייער גישווינדיקייט
 וואס אין א קורצע צייט האט איר מיר
 גימאכט א שיינע דירה. דאס וויינט אז
 איר זייט מיר גיברניע קנעכט. דערום פל
 זמן איר נעמט מיר זיין גיברויא נעמט דער
 פאלאצין היסן אף מין זאמען ארמון המלך
 און מיינע קנעכט זעלין אים הימין. גאר
 סאמער חו"ש נעמט איר אין מיר מורד זיין
 זעל איך צוא נעמן מיינע היטעקס און
 דר פאלאצין נעמט קרוב זיערין. דעם גמשל
 פאר שטייט מען שוין אליין. און דערום

ירושלם : יא צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעמרה

שעמרה

ביאור הגר"א

(יא) צאנה וראינה. פי' כתיב וכל אדם לא יהיה באלו מעד ואמרו רז"ל אפילו היות הקודש שחומר בהם ודמות פניהם פני אדם וזכו לאינה כשנמנר הבית היו הכל זריבין ללאת מפניו אפילו היות הקודש ולא היו ראין לבוא שם שום פעם בעולם חוץ מכהן גדול ביום קפור. וראינה רבות יתן להעין להסתכל מפניו להפרכה כמו דאיתא בגמרא (יומא נד) עיין שם. בנות ציון אלו ת"ח המזויינים בהלכה. במלך שמה הוא הקב"ה. בעמרה שעמרה לו אמו הם הת"ח ואמרו רז"ל שמתחלה קרא אותם בת לא זו מהבבה עד שקרא אותם אהווי לא זו מהבבה עד שקרא אותם אמי. והכוונה מתחלה כשארש מתחיל ללמוד האדם נקרא בת והתורה אם כי התורה משפיע לו חכמה כהאם לבת מונומיה ואחר כך כשעשה חכם התורה קורא את הת"ח אהווי והאר כך כשלומד לאחרים התורה קורא אותו אם כי הוא נעשה כאם משפיע לאחרים מתורתו. ביום שמתו זה מתן תורה שאמרו נעשה ונשמע. וכיום שמתה לבו זה בנין בית המקדש במאמר הו"ל (תענית כו) :

הקד

בן בשמים המלך כנס את כל עמו לפניו והסיר את העמרה מעל ראשו וישברה לעיניהם ושאלו ראשי העם את המלך מה חרי חף הגדול הזה אם העם חטאו העמרה מה פשעה ויען להם המלך דעו כי כל שעשועי נפשי בעמרה הזאת לא היה כי אם מפני שראיתי עליה תבנית כל מקומות ממשלתי ומעלת ולדקת העם אשר עליה כי בן העמרה מזויירת במעלתכם אשר היה בכס ועתה שהליוור שקר מה לי בעמרה שעל ראשי עוד היא לכם למזכרת עון. כן בית המקדש הוא יויר מעלת חן ולדק של ישראל ועתה כאשר הם משוללים מכל המעלות אין לי ולכם לורך למקדש וזהו הסר המלנפת והרס העמרה הוא להסיר ולחרוב את בית מקדשי והטעם זאת הליוור מן המקדש הסר המלנפת כו' למען לא תהיה להם המקדש עוד למזכרת עון לפני. היואל מדברינו אשר במשכן היה רלוף אהבת ישראל להקב"ה והאבתו ית"ש לישראל :

(יא) צאינה. (במדרש שה"ט) שאל רשב"י את ר' אליעזר בר' יוסי אפשר שמעת

פירוש המלות והענין

(יא) צאינה וראינה בנות ציון. אדם כלדיקים המזויינים בתורה ובמצות לכו וראו במלך שלמה. כו' במסדי כסם שיהא חוקב חכמם והגבוי חכמם עד למעלה ומאין וכימם לאהבם כו' הוא : בעמרה

פירוש ע"ט

דיא קרון דאם מיינט מען וואס השי"ת היקט חרוב מאקען דעם בית המקדש. ווייל זאת דער בית המקדש ניינט אז וויא זענען מיט גוטע און מיינערע מעלות וויא אקאל. און פאקת איז גאר לא זאת וויא זענען גאר גיט דיא זעלבניגע וויא זענען גאר פאר קערט און פאר דארקען גיווארין דערום איז פאר וויא גלייכער אז דער בית המקדש איז חרוב. לאמיר גיין צוריק צוא אונזער ענין אז אין משכן האט מען גיעקן דיא ליבשאפט פון דיא יודין צוא גאט און קי פון גאט צוא דיא יודין : (יא) צאינה דער קודש פגענט אז רשב"י האט גיפגענט בייא ר' אליעזר

ב"ר

און דער אום קאלעכץ איז פאלטש צוא וואס טוג מיר דיא קרון אוף מייז קאפ. זעצט אז איך גיב אקוב אוף דיא קרון און איך זעה וויא דיא מענטשען האקען פרייער אום גיעקען און וויא וויא זעקן זעצט אום ווער איך שפארק אין פעם איז גלייכער פאר דער מדינה וואס איך קאב דיא קרון צוא פראכין. אזו איז גינען דער בית המקדש א צור פון דעם חן מיט דיא מעלות פון דיא יודין אבער אז דיא יודין זענען גיווארען ווייט פון דיא אלע מעלות דארף מען גיט האקען דעם בית המקדש. דאס זאגט דער נביא דער המלנפת טוא אפ דעם היט והרס העמרה און שיר אפ

שיר השירים ג

שְׁעִטְרָה־לִּי אִמּוֹ בְּיָוִם חֲתָנְתּוֹ וּבְיָוִם שְׂמֹחַת קָבוֹ:

הנה

גן בשמים

שמעתי מאזכך מהו בעטרה שעטרה לו אמו
 אמר לו שמעתי משל למלך שהיה לו בת
 יחידה והיה מחבבה ביותר והיה קורא לה
 בתי ולא זו מחבבה עד שקרא אותה אחותי
 ולא זו מחבבה עד שקרא אותה אמי. כך
 הקב"ה היה מחבב לישראל וקראו בתי
 שנאמר שמעתי בת וראוי ולא זו מחבב עד
 שקראו אחותי שנאמר פתחי לי אחותי
 רעיתי ולא זו מחבב עד שקראו אמי
 עמד רשבי וכשקו על ראשו. והביאור
 מתחילה היו ישראל נקראים במדרגת
 בת להקב"ה להשגיח עליהם וליתן להם
 כל לרכיהם כאב ליוצאי חליו. אחר
 הוסיף להם מעלה שנית במדרגת אחותי
 למעלה ומפני מה באתם לידי אהבה
 כזו

פירוש המלות והענין

שעטרה לו אמו. ישראל הנקראים בשם אם עמו עטרה להקב"ה: ביום חתנתו. הוא ביום קבלת התורה:
 וביום שמחת לבו. הוא ביום סקמת העשן על ידי קבלת התורה והקמת העשן עתים עטרה להקב"ה
 ולכן באתם למעלה גדולה כוונתקראו בשם אמו עיני בנינו:

פירוש ע"ש

ב"ר יוסי אפ"ש האקטו גיהערט פון דיין
 פאקער דעם פישט פון בעטרה שעטרה לו
 אמו ווער איז דאס דיא מוטער. האט ר'
 אליעזר גיאנט דאס איז א קישל צוא א
 סוף וואס ער האט גיהאט א בת יחידה
 צוא ליב גרום ליבשאפט האט איר דער
 סוף גיט גירופין מיטן נאמען נאר טאקטער
 אדער שוועסטער נאך מער האט ער איר
 גיוויגען ליבשאפט אז ער האט איר
 גירופין מוטער. אזוי איז דיא ליבשאפט
 פון השי"ת צוא דיא יודין רופט ער זיין
 טאקטער שמעי בת (תהלים כ"ה). נאך
 מער האט ער זיין גיוויגען ליבשאפט האט
 ער זיין גירופין שוועסטער פתחי לי אחותי.
 נאך מער האט ער זיין ליב ביו ער האט
 זיין גירופין מוטער. האט אים רשבי
 גיגעבן א קיש אין קאפ. איז דיא פונק
 אזוי פריער ווען דיא יודין וועגען נאך גיט
 אזוי גרום גיווען האט השי"ת אוף זיין
 פאשגוט גיווען און האט זיין אלעס גיגעבן
 זיין א פאקער צוא זיין טאקטער. דער

שיר השירים ד

ד א הַנֶּחֱד יָפָה רַעִיטִי הַנֶּחֱד יָפָה עֵינַיִךְ יוֹנִים מִבְּעַד לְצַמְתְּךָ שְׁעָרְךָ

כערד

גן בשמים

ביאור הגר"א

כזו ממנו יתבדך הוא בעטרה שעטרה
 לו אמו ישראל הנקראים בשם אס עשו
 עטרה להקב"ה ביום התנתו הוא
 ציוס קבלת התורה וביום שמחה
 לבו זהו הקמת המשכן על ידי קבלת התורה והקמת המשכן שעטרת עטרה
 להקב"ה באתם למעלה גדולה כזו שתקראו בשם מדרגת אמו :

ד (א) הנך יפה רעיתי מלד אכזרית הנך יפה
 מלד עמך ואמר הנך סלחיות הן
 אין להם בן זוג היונו אס תהלה להשוב עטרה
 ה' ע' הוא עטרה ב' וס' הוא עטרה וכן כולם
 אכל
 לבו זהו הקמת המשכן על ידי קבלת התורה והקמת המשכן שעטרת עטרה
 להקב"ה באתם למעלה גדולה כזו שתקראו בשם מדרגת אמו :

הוצא משיר שלישי ארבעה דברים א) סיפור קורתם במדבר. ב) מעם
 בנין המשכן. ג) המשכן וכל כליו המה בנינים נצחיים. ד) רמזי המשכן.
 ועתה אנא אלהי חשבתי ימים מקדם הייתי גברת ממלכת עמרת
 תפארת בת ואחות ואם לך נקראתי הייתי ככלה בתוך אפריון ועתה
 אני שחרחרת ששזפתני השמש הקדושים והקדסים החופות והיריעות
 נלקחו ממני ואני הושלכתי לחוץ ושפחה תירש גבירתה למה תעשה
 זאת עמדי. השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם :

תהלה ושבה מהקב"ה לישראל בזמן שעושין רצונו :

ד (א) הנך יפה רעיתי. במלות עשה : הנך יפה. במלות לא תעשה :
 עיניך יונים. כלה שעיניה יפות אין כל גופה לריכה בדוקה :
 מבדד

פירוש המלות והענין

ד (א) הנך יפה. במלות עשה : הנך יפה. במלות לא תעשה : עיניך יונים. וכלה שעיניה נאות אין

פירוש ע"מ

איר באקוקטן טייל איר האט גימאכט אקרין
 צוא השי"ת ביום התורה אין דעם טאג
 פון דער התורה דאס איז דער טאג פון
 קבלת התורה. וביום שמחת לבו אין דעם
 טאג וואס איר האט גימאכט א שמחה פר
 גאט דאס איז דער טאג ווען איר האט ארף
 גישמעלט דעם משכן מיט די צוויי
 זאכן האט איר גימאכט א קרון צוא גאט
 דורך דעם הט איר באקוקטן דעם נאמן אמו :
 דער קאפיטיד רעט ווענין פיר זאכן.
 " וואס זיין האט גימאכט פון
 אין דער מדבר. ב א טעם ארף דעם
 פונען דעם משכן. ג דער משכן מיט
 דיא בלויס זענען אייביגע בנניגים.
 ד רמזים פון משכן :

א לויב מיט א רימונג פון גאט צוא
 זיין פאלג יודין אין דער
 צייט ווען זיין טען זיין ווילן :
 ד (א) הנך יפה רעיתי הוא ביקט שיון מיט
 רמז"ח פחות עשה הנך יפה ביקט
 שיון

אכל ה' אין לו בן וזו וכן עד מאה י' וז' הוא
 מאה כ' ופ' הוא מאה וכן כולם וז' אין לו בן
 וזו כך הנה אין לו בן וזו ביופיו שאין לו
 חבר. עיניו יונים כמו שאלל היונים העינים שוין
 כך אלף כל הנביאים שוין ואינם סותרים זה את
 זה ומכנה את הנביא בשם עינים מפני שהעינים
 הם כלי הראיה והנביא נקרא רואה כמו שנאמר
 ויבא נחמך (יחזקאל ג) ונאמר לפניו היו קורין
 לנביא רואה. מבעד ללמחך פי' הנביאים והח"ס
 הם מלומדים ודבוקים להקב"ה כמו שנאמר רז"ל
 ואדם הדבקים בה' ובי אפשר לדבק בשכינה אלא
 הדבק במדותיו מה הוא רחום בו' (פסוק יד) ו
 שערך הוא כמו על ה"ה שמגדלן שער כמו
 הנורים ופרשין מן העמנוגי העולם. המה בעד
 העינים שגלשו מהר גלעד הוא הנביאים והתלמידים
 של אליהו שהיה מתושבי גלעד והיו מפורשין
 מעיני העולם ואומר דוקא אליהו מפני שבניו
 היה נביאים רבים כמו שנאמר במלכים:
 שניד

נזכר לצמתך. רשות ניתן לעיניך
 שיסתכלו מצפנים להפרכת כמו דליתא
 (יומא נד) בשעה שהיו ישראל עולין לרגל
 היו מגלגלין את הפרכות ומראין להם
 את הכרובים והם רואים צפיניהם לפנים
 מהפרכת חף שכל השנה אסור להסתכל
 על הכרובים: שערך. שתי מלות יש
 בשער ח' שלא להקיף פאת הראש. ב'
 שלא להשחית פאת הזקן ושורש טעם
 המלצה לדעת הרמב"ם הוא לעקור מנהגי
 ע"ג שהיו מקיפים פאת ראשם ומגלחים
 פאת זקנם וזאתו לקח ה' לו לעם
 לעקור מנהגי ע"ג ואבותינו היו הראשונים
 בעולם לעקור ע"ג וזכו להם ולזרעם
 לדורות עולם. והנה אמנו רחל שגבנה

התרפים אשר לאציה נתכוונה לשם שמים ומסרה את נפשה כי אמרה מה אגזל
 מחול ונסבוק הדין סבא בקלקוליה ולכן בחימה גדולה רדף אחר יעקב ואמר לו
 למה גבנה את אלהי ובקש לעקור את הכל קנאת אלהיו עשה זאת אבל לא
 עשו ידיו וחסיה כי בדבר ה' הוסג אחר הוא וכל מחנהו. וזהו שערך בראש
 ובזקן נאחו לפני: בעדר העוזים. הוא לבן ומחנהו: שגלשו מחד גלעד. לסוג אחר עם
 ששמע

פירוש ע"מ
 ע"א. אונ אינגערע עלטערין וענען גינען
 דיא ערשטע אויף דער וועלט גיט צו דינען
 קיין ע"ז. אונ אינגער מיטער רחל וואס
 זיא האט אונזעק גינגיקט דיא תקפים פון איר
 פאטער לכן האט זיא אויף סובן גינען
 פון גאטס וועגן. אונ זיא האט זיך מוסר
 נפש גינען זיא האט גינאנט מיר גינען
 אונזעק פון אינגער פאטער וועל איך אים
 גיט לאזן זיין בייא זיינע נארשיקייט. לכן
 איז אבער גיט קליגער גווארן מיט גרויס
 פעס האט ער גינאנט נאך יעקבין אונ האט
 צוא אים גינאנט פאר וואס האסטו בייא
 מיר גינגיקט מיין גאט ער האט גינאלט
 דרינגן יעקבין מיט זיינע שטערקער מיט אלע
 קליגער נאר דורך דיא רייד פון גאט איז
 ער אפ גיקערט גווארן אהינגער אונ ער
 האט זי גאר גיט גיקאנט טאן קיין שלעכצן.
 דאס זאגט דער פסוק שבעך דיניג האר פון
 קאא אונ פון בארד איז שוין פאר מיר מיט
 דעם וואס דו מוסט גיט בעד הענים אזוי
 וויא דיא ספארע ציגין דאס איז לכן מיט

שיון מיט שם"ה מצות לא תעשה. עיניך
 יונים דיניג אינגין וענען שיון וויא דיא
 אויגין פון דיא מוכין אונ אז דיא אויגין
 זענען שיון איז אהיקן אז דיא ביקט דורך
 שיון. מבעד לעקבה דיניג אויגין האבין
 רשות צוא ועקן פון אינגעווייניג פון דעם
 בוגד פון פרובת. וויא דיא נקרא זאנט אין
 דער צייט ווען דיא יודין זענען גיקומען
 אויף דיא שלש רגלים קיין ירושלים האט
 מען אוף גירעקט דעם פרובת פון קה"ק אונ
 זי האבין גינעקן די פרובים אבער זאנאץ
 יאר האט מען גיט גימארט קונקן אוף דיא
 פרובים. שבעך צוויי מצות איז פר האנדען
 בייא דיא האר. א) מען זאל גיט גיין דיא
 האר גלייך ארום וויא א אשה. ב) גיט
 פאר דארבין דיא בארד. זאגט דער רמב"ם
 דעם טעם ווייל דיא פאר ציימישע ע"א איז
 גינען זייער נאנג דיא האר ארום גירינגילט
 דיא בארד גינאלט. אונ אינגין האט השי"ת
 גינומען אז מיר זאלין זיין צוא אים פאר
 אפאלק צוא סבטל זיין דיא סתתים פון דיא

בעדר העזים שגלשו מהר גלעד: ב שניך בעדר הקצובות שערו

ביאור הגר"א

(ב) שניך בעדר הקצובות. שיש להם קצבה וענין. שטלו מן הרחצה והם לבנים מאוד. שכולם מתאימות ביין ואין אחד גדול מהאחר. ושפחה אין בהם כולם שלימים ואין בהם נפל והנמל כי למלחמה היו לריכין ד' דברים. שיהיה מוחם גדול שיהיה זכות אבותו מסייפם כמו להיות בדברי רז"ל (קידושין עו) אם הוא יואל למלחמה אין לריך לבדוק אחריו ער שמתחמא הוא מוחם גדול ב' שיהיה נקי מהטא ג' שיהיה בלא מום ד' בשעה שיואלין למלחמה יהיה נזהר אפילו בדבור קל וכמו שנאמר ונסתרת מכל דבר רע. וזהו א' שניך הם הנבזרים ההולכין למלחמה שהן אובלין את האויב הם נקראים שינים כמו שנאמר שינא דפרולא. ב' בעדר הקצובות מוחסין מאוד קצובין מראש עד סוף כולם גדולים בתורה ובמוטות. שטלו מן הרחצה שנתהו ונתרחצו למלחמה כמו שנאמר רחצו הזכו (ישעיהו א') שכולם מתאימות שאין בהם טעם. ד' וזהו אין בהם שיכולין לשמור את עצמן בעת המלחמה שלא יבטלו אפילו

גן בשמים ששמע בת קול מאלהי יעקב אל מדבר עם יעקב מטוב עד רע. כי לבן הוא כמו העז אשר היא קלה ברגליה לרוץ אל הגנות ולקלקל את הירקות אך אם מרחוק יראה בעל הגן ייתן בקולו עליה במהר כרוח סערה תקלפה ותברחה מן הגן מפני שהיא מרגשת שאם לא תמלטא את נפשה שמה תהיה אחריתה. כן לבן היה קל ברגליו לרוץ לעקור את הגן אשר נטע ה' את יעקב ובניו אך כאשר לעק עליו בעל הגן לבן אחר מי רדפת מיד ויברח ורחל מסרה את נפשה כדי לעקור מאביה עבודה הבל שלו כן הוא סערך השתי מלות שאתה מקיים בהם הוא כדי לעקור מנהגי ע"ג!

(ב) שניך.

הכבשים הגה שתיס תועלתן א' הבשר לאכול. ב' הלמור לעשות מהם בגדים יקרים. והשינים צאדם פושין גם כן פעולתן שתיס. א' שימוטן

פירוש המלות והענין

כל גופה לריכה בדיקה: מבעד לצמחך. בשעה שהיו יושאל עליון לרגל היו מרחין להם את הכרובים אשר לפנים מהסוכות: שערך. ברקש ובוקן נחלם לפני בעדר השנים הוא לבן ומתכוו: שגלשו מהר גלעד. לסוג אחר מפני ששמע בת קול מאלהי יעקב אל מדבר עם יעקב מטוב עד רע. ורחל אמנו מסרה את נפשה ונגבה את התמיס כדי לעקור מאביה עבודה הבל שלו כן השתי מלות שאתה מקיים בשער הוא כדי לעקור מנהגי ע"ג. הנהך. כמו הנה את: ויועם. כמו כיונים: מבעד. פי' בפנים: לצמחך. הוא המוסק המכסס את המים: שגלשו. ענין מריטה: (ב) שניך בעדר הקצובות. כמו הכבשים הגה שתיס תועלתן הבשר לאכול והלמור לבגדים כן השנים בלם שתיס פעולתן. א' לאכול ב' לנבור והסדרם בחילתו הוא משביע את גופו וגם את נפשו בזה שנתן הדיחא לה' קודם אכילה ולתמייו. ויועם שהמזות שהסדר עשם נעשם מהם לטעמי כבוד לנשמתו. וחסו שניך בעדר הקצובות. שהנעלים מנו והסדרו אותם במספר לאכילה והלכנה: שטלו

פירוש ע"מ

יין נאנצער פתנה נואם ויאי האבין גידינט ע"י. שגלשו מהר גלעד ויאי נענען אראפ גיפילקט נוארין פון הר גלעד נוייל ער האט גיהעקט פון גאט אז ער זאל גיט רעדן מיט יעקבן מטוב עד רע. אונ דערום רופט ער אים בעדר העזים נוייל אזוי וויא דיא ציג איז גרינג אוף דיא פיס צוא לופין שגעל אין דיא גערמנער צוא קאליע מאכין די קראמאקצעי. גיאי אז דער בעל הבית דער נעקט גיט ער א גישביי אוף דער ציג דאמלס טוט זיא אנועק שפרינגען פון גארטין גיך נוייל זיא נויים אז זיא נועט גיט נעקט צו אנטרנגען נוערין נועט דארטין

שיר השירים ד

מִן־הַרְחֵצָה שְׂפָרָם מִתְאַיְמוֹת וְשִׁבְלָה אֵין בָּהֶם :

כחוט

גן בשמים

שימושן לאכול הם נתקו שניו נתקו כמלא חסר לו מזון הגוף וק"ו מזון
 מזונותיו. ז' לדבור כי השן הוא מחמסה הנפש כי לא יתן שום הודאה לה' ולא
 מולאות הפה. ובעטין יסוד המחלל דבר שהאדם עושה נעשה מהם לבושי כבוד
 שלמה ברוח קדשו לדיק אוכל לשונו נפשו (משלי יג) הוא שנותן שפה והודאה
 לה' בעד אכילתו שתתן לו לחם לאכול וברא לו כל מיני מזון ומבדך ברכת
 המוליא קודם אכילתו או ברכה הראויה לאותו דבר וברכת המזון אחר אכילתו
 זוה הוא משביע את נפשו כמלא שאכילתו משביע שני חלקי האדם את הגוף באכילתו
 ואת הנפש בברכתו לה'. ובטן רשעים תחסר חמדתו מרובה והצטן קלר מהכיל
 ומעולם לא ישבע ולועק הכ הכ שאל ואבדון לא תשבענה ובטנו לא ידע שבע
 פירוש המלות והענין
 שעלו מן הרחצה. שנתרחו מכל כללן וכחם: שכולם מתאימות. לאכילה וכלבשה: ושכלה אין בהם.
 לא נמלא בהם שום חסרון לא בהבשר ולא בהלמה. כן שנין אין בהם שום חסרון כן באכילה גופן וכן
 בהשבעת נפש בלבושי יקר: הקצובות. לשון קצובים במספר: מתאימות. מלשון תלומים: ושכלה. מן
 חסרון וגם:

פירוש ע"מ

ח"ש ציין פֿעֿלֿט אים מוֹנוֹת. (ב) צוא רעיון דער צאן איז פון דיא פינג אַכֿרים
 נום מען רעט מיט זיי. אונ שלמה המע"ה קט ג'אָנאָט ברוח הקודש צדיק אַכֿל לשׁובע
 נפשו א צדיק עָקט צוא מאכין זאט זיין
 נִשְׁמָה אֵיידער עַר עָקט גִּיט עַר א לויב צו
 גאט אונ גאָבין עָסין אָנאָט עַר בִּרְכַת חַסוּן
 מיט דעם מאַכט עַר זאט זיין נִשְׁמָה. וְכִסּוּן
 רִשְׁעִים תִּחַסֵּר דִּיא רִשְׁעִים אִזוּ וְיִיא דֵּער
 בוּךְ קִלְיוֹן צוּא פֿאַר נַעֲמָן וַיִּשְׁרַע הַאֲוֹת
 וְיִיא וַעֲנַן קִיין מֵאֵל גִּיט זאט וְיִיא שְׁרִיעַן
 בָּאֵר הַבַּיִת. שְׁאוּל וַאֲבִירוֹן כּו' דֵּער גִּרֹב
 פֿון גִּיהֶנֶם וַעֲרַט גִּיט זאט אונ דֵּער בוּךְ
 פֿון רִשָּׁע וַיּוּיִם קִיין מֵאֵל גִּיט צוּא זאט
 וַיִּעֲרִין. וְכִמְצָא פֿעֿלֿט אִים שְׁפִיזוּ פֿאַרִין גּוֹף
 אִזוּ קו"ח פֿאַרִין נִפְשׁ עַר לוֹבֵט דִּיאָן גִּיט
 צוּא הַשִּׁירָה בִּיּוּא זיין עָסין. גַּם אִזוּ יְרוּעַ
 אִז מִיט דִּיא מִצֹּת וְאִם אַ מַעֲנִיט מִיט
 וַיִּעֲרַט פֿון וְיִיא קִלְיֹדֵער פֿון בְּבוּד צוּא דֵּער

נִשְׁמָה מֵעַן רוּפֵם זֵי תִלְוָא דְרַבְּנָן. דַּעֲרוּם
 וְאָנֹכִי שְׁלֵמָה בְּכָל עַת וְהִי בְּגִידָה לְבָנִים
 אֶלְעַ צִיּוּם וְאֵלֶיךָ זֵיין דֵּינֵעַ קִלְיֹדֵער פֿון
 דֵּער נִשְׁמָה וַיּוּיִם וְאֶלְכֵם זֵייא גִיט פֿאַר
 שְׂמוּצִין. דָּאָם אִזוּ דֵּער פֿשֵׁם שְׁנֵי בְּעֵדֵךְ
 הַקְּצוּבוֹת בֵּינֵעַ צִיּוּן אִזוּ וְיִיא דִּיא גִצְיֹדֵקֵט
 סְמֵאדֵעִם שְׁעָפְסִין וְאִם דֵּער בַּעַל הַבַּיִת
 הָאֵם זֵייא אַפּ גִּקְלִיבִין מִיט אַ צֵאל צוּא
 לֵיב וַיִּיעַר גּוֹמְקִיט. שְׁעֵלוּ מִן הַרְחֵצָה וְיִיא
 וַעֲנַן אֹוֶף גִּיבֵאָנְעֵן פֿון וַיִּאשִׁין בְּדִי וְיִיא
 וְאֵלֶיךָ גִיט הָאָבִן קִיין שׁוּם פֿעֿלֿט טוִייל מֵעַן
 וַעֲנַן פֿון וְיִיא מֵאֵכִין מִיִּיעֲרַע מְרֻבוּשִׁים.
 שְׁפוֹלֵם מִתְאַיְמוֹת כּו' וְיִיא וַעֲנַן אֶלְע מִיט
 וַיִּיעֲרַע צוֹוִיּא מַעֲלוֹת עַם אִזוּ אִזוּ זֵי גִימֵא
 קִיין שׁוּם פֿאַר וַיִּאָרְפּוּנָג אִזוּ קִיין שׁוּם
 פֿעֿלֵר גִּיט זֵין דִּיא פֿלִיזֵה גִיט אִזוּ דִּיא
 וְאֵל. אִזוּ אִזוּ אִזוּ דֵּינֵעַ צִיּוּן גִימֵא קִיין
 שׁוּם פֿעֿלֵר כִּיּוּא אִזוּ דַּעַם וַעֲטוּנָג פֿון גּוֹף
 לֵאמֹר דוּ וְיִיא בֵּאָנוּנְעֵן מִיט וַיּוּנְצִיג. אִזוּ כִּיּוּא

אין

שיר השירים ד

ג כְּחוֹמַת הַשָּׁנִי שִׁפְתוֹתַיךָ וּמִדְבַרְךָ נְאוֹה כַּפְלַח הַרְמוֹן רִקְתָּךְ
מִבְעַד לְצַמְתְּךָ :

ביאור הגר"א

אפילו צעירה קלה שנקלות : (ג) כחומת כו' פי' שהכ"ג צויה"ב היה אומר אלה השם הזה ולא שהיה מקטרג על הקהל אלא מפני שצריך כל אדם להתעורר על תפארו כמו שנאמר ומודה ועוזב ירוחם (משלי כח) ולכן היה הכתן גדול מתעורה בעד כל קהל ישראל ולכן היו קושרין לשון של זכורית אדום בראשו של השעיר להראות שאנחנו תפארו אבל אתה השם ברוב רחמיך תלבין ותכפר לנו. וזהו כחוט השני שפתותיך אף שהתילת הדיבור הוא כחוט השני הוא למר צבוע אדום כי הכ"ג היה אומר אלה השם העם הזה אבל ומדברך נאוה שאחר כך היה אומר אלה השם כבר נא כו' ואחר ודויו ותפילתו החוט השני שהיה אדום נהפך ללבן. עוד כחוט השני הם הלויים שהיו אומרים שירה על היין שהוא אדום. ומדברך נאוה הם הכהנים שהוא מלת הקסד. כפלה הרמון רקתך פי' רקתך הוא העגול של פנים ההלך בלא שער והוא שאפילו הריקנין מלאים מצות ברמון. ואמר כפלה הרמון לפי שהם שני חלצי פנים והם נגד ימין ושמאל עשה ול"ת. מבעד למתך פי' שאר העם הם

כמגדל

כן בשמים

נפשך לעשות לבושי יקר לנפשך בצרכתך לה' אין בהם שום מחסור :

(ג) כחומת השני. הלצבע בחולעת שני לא ישאנה גוון שלו :

כן שפתותיך. אם אף בשפתים רכות הצטיח דבר לא תשנה כי מולא שפתוך תשמור. ולכן לוו המרגלים לרחש לקשור בחלון תקות חוט השני שהצטחתם לא ישונה כמו החוט השני לא ישנה מראשו : ומדברך נאוה. שלא תחשש ולא תדבר לשון הרע ושום דבר אסור : כפלה הרמון. כמו הרמון אף אם תפלחו לא יפלו ממנו הגרעינים מפני שהם יושבים חזק ועמוק בבשר הרמון כן רקתך אף אם תראו אשר מבחון הוא ריק מומעים טובים אבל מבעד לצמתך מבפנים בחוך לבו הוא חזק באמונתו ולא יחליף אמונתו אף אם באש תשליכוהו :

כמגדל

פירוש המלות והענין

(ג) כחומת השני. פתיל צבוע אדום : נאוה. כלש ויפה : כפלה. ענין נקוב : רקתך. ענין ריק וחין : כחוט. הלצבע בחולעת שני לא ישאנה גוון שלו כן שפתותיך את מולא שפתוך תשמור ולא תשנה שום וישיבים עמוק וחזק בבשר הרמון. כן רקתך אף שסוף ריק מומעים טובים מבחון אבל מבעד לצמתך מנעמים בחוך לבו הוא חזק באמונתו :

פירוש ע"מ

אין דעם ועמונג פון דער נשמה מאכקטמו איר מיעקע קליידער מיט דעם וואס דוא לויקסט צו גאט :

(ג) כחומת השני כו' אזוי וויא דער פארים ווס ער איז גיפארקט מיט חולעת שני וועקט זיין גישמאלט גיט פאר ענדערט. אזוי איז זיינע לעפעצין אז דוא מוקט צוא זאגן אזאך בוקטם זיין ווארט גיט משנה דוא בוקט גקנים מוצא שפתוך השמור. אזג דערום האבן דיא קרגלים גיהייסין רחבין צוא אן גידין אין פענסטר א רומין פארים דאס זייער הבקטה וואס זייא זאגין איר צוא קאזין איר לעבין וועט גיט

זאל

שיר השירים ד

ד כמגדל דוד צוארך בנוי לתלפיות אלה המגן תלוי עליו כל
שלמי הגבורים : ה שני שדיך פשני עפרים תאמי צבית הרעים
בשישנים

ביאור הגר"א

גן בשמים

הס תחת הת"ח וסרים למשמעת. נמתך הס הת"ח :
(ד) כמגדל דוד צוארך. פי' כשעוסק מבצר לעיר
עושין מגדל בד' זוויות העיר וזה עיקר החיזוק כי
גם כל המגורים והשלטונים וכמו המגדל שעשה
דוד לציון שהוא חזק מאוד כן הוא צוארך הס
הת"ח שעוסקין בתורה והוא הוא המגדל שהיה
לישראל. ד' מני סנהדרות סנהדריו גדולה
וסנהדריו קטנה היושבים בעורה וסנהדריו קטנה
היושבים בחול וסנהדריו קטנה שהיה בכל עיר
ועיר. בניו לתלפיות שוכל פינות העולם היו
פונים אליהם לראותם. אלה המגן תלוי עליו
שככל דוד ודוד היה לכהמ"ק החרש והמסגר אלה.
כל שלמי הגבורים הם ג' שורות של ת"ח שהיו
יושבין לפני סנהדרות : (ה) שני שדיך. הם
משה ואהרן שהיו מניקים לישראל כשרים וכן
ככל

(ד) כמגדל דוד. כמו המצורים
החזקים של דוד כן
צוארך הוא הת"ח הס חזקים לסבול
עליהם את עול התורה : בניו לתלפיות.
כמו שהכל פועין אל צית המקדש כן הכל
פועין אל הת"ח להגיד להם את דבר
המשפט : אלה המגן תלוי עליו. אלה
מגורים היה צבית המקדש שלמה עשה
חמשה מאות של זהב ואחריו רחבעם
צנו ה' מאות של נחשת סך הכל אלה
(מלכים י וט"ו). המגורים האלו תלויים
בצוארי הת"ח העוסקים בתורה אלל

בית המקדש כדליתא בגמרא מכות עומדות היו רגלנו בשערי ירושלים מי גרם
לרגלנו שיעמדו במלחמה וינלחו את האויב הוא שערי ירושלים בזה שהיינו עוסקים בתורה
בשערי ירושלים וכן אמר משה על כן יאמר בספר כשהאמרו ותלמדו בספר התורה
או מלחמות ה' הוא ילחם למענכם : כל שלמי הגבורים. הממשלה והגבורה של
ישראל היא התורה כמו שנאמר צי מלכים ימלכו (משלי ח) : (ה) שני שדיך. הוא משה
ואהרן

פירוש המלות והענין

(ד) לתלפיות. ענין הוראס ולמור : שלמי. הוא המגן : כמגדל דוד. כמו המצורים של דוד הם חזקים לסבול
עליהם חיל גדול עם כלי מלחמתם כן צוארך הוא הת"ח הס חזקים לסבול עליהם את עול התורה : בניו
לתלפיות. כמו שהכל פועין אל בית המקדש כן הכל פועין אל הת"ח להגיד ולסרוח להם את דבר המשפט : אלה
המגן תלוי עליו. אלה מגורים של זהב ועל נחשת הם צבית המקדש המגורים האלו תלויים בצוארי הת"ח העוסקים
בתורה אלל בית המקדש : כל שלמי הגבורים. הממשלה והגבורה של ישראל היא שני שדיך.
סס

פירוש ע"מ

האם גזאגמט נוער האם דאם גימאקט אז
אונקעקע פים נאלין בלייבין שמיין אין דער
מלחקה איין צוא געקן דעם שונא דאם
האם גימאקט די מויגערין פון ירושלים מיט
דעם נוס מיר האבן דאקטן תורה גילערניט.
אונ אזוי האט גזאגט משה רבינו על פן
דאקר בסקר אז איר נועט זאגן איר נועט
לערנן די תורה דאקאלס מלחמות ה' נועט
נאט פון אייערם נועגין מלחקה תאלטין.
כל שלמי הגבורים דיא גינעלטקייט פון
דיא יודין אין נאר די תורה ודיא עם שמיית
פי מלכים ימלכו מיט מיר תורה נוערן ודיא
מלכים אונ תאלטין ויה בייא דער מלכה :
(ה) שני שדיך ביינע צווייא בריספן דאם אין
משה ואהרן פשני עפרים אזוי ודיא
דיא

זאל אים נוארפין אין פייער :

(ד) כמגדל דוד ודיא דיא שטארקע פעקטונגס
פון מלך דוד אזוי איז צוארף ביינע
ת"ח ודיא נעגן שטארק צוא מראגין אוף זיך
דעם עול התורה. בנוי לתלפיות אזוי ודיא
אלע האבן זיך גיטאן קערן צום בית המקדש
אזוי טוען זיך אלע קערין צום ת"ח צוא
לערנען פון אים תורה. אלה המגן שלמה
האט גימאקט פינף הונדערט פאנצערין פון
נאלד אונ דער נאך ניין זון דקקעם האט
גימאקט פינף הונדערט קנעכען פאנצערין
סך הכל איז מווינד. תלוי עליו דיא אלע
פאנצערין הענגט נאר אן דיא ת"ח נואם
לערנן תורה העבין בית המקדש. ודיא דיא
גקרא זאגט אין ספוד עומדות היו כו' דוד

שיר השירים ד

בְּשׁוֹשָׁנִים : וְעַד שִׁיפּוֹחַ הַיּוֹם וְנָסּוּ הַצְּלָלִים אַלְךָ לִי אֶל־תֵּר הַמּוֹד

ואל

גן בשמים

ואהרן אשר המה היו משפיעים הראשונים
 והם בשני עפרים שנפשות קשורים
 זו בזו ואין להם חיות זה בלא זה מה
 השדים הללו מלאים חלב כן משה ואהרן
 מלאים תורה מה השדים הללו כל מה
 שהאם אוכלת הסיגוק אוכל ויונק מהם
 כך כל תורה שלמדו משה ואהרן היו מלמדים ומשפיעים לישראל: הרועים
 בשושנים. הם היו הרועים והמנהיגים לישראל הנקראים שושנים וכן נאמר פסוק
 זה על כל רועי ישראל הישרים בזמנם:

ביאור הגר"א

ככל דור המלך והכ"ג הם המלך לדור המלך
 בעוה"ז והכה"ג בעוה"ב. כשני עפרים שהיו
 רצין לפני ישראל כעפרים שהן זבאים קטנים.
 תאומי זכיה כמו שנאמר הוא משה ואהרן הוא
 אהרן ומשה מלמד שהיו שניהם שקולים. הרועים
 בשושנים הרועים את ישראל בדברים רבים כמו
 שנאמר לא הרעותי את אחד מהם: (ו) עד שיפוח

סיפור עדיית השכינה ממשכן שילה אל בית עולמים :

עַד שִׁיפּוֹחַ הַיּוֹם . השכינה היתה במשכן שילה מוזמן שכלו ללחץ עד ימי
 חפני ופנחס שחיללו את הקדשים ואלו את המנחות: ונסו הצללים .
 הוא השראת כבודו יתברך נסתלק ממשכן שילה כי חרה אפו וריחק מהם . אף
 על פי כן הקב"ה ברצו חסדיו לא עזב את ישראל ואמר אֶלְךָ לִי אֶל הַר הַמּוֹד
 זו הר המוריה ואראה מה שעשו עם אברהם ויולחם בנו: ואל גבעת
 הלבונה. איתא במדרש (שה"ש ד) בשעה שאל אברהם אבינו את עלמו וכניו
 וכל בני ביתו נעשה מערלותיהן גבעה וזרחה עליהן החמה והתליעו ועלה רימן
 לפני

פירוש המלות והענין

הם סת"ם המשפיעים לישראל בתורה מהם בשני עפרים שנפשות קשורים זו בזו כן סת"ם נפשות קשורים
 זו בזו באהבה ורעות. ומה השדים הללו מלאים חלב ומה שהאם אוכלת הסיגוק אוכל ויונק מהם כן סת"ם
 מלאים בתורה ומשפיעים בתורה לישראל: הרועים בשושנים. הם רועים ומדריכים את ישראל הנקראים
 שושנים בדרך טובה. שוך הם דני האדם: עפרים. כן יקראו ילדי הגבים והצללים: (ו) עד שיפוח היום.
 "עבר ומלך האור שהם במשכן שילה אמר הקב"ה משתם אֶלְךָ לִי אֶל הַר הַמּוֹד זו הר המוריה:

פירוש ע"מ

(ו) עד שיפוח היום. היא שכינה האם גירום
 אין משכן שילה ביו עם איו אנועק
 גיבלאוין גינוארן דער קאן דאס איז בית
 חפני ופנחס האבן פאר שוועקט די קדשים
 מיט די מנחות ונסו הצללים איז אנטלאפין
 גינוארן היא שכינה פון משכן שילה. נאר
 הקב"ה האם גיט פו מיטין זיין פיל רחמים
 אונ עד האם גואנט אֶלְךָ לִי אֶל הַר הַמּוֹד
 איה וועל גיין צום הר המוריה צוא זעהן
 וואס אברהם האם דארטין גימאן צוא זיין
 זון יצחק ואל גבעת הלבונה איה וועל גיין
 צום בארג וואס אופ אים וואקסט לבונה.
 דער מדרש וואנט אין דער צייט ווען
 אברהם האם זיך מל גינוען מיט זיין
 נאנען הוין גיווגר איז גינוארן פון היא
 ערלות אנאקער בארג. דער גאך איז היא
 מלך שלמה:

שיר השירים ד

וְאֶל־גִּבְעַת הַלְּבוֹנָה : וּבְגֶלֶד יִפֶּה רַעֲיָתִי וּמוֹם אֵין בָּהּ : ח אֲתִי

מלבנון

ביאור הגר"א

היום. שבה חוס היום שהיא קשה מאוד רמז על מיתה משה. ונסו הללים הם עניי כבוד כי כל זמן שמשה היה חי חזרו כולם כשביל משה אזל כשמת נסתלקו. אז אמר הקב"ה אלך לי אל הר המור הוא ירושלים ואל גבעת הלבונה הוא בית המקדש. ואמר הלבונה לשון נקבה ולא אמר הלבנון לשון זכר מפני שבהמ"ק של מטה מבואן כנגד בהמ"ק של מעלה והבית המקדש של מעלה נקרא בלשון זכר כמו שנאמר ההר הטוב הוא הירושלים והלבנון הוא בית המקדש של מעלה ובית המקדש של מטה מקבל השפעה מבהמ"ק של מעלה ולכן אמר הלבונה בלשון נקבה ואהיה עם עד שיעמוד משה לפני זמון התחייה כי מה שהיה הוא שהיה ואז יהיה עיקר הגאולה: (ז) עוד כאן היה מדבר מדור המדבר ועכשיו מדבר מדור של יאשיע ואמר כוךך יפה כמות עשה ומום אין בך כמות לא מעשה: (ח) אתי מלבנון כלה. פי' לבנון הוא מזרים ששם הזרף הקב"ה אותם והלבין את עונותיהם ומתחילת ירידת לבנון הלכתי עמך כמו שנאמר אזכי חרד עמך מזרים וירדו עמו כל המרכבה של מעלה. אתי מלבנון תבואי כשעלית אתי תבואי שעלית גם אני עמך כמו שנאמר ואזכי אעלך גם עלה. ועכשיו קורא אותם

בית מקדשי הנקרא לבנון: אתי מלבנון תבואי

גן בשמים

לפני הקב"ה כרוח קמרת הסמים וכרוח קומץ הלבונה שעל גבי השמים אמר הקב"ה לכשזבחו בניו של זה לידי עבירות אזכור להם זה הריחו ואתמלא רחמים עליהם וכן מל יהושע את בני ישראל ונעשה מעלותיהן גבעה ועלה ריחן לפני הקב"ה וזכר הקב"ה את זכות ריח הזה והשרה שכניחו בבית עולמים:

(ז) בךך

כשגמר שלמה את בנין המקדש היה הקב"ה מהלל את ישראל כחילו עתה נתחדשה החיות והאהבה ציניהם ואמר בלךך יפה רעייתי מכף רגל ועד הראש: ומום אין בך. כמו לאבותך שלא היה בהם שום מום ופסול:

(ח) אתי מלבנון כלה. מבקש הקב"ה מישראל כלתו סרק

אתי תלך ותמאס את כל אלהי נכר הנמשלים לחילוי סרק ותבוא אלי אל

פירוש המלות והענין

ואל גבעת הלבונה. בשם של אברהם את עצמו ואת בני ביתו נעשה מעלותיהן גבעה ועלה ריחן לפני הקב"ה כרוח קומץ לבונה וזכר הקב"ה את זכות ריח הזה והשרה שכניחו בבית עולמים: שיפוח. מל' הכמה ונשיה: היום, השמש: ונסו. לשון ניסה וביקש: הצללים מל' כל: המור הלבונה. שמת מני נוסס: (ז) בךך. ענין בשמים: (ח) אתי מלבנון. ענין כניס:

פירוש ע"מ

אויף גינאנגען פאר גאט מיט דיא נבוותים האט השי"ת ויזא דער מאנט אונ האט גימאקט רוען דיא שכינה אין בית המקדש פון בלךך שלמה:

(ז) בלךך כו' רוען דער בית המקדש איז נגמר גינארן האט השי"ת גילופט דיא יעדן גלייך ווי דאמאלס איז בנייט גינארן א נייע ליבשאפט אונ ער האט גינאנט די ביסט אין גאנצן שיין. ומום אין בךך עס איז אין דיר גיטא קיין שום פעלר אזוי וויא עס איז ניט גינען אין דייעע עלטערין קיין שום פעלר ופסול:

(ח) אתי מלבנון בלה. איך געט דיר מיין פאר גנאספע בלה ישראל אז גאר מיט מיר זאלסטו גיין אונ פיר מיאוסין אלע פרעמדע

זין האט אויף נייא אויף גישיינט גענען ווי גינארן פאר וועריקט איז גיהערט גינארן פון ויזא אשטאנקער ריח. איז דער ריח אויף גינאנגען פאר א נחת ריח צווא גאט אזוי וויא דער ריח פון דיא קמורת וואס מען האט מקמיר גינען אין בית המקדש. אונ אזוי וויא דער ריח פון דיא לבונה ווס פון יעדן מנהה פלעגט מען געבן א גאפיל אונ מען האט דאס גימאן דעגפין אפון פייער פון מנבחם. דאמאלס האט השי"ת גנאנט אז דיא קינדער פון אברהם וועלן ח"ו זיגדיגן וועל איך ווי דער מאנען דעם בית אונ איך וועל פיל ווערין מיט בחמים אויף ויזא. אונ אזוי איז גינען ווען יהושע האט מל גינען דיא יודין איז דער ריח

מִלְבַּנּוֹן בְּלֶחֶם אֶתִּי מִלְבַּנּוֹן תְּבוּאֵי תְּשׁוּרֵי | מִרְאֵשׁ אֲמִנָה מִרְאֵשׁ
שְׁנִיר וְחֶרְמוֹן מִמְעֻנֹת אַרְיֹת מֵהַרְרֵי גְמָרִים : ט לְבַבְתָּנִי אֲחֹתִי
כֻּלָּה

ביאור הגר"א

אותם כלה ולא קודם לכן כי עד כאן היה מדבר מהענינים שבחן לארץ וכל הדבר בח"ל דומה כמו שאין לו אלוה אבל עכשיו מדבר בהדור שבאו לארץ ישראל עם יהושע לכן קורא אותם כלה. תשורי מראש אמנה אלל'ס סוף שאז היה תחילת האמונת האמתית כי לפית ובעתה עלי כמו שנאמר ויחמינו בה' ובמשה עבדו גם תשורי לפון סירה שאז אמרת סירה. מראש שטר וחרמון הוא הר סיני והר מורכ בהר סיני קבלת את התורה ולא שאלת מה כתיב בה רק האמת כי ואמרת נעשה ונשמע וכמו שאמרו רז"ל אכן דסגינן בשלימותא כתיב ותומת ישרים תנחם ובהר הרוב עשית את המשכן כמו שנאמר כפ' דברים וכפ' עקב ועשית גם כן באמונה כמו שנאמר ויעשו את כל המצוה כאשר צוה ה' את משה. ועל התורה נאמר על אורות טליך ישעיהו ב) והמשכן מלכין עוונותיהם של ישראל כמו שנאמר אם יהיו חטאיכם כענים כשלג ילכינו (ישעיהו ה) וחרמון הוא הטל כמו שנאמר כעל הרמון והוא כנגד התורה שהיא על של חיים. ושטר הוא הר שלג כתרוממו טור הלגה הוא כנגד המשכן שהיה מכפר ומלכין עוונותיהם של ישראל וכל זה זכיתם בעבור האמונה שהאמתים של בני ממעונות אריות הוא עשו וישמעאל שהיו יושבין על הדרך שהלכו ישראל. מהררי נמרים הוא סיחון ועוג בכל מקום הלכתי אחד וכבשתי לפניך את האריות והנמרים האלו : ט לבבתני

גן בשמים תבואי. כשתעלה לרגל שלש פעמים בשנה תבואי רק אלי אל בית הלבנון ולא לעגלי הזהב: תשורי מראש אמנה. ראה בעיניי שכלך כמה יקר וחביב לפניי אברהם אביך בעבור שהוא היה המאמין הראשון וכן האמין גם אתה רק כי ואז אילך מראש שניר וחרמון הוא מגבורים גדולים כמו סיחון ועוג שהיה להם ההרים שניר וחרמון: ממעונות אריות כו'. אילך כמו שהלכתך מל"א מלכים והשמדתי אותם מפניך:

כח מעשי הצדיקים

לבבתני. איתא בגמרא (כתובות דף ה) גדול מה שגא' במעשה הצדיקים יותר ממה שנאמר במעשה שמים וארץ במעשה שמים וארץ נאמר אף יד

אחותי אמותי כלה. כשהלכת בירדן כתיב וימהר העם לבבתני

פירוש המלות והענין

תשורי. ענין הכתוב ורחים כמו אשורנו (פ' בלק): אמנה. לטון אמונה: שניר וחרמון. שמות הרים של סיחון ועוג: ממעונות. ענין מדור: ט לבבתני כו' בלמת

פירוש ע"מ

ממעונות כו' איה וועל דיר מציל זיין ווען דו וועסט קומען אין א ארם וואס דארטין וואגן שפארקע קעגנשין וויא דיא לייבן אונ פון דיא קעגנשין וואס וואגען אויף דיא הויכע בערג אונ זענען שפארק וויא דיא לעגנשערטין אזוי וויא איה האב דיר מציל גינען פון דיא אייגע דרייסיג מלכים אונ האב וויא פאר טייליגט פאר דיר: וויא גרויס עם איז דער פלח פון דיא צדיקים:

ממעונות כו' איה וועל דיר מציל זיין ווען דו וועסט קומען אין א ארם וואס דארטין וואגן שפארקע קעגנשין וויא דיא לייבן אונ פון דיא קעגנשין וואס וואגען אויף דיא הויכע בערג אונ זענען שפארק וויא דיא לעגנשערטין אזוי וויא איה האב דיר מציל גינען פון דיא אייגע דרייסיג מלכים אונ האב וויא פאר טייליגט פאר דיר: וויא גרויס עם איז דער פלח פון דיא צדיקים:

(ט) לבבתני דיא נקרא נאמט אז בייא דיא מעשה הצדיקים איז מער נאמט וויא בייא דיא מעשה שמים וארץ. בייא מעשה

שיר השירים ד

ידי יסדה ארץ וימיני עפחה שמים (ישעיה
 מה) ואלו במעשי הדיקים גאמר מקדש ה'
 כוננו יודך. ולריך להבין היה נאמר בפסוק
 זה מעשי הדיקים הלוא בפסוק זה כתוב
 רק מעשי ה'. והנראה על פי מאמר
 הנגה שקיום העולם הוא על שלשה עמודים
 על הסורה ועל עבודה ועל גמילות
 חסדים והו אף ידי יסדה ארץ הוא
 עמוד החסד שטעו האבות בידם הם
 נתנו כח בעולם השפל שבראחי בידי
 הוא בכחי שלא יחרז. ואחר כך נתן
 עמוד הסורה וזה וימיני עפחה שמים
 היא הסורה שנתנה מימין הקב"ה כמו
 שנאמר מימינו אש דת לנו נתנה כח
 בעולם העליון שבראחי בימיני וזה הנכי
 תכנתי עמודיה סלה (תהלים עה) בהעשרת
 הדברות שמחילות בלכחי תכנתי עמודיה
 החדד

פירוש ע"מ

השיר"ת גינעבין דעם עמוד התורה וימיני
 טפחה שמים דאם איז דיא תורה וואס איז
 האב ויא גינעבין מיט מיין רעכטע האנד
 וויא עס שטייט מימינו אש דת למי. דער
 עמוד התורה האט גינעבין א פח אין דיא
 אייבערשטע וועלטין. דאס זאגט דוד אנכי
 תפנתי עמודיה סלה מיט דיא עשורת
 הדברות וואס הייבט ניד אן מיט דעם
 ווארט אלכי האב איך אן גבריית צו דער
 וועלט צווייא עמודים. סלה מיט די צוויי
 עמודים וועט שוין די וועלט בלייבן שטיין
 אויף אייביג. נאר עס איז נאך אלעס שלאף
 גיווען דיא זאלין פון דעם היקר מיט דער
 ערד ווייל ווען זיא וועלן עפס באקניע
 מאכין פון דיא צווייא עמודים נוא ווער
 וועט אויף זייא פאר געבין. ביז עס איז
 גבוים גווארן דער בית המקדש אונ דער
 בית המקדש של משה איז גיווען קענין
 בית המקדש של מעלה אונ מיט דער
 עבודה וואס דיא פהנים האבן גמאן דא
 אין בית המקדש בהנים בעבודתם וליום
 ברוכנם וישארל במעמדם האט דס גינעבן
 א פח אין ביידע וועלטין. דאס איז דער
 פשט פון דער גמרא אז ביי מעשה הצדיקים

מעשה שמים וארץ שטייט אף ידי יסדה
 ארץ וימיני טפחה שמים מיט דער לינקער
 האנד האב איך גיגרינדעט דיא ערד אונ
 מיט דער רעכטער האנד דיא הימיל אונ
 בייא דיא מעשה הצדיקים שטייט מקדש
 ה' בוננו דיהך דעם בית המקדש פון נאט
 האבן אן גיבריית דינע ביידע הענד. דארף
 מען פאר שטיין וואו שטייט דיא מעשה
 הצדיקים דער פסוק איז נאך גזאגט
 אויף מעשי המקדש אז דעם בית המקדש
 האט נאט אן גיבריית מיט זינע ביידע
 הענד. איז דער ענין אזוי עס איז פאר
 האנדען דרייא עמודים וואס זייא גיבין
 אקיים דער וועלט תורה. עבודה. גמילות
 חסדים. צום ערשטין איז מער ניט גיווען
 נאר ויז דער עמוד החסד וואס אונזערע
 עלטערין האבן גימאן. דאס איז דער פשט
 אף ידי יסדה ארץ צום ערשטין האב איך
 גיגרינדעט דיא וועלט אז זיא זאל האבין
 אקיים נאר אויף דעם עמוד החסד וואס
 אבדקם יצחק ויעקב האבן גינעבין מיט
 זייערע הענד דער זכות פון זייער צדקה
 האט גינעבין א פח אין עולם השפל אז
 זיא זאל ניט תרוב ווערין. דער נאך האט

שיר השירים ד

בלה לבבתני באחת מעיניך באחד ענק מצורניך : י מהיפוי
דדיך אחתי בלה מהטבו דדיך מיין וריח שמניך מפל בשמים :

נפת

גן בשמים

החסד שנתן כח בעולם השפל וימיני טפחה
שמים הוא עמוד התורה שנתן כח בעולם
העליון ואלו במעשי הלדיקים נאמר מקדש
ה' כוננו ידיך הוא עמוד העבודה שהלדיקים
בעבודתם נתנו כח בשני העולמות יחד .
וחו לבבתני משכת את לבי אליך
אחותי בלה באחת מעיניך בלדיק
אחד המקיים את שלשה העמודים : באחד
ענק מצורניך . הוא בהעבודה שבציו
המקדש שהוא היופי והעדו של ישראל

בזה משכת את כל לבי אליך להכנה אותך ולשמוע בקולך ולמלא כל משאלותיך :

(י) **מה** יפו דודיך . צננון בית המקדש : מה טבו דדיך . בהעבודה שבציו

המקדש : מיין . הוא טוב ויפה ממתן תורה שנתנה בשבעים לשונות

כמיני יין כי קבלת התורה היה על ידי כפייה ואונס אבל צננון בית המקדש בנה

שלמה וישראל ברוכס הטוב ומשם תלך תורה : וריח שמניך . הוא שלמה משימי

אשר

פירוש המלות והענין

באחת מעיניך . בלדיק אחד המקיים את שלשה העמודים שבתורה עמוד חסד . ועמוד התורה . ועמוד
העבודה . בזה משכת את לבי אליך להכונן אותך : באחד ענק מצורניך . הוא בהעבודה שבציו
שהוא היפוי והעדו של ישראל בזה משכת את כל לבי אליך לשמוע בקולך ולמלא כל משאלותיך :
לבבתני . מלשון לב : ענק . הוא עני הכחור : (י) מה יפו . מיין בפנים . מלת מה יורה על הפלגת הדבר :
דודיך . להכתך ומכתך :

פירוש ע"מ

(י) מה יפו דודיך וימיני שיוני איז ביוני פריינד
שאפט מיטן בוגן דעם בית המקדש .
מה טבו דודיך וי גוט איז ביוני ליבשאפט
מיט דער עבודה וואס דוא טוסט אין בית
המקדש . מיין נאך מער פון פארן תורה
וואס זיא איז גינגען גיטארן מיט ויפעצין
לשונות אונ ע' פנים לתורה וימי דער צאל
פון דעם ווארט יין וייל צו נעמן די תורה
האט מען ווי גמזם נייטן . אבער דעם
בית המקדש האט שלמה מיט דיא יודין
גבוים מיט זיין אייגענע רצון אונ מיט
גרויס שמחה אונ פון בית המקדש גייט
ארויס דער עיקר חכמת התורה . גבוים
שקננה אונ דער ריח פון בייגע איילין דס
איז דר מלה שלמה ווס ער איז גיטאלקט
גיטארן מיטין פה השמן אונ ער האט
גבוים מיין שמוב זיין ריח גייט אין דער
נאצער

בייגע בקשות :

ביאור הגר"א

ויעברו והאמנת כי נקבע אהבתך בלבי . לבבתי
באחת מעיניך כי בתורה לדיך האדם לב' דברים
קבלה ומעשה ומיד כשקבלו את התורה בהר
גריזים ובהר עיבל בזה לבד נקבע אהבתך בלבי .
באחד ענק מצורניך כשעשית מצות עשה אחת
כמו שנאמר וימל יהושע את העם נקבע אהבתך
בלבי : (י) מה יפו דודיך . פי' על ג' דברים
העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמ"ח
וחו מה יפו דודיך הוא נגד גמ"ח שעשה אדם
עם חבירו הוא יפה מאוד מה עבו דודיך הוא
נגד התורה הין טוב אלא תורה . וריח שמניך
מכל בשמים הוא נגד עבודה שכל הכהנים והכלים
נמשחו

שיר השירים ד

יֵא נֶפֶת תַּמְפָּנָה שְׁפֹתוֹתֶיךָ כַּלְה דְּבִשׁ יַחְלָב תַּחַת לְשׁוֹנֶיךָ וְרִיחַ

שְׁלֹמֹתֶיךָ

ביאור הגר"א

נמשחו בשמן: (יא) נפת תמפנה סי' בתורה יש פרד"ס וזה שאמר נופת תמפנה הוא סודות התורה שהם מתוקים מדבש. דבש וחלב תחת לשונך הוא רמו ודרוש רמו הוא מתוק כדבש ודרוש הוא שמן מאוד שמריב את ההלכה לכך נקרא חלב. וריח שלמותיך הוא פשט התורה שהוא

גן בשמים

אשר בנה את ציטי ריחו הולך בכל העולם יותר מכל בשמים:

(יא) נפת. איחא בגמרא צבא מלישא

(דף קיד) רבה בר אבוח

עילוי אליהו לנן עדן ואמר ליה פשוט

גלימך ספי מהני אמרפא ספא שקל כי

הוא נפק שמע קליה דקאמר מאן קא אכל לעלמי' כרבה נפך שדנהו אפילו הכי אחייה לגלימי' סחט גלימי' ריחא זבני' בתריסר אלפי דינר. והביאור שאליהו לזה לרבה ליקח את העליון מג"ע הוא שיקח להכות בעוה"ז משכר שיחת חולין שלו מה שהיה מדבר לפני העם כי בשיחת חולין של ת"ח יש חכמה ומוסר ושכר התורה עלמו ישמור לו לעולם הבא ושמע דאמרי שגס בזה אכל לעלמיה ולא נכון לאיש כמוהו לחלוף אף שיחת חולין שלו בעד הגאון עוה"ז לחלוף אבנים טובות על לחם מוקדים ודעיניהו רל"ל שלא ראה ליקח שכר שיחת חולין שלו כאן בשולם הזה והגלימא שקלט מריחם הוא שכר בגדיו אשר היה מלויין בצבדים חשובים כי היכי דלשתמשון מליה זאת קבל בהאי עלמא וזהו נפת תמפנה שפתותיך ברה כל מה שמטיפים שפתותיך אף שיחת חולין שלך יש בהם חכמה ומוסר:

דבש

פירוש המלות והענין

(יא) נפת תמפנה כו'. כל מה שמטיפים שפתותיך יש בהם חכמה ומוסר: דבש וחלב כו'. אף שיחת חולין שלך תמה מתוקים כדבש. והשכר מהם יהיה לנפן לך לעולם הבא: וריח שלמותיך. הוא הנגידים אשר אחס בושם להרבות בהם כבוד שמים כמה עליון לפני כריח לבגדיו וזה שכר יספיק לך לכות בעוה"ז: נופת. ענין הולם והתבסס: תמפנה. מדר עינין:

פירוש ע"מ

נאנצער וועלט מער וויא אלע בשמים: וועלט אונ דער שִׁכר התורה וועט אים גלייבין אויף דעם עולם האמת. האט ער אָבער גיהעקט וויא מען האט גינאָנט אין הויכל אז עס איז גיט פראי פאר אים און צוא עסין דעם שִׁכר פון ויין שיחת חולין דא און דער וועלט צוא פייטין דימעקטין און פֿר שימעלטין ברויט האט ער שוין טאקן גיט גינאָלט געמן דעם שִׁכר פון ויין שיחת חולין דא אויף דער וועלט. נאר דא קלייד האט אן גינאָטן א ריח איז די פונגה דעם שִׁכר פון וייע קליידער וואס ער איז גינאָטן אין השיבה קליידער וויא א ת"ח פֿרי דער המון זאלין אים פאלגן דאס האט ער גינאָטן צוא באנדין דא און דער וועלט. דס איז דער פֿשט נופת תמפנה כו' דיינע לעפֿצין טוען מריפין ויסקייט אפילו דיינע פֿראַקטע בייך איז און וייער וים מיט פֿיל חִקְמָה ומוסר. דבש

כו'

ישראל הבטיח להם עשרה הצטחות .
הנה ידוע אשר זמן קבלת התורה היה
שמת קדושין לחוד כמו שנאמר וקדשתם
היום ומחר ולפי שלא היה אלא קדושין
לכן היה יכולין להעשות על ידי שליח
מרע"ה . ואף כי היה התחלת היחוד
בעת שמיעת עשרת הדברות מפיו יתברך
אבל כתפרד היחוד אחר שני מאמרים
הראשונים אכני ולא יהיה לך מפני שפי
סיבות א' מפני שאמרו למשה דבר אהה
עמנו כו' . ב' מפני שראה הקב"ה שהם
עתידים להכשל בעגל על ידי הערצ הכ
אבל היחוד הגמור יהיה לעתיד הקב"ה
בעלמו עם עמו ישראל ולא יהיה על
ידי שליח ולא יהיה שום ערעור ופירוד
ביניהם . וזאת הם העשרה הצטחות
שהבטיח הקב"ה לעמו . א' ראשית דבר
כאשר שלח הוא יתברך את משה שלמו
לדבר עם הכלה ישראל אם היא מתרצה
ברצון

דבש וחלב תחת לשונך . והם
מתוקים כדבש ומלבי : וריח שלמותיך .
הוא הבגדים אשר אהה מזויין בהם
להרבות בהם כבוד שמים המה עולין
לפני בריח לבגון זה השכר יספיק
לך להטות צעוה"ז אצל שכר התורה עלמה
ואף שכר שיחת חולין שלך המה לפונים
לך לעולם הבא :

הבטחה מהחתן המרומם להכלה
החסודה .

איתא

במדרש שה"ש בעשרה מקומות
נקראו ישראל כלה עיני שס .
והנראה כי העשרה פעמים כלה סקראים
ישראל המה באים להורות את גודל אהבה
הקב"ה לעמו ישראל אהבה גלויה ומפורסמת
אשר היה צמתן תורה ואהבה מסותרת
בכל זמן ואהבה גלויה אשר יהיה לעתיד
ומרוז האהבה אשר הקב"ה אוהב לעמו

פירוש ע"מ

אז א אפניע ליבשאפט וואס עס וועט זיין
לעתיד אז פון גרויס ליבשאפט האט ער
זיין צו א גאנצט צען הבטחות . דאס איז
דעם אז דיא צייט וואס דיא יודין האבין
מקבל גינען די תורה האט דאס גיהייסן
גאר קדושין אליין וואס עס שטייט וקדשתם
היום וקחר . דערעם האט דאס גיקאנט זיין
דורך א שליח מרע"ה . און הנם עס איז
שוין גינען דער אן הייב יחוד ווען השי"ת
האט מיט זיין גירעם די עשרת הדברות .
עס איז אבער באנד גאך די ערשטע צוויי
דברות צו א שיר גינאירן דער יחוד צו א
ליב צווייא סיבות . א) ווייל זיין האבין
גינאנט צו א משה דבר אהה עמנו כי די
מיט אונז . ב) ווייל השי"ת האט גינען אז
זיין וועלין מאכין א עגל דורך די ערב
רב . און דער ריבטיגער יחוד וועט זיין
לעתיד השי"ת אלזין וועט מיט זיין היידן
גיש דורך א שליח . דאס איז די צעהן
הבטחות וואס גאט האט זיין צו גינאנט .
א) ראשית דבר האט השי"ת גישקט זיין
שליח משה ער זאל פרגען בייא דער פלה
ישראל

כו' דייער בייך איז זיס וויא האניק מיט
מילך . וריח שלמותיך דייער קלייער וואס
דוא גייסט אין וויא צו א מערין מיט דעם
פבור שמים גייען זיין אוף פאר מיר פריח
לגנון אזוי וויא דער ריח פון דיא קטורת
וואס מען האט מקטיר גינען אין בית
המקדש וואס ער הייקט לגנון . דעם שבר
ועל איה דיר געבין דא בעולם הזה . און
דער שבר התורה מיט ביין שיחת חולין
דאס איז באהלטין אוף עולם הבא :

א טייערע הבטחה פון גישעצטין
און גרימטין התן הקב"ה
צו א זיין פרומע און שיינע פלה
ישראל :

במדרש שה"ש . אויף צען ערטער גפינד
מען אז השי"ת רופט דיא יודין
פלה . איז דער עגין דער פון אזוי דאס
קוקט צו זיין וויא גרויס עס איז דיא
ליבשאפט פון גאט צו די יודן א ליבשאפט
וואס אלע האבין גינען בייא פמן תורה און
א פאר בארניגע ליבשאפט יעצט אין גלות

בדון גמור לקבל קדושתו ממנו הבטיח לה
 ארתי מלבנון בלה אוליח אותך מסעבוד
 פרעה מלעבוד בחומר ובלבנים והקח
 אותך אלי לעשות עבודתי מלאכות קלות
 ונכבדות כמו שהאסה עושה לבעלה כמו
 שנאמר ועתה ישראל מה ה' שואל כו'
 ולא כשפחה לאדוניה מלאכות קשות וזויות.
 הבטחה ב' לבבתיני אהותי בלה. לבי
 ולבך הוא כלב אחד קוב"ה ואורייתא
 וישראל חד הוא אני לוקח אותך באהבה
 גמורה בכל לבי ומה שתבקש ממני
 אמלא בקשתך להליך ממכות בכורות
 להוליך ברכוש גדול לקרוע לפניך את
 היס וליתן לך לחם ומים ולכבוש לפניך
 את הארץ ולהעמיד לך את השמש כמו
 שנאמר יתן לך כלבבך וכל עלתך ימלא
 (תהלים כ).

אהותי בלה. אהבתך אלי במסורת
 נפשך בדם פסח ומילה וכן תמיד את
 מקריב את נפשך למעני ולכתך אחרי
 במדבר בארץ לא זרועה ולומר לפני
 שירה נאה ולומר בקול אחד ובלב אחד
 נעשה ונשמע ולבנות לי משכן ובית עולמים
 ולהקריב קרבנות לפני אקבל זאת בשואות
 חן ואזכור לך תמיד את מעשיך הטובים
 ולגלגל נלחים לא אשכח זאת כי אין שכחה
 לפני ומה מאוד יקר וחיבי לי אהבתך אלי
 בלה נאה וחסודה כמו שנאמר הבן יקיר
 לי אפרים אם ילד שטעוים כי מדי דברי זו
 זכור אזכרנו עוד על כן המו מעי לו רחם
 ארחמנו נחום ה' (ירמיה לא). הבטחה ד'
 נפת תטפנה שפתותיך בלה. אקבל
 תמיד את נופת דברייך ותפילתך את אשר
 תטיף לפני זאת אשר תהנה בסורתי
 באהבה

פרוש
 ישראל צוא זיא וייל מיטין גאנצין הארצין
 מקבל זיין פון אים דיא קרושין. דאמאלס
 האט ער איר צוא גינאנט אתי מלכנון
 א פלה איך וועל דיר ארויס ציען פון צו
 ארבעטן בייא פרעה בחומר ובלבנים אונ
 איך וועל דיר נעמן צוא מיר. בייא מיר
 וועסטו מאן גרינגע מלאכות וויא א אשה
 מיט צוא איר מאן וויא עס איז גינאנט
 ועתה ישראל כו וואס פאר לאנגט פון דיר
 גאט גרינגע זאכין. הבטחה ב. לבבתיני
 אהותי ה בלה. מיין הארץ אונ דיין הארץ
 איז איינס איך אונ די תורה וישראל איז
 איינס. איך נעם דיר מיטן גאנצן הארצין
 מיט גרויס ליבשאפט. וואס דוא וועסט בייא
 מיר בעטן וועל איך דיר אלעס נעמן. איך
 וועל דיר מציל זיין פון סבות בכורות. איך
 וועל דיר ארום נעמן פון מצרים מיט א
 גרום פאר מעג. איך וועל דיר שפאלטן
 דעם ים איך וועל דיר נעמן ברויט איז
 וואסער. איך וועל דיר אין נעמן דם לאנד
 געגען. איך וועל דיר שטעלן דיא זין וויא
 עס שטייט יתן לך כלבבך כו. ער וועט
 דיר נעמן ווס דיין הארץ גלוקט אונ אלע
 דיינע עצות וועט ער דר פילן. הבטחה ג.

ע"ט
 מה יפו דודיך אהותי ה בלה. וויא שייך איז
 זיין ליבשאפט צוא מיר מיין שוועסטער בלה
 מיט מסירת נפש מיט דם פסח ומילה אין
 מצרים אונ אזו טוקטו זיך מקריב זיין פון
 מינעט וועגן אלע קאל. אונ צו גיין
 נאך מיר אין א מדבר ניש קיין גיזיט לאנד.
 אונ צוא זאגן פאר מיר א שירה. אונ צו
 זאגן אלע מיט איין קול מיט איין הארץ
 נעשה גישמע. אונ צוא בוטן מיר א משכן
 מיט א בית המקדש. אונ צוא מקריב זיין
 קרבנות פאר מיר. דיינע גוטע מעשים
 וועל איך דיר תמיד גידענקען איך וועל
 זייא קיין קאל ניש פאר נעמן בייא מיר
 איז גיטא קיין שפחה. דוא גיטט א פלה
 נאה וחסודה דוא גיטט בייא מיר זייער
 טייער. וויא עס שטייט הבן יקיר לי כו.
 אפרים איז בייא מיר א טייער זון א קינד
 וואס איך פרייא מיר מיט אים ווען
 איך בייר נאר וועגן אים דער מאן איך
 זינע גוטע מעשים וואס ער האט גיטאן
 נאך אונ נאך. דרום ברוקען מיני גדעים
 צוא אים איך וועל מיר שפענדיג אור אים
 דער בארוקען אזוי האט גאט גידעט.
 הבטחה ד. נופת המופנה שפתותיך ה בלה.
 איך

בזהבה רבה כי אני מתאוה ומשתוקק
 תמיד לתפלתך ולתורתך והמה עולים
 לפני לנחת רוח ואני עושה מהם כתר על
 ראשי כי דבש וחלב תחת לשונך. הבטחה
 ה' גן נעול אחותי ברה. כמו שגודרים
 את הגן מכל זרדיו ויושב בו שומר לשמרו
 מפני שכולם משתוקקים לכולו מפריו כן
 את כלתי כל אחד משתוקק להרע לך
 לרומסך ולקרוע ממך את פריך ולכן
 אגדור אותך בגדר חזק ואמין שלא יבא
 זר ואויב לבלותך וליגע בך ואני בעלמי
 אשומך מכל רע אתם הכרם ואני השומר.
 הבטחה ו' באתי לגני אחותי ברה.
 בכל מקום שאת תהיה עם אני אבוא
 אליך ולא אהיה ולא אהיה ולא אהיה

את עיני ממך ואף אם תהיה במקומות
 אשר שנה נפשי אבוא תמיד אליך לדרוש
 את שלומך כי תביבה את עלי מאוד
 ולבי ועיני עליך כל הימים ואליך מכל
 חיות הטורפות והדורסות כי אתם הלאן
 ואני הרועה. הבטחה ז' אף אם תהיה
 את מפורד ומפורד בין העמים אני עתיד
 לפדותך ולהחזירך לזיון כמו שהבטחתי
 לה כמו שנאמר שאי סביב עיניך וראי
 כי כולם נקצו בלו לך כי כולם
 כעדי תלכשי ותקשרם ככלה את זיון תהיה
 מלובש ומקושר עם ישראל ככלה עם
 התכשטין שלה כי אתם הבנים ואני האב.
 הבטחה ח' ט' אני אחזיר לך את השני
 כחרים שנתתי לך מתנה בזמן הקדושין
 כמו

ע"מ

פירוש
 איה וועל שפענדיג צו נעמן דינגע זיפע
 היד וואס דינגע לעפצין וועלען פאר מיר
 קריפין מיט גרויס ליבשאפט. און דס ווס
 דוא וועסט לערנען אין מיין תורה וועל
 איה דאס שפענדיג צוא הערין ווייל איה
 ט א ויער גלוקסין צוא הערין דינגי תפלות
 מיט דיין תורה און זיי גייען אויף פר מיר
 און איה בואך פון ווי א קרוין אויף מיין
 קאפ. דבש ותלב תחת לשונך דוא תפלות
 מיט דער תורה וואס גייט ארויס פון אונזער
 דיין צונג און מיר זיס ווי האניק מיט מילך.
 הבטחה ה. גן נעול אחותי ה' בלה אוי וויא
 קען פאר צוקט א גארטן פון אלע וויטין
 און עם זיפט אין אים א שומר און היט אים
 ווייל אלע גלוקסין אויף צוא עסין וייגע
 פירות און דו מיין בלה אלי גלוקסין אוף צו עסין
 דך צו מרעטן דך אום צוברייסן פון דיר בייגי
 פירות. דרום וועל איה דיר פאר צאמען
 מיט א שטארקען און פעסעמען צום אז עם
 זאל גיט קעגין קיין שונא דיר פאר דארטן
 און איה אליין וועל דיר היטין דוא ביקט
 דער גארטען און איה בין דער שומר.
 הבטחה ו. באתי לגני אחותי ה' כלה וואו
 דוא וועסט זיין וועל איה אהין קומען צוא
 דיר איה וועל גיט שלאפין איה וועל גיט אפ
 קאן פון דיר מיין אויג א רגע. און אז דוא
 וועסט זיין אפילו אין אעלעקע מקומות וואס
 איה האב פייגט צוא קומען אהין. צו דיר

וועל איה פארט קומען ווייל דוא ביקט מיר
 ויער ליב מיין הארץ מיט מיין אויג איה
 שפענדיג נאר אוף דיר צו מציל זיין דיר פון
 אלע בייזע חיות וואס ווילן דיר פאר צוקין
 דו ביקט דו שאף און איה בין דר פאקטאך.
 הבטחה ז. אז דוא וועסט אפילו זיין אין
 גלות וועל איה דיר פון דארטין ארום נעמן
 און וועל דיר ויער קערין קיין ציון. און
 ווייל ציון האט גישרגען מיט א ביקטער
 גישרייא אוף איר תורבן ותאמר ציון עבדי
 ה' ציון האט גינאנט דאס גאט האט מיר
 פאר לאוין. זאג איה דיר צוא אז דוא
 זאלסט זיך גאר גיט שרעקן איה וועל
 קנודאי מקום זיין וויא איה האב דיר צוא
 גינאנט. איה האב צוא דיר גינאנט שאי
 קביב בו הייב אוף ארום דיר דינגע אויגין
 און זעה דאס אלע האבין זיך צוא דיר
 פאר זאמילט. בי כולם כעדי תלכשי
 ותקשרם ה' ככלה וויא אלע וועלין דיר
 ויער שיון קלידיין און באשיגען וויא א
 צירונג און דוא וועסט זיין באהעפט און
 גיבונדין צוא וויא וויא א בלה איה באהעפט
 מיט ארבע צירונג. דערום זאלסטו זיך נאר
 גיט שרעקן דוא ביקט מיין קינד און
 איה בין דיין פאטער. הבטחה ח. וט.
 דוא צווייא קרנען וואס איה האב דיר
 גיגענין א מתנה בייא דוא קדושין זען
 דוא האסט גינאמען דוא תורה וויא דוא
 גמרא

כמו דליתא בגמרא שבת (דף פח) וכאשר
 חטאת חזרה לי את הכתרים ולעתיד
 אשיב לך את המתנות. מתנה א' קול ששון
 וקול שמחה קול חתן וקול כלה (ירמיה
 יג) הוא חירות ממלאך המות במקום
 אשר היה נשמע קול נהי כבי תמרורים
 על מיתת זקנים ונערים יהיה נשמע קול
 ששון ושמחה קול חתן וכלה. מתנה ב'
 (ישעיה סא) שוש אשים בה' כו' כחתן
 יכה פאר וכללה תעדי כליה ה' ימלך
 וילבש בעשרה לבושין של הוד והדר גאות
 וכבוד והכלה ישראל תעדי כליה כמלכה
 להיות חירות ממלאך המות וחתן דומה
 למלך וכלה למלכה וכשהמלך חתן והמלכה
 כלה אז המלוכה להם כפלים כן לעתיד

פירוש ע"מ

נָמְרָא זָאנְט אין שבת. נָאָר אָז רוא האקט
 גינדיקט האב איה גימוקט צוא געפן ויזא
 פון דיר זאג איה דיר צוא אז לעתיד וועל
 איה דיר ויזא צוריק געבין. מתנה א' קול
 ששון וקול שמחה קול חתן וקול ה' כלה
 און דעם אַרַט וזאט עם איי גינען צוא
 הערין א ביטער גינדיין און דעם טוט פון
 אקטע מיט יונגע ונעסטו שון דער פון זיין
 פרייא מען וועט שון דאס קיין קאל גיט
 הערין נאר מען וועט הערין א קול ששון
 ושמחה א קול חתן וכלה. מתנה ב' שוש
 א אים בה'. איה וועל זיך פרייען מיט נאט.
 בתהן יכהן פאר ס' ובכלה תעדי בליה.
 אז ויזא א חתן טוט זיך פאשיינען מיט
 שיינע קליידער און א כלה טוט זיך אן צירין
 מיט שיינע צירונג אין דעם פאג פון ווער
 חסדה. אז לעתיד וועט זיך הש"ת אן
 קביידין מיט צעהן לבושים פון שיינקייט
 מיט גרוקקייט און דיא כלה ישראל וועט
 זיך אן צירין מיט איר שוין צירונג צוא זיין
 פרייא פון מלאך המות. און אזו ויזא א
 חתן אזו בלייך צוא א מלה און א כלה
 צוא א מלכה און ווען דער מלך אזו חתן
 און דיא מלכה כלה דאמקלס איז פרייא ויזא
 סאפיל דיא מלכה. אזו לעתיד וועט הש"ת
 האבין דיא מלוכה גיטאפילט פון דיא יודין
 און פון אלי אומות אלע ונעלן און זיך געמין

שְׁלֹמֹתֶיךָ כְּרִיחַ לְבָנוֹן : יֵי גִן | נְעוֹר אַחֲתֵי כַפֶּה גִלְיָא | נְעוֹל מַעֲיָן
וְחָתוּם : יֵי | שְׁלַחֲךָ פְּרָדִים רְמוֹנִים עִם פְּרֵי מְגָדִים כְּפָרִים עִם-נְרָדִים :

נרד

ביאור הגר"א

שהוא הלבוש של התורה: (יב) גן נעול אחותי כלל. היא תורה שבכתב תנ"ך. וזה שאמר גן נעול הוא תורה שבה ג"ן סדרים והוא נעול מאוד. גל נעול הוא נביאים שהוא מעיין הנובע וזה שאמר (יהושע טו) גולת עליה וגולת תחתיה שהוא נביאים ראשונים ואחרונים. מעין חתום הוא כתובים כמו שאמרו חז"ל (מגילה ידף ג) זיקק לגלות חרוטם של כתובים יתה בת קול ואמרה דייך מפני שיש בו קץ משה ובהקף כחוב ואתה חתום הדברים: (ג) שלחך. פי' שדוהיך והם תורה שבע"פ. פרדם רמונים היא המשנה שהיא כמו הפרדם שאין בו דבר שאין בו לורך כל עשב ועשב יש בו לורך כך המשנה כל דבר ודבר הוא לין בפני עלמו. עם פרי מגדים הם פירות שמיים והוא הנמרה שהוא שמן מאוד שמרוב את ההלכה וקול ועירי עד שיעמוד הדין על בוריו. כפרים הם הלבוש שבנמרה ונרדים הם האגודות שהוא כמו הכשמים: נרד

גן בשמים ויחזור ויפדה אותי כמו שאנו אומרים בקדושת מוסף של שבת והוא יבאלנו ברחמיו קנית לעיני כל חי. במהרה בימינו אמן:

מעלת התורה והמצות

(יב) גן נעור היא תורה שבכתב שבה ג"ג פרשיות: גל נעול. היא תורה שבעל פה שנמשלה למים תורה שבכתב נמשלה ללחם ותורה שבעל פה למים וכמו אחר האכילה שתייה כן אחר תורה שבכתב לריך הלומד לתורה שבעל פה: מעין חתום. הוא סודות התורה: (ג) שלחך פרדם. הענפים היואלים מתורה שבכתב שמהם יתפשט תורה שבעל פה הוא על דרך פרד"ם "פשת רמוז דרוש" סוד ועל פי שלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן: רמונים. כמו ברמון יש תרי"ג גרעונים כן יש בתורה תרי"ג מלות: עם פרי כגדים. סכל מלוא הוא מתוקן ומתובל מעשה רוקח על פי פרד"ם: כפרים עם נרדים. שהם לריו כן יש מלות שהם רק במחשבה:

נרד

פירוש המלות והענין

שלמותיך. הוא נבדוד: (יב) גן נעול. מעין במים: נעול. סגור. גל. פי' מעין: חתום. ענין סגור:

פירוש ע"מ

וויא נאך עסין בארף א מענקשט טרינקען אזוי נאך הורה שבכתב בארף מען האבן הורה שבעל פה. מעין חתום א קנואל פאר חתמת דאם איז דיא סודות התורה: (ג) שלחך פרדם צווייגן וואס גייען ארום פון הורה שבכתב ווערן גדרשת על פי דרך פרד"ם פשט. רמז. דרוש. סוד. רמונים אזוי וויא אין א רמון גיפנד זיך הרי"ג קערנר אזוי גיפנד זיך אין דער הורה הרי"ג מצות. עם פרי מגדים נער מצוה האם א זיסן מעם על פי פרד"ם. כפרים עם נרדים דאם איז א עלקע בשמים וואס וויא נענען נאר צוא שמעקן גיט צום עסין אזוי איז פאר האנדען מצות וואס וויא נענען גיט צוא מאן נאר בפחשקה:

נרד

דיא גרויסקייט פון דער הורה מיט אירע מצות:

(יב) גן נעור א פאר שלאסענר גארטן דם איז הורה שבכתב אין דער הורה גיפנד זיך ג"ג פרשיות וויא דער צאל פון דעם ווארט גן. גל נעול א פאר שלאסענר קנואל דאם איז הורה שבכתב פה. הורה שבכתב איז גיגליכן צו גרויט אונ הורה שבעל פה איז גיגליכן צוא וואסער. אזוי

שיר השירים ד

יד גִּרְדָּה וְכִרְפֹּס קִנְיָה וְקִנְמוֹן עִם פְּלִיעֵצִי לְבוֹנָה מִרְ וְאַהֲלוֹת עִם

כב

ביאור הגר"א

(יד) גרד וכרכוס. הם תקופות ונימטריאלות, קנה וקנמון הוא שיחת שדים ושפות ושיחה מלאכי השרת שיחת דקלים משלת שועלין משלת כובסין. עם כל עלו לבונה הוא דקדוקי מורה ודקדוקי סופרים. מור ואהלות הם מעשה בראשית ומעשה מרכבה. עם כל ראשי בשמים הם סודות התנין והנקודות והטעמים של אלוהות

בשמים (יד) גרד וכרכוס. הם מלות שלריכיס גוף נקי גוף מזווכך כמו לבונה כמאמר הגמרא סוף סוטה משחרב בית המקדש בטלה זכוית לבנה הם אנשים בעלי גשמו זך : מור. מין יין טוב העשוי מעורב עם מור ישמח לבב אנוש כן יש מלות שלריך האדם לעשותם בשמחה וחדוה : ואהלות. הוא מין הבא מרחוק כן יש מלות מנות הבאין מרחוק כמו תכלת צגדי כהונה : עם כל ראשי בשמים. מלות הראשים כמו עשרת הדברות י"ג עקרים זה הוא הגדון שנתן הקדוש צ"ה הארום להארסה ישראל ומהם כאן שלש עשרה מינים. א) רמון. ב) פרי מגדים. ג) כפרים. ד) גרדים. ה) גרד. ו) כרכס. ז) קנה. ח) קנמון. ט) עלו לבונה. י) מור. יא) אהלות. יב) ראשי בשמים. וכנגדן הכניסה הכלל ישראל להחמין הקב"ה י"ג דברים במשכן :

לבונה. הם המלות שלריכיס גוף נקי גוף מזווכך כמו לבונה כמאמר הגמרא סוף סוטה משחרב בית המקדש בטלה זכוית לבנה הם אנשים בעלי גשמו זך : מור. מין יין טוב העשוי מעורב עם מור ישמח לבב אנוש כן יש מלות שלריך האדם לעשותם בשמחה וחדוה : ואהלות. הוא מין הבא מרחוק כן יש מלות מנות הבאין מרחוק כמו תכלת צגדי כהונה : עם כל ראשי בשמים. מלות הראשים כמו עשרת הדברות י"ג עקרים זה הוא הגדון שנתן הקדוש צ"ה הארום להארסה ישראל ומהם כאן שלש עשרה מינים. א) רמון. ב) פרי מגדים. ג) כפרים. ד) גרדים. ה) גרד. ו) כרכס. ז) קנה. ח) קנמון. ט) עלו לבונה. י) מור. יא) אהלות. יב) ראשי בשמים. וכנגדן הכניסה הכלל ישראל להחמין הקב"ה י"ג דברים במשכן :

מעין

פירוש המלות והענין

(יג) שלחך כו'. עיין בפנים : שלחך. כן יקראו הענפים המתפשטים ויואלים לחון : פרום. כן יקרא כן מעלי מאלל : מגדים. כן יקרא דבר משוגח ומעלה : כפרים גרדים, מיני בשמים : גרד וכרכוס. כולם שמות מיני כושים הם :

פירוש ע"מ

מור ער מאבט פרייערע די הארץ פון מענטשן אזו איז פאר האנדן מצות וואס מען דארף זיין טאן מיט גרום שמחה. ואהלות דאס איז אזו א מין וואס מען פרענגט אים פון א נויטיגע לאנד אזוי איז פאר האנדען מצות וואס מען דארף זיי צו פרענגען פון א נויטיגע לאנד ווי תכלת אונ די קליידער פון בתו גדול. עם כל ראשי בשמים דאס איז דיא גרעסטע מצות דיא עשרת הדברות אנדער דיא דרייצען עקרים. דאס איז דער גדון וואס הש"ת האט גיגען צו דער פלה ישראל האט ער דא גיציילט דרייצען מינים. א) רמון ב) פרי מגדים ג) כפרים ד) גרדים ה) גרד ו) כרכוס ז) קנה ח) קנמון ט) עצי לבונה י) מור יא) אהלות יב) ראשי בשמים. אנגעקענין האט די פלה ישראל אריין גיבראכט גדון צום חתן הש"ת דרייצען וואקען צום משכן :

(יד) גרד וכרכוס. דאס איז בשמים וואס מאכען פרייערע דעם מענטשען אזו איז פאר האנדן אנעלכע מצות וואס ווי דר פרייען דם הארץ פון מענטשען ווי מצות שבת ויו"ט. קנה וקנמון דם איז אזו א מין נוס עם וואקסט איז ארץ ישראל אונ עם איז וייער בול אזו איז פאר האנדען מצות ווס דער מענטש קאן זיי טאן נאר גרינג ווי דארפן נאר ניש קאסטן. עם כל עצי לבונה דם איז אנעלכע מצות ווס מען דארף צו זיי האפן א ביין גילאטערמין גוף ווי לבונה ווי די גמרא ואנט משחרב בית המקדש בטלה זכוית לבנה דם מיינט מען אז דער בית המקדש איז הרוב גיווארען איז גמל גיווארען דיא נויטיגע גלאו דאס איז דיא מענטשען וואס וייער גוף איז גלייטערט אונ גיאידילט. מור דאס איז אקארט גוטער וויין ער איז צו גיפראנועט מיט דיא בשמים

מעין

שיר השירים ד

כִּי־רָאִיתִי בַשָּׁמַיִם: טו מַעֲיֵן גַּגִּים בְּאֵר מַיִם חַיִּים וְנִזְלִים מִן־לְבַנּוֹן: טז עוֹרֵי צְפוֹן וְכוֹאֵי תִיבֵן תְּפִידֵי גִבִּי יוֹלֵוּ בְּשִׁמּוֹי יְבֵא דוֹדֵי לְגַבִּי וַיֵּאבְל פְּרֵי מִגְדָּיו:

באתי

גן בשמים

(טו) מעין גגים

המעין שבגן התורה הוא באר מים חיים.

כל הלומד תורה לשמה נעשה כמעין

המתגבר (אבות פירק ו) וכל אדם שאוב ממנה חיים בטוה"ז וטוה"ב וכל הפורש ממנה מיד נקרא מת כי עץ חיים היא למחויקים בה (משלי ג) ואלו היה אדם טובע בתל שוטף ורואה לפניו שם אילן חזק בודאי יתחמק בכל כחו להתאחז בו ולא ירפה ידו אפי' רגע אחד שבזה האילן תלוי כל חיובו ואם ירפה ידו מיד יטבע. כן המוה"ק נקרא עץ חיים אילנא דחיי שרק בזמן שהוא עוסק בה הוא חי חיים אמתיים ודבוק בחי עולמים ואם יעזוב אותה יטבע במים הזדונים: ונזולים מן לבנון. עיקר מקור התורה הוא מבית המקדש משם מולא מים הנאמנים הללו כמו דליחא (ירושלמי סוכה פ"ד) למה נקרא שמה בית השואבה שמסס היו שואבים רוח הקודש מ"ח פעמים באר נמלא בתורה כנגד מ"ח דברים שהתורה נקנית בהם: (טז) עוֹרֵי. כשגמר בגין המקדש ויתפלל שלמה אל ה' שיבוא כבודו לשכון

ביאר הגר"א

אחיות שהם הראשים: (טו) מעין גגים. הוא נגד חכמה. כהני מים חיים הוא נגד בינה. ונזולים מן לבנון הוא נגד דעת: (טז) עוֹרֵי לָפוֹן וְכוֹאֵי תִיבֵן

פירוש המלות והענין

ראשי. ענין מוטב ומובחר: (טו) מעין גגים. המעין שבגן התורה הוא נזר מים חיים התורה הוא כמעין המתגבר: ונזולים מן לבנון. עיקר מקור התורה ורוח הקודש שבה הוא מבית המקדש משם מולא מים הנאמנים הללו: חיים. פי' נובעים: ונזולים. מלשון הולך והטעם: (טז) עוֹרֵי. עיין במים: עוֹרֵי. מלשון המטוהרת: הפיחי מלשון הסקה ושיבה:

פירוש ע"מ

(טו) מַעֲיֵן גַּגִּים דָּעַר קְנוּאֵל וְוֹאֵם אֵין דָּעַם גְּאָרְטֵן פֿון דָּעַר הוֹרָה אֵין בְּאֵר מַיִם חַיִּים אַ קְנוּאֵל פֿון לְעֵבְדֵינֵךְ וְוֹאֵסְעֵר. דָּעַר וְוֹאֵם אַ לְעֵרִינֵם הוֹרָה לְשִׁמְחָה וְנִעְרַם עַר וְוִיֵּא אַ שְׂמֵאֲרֵךְעַר קְנוּאֵל אֹונ עַר שְׁעָפֵם פֿון דָּעַר הוֹרָה לְעֵבִין בַּעוֹה"ו אֹונ בַּעוֹה"ב. אֹונ דָּעַר וְוֹאֵם שְׂיִיד זִיךְ אַפּ פֿון דָּעַר הוֹרָה שְׂיִיד עַר זִיךְ אַפּ פֿון לְעֵפֶן עַר הַיִּסְט אַ מַת וְוִיֵּא דָּעַר פֿסוֹק וְאָנֵט בִּי עֵץ חַיִּים הִיא לְמַחְוִיקִים בַּה. דִּיא הוֹרָה אֵין אַ בּוִים פֿון לְעֵבִין צוֹא דִּיא וְוֹאֵם הַאֲלֵטֵן זִיךְ אֵין אֵיר. אֹונ אֵין וְוִיֵּא אַ מַעֲנִשְׁט וְוֹאֵם מְרִינְקֵט זִיךְ אֵין אַ גְּרוֹיִסְעֵן שְׂיִיד אֹונ עַר וְנַעַם זִיךְ אֵין חַאפִּין בִּיֵּא אַ בּוִים גִּינוּים וְנַעַם עַר זִיךְ הַאֲלֵטֵן מַיִם זִיין נִאָנְצִין כַּח אֵין דָּעַם בּוִים עַר וְנַעַם נִיט אַפּ לְאֵינן זִיין הַאָנְדֵר אַ רָנַע וְוִייל אֵין דָּעַר בּוִים הַעֲנֵטֵם זִיין נִאָנְצֵער לְעֵבִין. אֵין אֵין דִּיא הוֹרָה הַקְּרוּשָׁה אַ עֵץ

(טז) עוֹרֵי אֵין דָּעַר בֵּית הַמִּקְדָּשׁ זִיין פֿאַרְטִיג גְּטָאָרְן הַאֵם שְׁלֵמָה בְּכֵלֶךְ גִּבְעָטֵן צוֹא גֵאָט אַז עַם זָאל קִיסְעֵן ז'ן דְּבֹור צוֹא רֹעֵן

לשכון כהבית אשר כנה. וזה עורי צפון.
 זו עולה הנשחטת בלפון; ובואי תימן.
 אלו שלמים שנשחטת בדרום: הפירו' גני.
 זה בית המקדש: יזלו בשמיו. זהו
 קמרת הסמים: יבא דודי לגנו. זה
 הקב"ה אל ביתו: ויאכל פרי מבדיו.
 הוא תורה ועבודה הנמלאים סם ויעלו
 לפניו לנחת רוח:

תימן. כמו שצ"ח האומר ללפון תני ולתימן אל
 תכלאי (ישעיה מג) כי בלפון סם כל הטובות כמו
 שצ"ח מה רב טובך אשר כפית הוא ברוח לפון
 רק שהוא לפון סם ולכך אמר תני. אבל לתימן
 הוא רוח דרום: הוא מדת ההסד אין צריך לבקש
 שיהן רק אל תכלאי שלא יפסוק הסדו. לכן צ"ח
 כאן עורי לפון שפון צריך התעוררות אבל לתימן
 אין צריך לומר עורי אלא ובואי שיכוח מעלמו.
 וארבעה דברים אומר כאן. א' עורי לפון הוא
 נגד לויס. ובואי תימן נגד כהנים שהוא הסד.
 הפיחי גני נגד ישראל שהם נקראים גן ה' והיו
 עוסקים כל הסעות כחפילה ברוח פיהם לבקש
 שיהיה עמו כשמעין מרסוק כמו השמים שזריה הולך
 למרסוק. יבוא דודי לגנו ויאכל פרי מבדיו כמו שצ"ח
 והאכל את כל העולה והזבחים כו' וכדו' ה' מלא את הבית:

גן היוצא משיר רביעי חמשה דברים. בשמים

א) שבה לישראל בזמן שעושיין רצונו של מקום. ב) סיפור
 עליית הישיבה ממשכן שילה אל בית עולמים. ג) כח
 מעשי הצדיקים. ד) הבטחה לישראל. ה) מעלת התורה
 והמצוות. ועתה חשבתי ימים מקדם מה גדלה אהבתו אלי
 ואת העשרה הבטחות שהבטיח לי לכן אחכה לו בכל יום
 וכמו שאמר במגילת איכה זאת אישבי אל לבי על כן
 אוחיל לו. השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו בקדם:
 באתי

פירוש ע"מ

דיא שכינה איז אויף גינאנגען פון
 משכן שילה צום בית המקדש וואס
 דער מלך שלמה האט גבויט.
 דער שטארקער פח פון די צדיקים.
 דא גומער צוא זאג צוא די יודין.
 ה דיא גרויסקייט פון דער תורה
 מיט אירע מצות:

רען אין דער שטוב וואס ער האט פאר
 אים גבועט. דאס זאגט ער עורי צפון
 דער וועק זיך צפון דאס איז דיא עולה
 ווס מען שעקט אין צפון זייט. ובואי תימן
 דיא שפטים וואס מען שעקט אין דרום
 זייט. הפיחי גני זאל בלאזן מיין נארשן
 דאס איז דער בית המקדש. וילדו בשמי
 זאלין רינען דיא בשמים דאס איז דיא
 קמורת הסמים. ובוא דודי לגנו זאל קומען
 מיין פריינד האט צוא זיין נארשן צוא זיין
 בית המקדש. ויאכל פרי מבדיו זאל ער
 עסן דיא זקע פירות דאס איז דיא תורה
 געבוךה וג"ח וואס נארשן ווערן זיין אלע
 גיבנען אונ זיין זאלין אופ גיין פאר אים
 פאר א נחת רוח:

דער קפיטיל רעט וועגן פינה זאכין
 " א רויב צוא דיא יודין ווען זיי
 טוען דעם רצון פון האט. ב ויין

אונ רעגט אז איך בעטראכט די ליבשאפט
 וואס השי"ת האט צוא מיר גיטוין אונ
 דיא זען הבטחות וואס ער האט מיר צוא
 גזאגט דערום מוז איך רעגט אויף האפן
 אופ זיין הילף. אונ אזוי האט גזאגט דער
 גביא זאת אישבי אל לבי על כן אוחיל לו
 איך באטראכט אין מיין הארץ די טובות
 וואס ער האט מיר גיטאן ביי אהער האף
 איך אז ער וועט מיר ווידער טאן טובות
 אונ ער וועט באנייען אונזערע קעג
 ויין פריער:

שיר השירים ה

ה א באתי לגני אחתי כלה אריתי מורי עסבשמי אכלתי יערי
עסבדבשי שתיתי ייני עסחלבי אכלו רעים שתו ושברו דודים :

אני

גן בשמים

ביאור הגר"א

ה (א) אחר תפילת שלמה שהתפלל שיבוא הקב"ה לשכון בזה"ש אשר בנה לו ענה הקב"ה באתי לגני אחותי כלה כמו שנאמר וכבוד ה' מלא את הבית. אריתי מורי הוא הקטרת. עם בשמי הוא בשמים לשמן המשחה ולקטרת הסמים. אכלתי יערי כו' הוא עולות שכולו כליל לה'. שתיתי ייני הוא נסכים. עם חלבי הוא שלמים שמקריבין מהם ההלכים וגם כל דבר שזמן נקרא חלב כמו שנאמר חלב חטים וקאי גם על שמן המנחות. אכלו ריעים הם הכהנים שאכלו בשר הקרבן. שתו ושברו דודים הם הכעלים כמו שנאמר (קהלת ט) לך אכול בשמחה לחמד ושתה בלב טוב ויין. וע"פ הוזהר יק לפרש מורי עם בשמי הם עולות ומנחות יערי עם דבשי הם המעות והשמות עם חלבי הם שלמים ומורה :

אני

חלקם : שתו ושברו דודים. אלו ישראל כי עתה ברכה וספע ואור בכל העולמות ומרוב שמחה ששמחו אז המלך שלמה וישראל אכלו ושתו אף ביום הכפורים כמו דליתא (במועד קטן דף ט) אותה שנה לא עשו ישראל את יום הכפורים והיו דואגים ומלטערים יתה בת קול ואמר להם כולכם מזומנים לחיי עולם הבא :

אני

פירוש המלות והענין

ה (א) תשובת הקב"ה למנך שלמה באתי לגני אל הבית תשר כמות למעני : אריתי מורי עם בשמי. הקרבנות והקטרת שהקרבתי לי עלה לפני לנחת רוח : אכלתי יערי. גם קרבן הקטרת בטומאה נעלמת קבלתי לרצון : שתיתי ייני. אלו נסכים : עם חלבי. של קרבן שלמים : אכלו רעים. יאכלו הכהנים חלקם : שתו ושברו דודים. אלו ישראל חלק שלם : אריתי. לשון לקטפה ושברו. הוא שמים וומר מכדי המדע :

פירוש ע"מ

ה (א) באתי לגני אחותי כלה איך האב צוא גיהערת ביין גיבעט איך בין גקומען אין מיין גארטן צו מיין שוועסטער דיא פלה אונ צוא דיר מיין לייב האבער שלמה וויא עם שמיים וכבוד ה' מלא את הבית דער פבור איז גאט האט דער פירט דעם בית המקדש. אריתי מורי די קרבנות וואס איר האט פגרייב גווען מיט שמחה אזוי וויא מור איז משמח האב איך וויא ארץ גיקליבין אונ צוא גנומען מיט גרויס לייבשאפט. אכלתי יערי אפילו די קרבנות וואס מיין האט וויא מקריב גווען בטומאה ווייל דיא טומאה האט זיך פאר באהלפין זיין

עולם

7

שיר השירים ה

ב אָנִי יְשֵׁנָה וְדַבְּרִי עָר קוֹל דְּרוֹדִי דוֹפֵק פְּתָחַי לִי אֶחָתִי רַעֲיָתִי

יוגתי

ביאר הגר"א סיפור גלות בבל

גן בשמים

סיפור חדש גרמא בנוקין

(ב) אני ישנה בצלתי בכל ולכי ער הס הת"ח שה' ציויה ללכס היה ער להקב"ה כגון דניאל וחבריו . קול דודי דופק על ידי הכניחים פתחי לי כהודו של מחט ואפתח לך כפתחו של אולם . אחותי רעיתי יוגתי תמתי ד' רגוני יש בישראל בעלי חורה . בעלי חכמה . בעלי יראה . בעלי מלות . וזה שאמר אחותי הם בעלי חכמה כמו שאמר אמור להכמה אחותי את (משלי ז) . רעיתי הם בעלי יראה כי יראה הפנימית הוא להתדבק בה' . יוגתי הם בעלי חורה שהם דבוקים בחורה תמיד כמו שהיונה דבוקה בכנן וזנה . תמתי הם בעלי מלות שעשו כל המלות . שראשי נמלא על המחמה עמדו בחוק והטל יורד עלי . קולותי רסיסי לילה שערות ראשי מלאים מן הטופות של גשמים הורדות בלילה ולכן פתחי לי . והענין הוא שיש ב' מיני שער א' שער החורה . ב' שער המלות . שער החורה הוא על כמו שאמר על אורות עליך (ישעי' כו) והוא שער אחד גדול מאוד ולכן נקרא על כמו שהטל הוא עשם אחד .

ובער

נדף וצפתה פתאום נפל עליו שניה עזה וישאר שוכב בלי שום תנועה כלל ובכשיל וכליפות . הלמו עליו והוא לא הקיץ משנתו והוא לפלא . כן הפלא ופלא יפלא כנסת ישראל על עלמה מה זה היה לי כי תמיד היה דרכי להסתעורר לקול ה'

ברמזיה

פירוש המלות והענין

(ב) אני ישנה . פתאום נפל עלי שניה ותדמה לעבודת ה' : ולכי ער . לנע לסור אחרי מעשים רעים לזה אני ער חתי : קול דודי דופק . תמיד על ידי עבדיו הכניחים ואומר פתחי לי את לבך ולא לזלזלים אחרים מפני ד' טענות א' אחותי את מלך הממלכה . ב' רעיתי ויפני ושתיים היינו יחד במלכים בנינו השעבוד . ג' יוגתי מפני מה כאשר היית בצרם כינה במקווי הסלע אלל הים הללתי את נפשך .

ד'

פירוש ע"מ

עוֹלָם הָבָא (גמ' מועד קמן ט'): פיינד באקומען איר מאן אונ האט אין אים ווידער גישפעניגט אונ האט זיך פאר ליבט מיט פרעמדע . אזוי איז גווען דאס יודין מיט גאט זיין האבן גיהאט צו גאט א שטארקע אונ זיסקע ליבשאפט . פלוצלינג צוא ליב פיל נוסם וואס זיין האבן גיהאט האבן זיין אן גיהוהן צוא זינדיגין צוא קערין זיך צו פרעמדע אפ געבט אונ דעם גאט פון זייערע געלמען האבן זיין פאר לאזין . אונ אזוי וויא א מענטש וואס ער האט גיהאט א גרינגען שלאף אין א רגע פלעגט מען אים דער וועקן פלוצלינג איז ארף אים גיפאלין א שטארקער שלאף אונ מיט פוקין האט מען אים גיט גיקאנט דער וועקן . אזוי בין איך ישראל שפענדיג פלעגט

פלעגט

שיר השירים ה

יוֹנְתִי תַמְתִּי שְׂרָאֲשִׁי ר' הַגֹּשׁ נִמְרָא-מָר קְוֹצוֹתַי רְסִימֵי לִילָה :

ביאור הנר"א

ובעד המזות נחתין שכר בעד כל מזוה ומזוה ולכן מרמזה זה הסכר של המזות לטיפוח נשפים שכל טיפה ישישה סוף בפני פלמו והשכר של תורה ומזות הוא טירחיהן כשה"ו והקרן לעוה"ב. אך אם רוב הפולס הינם ראויים פמיון היות הקב"ה בעוה"ו כלל אף למיעוט הזדיקים וכן כמדך לארץ בגלות אין הקב"ה נותן כעוה"ו כלל כי השפע הולך על ידי השמים שחלומות כידוע וכשי"ה יתן לישראל הכל בעוה"ב אף הפירות. וזה שאמר פתחי לי מעט בחשוכה וחולל לבוא לארץ ישראל שראשי נמלא על מן שכר התורה קצותי רסיסי לילה מן שכר המזות ובארץ ישראל אוכל ליתן לך זאת. ומה שאמר אלל המזות לילה ולא אלל התורה הוא כמו שאמר (משלי ו) כי כר מזוה וזר הוא בלילה ותורה אור הוא אור היום :

גן בשמים
ברמזה קלה ועתה אני ישנה נפל עלי
שינה עזה מלעבוד את בוראי : ולבי ער.
לרע לסור אחרי אלהי נכר לזה אני
ער ורזין : קול דודי דופק. תמיד
ביד כל חוזה וכבוא להסרות זי ולהוכיחי
על מעשי הרעים ואומר פתחי לי למה
סגרת את דלתות בית ה' כמו שאמר
ויסגור את דלתות בית ה' כו' (ד"ה ז
כח) לאלהים אחרים פתחת ולי סגרת.
הלוא אתה לריך לפתוח ולשמוע רק בקולי.
מפני ארבע דברים. א) הלוא אחותי את
מלך הכשמה הכוונה יעשה את אחותנו.

ב) רעיתי הלוא ריעים ושותפים היינו יחד במזרים בעיניו השעבוד כמו שאמר עמו
אנכי בלרה (תהלים לא) ועתה בעת טובה עזבתי. ג) יונתי מפני מה בזמן אשר היית
כיונה בחגוי הסלע מוקפת חומה בנחשים ועקרבים במדבר בים ולעקת אליו הושיעה
נא ושמעתי לקולך והללתי את נפשך ואו שמחת ותשר לי סירה נאה ועתה
בעת טובה כל תכירתי. ד) תמתי הלוא נתארסת לי בחופה וקדושין ונתיחדת אחי
להיות

פירוש המלות והענין

ד' תמתי נתארסת לי בחופה וקדושין להיות לי לעם ועתה למה כרמתי ממני : ער. מלשון סערה וסקנה :
דופק. ענין הכאה נמת על הדלת : תמתי. מלשון תמימות : שראשי נמלא מל כו'. גם עתה ראשי
מליחה בעל של ברכה : קוצותי. בעל של סלסלה לכן טוב ממעטין הרעים ומזרז חכמתך אלי כמקום :
קוצותי. הוא ענף הרעס כהלוי למעט ומדובקים יחד : רסימי לילה. הוא גשמי לילה חמום של
וכרביבים

פירוש ע"מ

פִּלְעָנֶט מֵעַן מִיר דָּעַר וְעַקֵּין צוּא דָעַם קוּל
פּוֹן נָאֵם מִיֵּם אַ קִלְיוֹן וְיִנֵּק. אֹנֵן אֲצוּנֵךְ
אֲנִי יִשְׁנָה אִיז אֹרֵף מִיר גִּיפֵאֵלֵן אַ שְׂמֵאֲרָקֵךְ
שְׁלֵאָה אִיז דָּעַר דִּינֵסֵם פּוֹן מִיִּין אָמֵם וְלִבִּי
עַר צוּא שְׁלֵעֲכֵמֵעַ מַעֲשִׂים בֵּין אִיךְ גּוֹעֵן
וּמֵאֲבַעֲדִינִי. קוּל דוּרִי דוּפֵק דָּעַר קוּל פּוֹן
מִיִּין נָאֵם הָאֵם אֹרֵף מִיר שְׂמֵעֲדִינִי גִקְלֵאָמֵם
דוּרֵךְ דִּיא גְבִיאִים. עַר הָאֵם מִיךְ גִּיפֵעִינִי
פְתַחִי לִי עֲפִין מִיר צוּא וְיֵאֵם הָאֲסֵמוּ פֵאר
שְׁלֵאָסִין דִּיא מוֹעֲרִין פּוֹן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֵנִי
הָאָם יוּךְ גִּמְאָכֵם מִבְּחֻרֵת צוּא פִרְעִמְדֵּעַ
אָפּ גַּעֲסֵךְ וְיֵיאַ עִם שְׂמִיִּים אִיז פִּסּוּק
דִּיה"ב כִּיח' צוּא יֵיאַ הָאֲסֵמוּ גִיעֲפִינֵם אֹנֵן
צוּא מִיר הָאֲסֵמוּ פֵאר שְׁלֵאָסִין. דוּ אֲרַפֵּסֵם
דָּאָךְ צוּא הֵעֲרִין גָּאֵר אִיז מִיִּין קוּל צוּ לִיב
מִיר זֹאכִין. א) אַחֻותִי רִיִּין נִשְׁמָה אִיז דָּאָךְ
מִיִּין שְׂוֵעֲקֵמֵעַר דָּאֵם הִיִּיֵסֵם אַ חֵלֵק פּוֹן מִיר

שיר השירים ה

נִפְשָׁמְתִי אֶת־תְּהַנְתִּי אֵיכָבָה אֶלְבָּשְׁנָה רַחֲצֵתִי אֶת־רַגְלֵי אֵיכָבָה
אֲמַנְפִּם

ביאור הגר"א

בן בשמים

(ג) משיבה כנסת ישראל פסתי את כתנתי כו'.
פי' אם האדם הולך בתלוקו ואינו פושטו וכול להלך בו עוד כמה ימים אבל אם פושטו אז נפשו של אדם קצה לחזור ולהלבישו. והמשל הוא על פי דרך שאמר היחפה איש אם בחיקו ובגדיו לא תשרפנה אם יהלך איש על הגהלים ורגליו לא תכוינה (משלי ו) והביאור הוא כי המדות נקראים בגדים ויש אדם שגולד כך עם המדות שלו והם אללו טבע כי כן גולד. ויש שלא גולדו עמו המדות אך הרגיל עם המדות ועשה כן ימים רבים עד שנעשה אללו טבע והוא שאמר היחפה איש אם בחיקו הוא שירגיל את עלמו במדות רעות אף שגולד במדות טובות ובגדיו לא תשרפנה פי' האם לא יאבד את המדות טובות שגולדו עמו בטבע ודלתי ואבד אותם כיון שהורגל במדות רעות. וקו"ח אם יהלך איש על הגהלים הוא שגולד במדות רעות והוא הולך ועושה כפי מדותיו הרעות ורגליו לא תכוינה כלשון תמיחה מכיון שגולד בטבע רעה והטבע הולך ומתגבר עמו כי לאו הרגיל את עלמו לפרוש

להיות דבוק בי ועמה למה נפרשת ממני
איה ספר כריתות אשר לקחת ממני :
שראשי נמלאו מל. והלוא גם עתה ראשי
מליאה בטל של ברכה בטל של השפעה רבה :
קוצותי. נקבלים בריסויו של הלחה ואני
לא אוכל להשפיע עליך מפני פשעיך
ומזה יש לער ועלז אלי וגם אל האמלטים
אשר על ידם הולך השפע וגם אליך
הגורך אל השפע וזהו שאמרו במדרש
איכה זוכה ומצכה להקב"ה הנותן השפע
זוכה ומצכה למלאכי השרת לחמה ללכנה
שעל ידם הולך השפע לנ' אומות המקבלים
השפע חוס נח עלי ועליך ועל כל בראחי
מעלה ומטה וסוב ממעריך הרעים ומזור
הצדקת אלי כמקדם :

(ג) משיבים ישראל פשמתי את כתנתי. הוא לבוש הנפש ר"ל הלאו ידוע שעל ידי תורה ומלות שהאדם עושה הוא מתקן לבוש יקר לנשמתו וכל שטתיו של האדם הוא יארוג את הבגד הזה והלואי ישלימונו כי היום

פירוש המלות והענין

וכרובים עלי עשב וכרסויו מלקוח : (ג) משיבים ישראל פשמתי את כתנתי. הוא לבוש שהאדם עושה לנשמתו על ידי תורה ומעשים טובים ואני רעויתי את מנסי : איכבה ארבעה פון הימיל אונ ערד לתקן לי את הבגד הזה : רחצתי את רגלי. כמעטוי סומר כי הרגלתי את עלמי בתעטובים ומטקוי סגוף : איכבה אמנפם. לננות את גופי בחוקי התורם ולא סעיתי את חונו לקול ה' : פשמתי. ענין הסרת המלנוס : איכבה. מ' חין :

פירוש ע"מ

אפ גישוימו וואו איז דיין גט וואס איך
האב דיר גיגען. שראשי נמלאו מל כו' יעצמ
איז דאך און מיין קאפ פיל מיט מל
השפעה. מייגע גרוינקען זענען פיל מיט
קראפטיג פון העלחה אונ איך קאן דאס
גיט משפיע זיין און דיר צוא ליב דייגע
זינד. אונ צוא ליב דעם האב איך פיל
צער אונ אלע מלאכים ונגלים וואס דורך
זיא גיט דיא השפעה אונ דוא וואס דוא
ברוקסט דיא השפעה קאפן אלע פיל צער.
דאס וואנט דער מדרש בוכה ויכפה זיא
זיינט אליין אונ מאכט זיינען צוא נאם
צוא דיא מלאכים צוא דער זין צוא דער
לקנה צוא דיא שפערוי צוא אלע זיגעניג
אומות. האב רחמנות און זיך אונ און
מיר און אלע בראים פון הימיל אונ ערד
קער זיך ווייר פון דיינע שלעכטע מעשים קער
ווייר דיין ליבשאפט צו מיר אזוי ווי פריער :
(ג) פשמתי את כתנתי איך האב אום גיטאן
מיין העקד פון דער נשמה. פון
הורח ומצות נוס א מענטש מיט זיין גאנצן
לעבין ווערט דער פון א לבוש צוא דער
נשמה. אונ הלואי זאל דער מענטש זיא
קאנען פארטיג מאכן דער מאג פון לעפן
איז קורץ אונ דיא ארבעט איז פיל. אונ
איך ישראל האב דיא העקד אום גיטאן
מיט דעם וואס איך האב גיט גיטאן קיין
נוץ מעשים איכבה אלבשנה ווי אזו קאן
אך

שיר השירים ה

אֲמַנְפָם : ד דודי שְׁלַח יְדוּ מִן-הַחֹר וּמַעֲי הַמּוּ עָלָיו :

קמתי

גן בשמים

היום קלר והמלכה מרובה ואני כנסת
 ישראל פשטתי את לבוש הזה מעלי כי
 שחתי אותו על ידי מעשים לא טובים
 ועתה איבבה אלבשנה האוֹךְ אטרה
 את עלמי לתקן לי את הבגד הזה : רחצתי
 את רגלי . מלך החומר כי הרגלתי אותי
 במנהגים חדשים בתענוגים ותפנוקי הגוף :
 איבבה אֲמַנְפָם . במנהגים ישנים ונפשי
 קלה בהם כמו שנאמר במשפטי מאסו
 ואת חוקותי געלה נפשם . כן עבר עלי
 שנים רבים והקב"ה שלח אלי את נביאיו
 יום יום ואני לא הטייתי את אזני לקולם :

ביאור הגר"א

לפרוש ממדותיו הרעות בודאי קשה לו לפרוש מהם
 וישאר ברעיו . וזה פשטתי את כתנתי הוא המדות
 הטובות שגילדו עמי עזבתי אותם והרגלתי במדות
 רעות ואיבבה אלבשנה איבבה אוכל להחזיר לי את
 המדות כפי טבעו כיון שנעשה לי טבע חדשה
 רחצתי את רגלי הלכתי תמיד בתענוגים טובים לילך
 בשרירות עיני ולבי ואוֹךְ עתה אטנפס וזהו
 מתאבק בעפר רגלי ת"ה : (ד) דודי שלח ידו מן
 החור . בגלות ככל כי ישראל היו אז בהסתר פנים
 כמו שנאמר ואני הסתר אסתיר פני מהם וכיון
 שנעלם העינים שנים היה פקידה ונחרב בית
 כבוכדנצר ונחרב ככל כדי לגאול את ישראל כמו
 שנאמר במסלת ככל כי ירחם ה' את יעקב ויחזק
 עוד בישראל כו' (ישעיה יד) . ומעי המו עליו
 הוא דניאל שיון טראה שכלו ע' שנים התפלל
 כמו

חורבן ירושלים וישראל

(ד) דודי שלח ידו מן החור . כאשר ראה דודי ית"ש שאני לא הטייתי אזני
 לקול דברו אז שלח לר ואויב בשערי ירושלים והשערים נפתחו והאויב
 בא לתוך העיר ועשה מרוב והרג ואבדן וסרף ארמון תפארתנו משכן השכינה עד
 אשר באו מים עד נפש : ומעי המו עליו . אז נפתחו עיני וראיתי אף כי גדול כיס
 שכרי

פירוש המלות והענין

אֲמַנְפָם . מל' טינף ולכלוך : (ד) דודי שלח ידו מן החור . ר"ל שלח לר ואויב בשערי ירושלים ועשה מרוב
 וסרף בתוך העם וגם סרף את בית המקדש : ומעי המו עליו . כמחו מעי והמו על מורבן ביתו יותר מעל
 מורבן שני : החור . פי' סכק : המו . מלשון המיט וכו' ענין צער : עליו . פי' בעבורו :

פירוש ע"מ

איך פאריכטן מיינע מעשים אז איך זאל
 מיר אן קליידן מיט דעם לבוש דאס איז
 מיר צוא שווער . דער וואס זאגט אזוי מוז
 זיין אז ער גלייבט אין גאנצן גיט אין דעם
 לבוש . רחצתי כו' איך האב אפ גינאשן

דא ווערט דער ציילט פון חורבן
 ירושלים :

(ד) דודי שלח כו' דאקאלס האט מיין ליב
 האבער גישיקט דעם פיינד אין די
 שווערין פון ירושלים דער שונא איז אריין
 גקומען אין שטאט אונ ער האט פאר לידן
 פיל מענטשן מיט זיין שווערד אונ ער
 האט פאר ברענד אונגעזעע היינער אונ
 אונגעזע שיינעם פאלאז וואס אין אים האט
 גירוש דא שכינה . ומעי המו עליו מיינע
 גרערים האבן גיטאן ברוקען אוף אים הגם
 מיין בראך איז דאך ויער גרום גווען צוא
 מיין

מיינע פים איך האב איין גינוייגט מיין גוף
 מיט תענוגים מיט מילדעס . איבבה
 אֲמַנְפָם וויא קאן איך מיר אין ריכטן מיט
 דיא אלטע באדעם וויא זענען מיר שוין
 פאר מיוקט גינארן ווי עם שטייט במשפטי
 מאסו ואת חוקותי געלה נפשם אין מיינע
 משפטים האבן זייא פאר מיוקט אונ
 מיינע הוקים האט זייער נפש פאר אום
 ווירדיגט האט אזוי האב איך מיר גיפירט
 פיל יאר אונ השו"ת האט מיר גישיקט

שיר השירים ה

ה קמתי אני לפתח לדודי וידוי נספר מור ואצבעתי מור עבר על כפות המנעול : ו פתחתי אני לדודי ודודי חמק עבר נפשי

יצאה

ביאור הנר"א

כמו שנאמר (כדניאל ט) : (ה)קמתי אני. כמו שא"י ויקומו ראשי אבות כו' לזנות את בית ה' אשר בירושלים (עזרא ה) לפתח לדודי בתשובה שהדנילו נשים נכריות. וידוי נספר מור. פי' יד הוא העיקר והתמלה של הוד הוא שהתחילו לזנות את היסוד של בהמ"ק בימי כורש. והלכעומי הוא סוף הוד. מור עובר הוא שגמרו בימי דרוש. על כפות המנעול הם החומות שעשה נחמיה בירושלים ומגרו את

גן בשמים

שכרי יש מכאוב מכאובי אפ"כ נשכר לבי בקרבי על חורבן בית המקדש וגלות השכינה יותר מחורבני ושכרי :

(ה) קמתי אני לפתוח לדודי. חזרתי בתשובה וידוי הוא

מלות הכבדות הגלגך להס יד חזק : נטפו מור. נטפו ריח טוב כי עשיתי

אותם בשלימות כלב מהור ונפש חללה במסירת נפש למענו יתברך : ואצבעותי מור עובר. הם מלות אשר בקל יכול האדם לעשותם אף באלכע עשיתי אותם בשמחה על אופן היותר טוב : על כפות המנעול. איתא בגמרא (תענית כט) בשעה שחרב הבית נטלו פרחי כהונה את המפתחות אשר נעלו בהם שערי המקדש וחרקו בידם כלפי מעלה וירדה כחן כף מן השמים ונטלתן ועשיתי תשובה וכשרון מעשים שיחזיר לי את המפתחות האלו :

(ו) פתחתי אני לדודי. בתשובה : ודודי חמק עבר. נטמן והלך ממני : נפשי יצאה בדברו. אשר לא אצוא עוד אל ביתך : בקשתיהו.

ימים רבים נכנע לבי בקרבי והיה בי כמה לדיקים שנאשו עליהם את על ההורה והמלות ומסרו את נפשם לכבחה למענו יתברך : ולא מצאתיהו. כי לא חזר

פירוש המלות והענין

(ה) קמתי אני לפתוח לדודי. חזרתי בתשובה אל אלתי : וידוי נטפו מור. עשיתי מלות הכבדות הגלגך להס יד חזק ונחמו ריח טוב : ואצבעותי מור עובר. עשיתי חף מלות דרכני : על כפות המנעול. למנין שחזירו לי את המפתחות מה שנטלה ממני הכל מן השמים : עובר. ענין המפתחות : כפות. ר"ל יתום : המנעול. הכלי שסוגרין בו את הדלת קרוי מנעול : (ו) פתחתי. ענין בכניס : חמק. לשון נסתר :

פירוש ע"ט

מיין וייטאג איז גאר קיין גלייכין גיטא פון דעקסמוענגן איז מיין הארץ צוא גראקין גווארן אוף חורבן בית המקדש וגלות השכינה נאך מער וויא אוף מיין הארץ מיט מיין גראק :

(ה) קמתי אני איה בין שוין אוף גישמאנען צוא געפענן צוא מיין ליב האבער צוא טאן תשובה. רבי דיא שווערע מצות וואס צוא וייא דארף מען האבן א שטארקן פח נטפו מור האבן גיטאן פריפן א גושן ביים איה האב זיך גילאזט מוסר נפש זיין פון וייגעש וועגן. ואצבעותי מור עובר די גרינגע מצות האב איה וויא גיטאן מיט גרום שמוחה. על כפות המנעול. דיא גיטרא נאגט ווען דער בית איז חרוב גווארן

שיר השירים ה

יֵצֵאָה בְּדַבְרֹוּ בְקִשְׁתֵּיהֶוּ וְלֹא מִצְאֵתִיהֶוּ וְלֹא קָרָאתִיו וְלֹא עֲנֵנִי :
וּמִצְאוֹנֵי הַשְּׁמֵרִים הַסְּכֵבִים בְּעִיר הַכּוֹנֵי פִצְעוֹנֵי נִשְׂאוֹ אֶת־רִדְדֵי

מעלי

ביאור הגר"א

את הספרים: (ו) פתחתי אני לדודי. אחר שזנו את בהמ"ק כרתו ברית עם הקב"ה והתמו על הברית כמו שנאמר בנחמיה ד'. ודודי חמק עבר פי' אף שכתרו ברית והקב"ה הסכים על הברית אעפ"כ היה חסר ה' דברים הארון. אורים ותומים. נבואה. אש של מעלה. וגלוי שכניה. וזהו דודי חמק הוא הארון שנגנ. עבר היא השכינה שעתה מהם. נפשי יאלה בדברו הוא נבואה שהוא דבר ה'. בקשתיהו ולא מצאתיהו הוא האש. קראתינן כאלים ותומים ולא ענינו כמו שנאמר אלל אורים ותומים. ויענהו ה' (שמואל כג) אז ולא ענהו ה' וכן בכמה מקומות אלל אורים ותומים לשון ענהו: (ז) מצאוני השומרים. הם שני המלאכים המלוין את האדם לשמרו וכשהתאחי נעשו מקטריגוס כמו דליתא בגמרא (שבת דף קט). הסוככים בעיר המה המקטריגוס המשטטין בארץ כמ"ש משוש בארץ (איוב ג). הכונו כנאמר חו"ל (סוכה פ"ה) נתן עיניו במקדש רשון והרג תלמידי חכמים שבו במקדש

גן בשמים
חזר אלי: קראתי. קיחזיר אותי לארצי:
ולא ענני. וכמו שנאמר יען קראתי ותמאנו כו' ותפרעו כל עלתו גם אני בשלדכס אשחק אז יקראוני ולא אענה (משלי א):
(ז) **מצאוני** השומרים. יש שני מיני שומרים יש שומר שלא יברח הגשמר מן הרע כמו שומר בית האסורים ויש שומר שלא יבא על הגשמר רע ואם יתלחשו שני מיני השומרים האלו ויעשו מרד על הגשמר השומר שלא יברח הגשמר מן הרע יעשה פעולתו והשומר שלא יבא רע על הגשמר יעוזב פקודתו ועוד יתהפך גם הוא להביא רע על הגשמר אז אין מזור ותרופה למכת הגשמר.

וזכו מצאוני השומרים הסוככים בעיר הכונו פצעוני. נשאו את רידיי מעלי

שומרי

פירוש המלות והענין

(ז) מצאוני השומרים כו'. הוא נבוכדנצר וסילו: הכונו כו'. עד מות: נשאו מעלי. כו': שמרי החומות. הם מלאכי הסרת אש שמרו עד הכס את חומות ירושלים גם הם נסככו עלי לאויב וכתיבו כי את האש: נשאו. פי' לקחו: פצעוני. היא מכה המזיזה דם: רידיי. הוא שם תכשיט:

פירוש ע"מ

וואם האבן אוף זיך גמראנן דעם עול הורה
וואם האבן זיך גילאזט מוכר נפש זיין פון
זיין נאמען וועגן וְלֹא מִצְאֵתִיהֶוּ אִיךְ הָאֵב
אִים שוין גיט גפונען ער האט זיך גיט
אום גינקערט צוא מיר. קראתינו כו' אִיךְ
הָאֵב אִים גירופן אונ ער האט מיר גיט
גינענמפערט. עס איז אויף מיר מקיים
גינארן דער פסוק יען קראתי והמאנו כו'
אִיךְ הָאֵב אִיךְ גירופן אונ איר האט גיט
גינואלט איר האט פאר שטערט אלע מיניע
געזות וואס אִיךְ הָאֵב אִיךְ גינעבן אונ
איר האט גמאן וואס אִיךְ הָאֵב גינואלט.
דער פאר וועל אִיךְ לאבן ווען איר וועט
האבן א קראת איר וועט מיך רופן אונ
אִיךְ וועל אִיךְ גיט ענטפערן:

(ז) מצאוני השומרים עם איז פאר האנדן
צוויי מיני שומרים איינער וואס

פצעוני

שיר השירים ה

מַעֲלֵי שֹׁמְרֵי הַחֲמוֹת : הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנֹת יְרוּשָׁלַם אֲבִי
תִּמְצְאוּ אֶת־דֹּדַי מִהֲתַגִּידוּ לוֹ שְׁחֹלַת אַהֲבָה אֲנִי : ט מִהֲדִירֶנָּה

מדוד

ביאור הגר"א

גן בשמים

שני והרג תלמידי חכמים שבו. פלעוני הכה אחתי בפלענים והצורות ונהרג ארץ ישראל ונעשה פלענים בא"י ובכמה עיירות. נשאו את רדידי מעלי שומרי החומות כמו שאמרו רז"ל כיון שבאו הסוואים למקדש נשא המקדש את עלמו לעלות למעלה ובאו מיכאל וגבריאל והשליכו אותו וזהו שומרי החומות של ירושלים כמו שנאמר על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים (ישעיה סב) והם מיכאל וגבריאל גם הם נהפכו עלי ונעלו ממני את צהמ"ק : (ח) השבעתי את ירושלים של מעלה. אם תמלאו את דודי מה תגידו לו מכל הצרות שמלאויו אל תגידו לו יותר רק שחולת אהבה אני שזה קשה לי יותר מכול מה שהיא נפרד ממני : (ט) מה דודך מדוד. הכנות ירושלים

שומרי החמות. גם מלאכי השרת אשר שמרו תמיד את חומות ירושלים שלא יבא עליהם רעה כמו שנאמר על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים (ישעיה סב) גם הם נהפכו עלי לרעה והליתו צי את האש כמו שנאמר ממרום שלח אש בעלמותי (איכה ה) ולכן חיון מזור למכתי :

(ח) השבעתי. ובגמרא (ע"ז דף ה) איתא לעתיד כשיבוא יום הדיון ילוה הקב"ה להאומות שיעידו על ישראל כמו שנאמר יתנו עדיהן ויזדקן (ישעיה מג) לכן משביעים ישראל את האומות אם תמצאו את דודי מה תגידו לו שחולת אהבה אני. תעידו עלי ערות אמת ולדק שחליי הוא מרוב כוסף לאהבתו כי בעיניכם ראיתם את אשר בשבילו מסרתי את נפשי וסבלתי עניים קשים ומרים גזירות ושמודות ואת אשר אתם בעלמכם עשיתם לי לכן אתם ראויים להעיד לאבי שבשמים את אשר עשיתי למענו :

שאלת האומות מישראל

(ט) מה דודך מדוד. מה הם הטובות שעשה דודך לך יותר מהטובות שעשה

פירוש המלות והענין

(ח) השבעתי כו'. אני משביע לעתיד לכשיבוא יום הדיון תעידו שחולת אהבה אני. שחליי הוא מרוב כוסף לאהבתו יתען וכשכל אהבתו אני מוסר את נפשי : (ט) מה דודך מדוד חיפה בשמים. הוא בזמן הללסקר

פירוש ע"ט

פִּעְעוּנִי נִיֵּא הָאֶבֶן מִיר גִּישְׁלָאָן נִיֵּא הָאֶבֶן מִיר גִּימָאָמְט גִּרוּסֶע ווִיגֶרִין. נִשְׁאָו כו' שֹׁמְרֵי הַחֲמוֹת אֶפִּילוּ דִּיא מְלָאָכִים וְיָאם הָאֶבֶן שְׁמַעֲנִירִיג גִּיהִיט דִּי מוּעֲרִין פִּין יְרוּשָׁלַם פִּין שְׁלַעְכִּין וְעִנְעִין נִיֵּא אִוְךָ פִּאר קַעֲרֵט גִּינוֹאָרִן מִיר שְׁלַעְכִּין צוּא מָאָן ווִיא עֵם שְׁמִיִּיט מְמָרום כו' פִּין דִּיא מְלָאָכִים פִּין דִּימִיל הָאָט עִיר גִּישְׁקֵט א פִּיגֶר אִין מִינַע בִּייגֶער אִונ זִי הָאֶבֶן פִּון מִיר אָרָאפ גִּינוֹטֶען מִיין צִירוּנִג דָּאָם נִיֵּא הָאֶבֶן פִּאר בְּרַעֲנֶר דָּעם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ :
(ח) הַשְּׁבַעְתִּי כו' דִּיא יוֹרֵן בַּאשׁוּעֲרֵן דִּיא אִומֹת לַעֲתִיד אִז עֵם וְעַט קִימְעֵן דָּער יוֹם הַדִּין אִונ הַשׁוֹ"ה וְעַט אִיִּיךְ הִיטִין עֹדֹת וְאִין אִוְךָ מִינַע מַעֲשִׂים ווִיא עֵם שְׁמִיִּיט וְהִנֵּנוּ עֲדִיהֶן וְזִדְקָן לְאִוִּין

דיא אומות פִּרְעֵנִין בִּיֵּא דִּי יוֹדִין : (ט) מה דודך מדוד הקפה בגשים. זאג מיר וואס פִּר א טובות האט דיר גִּטָאָן דִּין

מְדוּד הַיָּפֶה בְּנָשִׁים מִהֲדוּדָךְ מְדוּד שְׂכָבָה הַשְּׂבָעָתָנוּ : י דוּדֵי

צח

בְּנֵי בְשָׂמִים

שְׂעָשָׂה דוּדֵי לִי זִמְמֵן הַלְלַחֲתְךָ : וּמָה
דוּדְךָ מְדוּד . זִמְמֵן גְּלוּתְךָ : שְׂבָבָה
הַשְּׂבָעָתָנוּ . לְצַלִּי נִשְׁבִּית אֶת הַהֶבֶדָה
הַחֲזֹקָה אֲשֶׁר צִינִיכְס כִּי לֹא תִסְרֵב מִמֶּנּוּ
וְכֵכָה אֶת מוֹסֵר אֶת נַפְשְׁךָ עָלָיו :

תְּשׁוּבַת יִשְׂרָאֵל

(י) דוּדֵי צֶחַ וְאֶדוּם . כְּאִשׁ אֲשֶׁר הוּא
כּוֹלֵו לְבָן וּמַעֲט אֶדוּם בְּלֻדֵדֵי
הַפְּנִים לִיפּוֹת אֶת הַלּוֹבֵן שְׂבוּ כֵן דוּדֵי הוּא
רוֹבֵו רַחֲמִים וּמַעֲט לִין וְחָף הַדִּין הוּא
לְמוֹצָתוֹ לְהַכְשִׁירֵנִי וּלְלַבֵּן עוֹטוֹתַי לְזוֹתַי
לְחַיִּי הַעֲוֹה"ב כִּי רַגַע בְּאֶפְסוֹ חַיִּים בְּרָלוּנוּ :

הַגּוֹל מְרַבְּבָה . כְּמוֹ שֶׁהִדְגֵּל מִמְלֶךְ בְּשָׂר וְדָם נִיכָר מִפְּנֵי שְׂנֵי דְבָרִים (א) מִפְּנֵי
שֶׁהִדְגֵּל רֵם לְמַעְלָה מִכָּל אֲנָשִׁי הַבָּחָ . (ב) מִפְּנֵי הַמְרָאוֹת וְהַלְבָבוֹת הַשׁוֹמֵת אֲשֶׁר צוּ
כֵן יִכּוֹל כָּל בְּעַל שָׂכַל לְהַכִּיר אֶת אֱלֹהִים חַיִּים מִשְׁנֵי טַעֲמִים . (ג) שְׂבוּדֹאֵי יֵשׁ אֶחָד
וְאִין שְׂנֵי שְׂהוּא רֵם וְנִשָּׂא מִכָּל לְבָאֵי מַעְלָה וּמַסָּה וְהוּא נִתָּן צֶדֶק כַּח וְחַיּוֹת . (ד) הוּא
נִיכָר מִכָּל מַפְעָלָיו אֲשֶׁר פִּעַל וַעֲשָׂה רַבּוֹת עוֹלָמוֹת וְעַלִּיהֶם כְּבָרָאִים שׁוֹמֵם

עד

פִּירוּשׁ הַמְּלוֹת וְהַעֲנִין

שְׂבָבָתָךְ : וּמָה דוּדְךָ מְדוּד . זִמְמֵן גְּלוּתְךָ : (י) דוּדֵי צֶחַ . רוֹבֵו רַחֲמִים :

פִּירוּשׁ ע"מ

דִּין לִיב הָאֲבָעַר וְעוֹן דוּ בִּיקְטָ שִׁין גְּנוּעוֹן
דְּאֵם הִיקְטָ אִין דִּין גְּנוּעַר צִיטָ מְעַר ווִיא
עֵם שׁוֹמֵ מִיר מִיין לִיב הָאֲבָעַר שׁוֹבֵוֹת .
מָה דוּדְךָ כִּי אִין וְנֵאֵם אִין דִּין לִיב הָאֲבָעַר
מְעַר חָשׁוֹב ווִיא מִיין לִיב הָאֲבָעַר יַעֲצֵם אִין
גְּלוֹת וְנֵאֵם דוּא מִסְכָּם מִיר אִין בְּאִשְׁוֹעֵרְךָ אִין
אִיךְ וְאֵל גִּיטָ שְׂאָר שְׂמַעֲרָן דִּין לִיבְשִׂאֲפֵם פּוֹן
אִים אִין דוּא בִּיקְטָ זִיךְ אִין מוֹסֵר נְפִשׁ
פּוֹן וַיַּנְעֵם וְעוֹעִין :

עֲנַמְפְּעֵרִין דִּיא יוּדִין :

(י) דוּדֵי צֶחַ וְאֶדוּם . אִזוּי ווִיא אַ מְעַנְמֵשׁ
וְנֵם דְּעַר גְּאֲנָעַר פְּגִים אִין בִּיִיא אִים
וּנִים אִין אִין דִּיא זִיטִין אִין אַ בִּיקְטָ רוֹם
דְּאִמְאֵלְט אִין עַר קְעֵבֵם שִׁין . אִין אִין מִיין
לִיב הָאֲבָעַר דְּאֵם רוֹב אִין עַר רַחֲמִים גְּאָר
אֲבִיקְטָ דִין . אִין דְּעַר דִּין אִין אִין פּוֹן מִיין
מִוֹבָה וְעוֹעִן צוּ כִּיִּנְתָּן מִיר צוּ מִוֹבָה נִין מִיר

אחכמ

שיר השירים ה

צֶה וְאֶדְוֶם דְּגוּל מַרְבֵּבָה : יֵא רֵאשׁוֹ בְּתָם פֶּן קוֹצוֹתָיו תִּלְתְּלִים

שחרור

ביאור הגר"א

בן בשמים

מרבבה פי' שהוא ניכר ברבבה שלו והיינו שמורה יש ע' פנים וכל אחד ואחד שנים רבות פנים ואותו הפנים שלמד הקב"ה עם מרע"ה הוא על כולם ויכר מכל הרבבה שלו: (יא) ראשו כחם פו. הוא ספר בראשית והוא נגד כתר שכתובת כחם ג' כתרים כתר כהונה. כתר תורה. כתר מלכות. ותיבת פו עולה כמנין אני הויה היונו שמונים ושבעה וזהו כח"ס פ"ו. קלותיו תלמיה זה ספר תולדות אדם ששם יש שורות שורות לדיקים הרבה. שחורות כעורב הוא דור המבול ודור הפלגה שהדיקים שהיו בזמניהם כמו נח היו בלרות שחורות כעורב

עד אין מספר וכולם בחכמה נפלאה ולתכלית נפלא כמו שנאמר מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית (תהלים קד). וכמו שיכול איש לידע את גדולת המלך כאשר יראה כמה מדינות וחילות ואולרות יש לו ואז אף אם לא ראה את המלך מעולם אעפ"כ יכיר את גדולתו כן יכול כל איש להשיג את שמו ותבדק מפשלותו וזהו דגול כמו גדול אני מכיר

אותו א' מפני שהוא רס וגש' . 3) מרבבה מרבוה רבבות צרוואו אשר ברה מזה אני מכיר את גדולתו שהוא אחד ואין שני ועיין בקול זמרה באת ח' מסיר של ישראל: (יא) ראשו. זו התורה שהיא ראש לשבעה דברים שנבראו קודם שנברא העולם: בתם פו. התורה נמשלה לכתם פו שהוא זהב יקר מאוד

כי אין חקר לחכמת התורה ומחכמת התורה אנו מכירים חכמת יולרה: קוצותיו תלתלים. על כל קוץ וקוץ של תורה יש תלי תלים הלכות וכל יותר שיעסוק בה האדם יותר ישיג בה חידושים עד אין מספר ונעשה כמעין המתגבר מי לנו גדול

פירוש המלות והענין

ואדום. ומיעוט דין וקדין הוא לעינתי לזכותי למי שו"ב: דגול. כמו גדול אני מכיר אותו שהוא אל גדול מרבבה. מרבוה רבבות צרוואו אשר ברה מוס אני משיב מעט מוגלו. שהוא אחד ואין שני: צח. ענין כסיוות כלובן: דגול. הוא כחם שנושאים לפני מל המלך: מרבבה. הוא סוכס רבבות של עשרת חלמים: (יא) ראשו בתם פו. זו חכמת התורה: קוצותיו תלתלים. על כל קוץ וקוץ של תורה יש תלי תלים הלכות:

פירוש ע"מ

(יא) ראשו בְּתָם פֶּן . דָּאם אִיו דִּיא תוּרָה גְּלִיבָן . אִונ דָּאם וְאָנְתָּ דוּד מָה רַבּוּ אִיו מִיר טַנְעָן זַעְתָּן אִיו פִּיל וְעֵלְטִין טַנְעָן מִיר פֶּאר שְׁמִיין אִיו מְעֻשְׂיָהּ ה' אִו דָּאם דָּאם גִּימָאָמְתָּ גָּאָט וְאָם עַר אִיו אִיבְעַר אֶלְע . גִּיב אַקוּק אִין קוּל וּמְרָה אִונ אִו אַ מְעֻנְטִישׁ וְעֵט וְעֵלִין וְיִטְעֵן דִּיא גְּרוּמְקִיט פֿון מְלָךְ אַזַּר עַר זַעְתָּן פִּיל בְּדִינוֹת פִּיל חִלְ פִּיל אִוצִוֹת . עַר הָאָט קָאָן עַר שׁוֹן פֶּאר שְׁמִיין דִּיא גְּרוּמְקִיט פֿון אִים אָפִילוּ וְעַן עַר זַעְתָּ אִים גִּיט . אִו קָאָן אַ מְעֻנְטִישׁ פֶּאר שְׁמִיין דִּיא גְּרוּמְקִיט פֿון הַשׁוּ"ת דוּרָךְ וְיִינְע פִּיר וְעֵלְטִין וְאָם עַר פֶּאר מָאָגֵט . דָּאם אִיו דַּעַר פֶּשֶׁט דְּגוּל גְּלִיבָן וְיִיא עִם וְאָלְטִישׁ שְׁמִיין גְּדוּל אַזַּר אִיו וְיִיעַר הוּךְ אִונ פֶּאָרְכְּטִיג ב' מַרְבֵּבָה מְעַן דַּעַר קָאָנְט אִים פֿון דִּיא צַעְקֵן טוֹוִינְטֶער וְעֵלְטִין וְאָם עַר הָאָט בִּיאשְׁפִין :

דָּאם אִיו דִּיא תוּרָה וְאָם זִיא אִיו דַּעַר אָן הִיִּיב פֿון דִּיא זִיבִין נִאכְיִן וְוֵס עִם אִיו בִּיאשְׁפִין גִּיוֹוִאָרְן אִיִּדַעַר דִּיא וְעֵלְטִישׁ אִיו בִּיאשְׁפִין גִּיוֹוִאָרְן אִיו זִיא רִיִּין נִאָרְד . דִּיא חֶקְקָה פֿון דַּעַר הַרְבָּה אִיו וְיִיעַר גְּרוּם . אִונ פֿון דַּעַר חֶקְקָה פֿון דַּעַר תוּרָה דַּעַר קָאָנְעֵן מִיר דִּיא חֶקְקָה פֿון בִּיאשְׁפֶּר וְאָם עַר הָאָט אִיר בִּיאשְׁפִין . קוֹצוֹתָיו תִּלְתְּלִים . אִוּף יַעֲדֵר פִּינְטִיל פֿון דַּעַר תוּרָה אִיו תְּלִי תִלִּים הַלְבוֹת . אִונ וְעַר עִם אִיו זִיךְ עוֹסֵק אִין אִיר וְעֻרְט עַר וְיִיא אַ קוֹוֶאל וְאָם שְׁמֵאָרְקֶט זִיךְ . וְאָם אַמָּאל מְעַר עַר אִיו זִיךְ עוֹסֵק אִין אִיר דַּעַר גִּיט עַר אִין אִיר מְעַר גִּיט . וְעַר אִיו אִו גְּרוּם וְיִיא ר' עֶקִיבָא וְאָם עַר הָאָט גִּיבְרִישָׁת אִוּף יַעֲדֵר פִּינְטִיל פֿון דַּעַר תוּרָה תְּלִי תִלִּים הַלְבוֹת הָאָט עַר גִּימָאָמְתָּ אִו עַר הָאָט גִּיט אִים

גדול מרבי עקיבא שדרש על כל קוץ וקוץ טלי תליס הלכות (מנחות דף כט) ואמר שלא למד מרבו אלא כטפה מים הגדול וזה שנראה לך שהיא מעט הכמות הוא מפני שחורות בעורב הבני עורב בהולדס יולאים לבנים ועל כן אינם מתקבלים לאמותם עד יגדלו וישתחרו אזו תקבלם אמותם, כן הסורה מפני שאי אפשר לקבלה ברב איכותה מחמת גדול בהירותה לכן הליבשה בפסמות גשמי וזה אש שחורה הוא הפשט על גבי אש לבנה הוא הסוד הרוחני. וזה שאמר שלמה ע"ה תפוחי זהב במשכיות כסף (משלי כה) הורה לנו איך התורה גלויה עם סתריה נדמה כמו מלך אחד שלח לבנו בירכתי ארץ מתת יקר כחם פו עם אבן טוב אשר אין ערוך אליו בכל גזויו ומפני מורא שלא תאבד בדרך רחוקה התחכם המלך ולטה בכלי כסף מאומן מופלא אלהות

גדול מרבי עקיבא שדרש על כל קוץ וקוץ טלי תליס הלכות (מנחות דף כט) ואמר שלא למד מרבו אלא כטפה מים הגדול וזה שנראה לך שהיא מעט הכמות הוא מפני שחורות בעורב הבני עורב בהולדס יולאים לבנים ועל כן אינם מתקבלים לאמותם עד יגדלו וישתחרו אזו תקבלם אמותם, כן הסורה מפני שאי אפשר לקבלה ברב איכותה מחמת גדול בהירותה לכן הליבשה בפסמות גשמי וזה אש שחורה הוא הפשט על גבי אש לבנה הוא הסוד הרוחני. וזה שאמר שלמה ע"ה תפוחי זהב במשכיות כסף (משלי כה) הורה לנו איך התורה גלויה עם סתריה נדמה כמו מלך אחד שלח לבנו בירכתי ארץ מתת יקר כחם פו עם אבן טוב אשר אין ערוך אליו בכל גזויו ומפני מורא שלא תאבד בדרך רחוקה התחכם המלך ולטה בכלי כסף מאומן מופלא אלהות

פירוש ע"מ

בן מלך האמ ער פאר שפאנען אז גיט מיט דיא שיינקייט פון דער בלי בארימט זיך זיין פאטער אונ שיקט אים דורך א גרוסן שר. האמ ער אן גירובין אריין צוא קלערין אין דער בלי אזו ער דער גאנגען אז אין דער בלי אזו פאר האנדען א אבן טוב. אונ אזו אזו מיט דער הורה השי"ת האמ זיך מיט איר בארימט אז ער גיט זיינע קינדער א מיינעע מתנה וואס דיא מלאכים האבין צוא איר גינלוסט אונ מען האמ זיין גיט גינעבן נאר צוא זיינע קינדער ישראל דורך משה רבינו דער בעקטר פון דער וועלט. אונ וויא מיר טוען זעהן מיט אונזערע פראקטע אונן אזו דאך דיא קשיא וואס האמ אזו השי"ת גישטורעמט דיא וועלט מיט איר דאס רוב הורה אזו דאך נאר סיפורים פון דיא דורות פון דור הכבוד ותפלגה דיא מעשים פון אונזערע עלטערין מיט זייער פאסרונג דיא תולדות פון דיא פעלקער עשו וישמעאל עמון ומואב אונ נאך פיל. נאר דער תירוץ אזו דער פראקטער פשט פון דער הורה אזו נאר א לבוש וואס

אוס גילערנימ פון איר נאר וויא א טראפין פון ים אונ דאס וואס זיא זעהט אוס נאר קליין אזו טייל שחורות בעורב אזו וויא דיא פינגיל עורב ווען זיא גיווינט אינע קינדער זענען וויא ווייס אונ זיא איז שווארץ וויל זיא גיט צוא נעמן אינע קינדער ביו זיי ווערין גרום אונ שווארץ דאמאס נעמט זיא זיין צוא. אזו אזו דיא הורה מען קאן זי גיט מקבל זיין צו ליב איר גרום ריכטיקייט דערום האמ מען איר אן גיקלייט אין א פראקטן לבוש אז מען זאל זיא קאנען מקבל זיין דאס זאנט שלמה תפוחי זהב במשכיות כסף כו' דיא הורה אזו גלייך צוא א מלך וואס ער האמ גיהאמ א זון אין א ווייט לאנד אונ ער האמ אים גישיקט א מתנה א אבן טוב זייער א טייערין. האמ דער מלך מורא גיהאמ אז דער אבן טוב זאל גיט פאר לורין ווערין אין אזו א ווייטן וועג האמ ער דעם אבן איין גיפאסט אין א זילבערנע בלי פאר פוצט מיט שיינע ברוימען בכדי קיינער זאל גיט דער קאנען דעם אבן. וויא דיא בלי אזו גיקומען צוא דעם

שיר השירים ה

שְׁחֹרֹת כְּעֹרֶב: יִגְעִינֵנוּ כִּיּוֹנִים עַל־אִפְיקי מַיִם רְחֹצוֹת בַּחֲלָב
יִשְׁבֹּת עַל־מִלְאָת: יִגְלִחֵנוּ בְּעֵרוֹגַת הַבֶּשֶׂם מַגְדֹּלוֹת מַרְקָחִים

שפתותיו

ביאור הגר"א

גן בשמים

כעורב: (יב) עינינו כיוונים. הוא על האבות. על אפיקי מים הוא חברה. רוחות בחלב הוא יצחק שצריכים לרחוק ולמתק בחלב מפני שיתק הוא דין ולריבים להפוך את הדין לרחמים, יושבות על מלאה הוא יעקב איש חס וישר יושב אזהלים של תורה: (יג) לחיו כערוגת הבשם. הם הלחיים שגדליו הם שער של הזקן הם כערוגת הבשם שגדלות עם מרקחים ומשערו הזקן ניכר מהשבות האדם כמו שפורש בוהר והוא נכד ספר שמות כי עם הוא ירדת מזרים שהיה המחשבה לזרף אותן בכדי שיהיו יכולין לקבל את התורה. שפתותיו שזשים הוא עשרות הדברות ומתן תורה שהיו שומעין דבר קדשו. נוספות מור טובר מכל דיבור ודיבור שילא מפי הקב"ה נתמלא כל העולם כולו בשמים

אלהות סודי סודות נפלאות וזהו תפוחי זהב מצפנים במשכוית כסף מבחוק ולכן מחכמת התורה לנו מכירים חכמת אלהינו יתברך שמו:

(יב) עינינו כיונים. אשר אין להם מרה והם טובים בטבע כן הקב"ה טוב על אפיקי מים הם הרשעים החוקים ברשעים כמו יש חזק אבל דע שהמה רחצות בחלב כמו חלב לפי מראית העין הוא לבן אבל בחמת הוא מדם אדום כן טובת והללחת הרשעים אף שלפי מראית העין הוא

ממושא בתפנוקי מעדנים מבחוק אבל טובו הוא דין כי המה שבות לומחות אחריהן דין רק ישובות על מלאה הדין מתעבד לבוא עד שתתמלא סאתם:

(יג) לחיו. כמו שיהי הלחיים עומי האכל אם יאכל אדם מואכל ולא יעמנו וילעטנו ובעורו צפיו שלם יצליענו יש שתי חסרונות בדבר א) שלא ירגיש הנאה וטעם מהדבר שהוא יאכל. ב) שהוא בסכנה שלא יחיקמו החתיכות הגדולות

פירוש המלות והענין

שחורות כעורב. כמו הנני עורב אינם מתקבלים ממי שהם לבנים עד יגדלו ושמתרו כן התורה אי אפשר לקבלה מפני גודל בהירותה לכן הלבשה בלבוש גשמי: כתם פז. הוא זכר טוב ויקר: תלתלים. משלן תל ובוט: כעורב. שם מין טוף: (יב) עינינו כיונים כל. עינינו כיונים כל. אפיקי מים. הם מים שטופפים וברים בחוק: (יג) לחיו. כמו הלחיים מתקנים את האכל על ידי לעיסה וכמיסה. וכן כערוגת הבשם מגדלות. בזמן שהוא גדל ולומח על הערוגה אין הרים טוב שבו עוד בשלימות רק כאשר יקח לחימו טוב את השמים במחשתה ויכתסה ויתקנה מעסה רקח אז לפני מלכים יתיצב. כן שפתותיו

פירוש ע"מ

אין אים איו באהלמין כל החקמות מים גרוקע סודות. דאם איו פפוחי קרב גילדרנע גפיל איין גיפאקס אין זילקער אונ פון דער הורה איו צוא דער קאנען דיא חקבה פון דעם וואס האט איר גיגען:

אונ גיזאלבט מיט פיל פגענוגים והגלחות. אקער באמת איו דאם גאר דין פון זיין וועט ארום שפראצין א שטארקער דין אוף דיא רשעים. ישובות על מלאה דער דין פאר זאקט זיך צוא קוקען ביו עם וועט פיל ווערין זייער מאס:

(יב) עינינו כיו איו וויא דיא טובין האבין גים קיין גאר ויין זענען גוט בטבע. איו איו הקב"ה גוט צוא דיא רשעים וואס זיין שטורמען מיט זייער שלעכץ ויין דער שטארקער ים. גאר זאלקט אכער וויסין אז רוחצות בחלב איו ויין מילך נעקם אום וויים אקער באמת איו דאם גאר פון רופע בלוט איו איו דיא הגלחה פון דיא רשעים גנם פאר דייע אונגן ויין אום גינאישן

(יג) לחיו ועין א מענטש זאל עסין אונ ער זאל גיט צוא קיינן דעם עסין ווארג מיט דיא ציין פון דיא קין באקין. וועט דער ביין זיין צוויי פעלעקס א) ער וועט גיט שפירן קיין מעם אין דעם עסין. ב) ער איו אין א סקנה די שטיקל קאנן אים דער שטיקין. אונ אזוי די בעקטע בשמים וואס דוא העקטם פון זיין א גומין ריח אבער

הגדלות. וכן מבחר הבשמים בזמן ומכתישם במכתשת עד שתוקן לבושם טוב שהוא שלם אף אם תרגיש בו ריח טוב אבל לא בשלימות אף כאשר יקח חומן טוב ויכתוש את הבשמים במכתשת ויתקנה מעשה רוקח כפי ידיעתו בחכמת המלאכה הזו אז לפני מלכים יתיבז וכן כל פרי אף שאפשר לאכלה בלי תיקון כמו תפוחים או קטניות אף המה כמרכות לגוף עד שיבוא לחומן להקמו ולהכינו. כן הרשעים אף שהמה מרמים ריח טוב בהללחת גופניות אבל היא בלא טעם תיקון ולא יכול להיות שהיה הדבר בשלימות ללנח אבל היא מזקת בסופה אבל הלדיקים המה כבוד המרוץ ביד חומן נפלא והוא מלעיסם

ע"מ
 קאיען אונ פקעקלען. פערותת הבושם כוי
 אונ אזוי וויא דיא בושמים טוט מען וויא
 בייגען אונ שמויסקן. אזוי איז שפחותיו
 שושנים דאס וואס ער רעט צוא וזייא דין.
 דאס איז מור עובר אראפ צוא געבן פון
 וזייא דעם שלעבמן ריח אונ צוא געבן ניי
 א גומין ריח אז וזייא נאלן שפעקן וויא די
 צוא גיפראוועמע בושמים אוף אייבג. דאס
 זאגט דער פירש דרייא זאכן קוקט דורך
 יסורים תורה ארץ ישראל עיה"ב די תורה
 קאן מען נים קאגען נאר אז ער פר לאמ
 דיא מענגנים פון גוף. דער מענטש וואס
 האט ליב נים צוא עסן אונ צוא פריגען
 צו שלאפן ווען קאן ער די תורה לערנען.
 וויא דער תנא זאגט פה היא ברבא של
 התורה אז א מענטש וועט פארן אוף א ריד
 סחורה צוא קופן וויא ער איז גיקופען אין
 א אכסניא האט ער גיהייסן אז מען זאל
 אים געבן א גוטע סעודה. מען האט אים
 גיגען גוטע פאקראוועס מיט גוטען וויין
 ער האט זיך נים פאר פאשעט האט ער
 זיך גילויגט שלאפן. האט ער אזוי לאנג
 גישלאפן ביז עס הט אים ווידער גהונגעריג
 האט מען אים ווידער גיגען א גוטע
 סעודה דער נאך הט ער ווידער גישלאפן.
 אזוי האט ער גיזאן פיל מאל ביז דער
 ריד איז אנוועק איז ער אנוועק פון ריד
 זידיג אן סחורה. אזוי איז דער מענטש
 וואס

פירוש
 אבער נים בשלימות. נאר ווען עס געבט
 די בושמים אנווער פעל מלאכה אונ ער
 צוא שמויסק וזייא אונ פראוועט וזייא צוא
 נאך זיין רדיעה אין דער חכמה פון דער
 מלאכה דאמאלס קאן מען דאס געבן
 פאר מלכים ווייל דאס טוט וזיער נום
 שפעקן. אונ אזוי יעדער פרי אפילו אזוי
 א פרי ווס מען קאן זיא עסן אן פאריקמונג
 וויא עפיל וקדוקה וזייא זענען אבער וויא
 שווערדין צום גוף ביז וואגען מען מאכט
 וזייא צוא רעכט. אזוי איז דיא רשעים מיט
 זייערע העלחות פון גוף תנב עם שפעקט
 וזייא א גוטער ריח עם איז אבער נים צוא
 גיפראוועט וויא מען בארף קאן דיא זאך
 נים זיין אוף אייבג נים צום סוף מוז זיא
 פויק זיין. אבער דיא צדיקים וזייא זענען
 אין א איזענעם טעקט וזיא טוען זיך
 ליפען אונ סטאלירן דורך א וואונדערליכן
 מיינסטער ער צוא קייט אונ צוא שמויסק
 זיא ביז וזייא ווערן פאריקט צוא א גומין
 ריח אוף אייבג. תנב גשעת מען שמויסק
 וזיא האבן וזייא פיר יסורים אז וזייא וועלן
 אבער פארשג ווערן אונ וועלן ארום פון
 פרעם. דאמאלס וועקטו זעהן וואס פאר
 א נקס האט פון וזייא גיפאכט. וזיער
 מיינסטער השו"ת. דאס איז דער פשט
 לתיו אזוי וויא די ציין פון דיא קין פאקן
 מאכן צוא רעכט דעם עסן דורך דעם

שיר השירים ה

שפתותיו שושנים נטפות מור עבר : יד ידיו גלילי זהב ממלאים

בתרשיש

גן בשמים

ביאור הגר"א

בשמים : (יד) ידיו גלילי זהב. הוא מעשה המשכן שהוא מעשה ידיו. ממלאים בתרשיש הוא מעשה חושן ואפוד ואורים ותומים. מעיו עשה שן הוא ספר ויקרא שהוא באמלע התורה. מעולפת ספרים מיושבים באבנים טובות של ספרים והיינו שיש בו הרבה דייס ומה מתוק מדבש המדרש אמר ר' אבה ספר ויקרא הוא באמלע ומלא הלכות דכתיב מעיו

אם לא יעזוב תענוגי החומר וכמאמר התנא כך היא דרכה של תורה כו' כי האיש האוהב תענוגי החומר לאכול ולשתות ולישן תורתו מתי נעשית. ארץ ישראל כאשר יבא אחרי רבות תלאות אז יחבבה וישמרה ולא ירים אף את לבבו מרוב כל. עוה"ב לא כל אדם זוכה לשתי שלמות והיסורין באין למרק את העונות כבדי שיקבל שכרו משלם לעוה"ב :

(יד) ידיו. אלו לוחות הברית כמו שנאמר כתובים באבנע אלהים והמשיל

הלוחות לידים כמו הידים הם שנים ובכל יד יש חמש אצבעות כן הלוחות שנים ובכל לוח חמש דברות : גלילי. אף שהיו הלוחות מאבן סאפיריון שהוא אבן קשה אעפ"כ היו גלילין : זהב. התורה נחמדת מזהב : ממולאים בתרשיש. בעשרת הדברות נכללים כל התרי"ג מצוות : מעיו. הוא ספר ויקרא תורת כהנים וקרבנות כמו המעשים באמלע הגוף כן ספר ויקרא באמלע התורה בראשית שמות מלך אחד במדבר דברים מלך שני : עשרת שן. עבודת הכהנים הוא חיזוק של ישראל והעולם : מעולפת. התורה מתפת כמו של אדם כמו דליתא (במדרש שה"ש פ"ה) מעשה בר' אליעזר בר' שמעון פעם אחת באו קונים לקנות חטים מר' שמעון

פירוש המלות והענין

שפתותיו שושנים נטפות מה שענין ומדבר לנו דין הוא מור עובר לסענוי את מעמיתו ולבשמו בדים טוב ללבוש : כערוגת. הוא חלב הממרחת : מגולות. גילולי : (יד) ידיו. אלו לוחות הברית : גלילי. שהיו גלילין אף שהיו מאבן ספיר : זהב. המורה נחמד מזהב : ממולאים בתרשיש. בעשרת הדברות

פירוש ע"מ

ואם ער עקט אינ מרינקט אוג שלאפט די יארן לופן אים אנועק אינ ער גייט אנועק פון דער וועלט גאר ליידיג. ארץ ישראל אז זיא וועט שווער אן קומען דאמאלס וועט מען זיא היטן אינ ליב האבן מען וועט זיך ניט גרום האלפן צוא ליב פיר גוטס. עוה"ב ניט גער מענקטש קאן ווערמ זיין צוא האבן ביינע וועלפן דיא יסורים פון דער וועלט מעקט אים אפ זיינע עבירות דער פאר וועט ער האבן א גוטן שבר אוף יענר וועלט :

(יד) ידיו דאם איז דיא לוחות וויא עס שפייט ובלוחות כו' דיא לוחות דאם איז דיא ווערג פון גאט ויזא זענען גיווען גישריבן מיט דעם פינגער פון גאט. אז אוי ויזא בייא א מענקישן איז צווייא הענר אין יענר האנד פינגר פינגער אוי

בייא

שיר השירים ה

בתְּרֵישׁ מַעֲוֵי עֵשֶׂת יָשָׁן מַעֲלַפֵּת סְפִירִים : מו שׁוֹקֵי עַמּוּדֵי יָשָׁשׁ
מִיִּסְרִים עַרְאֲדֵיפוֹ מְרֵאָהוּ פִּלְבָּנוֹן בְּחֹר בְּאָרְזִים : מז חֲבו

סמחקים

ביאר הגר"א

מעיו עשת שן מעולפת ספירים : (מו) שוקוי עמודי
שש. הוא ספר במדבר שמדבר הכל בהליכת ישראל
לארץ ישראל. מיוסדים על לפני פו הוא ספר
דברים שהוא מיוסד חיך להתנהג בארץ ישראל
וזוסר ותוכחה. מראהו ללבנון הם בעלי תשובה
הם לבנים כיער הלבנון. בחור כארזים הם הלדיקים
מיום הולדס וזירס מלעבור על מל"ת הם חוקים
כארזים : (מז) חבו ממתקים. שנתן לי את התורה
שנאמר

גן בשמים
שמעון אביו ואמו ישבה אלל התגור להוליא
את הלחם אשר אפתה עוד לא הספיקה
להוליא את השני אכל את הראשון וכן
לכולם עד דאכל כל הלחם. אמרו האנשים
וי חוויא זישא שרי במעיו דהדין דומה
שה מביא רעבון לעולם וכד שמע מויליהן
אדנפקין לקח את חמריהון עם התבואה
ואסקא לאגרא עיין שם וכיין שנתעסק בתורה אפילו
עליתו לא היה יכול לסבול :
ספירים. אעפ"כ הם חוקים כנגד הקמים עליהם
כספיר וכמו שלמות היו גללים
כן לריך האדם להיות רך כקנה עניו וטוב לכל :

(מו) שוקוי עמודי שש. הקב"ה תמיד עמנו ואין זו
מאתנו לעולם : מיוסדים .
השראת שכינתו מיוסד על ארזי פו הוא על הלדיקים :
מראהו כרבנון. הוא זקן בשנים בלתי גבול ותכלית :
בחור בארזים . לכח ויחדש
גבורותיו ונפלאותיו עלינו במהרה :

(מז) חבו ממתקים. איתא במדרש (שה"ש פ"ה) בשלשה מקומות
נתוכח

פירוש המלות והענין

הכוונת גללים כל המריג. מלת : מעיו. הוא ספר ויקרא
שהוא באמצע המורה כמו המעים באמצע האדם :
עשת שן. עבודת הסכנים הוא חיזוק על ישראל והעולם :
מעולפת. המורה משתת כמו של אדם : ספירים.
אעפ"כ סת"ח חוקים כספיר : גלילי. הוא חופים :
בתרשיש. שם חני יקר : עשת. קבוצ עב קרוי עשת :
שן. מעצמות פיל : מעולפת. מקוטעת ומתוקנת :
(מו) שוקוי כו'. עיין בפנים : שוקוי. הוא פרק
מזרק : שש. אבן שיש : מיוסדים. מלשון יסוד :
ארזי. הוא הדבר שהעמוד מקוץ בו : (מז) חבו ממתקים :
להמליץ בעד ישראל ולמסול להם את עונותיהם עיין בפנים :
חבו. הוא מה שמעמל הלשון והוא מכלי הדבור :

פירוש ע"מ

בייא זיין פאטער אונ די מוטער איז גינעקן
לעבן אויבן אונ האט ארום גינעקען גיבאקט
ברויט איידער זיא האט ארום גינעקען
דעם צווייטן ברויט האט שוין דער זון אוף
גינעקן דעם ערשטן בוי ער הט אוף גינעקן
דעם נאנצן גינעקס ברויט. האבן דיא
סוחרים גינאנט ווייא גישרינג א שלעכטר
שלאנג רוקט בייא אים אין די גידערים ער
וועט ברענגען אונגעער אוף דער וועלט.
דעם זון האט דאס פאר דראקן האט ער
גינעקען דיא איינלען מיט דיא תבואה אונ
האט זיין ארוף גיבראקט אוף א בוידים
(עיון שם) ווייא ער האט אן גיהוץ שטארק
צו לערנען האט ער אפילו זיין קלויד גיט
גינאנט אוף זיך פאר טראנגן. ספירים פון
דעסמונען זענען דיא ת"ח שטארק ווייא
דער שטיין ספיר. אונ אזוי ווייא די לוחות
דאס

שיר השירים ה

ממתקים ובלוי מחמדים זה דודי וזה רעי בנות ירושלם :

אנה

ביאור הגר"א

גן בשמים

שנאמר בה ומתוקים מדבש. וכלו מחמדים שנתן לי
 פח המלות שנאמר בהן הנחמדים מוכב :
 אופן ז' כנגד שיעור קומה של העולמות. דודי זה
 ואדום זה כהמד ואדום ברין שמנהיג את
 העולם כהמד וכדין. דגול מרצבה הוא יוכר
 ממעשה הרצבה שלו. וכלל כל מהפסוק ראשו כהם
 פו עד סוף הקפיטיל כל השיעור קומה הכפא והגשמות
 והמלאכים והשרפים והיות ואופנים והרקיעים והעולם
 והארץ. מראהו כלבנון פי' כשהדבר נהיישן הוא
 כשחנה כשני דברים ח' במראה והב' בחיזוק והעולם
 ח"פ שהיא ימנה חף על פי כן מראהו כלבנון
 אין זה שמו במראה. ז' בחור כלריוס אין זה
 שינוי בחוק. סבו ממתקים פי' שהקב"ה ברא את
 העולם כשני לשונות וכן ויאמר ויעש וזהו חכו
 ממתקים היינו מה שברא בוואמר וכולו מחמדים
 הוא מה שברא בויעש. זה הוא נגד י"ב מלות
 שעד השמים שש דודי הקב"ה כמו שנאמר השמים
 כסאיו. וישב בשמים וישחק. השמים שמים לה'. וזה
 רעי זה הוא העובדות שעשה לי הקב"ה שהוא רעי :

נתוכה הקב"ה עם ישראל ושמו האומות
 שמחה גדולה ולצסוף ואלו צבוסת פנים.
 ח' צשעה שאמר וריב לה' עם יהודה
 ולפקוד על יעקב (הושע יב) ושמו האומות
 ואמרו מי יוכל לעמוד בריבו וצסוף הפסוק
 הוא מפרש מה הוא הריב שיש לו מפני
 מה צבטן עקב את אחיו ואלו צבוסת פנים
 משל לאשה אלמנה שהיתה קובלת על בנה
 לפני דיין כיון שראתה דהוא דליון בנור
 ובזפת אמרה להדיין כך הוה צמעי הוה
 צעט זי ופטרוהו כן כך הוי יעקב עם
 עשו צמעי אמס אז עקב את אחיו.
 ז' צשעה שאמר שמו הרים את ריב ה' ועם
 ישראל יתוכה (מזכה ה) ושמו ואמרו מי
 יכול לעמוד בתוכחתו ולצסוף אמר מה

עשייתו לך ומה הלאהך ענה זי וזכר נא מה
 להם לכו נא ונוכחה כו' ושמו כיון שראה הקב"ה
 שמתן הפך להם לטובה שנאמר
 אס יהיו חטאיכם כשנים כשלב ילבינו ואלו צבוסת פנים.
 ולריך להבין מאין ידעו

פירוש המלות והענין
 במתקים. מלשון מתוק :

פירוש ע"מ

דיא מופיער גי'אנט צום שופט איה באקלאנג
 קיר אוף מיין זון פאר וואס האמ. ער מ'ף
 גישמוקן מיט זיינע פיס ווען ער איז אין
 מיין בויד גי'ווען האמ מען דעם זון נאר
 גיט גי'טאן. ב' ווען ער האט גי'אנט ש'מע
 הרים כו' הערמ איר בערנג דאס קריג פון
 גאט האבן די אומות גי'אנט ווער וועט
 דאס קאנען בייא שמיין בייא זיין ווי'פוח.
 דער נאך האט גאט גי'אנט מה עשיתי לך
 כו' וואס האב איה דיר גי'טאן. ז'קר נא מה
 יעץ בלק סלף מואב גי'דענק וואס בלק
 דער מ'לך פון מואב האט אוף דיר עצות
 גי'נעבן. ג' ווען ער האט גי'אנט לכו נא
 ו'נ'קחה גי'יא נאר לא'ן מיר האבן א ווי'פוח
 פוט גאט וא'ן האבן זי'יא ז'ך דער פרייד
 וי'יא השם י'הב'רך האט גי'נעקן זי'ער פרייד
 אוף דיא י'רן האט ער גי'רעט גופע רייד
 אס י'הי' הס'אי'בם כו' דער ס'דרש איז זי'ער

דאס אין רי'יא ג'ר'יער האט השם י'הב'רך
 גי'האט א ווי'פוח מיט דיא י'רן א אין דער
 צייט ווען ער האט גי'אנט וריב לה' עם
 י'הודה כו' עם איז א קריג צוא גאט מיט
 י'הודה אונ צוא דער קאנען אוף יעקב זי'נע
 ג'ברות האבן ז'ך דיא אומות דער פרייד
 זי'יא האבן גאנט ווער וועט דאס קאנען
 בייא שמיין בייא זיין קריג. דער נאך איז
 ער מפרש ב'פון עקב את אחיו פאר וואס
 האט יעקב גישמוקן זיין ברודער עשו ווען
 זי'א זענען גי'ווען צוא ואמען בייא דער
 מופיער אין בויד. דאס איז דיא קריג וואס
 גאט האט מיט יעקב. זענען דיא אומות
 ארום פאר שעמט. דאס איז א קשל צוא
 א אשה אלמנה וואס זי'א האט פאר קלאנט
 איר זון בארין שופט. וי'יא זיא איז גיקומען
 צום מושפט האט זיא גי'נעקן וי'יא מען
 ברענט דארטן אין פי'יער מיט פ'עה. האט

הארב

שעוד לא היה בו דעת . (ב) מפני שהמקום
 לא צבטן כך אין טענה על ישראל למה
 חטאו במלכים מפני השני טענות האלו
 כמו שבארנו . פעם שני חטאו במדבר
 בעגל ובשטים וזה שאמר הנביא שמשו
 הרים את ריב ה' הוא חטא העגל שעשו
 אלל הר סיני ועם ישראל יתוכח על מעשה
 שטים שנאמר וילמד ישראל לבעל פעור
 וכד שמע מלך מואב שמח ואמר בודאי
 כי עתה אין להמליץ עליהם שום זכות כי
 כבר קבלו את התורה ושמשו בזה סיני
 לא יהיה לך אלהים אחרים וגם עגוי
 ודחקות אין להם ושלח אחר בלעם לקטרג
 עליהם ובלק הראה לבלעם כל המקומות
 שחטאו שם ישראל ואת המקומות שחטדין
 ישראל להכשל שם כי בלק היה קוסם
 גדול . והקב"ה סגר את פיו של בלעם
 בשלשה טענות בעד ישראל . (א) שעוד אי
 אפשר לחשוב עליהם מעשה העגל למרד
 גדול

ידעו האומות מה שדובר הנביא עם ישראל
 (ב) והרי בתוך כדי דבור אמר הנביא סוף
 הפסוק ומתי שמתו . והנראה לי כוונתם
 כי בשלשה זמנים חטאו ישראל בע"ז . א'
 בגלות מלכים וזה שאמר הנביא וריב
 לה' עם יהודה על שמכר את יוסף למלכים
 ומה גלמה גלות מלכים וחטאו שם ולפקוד
 על יעקב חטאתם כי עשו כחובבת מלכים
 והשר של מלכים קטרג עליהם אלל הים
 וטען הללו והללו עובדי ע"ז ושמתו
 האומות וסברו שבדלוי גם ישראל יטעבו
 בים אבל הקב"ה לא קיבל את קטחונם
 מפני שני טענות . (א) כי עוד נעבד ישראל
 עוד לא קבלו את התורה ואין להם דעת
 וחכמה וקטן פטור מעונש . (ב) מפני עיגוי
 ודחקות שמררו המלכים את חייהם . והיו
 צבטן עקב את אחיו הוא מלילת הקב"ה
 בעד עמו ואמר כמו שאין טענה לעשו
 למה בעט בו יעקב צבטן אמו . (א) מפני

פירוש ע"פ

קטרוג אונ האט זיין גיט שולדיג גימאכט
 צוא ליב צוויי טענות . (א) זיין האבן נאך
 גיט מקבל גיווען דיא תורה האבן זיין נאך
 גיט קיין פארשטאנד זיין האבן נאך דעם
 דין פון א קטן אונ א קטן איי פטור פון
 שטראף . (ב) דיא צורת מיט די פיין פון
 דיא מצרים האט זיין גיבראכט צוא דיא
 זיך . ביי דעם צווייטן קאל אין דר מדבר .
 אונ אז דער מלך מואב האט דאס דער
 הערט האט ער זיך דער פרייד . ער האט
 גירעכניגט אז יעצט קאן מען שוין גיט אויף
 זיין מלמד זכות זיין ווי אין מצרים . יעצט
 האבן זיין שוין מקבל גיווען דיא תורה אונ
 האבן שוין גיט קיין בחקות מיט פיין .
 באמאלס האט בלק גישטיקט נאך בלעם אונ
 האט אים גיוויין אלע ערשער וואס זיין
 האבן גיירנדיגט אונ דיא ערשער וואס זיי
 ווילן זינדלן בלק האט דאס אללעס גוויסט
 דורך זיין בושף אונ ער האט גיהויסן אז
 בלעם זאל אויף זיין מקטרג זיין . האט
 השי"ת מיט זיין גרוס חסד פאר שלאח
 דעם מויל פון בלעם מיט דריי טענות
 גיט

הארב פאר וואס שטייט בשלשה מקומות
 האט גידארפט שטיין בשלשה פעמים דריי
 קאל אונ וואס איז דער לשון יהודה ישראל
 אונ פון וואס האבן דיא אומות גוויסט
 וואס דער נביא דעם צוא דיא יודן אונ
 ווען האבן זיין זיך גיפרייד דער נביא האט
 דאך בארד אנדערש גיאנט . נאר באמת
 איז דיא פונגה פון מדרש אזוי . מיר גיפגען
 דאס אין דריי צייטן האבן דיא יודן
 גיריגט ע"ז (א) אין מצרים (ב) אין דער
 מדבר האבן זיין גימאכט דעם עגל אונ
 אין שמים דיא ע"ז בעל פעור . (ג) ווען זיי
 זענען גיווען אין זייער לאנד . דעם ערשטן
 קאל ווען דיא יודן זענען גישטאנען בייא
 דעם ים האט דער שר של מצרים מקטרג
 גיווען אויף דיא יודן אונ האט גישריגן
 הללו והללו עובדי ע"ז דיא יודן האבן
 גיריגט ע"ז גלייך מיט דיא מצרים . האבן
 זיך דיא אומות גיפרייד אונ האבן גירעכניגט
 אז דיא יודן וועלן דער פרוקען ווערן
 גלייך מיט דיא מצרים . אבער השי"ת מיט
 זיין גרוס חסד האט גיט צוא גינאמען זיין

גדול כי לא במהרה יבא הנער לשלימות
 האמיתי ולא במהרה יפרוש איש מהרגל
 מטעי נעוריו כאשר יצאו לארץ הקדושה
 אז יבאו לשלימות האמיתי. (ג) כי הערב
 רב הסיתו אותם. (ג) כי כוונתם לא היה לט"ו
 כאשר בחרנו לטיל (ק' ב) בפסוק ראשון.
 וכן במעשי שמים. (א) עוד לא בלו לדעת
 ענה אותו בלעם בן בעור לא הביט און
 ביעקב

פירוש ע"מ

א) נים אזוי גיה קאן א קינד קומען צום
 רעכטן שגל ושלמות נים אזוי גיה קאן
 א קינד זיך אפ גוויינן פון זיינע קינדערשע
 ווערג וואס ער איז גיוואנט מיט זיין פון
 דער יוגנט. אז זיין וועלן קומען אין דעם
 הייליגען לאנד דאמאלס וועלן זיין קומען
 צום די רעכטע שלימות. (ב) דיא מעשה
 פון עגל האבן זיין דיא ערב רב אן גירעט
 די מעשה פון שימים האבן זיין דיא בנות
 מואב ופרזן אן גירעט דורך דער עצה פון
 בלעם. ג) דער עגל איז גיווען פטעות זיין
 האבן נאך גימאכט דעם שור פון דער
 ברקבה האבן זיין גמיינט אז זיין טוען דר
 מיט דעם רצון פון גאט וויא עס פריענט
 דער פורז. דיא ע"ו פער האבן זיין
 גאר גמיינט צום קבנה זיין ווייל דאס
 איז א עבודה בוויה הגם דאס איז אסור
 זיין האבן אפער גירעכנט אז מען מעג
 דאס טאן. דער דריטער מאל אין דעם
 הייליגען לאנד דאמאלס האבן דיא אומות
 גיוואנט אז יעצט איז שוין ארץ זיין גימא
 קיין שום זכות צום לערנען יעצט וועט
 זיין שוין זייער נאט לאן צום הפקר מיר
 וועלן זיין שוין פאר טיליגן. השוית
 אפער מיט זיין גרוס חסד הגם ער האט
 זיין פאר טריבן אין גלות ער האט זי
 אפער נים גילאזן צום פאר לענדן אונ ער
 האט זיין צום גיוואנט אז צום סוף וועט
 ער זיין מוחל זיין אלע עבירות אונ ער
 וועט זיין ווידער קערזן צום זייער לאנד.
 דאס איז דער פישט פון סדרש בשלשה
 מקומות אין דרייא רעטער האט השוית
 גיהאט א וויפוח מיט דעם זיין. (א) אין מצרים.
 (ב) אין דער סדר. (ג) אין זייער לאנד.
 ארץ דיא זינד פון מצרים אקום דער נביא

און

בועקב במעשי העגל ולא ראה עמל בישראל
 במעשי פעור ה' אלהיו עמו לזכותם
 ותרועה מלך בו להמליך בעדם. פעם
 שלישי כאשר חטאו בארץ הקדושה אחרי
 רצת השנים ללחמם מארץ מצרים או חשבו
 האומות כי עתה בודאי יחרה אף ה' עליהם
 ויעזוב אותם להפקר לנו וכלם אכל הקב"ה
 ברוב חסדו שלח אליהם את נביאיו יוס יוס
 להגיד להם את הדרך הטוב אשר ילכו בה
 ואף שלא קבלו דברי הנביאים וחטאו לפניו
 וגלה אותם אכל לא עזב לכלותם ואף
 באין מליך יושר מול מגיד פשע אפ"כ
 הבטיח להם שלטמיד יעשו תשובה והוא
 יחזור ויגאלם ויפדה את ישראל מכל עונותיו
 וזה שאמר אם יהיו חטאיכם כשנים כשג
 ולביתו וזהו חכו ממתקים וכולו מחמדים
 להמליך בעדם ועיין בקול זמרה עוד
 מהארס

מחשבות ישראל. עוד במדרש שם חכו
 ממתקים זה הקב"ה כי כה אמר ה' דרשוני
 וחיו (עמוס ה) היש לך חיד מתוק מזה.
 עוד נאמר חי אני נאום ה' אלהים אם
 אחפץ במות הרשע כי אם בשבוע מדרכו
 וחי (יחזקאל לג) היש לך חיד מתוק מזה.
 עוד כתוב ובשבוע רשע מרשעתו ויעש משפט
 ולדקה הוא את נפשו ימיה (שם יח) היש
 לך חיד מתוק מזה. והביאור הגה נראה
 אם יחטא איש למלך ב"ד האם יגיד לו
 המלך עשה ג' דברים ואמחול לך.
 (א) בקש מלפני בתחונתי שאמחול לך את
 פדעך. (ב) התחמך על מעשיך הרעים.
 (ג) תן לי שוחד. בודאי לא יגיד לו המלך
 כזאת הלאו שיפטור אותו המלך מעונש בזמן
 שהחוטא יתחיל השלשה דברים האלו. אבל
 הקב"ה אינו כן אלא הוא מתחיל לבקש

פירוש ע"מ

אין בועקב נאם נעקט נאך דאם גיט פר
 א עבירה וואס זיין האבן גימאכט דעם
 עגל זיין זענען נאך קליין גיווען און מען
 קט זיי אן גירעט. ולא ראה עמל בישראל
 בייא דער מעשה פון שימים. פירט אום
 דער גביא למען דעת צדקות ה' ואלקט
 וויסן דיא צדקות וואס השי"ת שוט מיט
 דיר ער מאכט דיר גירעכט. און אוף די
 זינד וואס זיין האבן גיטאן אין זייער
 לאנד זאגט דער גביא לכו נא וננקה
 דאמאלס האבן דיא אומות גימיינט אז זיין
 זעלן שוין מאכן א סוף פון דיא יודן.
 פירט ער אום אס יהיו חטאיכם פשנים
 בשלג בלבינו כו אז השי"ת האט זיין צו
 גיזאגט ער וועט זיין צום סוף מוחל זיין.
 הנם באין מליך יושר מול מגיד פשע עם
 וועט שוין אוף זיין גאר גיט זיין וואס
 פאר א זכות צוא לערנען פון דעס וועגן
 וועט ער זיין מוחל זיין אלע עבירות און
 וועט זיין ארום זעמן פון גלות. דאס איז
 דער פשט חכו ממתקים זיין נומען איז זים
 און גלוקסיג מיט זייער גומען מליצות פאר
 דיא יודן דערום אז מיר האבין ווא אזו
 א גומין נאם קאנען מיר אים גיט פאר

לאוין און איינעקע הייר וועלן מיר גיט צו
 הערן (עיין בקול זמרה) ונעטמו נאך גיפיען
 וואס דיא יודין ענטפערין זיין. נאך זאגט
 דער פירוש חכו ממתקים זיין נומען איז
 זייער זים ער האט גיזאגט דרשוני וחי אז
 זאלט מיר פארשטיין וועט איר לעבין. נאך
 האט ער גיזאגט חי אני כו איה שווער איה
 בייא מיין אייביגין לעבין אז איה וויל גיט
 דער רשע זאל שטארבן נאר איה וויל אז
 ער זאל תשובה טאן וועט ער בלייבן לעבן.
 נאך האט ער גיזאגט ופשוב רשע כו אז
 דער רשע וועט זיך ווידער קערן פון זיין
 שלעכט און ער וועט מאן צדקה מיט
 משפט וועט ער זיין נפש מחיה זיין צו
 איז גאר פר האבן אזו א זייער גומען. איז
 דיא פונגה לאמיר זעהן אז א מעגליש זינדגט
 קענין א מלך בשר ודם צוא וועט אים
 דער מלך זאגן האב חרטה פון דייע
 שלעכטע מעשים און געט בייא מיר און
 גיב מיר שוחד וועל איה דיר מוחל זיין
 בנדאי גיט הלואי זאל אים העלפן ווען
 ער וועט זעמן פינען דעם מלך און ער
 וועט זעבן א כפר נפש און וועט חרטה
 האבן פון זייער מעשים. אקער השי"ת

שיר השירים ו

ו א אנה הלך דודך היפה בנשים אנה פנה דודך ונבקשנו עמך :

דודי

ביאור הגר"א

בן בשמים

מהאדם ואומר לו דרשוני וחיו בקס ממני ו (א) אנה הלך דודך פי' בשאלתו כגלות האומות במתנגוים ואמחול לך חו תפילה. (ב) ונאמר דודך לאזה מקום. ב' אנה פנה דודך פי' לאזה חו אני נאום ה' כו' כי אם בשבזו מדרכו הרעה ומה זו תשובה. (ג) ובשוב רשע מרשעתו ועשה לך ועשה מספט זו לךקה. הרי שהקב"ה הוא המתחיל לבקש מהאדם המוטא שיבקש מלפניו ויתחרט על מעשיו הרעים ויטען לו שחוד היס לך חיד מתוק מזה: זה דודי. עתה: וזה ריעי. לעמיד. ועתה שפטו נא כמות ירושלים האם אין ראוי לי לזהוב את אלהי ולמסור את נפשי למטן כבוזו ולמטן טובתי כי אחריתי יגדל עד מאוד:

היוצא משיר המישי ארבעה דברים. (א) גרמא בניזקין. (ב) חורבן בית ראשון. (ג) שאלת האומות. (ד) תשובת ישראל. ועתה אנה אלהי אמת כי לנו בושת הפנים כי רבו עונינו כפלים מאשר לקינו. אבל אתה ברחמיך הרבים ראה כי עליך הורגנו כל היום הבן נשחט והאב קורא את שמע. למען שמך וסלחת לעונינו וקרע רוע גזר דיננו. שלח תחבושת וחטאת אל תשת. השיבנו אליך ונשובה חדש ימינו כקדם:

סיפור בנין בית שני

ו (א) אנה הלך דודך. בטעה שצנו ישראל את בית שני בזה הסכנים אשר סביבותיהם ואמרו להם אחרי שבטוב טעם הראת לדעת כי הללתי אותה

פירוש המלות והענין

ו (א) השכנים תומדים ליערל אנה הלך דודך היפה בנשים. האם את טובה מכל האומות: אנה פנה דודך. במתן מרה. כלוא רחשת דבר נח חלני לכן גם עתה ונבקשני עמך ונבנה

פירוש ע"ט

ער בעט דעם מענטשין ער זאל דרקה האבין פון זיינע מעשים אונ ער זאל אים בעטן אונ ער זאל געבן דרקה. ותשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה. זה דודי דאם איז מיין ליב האבער יעצט. וזה רעי בנות ירושלים אונ דאם איז מיין שפיינער לעתיד לבוא. בנות ירושלים כושפת איר אליין צוא איז נישט ראוי אים צוא ליב האבין דאם ונאם איך לייך דאם איז אללעם פון מיין טובה וועגן אונ מיין כוח וועט זייער גוט אונ גרום זיין:

דער פופמער שיר רעט וועגן פיר זאכין. א פון די זינד וואס זיין האבין גיפראכט צום חורבן הבית. פון חורבן הבית. ג א שאלה פון דא אנה הלך דודך אין דער צייט ווען דא יודין האבין גיטאן בויען דעם בית שני וועגן גיבומען זייערע שכנים פון דא פעלקער אונ האבין גיאנקט צוא

ב דודי ירד לגנו לערנות הבשם לרעות בגנים ולקטף שושנים:

אני

גן בשמים

אינה אמיתי ועוד היא מוקת . לכן אלך
 אחר ונעבדנו יחד את אלהיך ואם תאמר
 לי שאלהיך אין רלוגו בעבודת זרים ורק
 כך בחר . הגידה נא לי אינה הלך דורך
 במתן תורה : היפה בנשים . הוא לשון
 תמימה האם את יפה וטובה מכל האומות
 זכור נא אנה פנה דורך במתן תורה
 הלוא ראשית דבר בא אלי שאקבל אני את
 תורתו כמו שנאמר ורח משעיר וגו' הכי אתה רואה ברור כשמש כי לא מאס בנו
 אלהיכם . ולכן ונבקשנו עמך כי בעינינו ראינו את גבורת אלהיכם הללתי דיאל
 מצוב האריות והללתי חמו"ע מכבשן האש ולזאת מלא אלהיכם חן בעינינו ונעבדנו יחד
 עמוכם לבנות את ביתו . כמו שמלנו צבית שני אמרו הגוים נבזה עמוכם כי ככם
 נדרוש לאלהיכם (עזרא ד) אבל ישראל לא פנו לדבריהם ולא קבלו אותם מפני שהבינו
 אשר כוונתם רק לרעה להשציתם מן המלכה :

ביאור הגר"א

עסקים פנה ומה מעשהו עכשיו : (ב) משיבה נסת
 ישראל דודי ירד לגנו . שאין עוה"ז כדאי לו עכשיו
 שיהיה בה ונסתלק לג"ע . לערנות הבשם הם הדליקי'
 שושנים שורות שורות כאורות של בשמים . ועל
 שאלתך אינה פנה אני אמר לך לרעות בגנים פי'
 להשתטע עם הדליקים ולקוטף שושנים ללקוט מהם
 חידושי תורה . שושנים היא המורה שבה מ"ע
 ומל"ת כשנסה שהיא לא ואלום והם נגד שתי ישיבות
 שגנ"ע ישיבה של מעלה ושל מטה והוה לרעות
 בגנים

תשובת ישראל

(ב) דודי ירד לגנו . תדעו אשר אלהי אין מדרכו להסתתף עם כל אומה ולשון

פירוש המלות והענין

אנבנה יחד את ביתו : (ב) משיבים ישראל דודי ירד לגנו . לישראל ולא לכס : לערנות הבושם . זה ב... סמקדס : לרעות בגנים . הוא לשמור את עמו : ולקוטף שושנים . לקבל את ישראל הנפוצים בגוים :

פירוש ע"מ

צוא ריא ירדן אזו וריא ריא האסט מיר
 גינעבין גוט צוא פאר שטיין אז מיין הצלחה
 איז גיט קיין ריכטיגע זיא איז נאך מוזיק
 פאר נעם איה ביינע רייר אונ גיאי רינען
 דיין גאט מיט ריר צוא נאמען . נאר מאמער
 נאנטו אז גאט וויל גיט מיין עבודתה נאר
 אין ריר ושקאל גאט ער אום דער גיילט .
 פרעג איה ריר אנה הלך וואו איז דיין
 ליב האבער גינאנגען צוא געבין ריא תורה
 הפה בגשים ביקמו דען ריא שענקטע פון
 אלע האסטו דען בייא אים גיפונען חן מער
 וריא אלע . פאר שטיי נאר מיט דיין שכל
 אנה פנה דורך וואו גאט ער זיך דעם
 גרשטיין מער גינעבין מיט דער תורה איז
 דאך גינען צוא מיר איה זאל זיא נעמן
 וריא עם שטייט ונח משעיר ער גאט
 גיטאן שיינען מיט דער תורה פון אדם .
 נעסטו דאך קנאר וריא דיא זון אז אייער
 גאט האט אין אונז גיט פאר ביואסט .
 דערום גינעבשנו עמך מיט ריר גלייך וריא עם שטייט אז זיאי
 האבין גינאנט פי ככם נדרוש לאלהיכם .
 אזו ווי איר וועלן מיר פארשטן צו אייער גאט .
 ווייל מיר האבין גינען זייענע גבורות ווי ער
 הט מציל גינען דגאנצן פון לייגן גרוב אונ
 חמו"ע פון קאלה אובין . גאט ער גיפונען
 חן בייא אונז אונ מיר וועלן צוא נאמען
 מיט איה בונען זיין שטייב . אבער ריא
 ירדן האבן זיך גיט גיקערט צוא זייערע
 רייר וריא האבין צוא דער ארבעט זיאי גיט
 גינאנט ווייל וריא האבין גוט פארשטאנען
 אז זייער מיינונג איז נאר אוף שלעכטס
 צוא פאר שטייערין זיאי פון דער ארבעט :
 (ב) דודי ירד לגנו . גינעבשנו ריא ירדן
 מיין ליב האבער גאט האט גינעבשנו
 נאר צוא זיין גארטן אייה וויל ער גיט
 צוא

שיר השירים ו

נֹאנִי לְדוּדִי וְדוּדִי לִי הָרוּעָה בְּשׁוֹשָׁנִים : ד יִפֶּה אֶת רַעֲיִתִי בַת־רָצָה

נאה

ביאור הגר"א

בגניס למטה ולקוט בשושנים למעלה: (ג) אני לדודי פי' ומה שאמרת ובקטנו עמך אני אומר לך אני לדודי אני ממתין ומחכה עליו כמו שנאמר ימים רבים השבי לי ולא חזני ולא תהיה לאיש ודודי לי הוא ימתין עלי כמו שנאמר וגם אני אליך (הושע ג) הרועה בשושנים בין הדלוקים שהם נאים כששנה ואין לזר אתנו: (ד) יפה את רעיתי הקב"ה אומר לישראל אני מסכים לך ששבע שאת בגלות את יפה במראה כתרנה ונאה בחיטוך אברים כירושלים. איומה אמתך על כל מי שרואה אותך כנגלות הם הדגלים שהלכו במדבר. הרגה היא שיר מערי חרץ ישראל שדרו בה מלכי ישראל כמו שנאמר בספר מלכים. וירושלים היא מקום בהמ"ק ומלכות בית דוד והם היפים מכל ערי ישראל. והענין ששל ג' דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמ"ח ואחר שגלינו מארצנו ונחרב בית אלהינו אין לנו לא תורה בזה הכבוד והאהבה כמו שקיה בארצנו כמו שנאמר מלכה ושריה בגוים אין תורה (איכה ב) ולא עבודה ולכן אנו אומרים אחר התפילה שהוא במקום עבודה שיגנה בהמ"ק במהרה בימינו ויהיה עבודה עלמה ותן חלקנו בתורתך

גן בשמים

ולשון שיזדמן רק עם גנו ישראל זה שהלך אלליכם עם הסורה הוא רק למען שלא יהיה לכם טענה לעתיד לאמר למה לא נתת לנו את התורה כמו דאיתא במנרא ע"ז פרק ראשון: לערוגות הבושם. דודי ירד אל בית מקדשו מקום הקמרת לרעות בגנים לרעות את עמו ישראל כי אני הלאן והוא הרועה שלי וללקוט שושנים לקבץ את ישראל הנפולים בגוים אבל לא חוחים כמוכס כמו שנאמר כששנה בין החוחים:

(ג) אני נאה לדודי ודודי נאה לי:

הרועה בשושנים. הרועה

יושב אללי ושומר אותי מן הזאבים כמו דאיתא (ש"ר פ' ל"ד) אמר הקב"ה לישראל אתם הכרם ואני השומר עשו לי סוכה לשמור את כרמי:

(ד) יפה את רעיתי כתרצה. בזמן שבנו את הבית אמר הקב"ה לישראל כתרתי ונתפייסת אלי בבנין הבית ומפני שהוקיטם שראו בית ראשון בכו כשראו את בנין הבית הזה מפני שלא היה הודו והדרו בבית ראשון לכן ניחם הקב"ה אותם

פירוש המלות והענין

(ג) אני לדודי. עיין בגניס: (ד) יפה כו' כתרצה. אמר הקב"ה לישראל בגניס הבית כתרתי לי:

פירוש ע"מ

עם שמיים בשושנה בין החוחים: (ג) אני לדודי כו' איך בין שנין צוא מיר גאט. און גאט איז שנין צוא מיר. הרועה בשושנים דער פאקטאך ויגם לעבין מיר און היט מיר פון דיא וועלך וויא עם שמיים אין מיריש גאט האט גיאגט צוא דיא יודין איר וייט דער גארטן און איך בין דער הימער מאכט מיר א סוכה וועל איך דארטן ויצין און היטן מירן גארטן: (ד) הקב"ה מרבייט דיא יודין יפה את רעיתי כתרצה. דוא ביסט וייער שנין מירן גינעלינגטע. מיט בייך בען דעם בית האקטנו ויך צוא מיר באווייליגט. נאה פירושלים. ווייל דיא אלטע לייט וואס האבן גינעקן דעם ערשטן בית האבין גיווייליגט

צוא געמן עם איז גיט ויין שמייער ניד אפ צוא געבין מיט אלע אומות גאר מיט אונז יודין. און דאס וואס ער איז גינאנגען מיט דער הורה צוא איך דאס איז גיווען פדי איר זאלט לעתיד גיט האבין קיין טענה פאר וואס האקטנו אונז גיט גינעבין דיא הורה וויא דיא גמרא זאגט (ע"ז פרק א). לערוגות הבושם ער איז גיקומען צוא דיא בייטען בשמים דאס איז אין בית המקדש דער ארט פון דיא קמורת. לרעות בגנים צוא פאשען זיינע ישראל אין ויין גארטן איך בין דיא שאף און ער איז מירן פאשער. וללקוט שושנים אור קלובין דיא רוזין דיא וישראל פון דיא פקענדע לעגנר אפער גיט אעלבע דערנער וויא איר גיט וויא

שיר השירים ו

נאוה בירושלם אימה בנדגלות : ה הסבי עיניך מנגדי שהם

דרהיבני

גן בשמים

אותם ודיבר על לבם ואמר אשר לא הוד הבית הוא העיקר אלולי רק העיקר הוא מה שנאוה את בתורה ומלות כמו שהיית מקודם בירושלים : איומה בנדגלות . חטיל פחדך ואימתך על כל השכנים הרעים אשר סביבותיך לכל להשבייך מן מלאכת הבית כמו שפנל פחדך על כל העמים בזמן שהלכת במדבר בדגלים :

(ה) הסבי . מדמה את ישראל כמלך

שארסותו היתה חביבה עליו מאוד ועיניה כחות אמר לה המלך הסירה עיניך מלהביט בי כי כאשר אני רואה בפניך לבי יתגאה בקרבי ומתעורר בי רעון שתבואי בכתר מלכות לפני להראות את יפיך לפני העמים והשרים אשר אין דוגמתך בעולם ומתירא אני מעינא בושא .

כן יאמר הקב"ה לישראל הסבי עיניך מנגדי מלבקש ממני דבר שאי אפשר ליתן לך שהם הרהיבני עיניך מלאו תן בעיני לברוא את העולם בשבילך וקבלת את תורתי

ביאר הגר"א

כתורתך כו' ולא נשתיר כי אם נמ"ח כמאמר רז"ל כשקרב בהמ"ק ככו ואמרו ח"ו שאין לנו תקומה כי אין לנו לא תורה ולא עבודה אמר ר' יוחנן בן זכאי ועוד נשתיר לנו דבר אחד והוא נמ"ח כמו שנאמר עולם חסד יבנה (תהלים פט) ומלכי ישראל חט"פ שמהן היו רשעים מכל מקום מלכי חסד היו יכמו שאמרו רז"ל על איזבל המרשעת שהיתה מרקדת לפני הבלה . וזהו יפה את רעיתי אף כאן בגלות כתרזה שמה מלכי חסד . נאוה בירושלים ששם מקום עבודה . איומה בנדגלות כדגלי מדבר שקבלו את התורה ואת חשב ויפה לפני כלויס כך כל הג' דברים כמקדם . איומה נאוה יפה ר"ת חני : (ה) הסבי . פי' ישראל בזיון על צרותם והקב"ה הוא מלא רחמים אף שאי אפשר לגלות אותם הזמן והקץ אומר הקב"ה לישראל הסבי עיניך מנגדי לא תבכה אלי עוד . שהם הרהיבני כי אהבתך עלי הזך מאוד ואני יכול כביכול לסבול זאת . שערך כעדר העיוס הוא נגד בני משה שסב מעבר לסמכטיו והם נדיקים ופרושים גדולים והן המושיעים שעליהם כתוב ועלו מושיעים בהר יין

פירוש המלות והענין

נאוה בירושלים . את נאוה ויפה עתה לפני כמו שהיית מקודם בירושלים : איומה בנדגלות . פחדך יכול על כל סגרים אותך לכל להשבייך מן המלאכה כמו שפנל פחדך בזמן שהלכת במדבר בדגלים : איומה . מלשון אימה ופחד : (ה) הסבי עיניך מנגדי . מלבקש ממני דבר שאי אפשר : שהם הרהיבני . עיניך מלאו תן בעיני וסגיסו את לבי לברוא עולם בשבילך : הסבי . מלשון סבנו וסורס :

פירוש ע"מ

נאם דער בות איז נים אזו שיינ וויא דער ערשטער בות . האט זיא השי"ת גיבטריקט אז וויא נאלין זיך נים קיצער זיין עם איז גיט דער עיקר דיא שיינקייט פון בות דער עיקר איז נואם דוא גיטם שיינ גינארין אין תורה ומצות אזו וויא דוא גיטם אקאר שיינ גינען אין ירושלים . איומה בנדגלות איך וועל נוארפין דיין מורא אוף דיא אלע שבנים זייא נאלין דיר נים פאר שטערין פון דער ארבעט . אזו וויא איך האב ניווארפין דיין מורא אוף אלעקן ווען דוא גיטם גינאנגען אין דער מדבר מיט דיא דגלים : (ה) הסבי ער גלייבט דיא יודין צוא א מלך נואם זיין פאר קנאסטע איז אים זייער ליב גינען זיא איז זייער שיינ גינען נאנט דער מלך צוא איר איך בעט דיר

שיר השירים ו

הרהיבני שערך בערר העזים שגלשו מן הגלעד: ו שניך בעדר
הרהלים שעלו מן החרצה שכלם מתאימות ושכלה אין בהם:
וכפלה הרמון רקתך מבעד לצמתך:

ששים

ביאור הגר"א

גן בשמים

חורתי וזנית בית הבחירה למעני זה פעמיים: שניך בעדר כו'. הוא כנגד עשרת השפטים
שעה גבורים גדולים ויש להם מלך ועשין מלחמה
והם נס כן דיוקים: (ז) כפלה הרמון כו'. הוא
כנגד נפשות יהודה שהם מפוזרים בין הגוים
והם

(ו) שניך כו'. כבר פירשנו לעיל וכמו שהרחל כולה קודש לה' אמרה לתכלת בשרה
לקרנן קרניה לשפרות שוקיה לחלילין מעיה לכגור עורה לחוף כן
דיוקים שך כולם קדושים בשערה במאכלם בלבושם בדיבורם במחשבתם ליראה
אותי ולאזהרה אותי בכל לב ונפש:

(ז) כפלה הרמון רקתך. אף הריקנים שך המה מחלה זכיות כמו שיש בחלי
רמון חלי מחרי"ג גרעונים: מבעד לצמתך. אף האנשים שלא ירבו
לעשות מלות בפועל אבל הם רולים זכח ולבם מצפנים דבוק בה' ולכן אם תשא את
עיניך אלי ותבקש ממני להשיב לך את החמשה דברים שהיו בבית ראשון היינו
ארון מנורה אש מן השמים אורים ותומים גלוי השכינה בודאי אמלא את לונך ומתורה
אני מעינא בישא הוא שלא תחטא ותמעל בי כאשר מעלת בי בזמן בית ראשון והבית
הזה

פירוש המלות והענין

הרהיבני. מלשון רב וגדול: שערך. כו' הוא לעקור ע"ו ואת רמק עתה מע"ו: שגלשו. מנין חריטה:
(ו) שניך בעדר הרהלים כו'. כמו שהרחל כולם קודש לה' כן דיוקים שכן כולם קדושים לה': (ז) כפלה
הרמון רקתך. אף הריקנים שכן המה מחלה זכיות: מבעד לצמתך. מנפנים בתוך לבן את דבוק בה'
ולכן מלחמת מן בעיני ולם תבקש להשיב לך את החמשה דברים שהיו בבית ראשון בודאי אמלא בקמתך חליל
מתורה אני מעינא בישא לכן הסבי עיניך ממני מלנקה ואת מלמני:

פירוש ע"מ

או דיא צנוייה מצות וואם גם אוי גיגען
גינארן בייא דיא האר אוי דאם אוס צוא
ווארצלען דעם מנהג פון דיא עובדי ע"ו
אוי דא נעצט אין דעם בית מוט איר קיין
ע"ו גיט דיגען:
(ט) שניך כו' דאם האבין מיר אוף אובען
באשייט. אינ אוי וויא די שעפטיג
אוי דורך הייליג צוא נאט פון דיא וואל
מאכט קען ציצית. פון דער פעל פוקין
פון דיא גידערים פירלען פון די לאפטיקעס
פאפלעך. פון דיא הערנעך שופרות: דיא
פלייש אוי קען בקרוב אפין לנבט. אוי
זענען דיא צדיקים וואם אין דיר דורך
הייליג מיט דיא האר מיט דיא קליידער
מיט דעם עכין מיט די כויד מיט דר מן שבה
זיי האבן מיר ליב מיט דעם נאנצן הארצין:

דעם

שיר השירים ו

ח ששים המה מלכות ושמונים פילגשים ועלמות אין מספר :
 ט אחת היא יונתי תמתי אחת היא לאמה ברה היא לילדתה

ראה

גן בשמים

זהו הוא במדת יחסי שהוא דין וישלוט בו
 מדת הדין מהר להחריבו ולכן הסבי עיניך
 מנגדי מלבקש זאת ממני כי לטובתך לא
 מזרתי את הממשה דברים בבית זה :

יחוס ישראל

(ח) ששים המה מלכות . זה אברהם
 ויולאי יריבו : ושמונים
 פילגשים . זה נח ובניו עד אברהם :
 ועלמות אין מספר . שכל אלו נחלקו
 למשפחות רבות עיין רש"י ומכילס לא בחר
 ה' רק אחת כמו שנאמר כי יעקב בחר
 לו יה וגו' :

(ט) אחת היא יונתי . כמו שהיונה
 שומרת את בן זוגה כן
 ישראל שומרת את יחוס ומולדתם כי כל
 אומה נכללת תחתיה אומות רבות כי במשך
 הימים התערבו זו בזו לא כן ישראל מאז
 בחר ה' בעמו לא התערבו עם שום אומה בעולם
 כמו שנאמר ומי כעמך ישראל גוי
 אחד בארץ : אחת היא לאמה . זה יעקב
 לרבקה כי רבקה הכירה מעלת יעקב עוד
 קודם

ביאור הגר"א

זהו ריקניס מהכלרק מבעד למתך שריון למשמעתו
 של ת"ה ועינין . מה שאומרים להם : (ח) ששים
 המה מלכות . הם האומות שגולדו אחר שנבחר
 אברהם להיות ממנו עם ה' והן ט"ו בני קטורה
 וט"ו בני עשו וי"ב בני ישמעאל ועשו וישמעאל עלמן
 הם ע' אומות היינו י"ד של יפת וכ"ו של סם ולמ"ד
 של חם וסם והם יפת ורעו ושרוג ונחור ותרע
 ונחור והרן ולעו והרי שמונים . ועלמות הם האומות
 שאחר כך אין מספר : (ט) אחת היא יונתי . הוא
 אברהם שהיה אחר להקב"ה כמו שנאמר אחד
 היה אברהם (יחזקאל לג) . יונתי שדבק להקב"ה
 כיונה שהיא משמרת את בן זוגה ותדבקה בו ולא
 בחרה . תמתי שנתנסה בעשרה נסיונות ומלאה תמים
 בעולם וכמו שנאמר התהלך לפני והיה תמים .
 אחת היא לאמה הוא יעקב כי יעקב היה יחיד לאמו .
 ברה היא לילדתה הוא יעקב כמו שנאמר ורבקה
 אוהבת את יעקב כי היא הייתה יודעת את יעקב
 שהיה ברור אלה לנדיק וזה ברה לשון ברור
 אבל יחסי לא היה יודע כל כך ממשעו של יעקב .
 ראה בנות ויאשרוה בעוה"ל . מלכות ופילגשים
 ויהללוה בעוה"ב כמו דליתא במדרש שלעתיד יאמר
 הקב"ה יבואו רשעים ויראו במעלת הלידיקים :

ע

פירוש המלות והענין

(ח) ששים כו' . עיין בפנים : ועלמות . פי' נעויות : (ט) אחת היא יונתי . כמו שהיונה שומרת את בן זוגה
 כן ישראל שומרת את יחוס ומולדתם : אחת היא לאמה . זה יעקב לרבקה : ברה היא לילדתה . ישראל
 יורשים את יחוס שלהם עד אברהם :

פירוש ע"מ

דעם ערשטין בית . אונ דער בית איז דאך
 בזכות יצחק וואס זיין מדה איי דין קאן
 ער הויש תיבף תרוב ווערן . דערנס זאג איך
 דיר אז רוא זאלקט דאס בייא מיר גיט
 בעטין גלייכער איז אז דיא פייגף זאכן
 איז גימא :

דער יחוס פון דיא יודין :

(ח) ששים המה מלכות אברהם מיט זיינע
 קינדער איז דער רעבענונג
 זעכציג . ושמונים פילגשים אכציג קעפס
 נויבער דאס איז דיא קינדער פון נח
 ביו אברהם . ועלמות אין מספר זינג פרוען

ציוא

שיר השירים ו

רְאוּהָ בָנוֹת וַיֹּאשְׁרוּהָ מַלְכוֹת וּפִילֹגְשִׁים וַיְהַלְלוּהָ : י מוֹיִזְזוֹת

הנשקפה

ביאור הגר"א

גן בשמים

קודם שהכירו אביו ילחק : ברה היא (י) מי זאת הנשקפה. פי' ד' זמנים הם תחלת ליולדתה. לא תוכל שום אומה ולשון

להגיד יחוסה מראש מקדמי דורותי מי היה אביהם הראשון כי סמרכב בלבל כל האומות (ברכות כ"ז) רק ישראל יודעים יחוס שלהם עד אברהם. וזאת כוונת (מדרש רבה במדבר) בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנחו בהם האומות ואמרו מה ראו אלנו להתקרב יותר משאר האומות סתם הקב"ה את פיהם ואמר הביאו לי ספר יחוס שלכם כשם שבני מביאין שנאמר ויתילדו על משפחותם לבית אבותם הוא שהשיב להם הקב"ה כי אי אפשר ליתן את התורה אלא למי שברור יחוס שלו עד אברהם כי נשבע להאבות שלא יתן את התורה רק לזרעם אחריהם כמו שנאמר מגיד דבריו ליעקב כו' ומפני שעתה נטמעו בגלות בכל עם הגוים ושמה תאמר שנפסלו לכן מוחס אותם כבראשונה וכמו דליתא בעשרה יוחסין לא עלה עזרא מזבל עד שעשה כסולת נקיה: ראוה בנות ויאשרוה. זה פתיה בת פרעה ורחב: מלכות ופילגשים ויהללוה. כל מקום שבאו מבני ישראל נתנו להם כבוד מפני חמתם כדליתא במדרש איכה וכמו שבאו לקלע תורה ושבה צבית שני כן כולם יגמרו את ההלל לבסוף צבית שלישי כי אז כל בשר יפירו וידעו את ה' ואת עמו ותורתו :

עליית ישראל כמו השחר

(י) מי זאת הנשקפה כמו שחר. כמו כוכב השחר מתחלה הוא אור

קמן

פירוש המלות והענין

ראוה בנות ויאשרוה. זה פתיה בת פרעה ורחב: מלכות ופילגשים ויהללוה. כל מקום שבאו מבני ישראל נתנו להם כבוד מפני חמתם: ברה. לשון ברור ונקי: ויאשרוה. ענין הלל ושבח: (י) מי זאת. ענין בניים

פירוש ע"מ

צוא איר מופיער דאס איז יעקב צוא זיין מופיער רבקה. רבקה האט דער קאנט דא מעלות פון יעקב נאך איידער יצחק האט דער קאנט. פרה היא לויברמה זיי ווייסן קלאר ווער עס האט זיי גיווען זיי אברהם אבער אלע אומות האט זייא סנהרב צוא מישם (ברכות כו). דאס זאגט דער מדרש אז ווען דיא יודין האבן מקבל גיווען דיא תורה האבן זיך דיא אומות מתבאז גיווען פאר וואס מען האט זייא ניט גיגען דיא תורה האט זייא השי"ת גיאנט פרענגט מיר אייערע יחוס ברין וויא מיינע קינדער ישראל פרענגן. השי"ת חט זיי גענעטפערט אז ער קאן דיא תורה ניט געבן נאר צוא דעם וואס ער איז קלאר מיט זיין יחוס פון אברהם וייל השי"ת האט גישווארן צוא דיא עלטערן אז די תורה זאל ער נאר צוא זייערע קינדער געבן. ראוה בנות ויאשרוה ברה די

די יודין ביי דעם בית שני האבן גמאן אורף גיין ווי דר מארגין שפערין :

(י) מי זאת כו' אזו וויא דער מארגין שפערן גייט

הַנְּשִׁקְפָה כְּמוֹ-שַׁחַר יַפֵּה כְּלַבְנָה בָּרָה כַחֲמָה אִימָה כַּנְּדַגְלוֹת :
יֵא אֶל-גִּנַּת אֲגוֹז יִרְדְּתִי לְרֵאוֹת בְּאֵבֵי הַנַּחַל לְרֵאוֹת הַפְּרָחַת הַגִּפְן

הגזו

גן בשמים

קטן והולך וגדול כן היו ישראל צבית
שני מתחלה עלו עליה קטנה כי עוד היו
משועבדים תחת מלכי פרס ומדי : יפה
כלבנה ברה כחמה . ככל פעם עלו
למעלה למעלה : איומה כנדרגלות . עד
סתגברו ונתחזקו כדגל מלוכה חזקה מאוד :

דמיון ישראל לגנת אגוז

(יא) אֵל גַּת אֲגוֹז יִרְדְּתִי . יִשְׂרָאֵל
נמשלים לאגוז מה אגוז זה
חתה רוחה אותו כולו עץ ואין ניכר מה
שבתוכו פולעו ומואל מלא מגורות מגורות
של אוכלים כך ישראל הם לטעמים ועמוס ואין
ניכר מה שבתוכו בדקתו חתה מואל אותו
מלא

מלאכים שלמין במדרגה העליונה של מלאכים שאין
למעלה הימנה וכן יהיה לעתיד במהרה דימוי שיעלו
במדרגה עליונה מאוד כדגלי המדבר : (יא) אל גת אגוז ירדתי . הם ישראל שנמשלו לאגוז (שכל
זמן שלא נכמר הוא הכל קליפה וביט אחד ואחר כך כשנכמר אז נחלק לד' חלקים כך ישראל כל
זמן שהיו בגלות מלרים היו כולם ביט אחד ואחר כך נחלקו לד' חטים והן בית ישראל ברכו את ה'
בית אהרן ברכו את ה' . בית הלוי ברכו את ה' . ירמי' ה' ברכו את ה' (תהלים לה) . וחלל היראים
לא נאמר בית מפני שהדיוקים הם כגרים בארץ ואין להם כאל בית קבוע רק דירת עראי ועליהם
נאמר

פירוש המלות והענין

בנשים : הנשקפה . עיני ראה והכנס : שחר . פי' כוכב השחר : כנדרגלות . מלשון דגל של מלכים :
(יא) אל גינת כו' . הקב"ה אומר באתי לראות בגני ישראל הנמשלים לאגוז : לראות באבני הנחל . הוא
הדיוקים העומדים ככל מים של תורה : הפרחה הגפן . חלו בעלי משנס : הגעז הרמונים . חלו בעלי גמרא
ומלאו מן בעיני במשעיסם העובים : באבני הנחל . פי' בלמתי הנחל : הפרחה . מלשון פרס :

פירוש ע"מ

השיר"ת גְּלִיבְקִיט דִּיא יוֹדִין צווא א
גִּים גְּאָרְטֶען :

(יא) אל גנת אגוז ירדתי השיר"ת טוט זאגין
איה האב גענידערט צוא דעם גים
גארטען . דיא יודין זענען גלייך צוא א
גים פון אום ווייניג איז דער גים בלוי
האלץ . מען דער קאנט גאר גיט וואס אין
אום טוט זיך גיפניען אז מען שפאלט אים
אוף גיפינט מען אין אים פיל קאמערין
מיט גיטע שפייז . אזו זענען דיא יודין פאר
בהאלטן אונ גידעריג בייא זיך מען דער
קאנט

ביאור הגר"א

היום ואמנע היום ותחילת הלילה ואמנע הלילה
וזהו כמו שחר הוא תחילת היום . יפה כלבנה
הוא תחילת הלילה . ברה כחמה הוא אמנע היום .
איומה כנדרגלות הוא אמנע הלילה וביום משמשין
י"ב מולות והס ג' לכל דג ג' למזרח ג' למערב
ג' לדרום ג' ללפון והס נגד י"ב שבטים וכן היו
הדגלים ג' לכל דג . והביאור מי וחת הנשקפה
כמו שחר כמו שמקיסין על השחר מתי יעבור
השך הלילה ויבא השחר להאיר כן השקיף והביט
הקב"ה ברוב רחמיו מתי יעבור זמן השך הגלות
של מזרים ויבא הזמן של חור להוליאם מנלות
מלרים שהוא ראשית לכל הגלות . יפה כלבנה
כמו שהלכנה מאירה בלילה כן השקיף עליהם הקב"ה
ברוב רחמיו והאיר להם שעברו בלילה את הים
וכן יהיה לעתיד כמו שנאמר והכהו לשבעה נחלים
(ישעיה יא) . ברה כחמה הוא מתן תורה שאז
פסקה מהן הוזהמא וזהו זכרים וזכים כחמה כנדרתה
וכן יהיה לעתיד . איומה כנדרגלות הוא מה שגמנו
כמו שנאמר לתשפוחם לבית אבותם לנגלותם
במספר שנות היינו שיהיו שלמין ככולן והיה לריך
משה בעלמו לראותם אם הם ראויים למנותם שיהיו

למעלה הימנה וכן יהיה לעתיד במהרה דימוי שיעלו
במדרגה עליונה מאוד כדגלי המדבר : (יא) אל גת אגוז ירדתי . הם ישראל שנמשלו לאגוז (שכל
זמן שלא נכמר הוא הכל קליפה וביט אחד ואחר כך כשנכמר אז נחלק לד' חלקים כך ישראל כל
זמן שהיו בגלות מלרים היו כולם ביט אחד ואחר כך נחלקו לד' חטים והן בית ישראל ברכו את ה'
בית אהרן ברכו את ה' . בית הלוי ברכו את ה' . ירמי' ה' ברכו את ה' (תהלים לה) . וחלל היראים
לא נאמר בית מפני שהדיוקים הם כגרים בארץ ואין להם כאל בית קבוע רק דירת עראי ועליהם
נאמר

פֶּאן פֶּון מִיזִיגֶה :

שיר השירים ו

הַנְּצוֹ הַרְמוֹנִים: יב לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שְׁמַתְנִי מִרְכָּבוֹת עַמִּי נָדִיב:

שׁוֹבֵי

ביאור הגר"א

נאמר וזהו לדיקום ויבורך (משלי ג.) לראות באבי הנחל הם בעלי תורה שהם רבולים עלי מים כי התורה מכונה בשם מים כמו שהמים מקבל כל הצורות כן התורה בה כלול כל החכמות והיא סובלת כל פנים. הפרחה הנקף אלו בעלי חכמה וכמו שאמרו חז"ל חמרא וריחא פקתין וכן נאמר ויין ותירוס ינובד בחולות (זכריה ט) ואמרו חז"ל אפילו לבו טמוס ככתולה ינובד אותה (ב"ב יב) הלזרמונים הם בעלי מלות שפלאים מלות רמזין: (יב) לא ידעתי נפשו. פי' בלי ידיעה ובהסת הדעת פתאום שמתני הקב"ה מרכבות עמי נדיב במרכבות של הדיכויס וכמו שאמרו (תהלים קיג) מקום מעפר לל מאשפות ויום אביון. כל נאמר על זה שאין לו כלום חף ההכרח. אביון נאמר על זה שיש לו במה להחיות את נפשו בלמנוס ואין לו מה שתאכ ונפשו נחלה מזהמת הנגדים הכלים והמטופסים והוא תאכ להפסיד נאום כי חשה נאם וזירה נאם וכלים נאם מרחיבין דעתו על אדם. וזה הוא ההבדל עלמו אשר בין הקמה להרמה

בקרובין עם המלך והיו חברותיה תמהות עליה ואמרו אהמול לקטת שצלים עמנו ועכשו

גן בשמים

מלא תורה וחכמה ומעשים טובים: לראות באבי הנחל. אמר הקב"ה באתי לראות בחילנות העומדים אלל הנחל הם הדיקום העומדים אלל מים של תורה: הפרחה הגנן. אלו בעלי משנה: הנצו הרמונים. אלו בעלי תלמוד ורואתי אשר צאו על ידי משנתם לירי מעשים טובים כי גדול תלמוד שבויה לירי מעשה וכמאמר הנחל כל שמעשו מרובין מחכמתו חכמתו מתקיימת ומלאו חן בעיני במעשיהם הטובים:

(יב) לא ידעתי. איתא במדרש משל לבת מלך ששגשה והיטה מלקטת

שם ששבלים פעם אחד עבר המלך והכירה והזילת מן הלסמים ולקחה והושיבה בקרובין עם המלך והיו חברותיה

פירוש המלות והענין

הנצו. הוא קטנת הפרי כשהפרת נוטל: (יב) לא ידעתי נפשו. אני בנצמו חזני יודע מפני חזים זכות שמתני מרכבות שכלני המלך אל המרכבה שלי הוא שהשיב אותי אל בית מהרשו: עמי נדיב. רק זלתי חני יודע הקב"ה שהוא נדיב עמו זלתי לכמי בנדבה ומסד: שמתני. מלשון שמה ועשים:

פירוש ע"מ

קאנט גאר ניש וואס אין וויא טוט ייך גיפניען. אז מען געקט אים אום פרויען גיפניט מען אין אים פיל תורה פיל חכמה מיט גוטע מעשים ומדות טובות. לראות באבי הנחל. איך האב גינידערט צוא זעהן אין דיא בייקער וואס בייא דעם טייך דאס איז דיא צדיקים וואס וויא שפייגען לעבין דיא טאכין פון דער תורה. הפרחה הגנן צוא האט דער וויין שפאק גימאן בליען דאס איז דיא בעלי משנה. הנצו הרמונים צוא האט גישפראצט דיא מיל גרוקען דאס איז דיא בעלי התלמוד. איך בין גיקוקען צוא זעהן צוא האט וויא דאס לערנען גיבראכט צוא גוטע מעשים ויייר דער עקר פון לערנען איז נאר צו ברענגען צוא גוטע מעשים. וויא דער תנא זאגט פל שמעשו כו אז דיא מעשים זענען מער פאר זיין חכמה ובאמאלס האט דיא חכמה

בייא אים א קיום. האב איך גינעקן אז דער וויין שפאק האט גישפראצט מיט גוטע וויין מרובען דער מיל גרום מיט גוטע פירות דערום האבין וויא גיפונען חן בייא מיר פאר ווייערע גוטע מעשים: (יב) לא ידעתי דער מדרש זאגט דאס איז א משל צוא א בת מלך וואס ויא איז גיפאנגען גיווארין האט ויא דארטין גיקליבען זאנגען פון פעלד צוא דער גערין ויך. א מאל איז דער מלך פאר בייא גיפארן האט גר איר דער קאנט ווער ויא איז הט גר איר מציל גיווען פון דיא גולגוים אונ הט איר גינעצט לעבין ויך אין זיין חיים וואגין וויא אירע חברות האבין דער זעהן האבין וויא זיך שפארק גיוואנדערט אונ האבין איר גיברענט געקמין האסטו גיקליבן זאנגען גלייך מיט אונז אונ היינט גייסטו אז גרום גיווארן צוא זיעצן לעבין מלך.

האט

להרמה. מקום נאמר על הנכסל בדברים ההכרחיים שאין לו תקומה זולתם והרמה נאמר על החפצים אשר יתאוו האדם לשלות נפשו בלתי מוגבלת לארצה ולרפכה. ולכן אמר מקומו מעטר דל לזה שאין לו כלום. ומאשפות שהוא מקום מנוקף ירים את האביון שתאב לעמוד ממקום עינופו ורולה מקום טוב ממנו. וכן נגד מי שהוא ערום מן המלות ומתועב בעבירות קרא דל ומי שיש לו מלות רק שהוא מתועב בעבירות ותאב לעלות ולשוב מהן וזכה עליהם קרא אביון והקב"ה מרימו להושיבו עם נדיבים הם האבות עם נדיבי עמו הם הנביאים והוא הגולה במרכבות עמי נדיב:

ועכשוו אחת עם המלך וענתה הבח מלך להם גם אני תמהה על עלמי הארץ באתי לגדולה בזאת. כן האומות כאשר ראו את גדולת ישראל צבית שני תמהו ואמרו אתמול היית משועבד בגלות ועכשוו כך כתעלית. משיבים כנסת ישראל לא ידעתי נפשי. אני בעלמי תמהני על נפשי ואיני יודע מפני איזה זכות שמתני מרובות העלמי המלך כל כך למעלה וחס אחתי במרכבה שלו הוא צבית המקדש רק זאת אני יודע מי עשה לי זאת: עמי נדיב. הקב"ה אשר הוא נדיב והוא על נדיבות יקום עשה זאת לעמי בגדלה וחסד:

היוצא משיר ששי חמשה דברים. א) סיפור בנין בית שני. ב) תשובת ישראל להשכנים. ג) יחוס ישראל. ד) עליית ישראל כמו השחר. ה) דמיון ישראל אל גנת אנוז. ועתה אזכור ימים מקדם אשר לקין שבעים מגרות בבל נושעתי ועליתי למעלה למעלה כשחר ודודי אמר לי ישראל אשר בכך אתפאר. ומיחס אותי ומדמה אותי לגן אנוזים. הייתי עמרת תפארת לדודי. ועתה חרפוני צוררי עבדים משלו בנו ופורק אין מידם. כבר עברו רבות מאות שנים ובכל פעם אני יורד מטה מטה השחר לא יורח לקיתי בחושך כפולה במצרים בשלישת ימי אפילה. היחוס מונחת

פירוש ע"מ

צוא דיא שכנים. ג דער יחוס פון די יודן. ד וויא דיא יודן זענען אוף גינאנגען וויא דער מארגן שטערין. ה דיא יודן זענען גלייך צוא א גארטן פון גים. איה דער מאן מיה דיא פריערדיקע צייטן וויא השיית האט מיר גיטאן לויגן אונ גלייכן צוא א גים גארטן אונ האט מיר גיטאן רימן מיט מיין יחוס:

האמטריא בת מלך גענעטפערט איה ווינדר מיה אליין אוף וויא ארום קום איה צוא אזו א גדולה. אזו איז גינען בייא דעם בית שני האביון ויך דיא אומות גיוואונדערט אונ האביון גינאנט צוא דיא יודן געכטין ביסטו גינען אין גלות אונ זעצט ביסטו אזו גרום. ענטפערן דיא יודין לא ברעתי נפשי איה אליין וואונדער מיר איה. אונ איה וויים גיט פאר וואסער זכות שמתני מרפכות האט ער מיה אזו אוף גיהובין אונ האט מיר גיטאן אין זיין מרפכה דאס איז אין בית המקדש. נאר דאס וויים איה ווער האט דאס גיטאן עמי צוא מיין פאלק. נדיב השיית וואס ער איז דער גרוסער נדיב ער טוט צוא אלעמין זייער ווילן האט ער דאס מיר גיטאן בגדלה וחסד:

אונ זעצט האט ער זיך פון מיר דער ווייטערט שון אזו אלאנגע צייט. אונ אוף דעם ארט פון מיין שיינען איז מיר זעצט פינקטער. איז אוף דעם ארט פון זיין לויגן מיה טוט מען מיה זעצט לעסטערין. אונ וואס ער האט מיה גיטאן גלייכן איז זעצט גיטאן קיין גלייכונג צוא מיין ווייטאג. מיין יחוס העלפט מיר נאר גיט מיניגע עלטערין ליגין אין דיא קברים רהיב אונ

דער שיר רעם זענען פינף זאבין א פון בווען דעם בית שני. ב וואס דיא יודן האבן גענעטפערט

שיר השירים ז

ז א שׁוֹבֵי שׁוּבֵי הַשְּׁוֹלְמִית שׁוּבֵי שׁוּבֵי וְנַחְזֵה בְךָ מִהֶתְחַזֵּוּ בַשְּׁוֹלְמִית

במחלת

ביאור הגר"א

ז (א) שׁוֹבֵי שׁוּבֵי. דע כי ירוסלים שם קרא להם שלם כמו שנאמר ומלכי לדך מלך שלם. וזכרנום קרא אותה יראה כמו שגא' ויקרא זכרם שם המקום שהוא ה' יראה אשר יאמר היום זכר ה' יראה. והביאור כי זכרם הוריד השכינה. פי' הודיע לכל שהקב"ה משגיח בחרץ ויודע רזי עולם. ומשה הוריד כבוד ה' למשכן בינינו שכולם השיגו אותו כמו שאמר רז"ל ראתה שפחה על היס מה שלא ראה יחזקאל הנביא. וזהו ה' יראה שהוא רואה בכל. אשר יאמר היום זכר. פי' ביום שיאמר משה את התורה זכר אז ה' יראה יהיה גראה לכל וכמו שנאמר ויחזו את אלהים. ואמר

גן בשמים

מונחת בקרן זוית אבותי הצדיקים הלכו לקברות למנוחות ואותי עזבו לאנחות נשכחתי מהם כמת טלב. דודי היה מדמה אותי לגן אנוזים ועתה אל מי תדמיוני ואשׁוה היש טכאוב כמכאובי אשר עולל לי אשר הונה ה' ביום חרון אפו אנא אלהי אין לי על מי להשען רק עליך אבי שבשמים שׁוֹב שׁוֹב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך עשה עמנו

כחסדך. השיבנו ה' אליך ונשובה חרש ימינו כקדם :

סיפור גלות מלך יון

ז (א) גלות מלך יון. היה לישראל בזמן בית שני. מלך יון מפתה את ישראל לעזוב את אלהים חיים ועושה את עלמו כאלהב לאמן יועץ טוב

ואומר להם שׁוֹבֵי שׁוּבֵי הַשְּׁוֹלְמִית. עד מתי תהיה את שלימה באמונתך ותמסור את נפשך להריגה למענו את תגמול לו טובות והוא עושה לך רעות. שׁוֹבֵי אלו שׁוֹבֵי אל אלהי: ונחזו בך. בעין טובה לעשות לך טובות והנחמת ונעשה ממך שרים ודוכסים :

תשובת ישראל

מה תחזו בשולמית. למה זכנס אתה מפתה אותי והיא לא תללך

פירוש המלות והענין

ז (א) מלך יון מפתה את ישראל ואומר להם שׁוֹבֵי שׁוּבֵי הַשְּׁוֹלְמִית. עד מתי תהיה את שלימה באמונתך ונמסרת נפשך: שׁוֹבֵי. אלו: שׁוֹבֵי. אל אלהי: ונחזו בך. בעין טוב לעשות ממך שרים ודוכסים: תשובת ישראל מה תחזו בשולמית. מה גדולת אמת יכול לימן לי: במחולת המחנים. שמת אמת יכול לעשות

פירוש ע"מ

לאנג נאך וועסטו זיין נאנג אין דיין אמונה ביו וויא לאנג נאך וועסטו זיך מוסר גפיש זיין פאר דיין גאט. דוא מוסט אים טובות אונ ער מוט דיר רעות קער זיך ווידער צוא מיר קער זיך ווידער צוא מיין גאט. ונחזו בך וועלין מיר זעהו צו מאן דיר גרוסקע טובות מיר וועלין מאנגן פון דיר גרוסקע שרים ודוכסים:

אין פון ווייגערע קינדער האבין זייא פאר געסין. איך האף נאר צוא דיר גאט קער אונ ווידער צוא דיר בנייא איינזערע מעג וויא פריער :

דער קפויטל ז' רעט פון גלות מלך יון :

ז (א) דער מלך יון מאכט זיך פר א ליב האבער צוא דיא יודין אונ רעט זייא זיין אונ גיט זייא א עצה אז זייא זאלין פאר לאזין ווייגער גאט. שׁוֹבֵי שׁוּבֵי הַשְּׁוֹלְמִית ער זאגט צוא דיא יודין ביו וויא

דער ענטפער פון דיא יודין: מה תחזו בשולמית. וואס מוסטו ריידן זכנסת בייגע בייך וועלין דיר גאר גיט גליקן מיר

לך הלוא ידוע לך ששמי שולמית שאני
 שלם באמונית. אמונתי היא מורסה לי
 מאבותי אברהם יצחק ויעקב השמעת מימך
 שצבזבו אמונתם הלוא גם לאברהם רצה
 נמרוד שישמע בקולו ויעשה אותו לשר גדול
 ולא שמע בקולו ומסר נפשו למשן אלהי.
 יצחק אבי מסר נפשו לעולה לה'. יעקב
 אבי אמר לו עשו אחיו נסעה ואלכה לנגדך
 הוא שיסתוו שניהם באמונה אחת השמע
 לדבריו גם אנתו זרעיהם דררכיהם נלכה
 אף אם תתן לי כל יקר שצבולס לא
 שאלתי הוא אלהים אמת מי וקיס לעד
 ויעקב מרתו אמת וזרוק חוערה אעיקרא קאי. ז'
 זאת אשר אפה מצטייה לי טובות
 כאשר אשמע לקולך על זאת אשאל ממך
 האם אלוה אמה ליתן לי כל טוב היכולת
 בידך האם אמה בעלמך בטוב. היכולת הוא
 רק ביד ה' ואם אשמע לדברך ואחטא
 לה' אז תלך אש ממך ותשרוף אותי ולא
 יהי' לי תקומה כי גדול תהי' השנאה
 מהאהבה ואז גם עמודי השמים ירופפו
 נמוגים ארץ וכל יושביה וגם אמה לא
 תהיה בעולם (עיין בקול זמרה דף
 נח).

ואמר כאן ד' פעמים טובי נגד הארבע גלויות
 טובי השולמית נגד שני גלויות הראשונים
 ככל ומדי. ולכן אמר השולמית שהיא שלום
 בין ישראל להקב"ה אבל השכינה לא
 חזרה בבית שני כמו בבית ראשון.
 טובי טובי נגד ז' גלויות האחרונים
 יון ואדום. ומזהו כך. כי לפתוך
 עין יראו בשב ה' את זיון. גם אמר ד'
 פעמים טובי נגד ד' כנפות הארץ.
 גם אמר טובי טובי נגד ישמעאל
 ועשו לעתיד יאמרו ישמעאל ועשו
 לישראל טובי טובי ומזהו כך ויאמרו
 להם ישראל מה תחוו בשולמית
 כחולת המהנים. פי' מה תקבלו
 כולכם עלי כמו שנתקבלו ב' כחות
 של מלאכים אלל יעקב במהנים
 ומה תראו בי:

מה

אחלוקי אמונתי מפני שני טעמים
 א' מפני שאלתי הוא אלהים אמת
 מי וקיס לעד ויעקב מרתו אמת
 וזרוק חוערה אעיקרא קאי. ז'
 זאת אשר אפה מצטייה לי טובות
 כאשר אשמע לקולך על זאת אשאל
 ממך האם אלוה אמה ליתן לי כל טוב
 היכולת בידך האם אמה בעלמך
 בטוב. היכולת הוא רק ביד ה' ואם
 אשמע לדברך ואחטא לה' אז תלך
 אש ממך ותשרוף אותי ולא יהי' לי
 תקומה כי גדול תהי' השנאה מהאהבה
 ואז גם עמודי השמים ירופפו נמוגים
 ארץ וכל יושביה וגם אמה לא תהיה
 בעולם (עיין בקול זמרה דף נח).

פירוש ע"מ

מיר וועלן זיין גיט צוא הערן. דוא ווייסקט
 נאך אז מיר רופט מען שולמית דאס איך
 בין נאנין אין מיין אמונה האב
 איך א' ורושה פון מייעע עלשערין אברקה
 יצחק ויעקב. האקטו אמאל גיהערט אז
 זיין זאלין פאר לאזין זייער אמונה מיין
 פאטער אברקה האט גיהאט א מלחמה
 מיט דעם מלך נמרוד. ער האט גינואלט
 אז אברקה זאל זיך בוקין צוא זיין ע"ז
 נועט ער אים גרום מאכין. אברקה האט
 אים ניש צוא גיהערט ער האט זיך גילאזט
 ווארפן אין פייער און זיין גאט האט אים
 מציל גינען פון זייער הענד. ער האט אים
 גיהאלפן אז ער האט גיהרגן נמרודין
 מיט זייער חברים און זיין ע"ז האט ער
 צוא האקט. מיין פאטער יצחק האט זיך
 גילאזט מקריב זיין פאר א עולה צוא גאט.
 מיין פאטער יעקב האט אים לכן געשו און
 אן גירעט צוא דינען ע"ז האט ער זיין
 דען צוא גיהערט. אזו זענען מיר זייערע
 קינדער אין זייערע וועגן וועלן מיר גיין
 אייביג איך וועל מיין אמונה מיט מיין
 הערה ניש אנועק לאזין דיא זאלקט מיר

אפילו זעבין נאר דיא טייערקייט פון דער
 נאנצער וועלט. צוא ליב צווייא מעמים
 וועל איך מיין גאט ניש אנועק לאזין
 א' ווייל מיין גאט לעבט אייביג ער איז
 אמת און זיין הערה איז אמת און מיין
 מדה איז אמת וועל איך פון אמת ניש
 אנועק ב' דוא זאלקט מיר צוא אז איך
 וועל דיר צוא הערין וועקטו מיר טאן
 גרויסע טובות. און דעם קרעג איך דיר
 ביסטו דען א גאט א בעל זכול מיר צוא
 טאן טובות און דוא אללין ביסט בטוח
 מיט דיין גוטס. נאר בייא מיין גאט איז
 דער זכולת. איך ווייס גיטוים אז איך זאל
 דיר צוא הערין צוא דינען דיין ע"ז וועט
 ארויס א פייער פון דיר און וועט מיר
 פאר ברענען דיא שנגא וועט נעמן זייער
 גרויס און איך וועל ניש האבן קיין תקומה
 די זאילען פון הימל וועט שלאף ווערן
 דיא ערד מיט אירע אלע זיין וואנער
 וועלן צוא גיין און דוא וועקט איר ניש
 זיין און דער וועלט (עיין בקול זמרה דף
 נח). אבער אז איך וועל צוא הערין אין
 דעם קור פון מיין גאט און איך וועל מיר

לאן

שיר השירים ז

בְּמַחֲלַת הַמַּחְנִים : ב מַה־יָּפוּ פַעֲמֶיךָ בְּנַעֲלִים בַּת־דָּוִד הַמּוֹקֵץ

ירכיק

גן בשמים

ביאור הגר"א

(ב) מה יפו פעמך כנעלים בת דוד. פירוש לעתיד יאמרו האומות מה יפו פעמך אשר הלכת ונעלת את עמך כבתי כנסיות להפלת הג' תפלות כמו שעשו האבות הנקראים נדיבים. המוקי ירכיך. מה שתסתיר את עמך כבתי ד' ללמוד תורה הם כמו חלאים הוא תכשיתן מעשה ידי אמן והם הלווחות שעשה הקב"ה. פי' כי אלה מחיג על דברי תורה להשיגה לאמיתה כמו שנתנה מסיני וזה שדרשו חז"ל (סופות מ"ט) המוקי ורכיך מה ידך כסתר אף דברי תורה כסתר : שרר

למענו אז הוא יעמוד לימיני וינקוס את נקמתי כמו שנאמר סבוי כדבורים הוא מלכות יון לעקוץ אותי אבל דעכו כאש קוים בשם ה' כי אמילס וכן יעקב אבי כאשר לא שמע לעשו אחיו אז שלח לו ה' שתי מחנות חיילות של מלאכים לשמרו ואם ה' לא ישמר עיר שוא שקד שומר. וזהו מה תחזו בשולמית כמחלת המחנים. התגל אתה לעשות לי כמו

שעשה הקב"ה ליעקב בעת שילח מבית לבן ששלח לו חיילות של מחנות מלאכים לשלחם כנגד עשו אחיו להכילו מידו בודחו לא תוכל לעשות לי כזאת לכן עוזב ממני לך אתה בשם אלהיך ואנחנו נלך בשם אלהינו :

חשיבת ישראל

(ב) מה. ישראל משבחים להקב"ה מלמעלה למטה לעיל (ק' ו') החמילו מראשו כחס פז וגמרו בשקיו עמודי שם שהוא בעליונים ואחר כך השרה שכינתו בתחתוני' על ישראל שכינתו והקב"ה מקלם את ישראל מלמעלה למעלה עכשו

פירוש המלות והענין

לעשות לי כמו שעשה הקב"ה ליעקב ששלח לו חיילות של מחנות מלאכים. אז שוא אתה יכול לעשות לי כמחול שעשה לאבותינו על הים סנחמר ויסע מלחך חלסים. אז כמחול שעשה לחלשע שנאמר (מלכים ב' ו') והגה סדר מלך סוסים ורכב חש סביבות חלשע. אז כמחול שמעך הקב"ה לעשות לנדיקים לעיל בודחו. חין יכולת בודך לכן עוזב ממני ואנחנו נלך בשם אלהינו: השולמית. מלשון שלם: נחתה. עקן רחם ובעט: כמחולח. ענין מיל. גם ענין קודו של שמה: המחנים. מלשון מנסה: (ב) מה יפו כו'. חלו החלשים הסולכים ממקום למקום ללמוד את ישראל דעת: בת גיב. הוא מרת ח' ירהם ח'יך שגיד את לבו לעזוב את חרץ מולתו ללכת הנגבה ללמד את דך ה': המוקי ירכיך. האמנים אשר הם מומקים ומועקים את רגליהם בניחם ולומדים

פירוש ע"מ

לאיון הארזן פון זיינעט וועגן. דאקאלס וועט ער שטיין לעבן מיין רעכטע האנד אונ ער וועט נעמען פון מיניגע פינד א נקקה. וויא דער פסוק זאגט סבוי כרכורים דער מלך וון מיט זיין פאלק האבן מיר ארום גרינגילט צוא פאסן מיר אזוי וויא דיא גינען. דעכט פאש קוצים זייא זענען פאר שמוסן גינארן אזוי וויא א פייער וואס נעמט זיך אן אין דערנער אונ פאר לענט וויא. בשם ה' כי אמילם מיט נאמס הילף האבן מיר וויא גיטאן פאר שנארן. אונ אזוי האט השי"ת גישיקט צוא זעקבן צווייא מחנות מלאכים אים צו מציל זיין פון זיין כרדער עשו. דאס איז דער פשט מה תחזו בשולמית כמחלת

(ב) מה דיא יודן לופען צוא נאט פון דער הייף ביו אראפ פון ראשו פתם פז ביו שוקיו עמודי שש אויבען אין קפיטיל ו' וייל השי"ת זיין רעכער כבוד איז אין דער הייף דער נאך האט ער גימאכט ווען זיין כבוד דא אין דער גידערנער וועלט אוף דיא יודן. אינ השי"ת לויבט די יודן

רא

שיר השירים ז

יְרַבֵּךְ בְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אַמֶּן : ג שְׂרַרְךָ אֲנִי הַסֵּפֶר אֱלֵי־יְחָסֶר

המוז

ביאור הגר"א

(ג) שררך חגן הספר. היא ירושלים שהיא באמצע ארץ ישראל וארץ ישראל היא באמצע הישוב כמו העבור שהיא באמצע הבטן והבטן הוא באמצע הגוף. אל יחסר המוז. כי כל הבחין לאכול מעשר שני בירושלים הוא רואים את הכהנים עוסקים בעבודתם וליום צירים וכל העיר צבתי כנסיות יושבים ולומדין והיו משליכין פרנסתם ויושבים גם כן ללמוד. והוא אל יחסר המוז שכלם לומדים. בטנך ערמת חטים. ארץ ישראל היא מלא בחורה שהכל לריכין למארי דקויא. סוגה בשושים הם נגדרים במ"ע ובל"ת כשופנה שהיא לא ואדום :

כְּנ בַשְּׂמַיִם עֲכָשׂוּ לַמַּטֵּה אֲבָל אֲנִי עֲתִיד לְהַעֲלוֹתָם לַמַּעֲלָה כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וּנְתַתְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ עֲלוּן כו' : מִה יִפּוּ פַעַמְיֶיךָ כו' . אֲלוֹ הַאֲנָשִׁים הַהוֹלְכִים מֵעִיר לְעִיר לְלַמֵּד אֶת יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה וּמוֹסֵר כִּי לֹא יִבְלַע בְּכָל דּוֹר אֲנָשִׁים דְּיֻקִּים כַּהֲנֵה : בַּת נְדִיב . הוּא מִדַּת אֲבֵרָהָם אֲבִיךָ שֶׁהֵלךְ מֵאַרְצָךְ מוֹלַדְתּוֹ הַגְּבוּבָה לְלַמֵּד דַּעַת אֶת הָעָם לְקַרְבֵּם תַּחַת כֹּנְפֵי הַשְּׂכִינָה וְהַאֲנָשִׁים הָאֵלּוּ יוֹלְאֵי חֲלָאֵי מִתְדַבְּקִים בְּמִדּוֹתָיו . וַיֵּשׁ סוּג אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הֵם

הַמוֹקֵי יִרְבִּיךָ חוֹמָקִים וְחוֹמָקִים אֶת רַגְלֵיהֶם יוֹשְׁבִים לְוּמוּדִים צְבִיתָם בְּיַחֲדוּת הֵם דּוֹמִים כְּמוֹ חֲלָאִים הוּא גֹס יִפֵּה : מַעֲשֵׂה יְדֵי אַמֶּן . שַׁעֲשֵׂה הָאוֹמֶן לַתְּכֵלִית תְּלוּתָם עַל הָאֲחוּז וְלֹא נִתְנָם עַל הָאֲחוּז נִמְלֵא חֶסֶד עֵיקַר הַתְּכֵלִית כֵּן הַאֲנָשִׁים הַלּוֹמְדִים לְבַד חֶסֶד לֹהֵם הָעֵיקַר כִּי הָעֵיקַר הוּא לְלַמּוֹד וְלַלְמַד אֲבָל בְּכָל דּוֹר נִמְלֵאִים אֲנָשִׁים הַמֵּרְבִּים בְּיַשִּׁיבָה מֵרַבִּיזִים תּוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל :

(ג) שררך. הם צעלי לזקה וכמו העובר צבטן אמו אוכל מה שאמו אוכלת על ידי השרר כן יתפרנסו העניים על ידי העשירים הגדוים : אגן

הספר

פירוש המלות והענין

ולומדים ביחידות הם דומין כמו חלאים מעשה ידי אמן שעשה האומן לתכלית תלותם על האומן והוא לא נתנם על האומן נמלא חסר עיקר התכלית כן האנשים הלומדים לבד חסר העיקר : פעמך. כן יקראו הרגלים : בנעלים. מלשן נעל : חמוקי. הוא לשון נמנה רגל על רגל : ירביך. הוא מוסקי הרגל : חלאים. ענין תכשוט : אמן. כן יקרא השופט במלצם : (ג) שררך. הם צעלי לזקה : אגן הספר. אגן הספר. המה כללי מלא משקה וכמה לזר השפעה להנעים וזכות לזקקה אל יחסר המוז לא יחסר להם עומר וזכרם : בטנך. יתבדך בפרי בטן : ערמת חטים. יתבדך במים חטים הם מים של השמים : סוגה בשושים. את מסויג. ומקף דבדיים נאים כמו שושים : שררך. הוא העובר : אגן. הוא מוקף : הספר. מרגום של ידו הוא ספרה :

פירוש ע"מ

דָּא אִין דַּעַם קַפִּיטַל פּוֹן אֲוִיטִין אַרְוּף . וַיֵּא וְעֲנֵן גְּלִיךָ וַיֵּא חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אַמֶּן אַ שִׁינְעֵר אֲוִירִינְגִיל וַיֵּא אַ גּוֹמְעֵר בַּעַל מְלֵאכָה הָאֵם אִים גִּימֵאָכְט צוּם אֵן מְאָן אֲוּף דַּעַם אֲוִינְעֵר אֲוּף מְעֵן מוּט אִים גִּיט אֵן פֻּעֲלֵט דַּעַר עֵיקַר תְּכֵלִית . אַזוּי אִין דַּעַר מְעֵנְמֵשׁ וַיֵּא לְעֵרִינְט אֱלֵיין פֻּעֲלֵט אִים דַּעַר עֵיקַר תְּכֵלִית דַּעַר עֵיקַר אִין צוּ לְעֵרִינְעֵן מִיט דַּעַם אַזוּיִיטִין . גָּאָר אִין יַעֲדֵר דּוֹר גִּיפִינְט יֵךְ צִרְיֻקִים וַיֵּא וַיֵּא מְרַבִּיץ תּוֹרָה קְרַבִּים :

(ג) שררך דיון נאפיל איו וויא דער דער נאפיל פון דער מוסער צוא איר קינד אין בויה. וואס דער מוסער עקט מוט עקט דאס קינד דורך דעם נאפיל. אזוי וענען דיא גופע עשירים דיא שפיינער צוא דיא

שיר השירים ז

הַמוֹג בַּמִּנְךָ עֲרַמְתַּת הַתַּיִם סוּגָה בְּשׁוֹשָׁנִים: ד שְׁנֵי שְׂדֵיךָ בְּשָׁנֶיךָ עֲפָרִים

ביאור הגר"א

גן בשמים

הסתר. הוא כלי מלא משקה כן הגדושים
המה לנו של השפעה להעניין בזכות
הלדקה שהם עושים אל יחזר המוג
אני חרבה להם שפע וזכרה בזמני יהיהם שלא יחסר להם עושר וזכרה בזכרי שוכלו
להשפיע. וכמו שנמלא מעשה בחסיד אחד שקיבל לפני אליהו על עניויו אמר לו
אליהו אתן לך עושר רב בתנאי שאחר עשר שנים תחזיר לי את העושר ואתה
תשוב לעניך כקדם ויען החסיד אלך וחקק עלה מאשתי וילך ויספר לאשתו את דבריו
אליהו ותען האשה מהרי לך וקח ואל תדאג דאגת מחר. ויקח החסיד מאלהיו עושר
רב ויהי איש מלליה אחרי עשר שנים בא אליו אליהו שיחזיר לו את העושר ויאמר
החסיד כמו שלקחתי בעלת אשתי כן לא אחזיר עד אשר חקק עלה מאשתי וילך
ויספר לאשתו ותלך האשה אל אליהו ותתחנן לו שילך לשאול את פי ה' וישאל אליהו
את דבר ה' וה' ברוב חסדו לוח שישאר העושר בידם כי גבאים טובים הם: במנך.
זכות הלדקה יתברכו צפרי בטן: ערמת חמים. יתברכו בחיים חמים הוא חיים של
האדם: סוגה בשושנים. את מסוייג ומוקף בדברים טובים כשושנה באתרוג נאה
בזילות נאים בחורה ומעשים טובים:

(ד) שני שדיך. הם שני סוגי המשפיעים מזון הגוף ומזון הנפש תורה ויראת
שמים

פירוש המלות והענין

המוג. מין וין מעורב לעתות: ערמת. אגודת סגלים: סוגה. מלשון סוגג וגדר: (ד) שני שדיך. מין
בנים

פירוש ע"מ

אָרִימֶע. אגן הסתר א פלי פור מיט מיִשְׁקָה
אזוי זענען דיא גרייבס א קוואל השפעה
צוא דיא אָרִימֶע. אל יחסר המוג פאר דעם
זכות וואס זיין טען צדקה וועל איה זיין
זעבן א גרבה אז עס זאל זיין ניט פֿעלין
קייין גיבאנק צו משפיע זיין. פסקה בזכות
הצדקה וועלן זיין גיגענשט ווערן מיט
פרי בטן. ערמת חמים נאָרָן וויין דאס
איז דער עיקר לעבן פון מענטשן ווי וועלן
זיין גיגענשט מיט לאנג לעבן. בזכות
הצדקה וועלן זיין האָבן דיא גרבה פון
קנידער. אונ פֿרנסה. מיט לעבן. וויא עס
ווערט גיבאָרנט א מעשה בחסיד אָהר המ
זיך גיבאָרנט פאר אליהו הנביא אוף זיין
אָרִימֶקִיט. האט אה"נ גיבאָנט איה וועל
דיר זעבן עשירות אוף זעהן יאר נאך זעהן
יאר ואלקטו מיר צוריק זעבן דיא עשירות.
זאגט דער חסיד איה וועל זעבן א עצה
פון מין אשה. ער האט דער צילת דעם

ווייב דיא מעשה האט זיא אים גיחייפן
זעבן. אה"נ האט אים גיגעבן פיל עשירות
נאך דיא זעהן יאר אזי אה"נ גיקומען צו
זעבן דיא עשירות. זאגט דער חסיד איה
האב גינעמען מיט מין ווייבס עצה אפ
זעבן וועל איה אויך פֿרעגן איר עצה. דר
חסיד פֿרעגט דעם ווייב וואס צו מאן. איז
זיא אנוועק צוא אה"נ אונ האט אים גיגעבן
אז ער זאל פֿרעגן בייא זאט צוא וועט ער
הייסן בייא אונ צוא זעבן דיא עשירות.
אליהו האט זיך אן גיפֿרעגט בייא השו"ת
האט ער גיבאָרנט אז דיא עשירות זאל זיין
בייא זיין ביו אייביג ווייל זיין זענען גוטע
גבאים. סוגה בשושנים דוא ביסט ארום
גיבאָנט מיט גוטע זאָן וויא דיא שושנה
מיט א שייגעס אָהרונ וסופה מיט שייגע
הפילין וציצית מיט תורה ומעשים טובים:
(ד) שני שדיך. דייגע צווייא גריססן דאס
איז דיא צווייא משפיעים מזון הגוף

מיט

עפרים תאמי צביה : ה צוארך במגדל השן עיניך ברכות בחשבון

ביאור הנר"א

שאר האומות . כשני עפרים כבר נתבאר לעיל : (ה) צוארך כמגדל השן . היא העזרה שהיא העיקר . עיניך ברכות . הם הסנהדרין היושבים בלשכת הגזית והם עיני העדה . בחשבון שהם היו חשבון תקופות ומולדות ומקדשין את המזבח . על שער בת רבים . הם היו ממונים על הסנהדרות שהיה בכל עיר ועיר וכל הדבר הקשה הביאו אל הסנהדרין גדולה שכירושלים . אף כמגדל הלכזון וזה פי דמשק . פי' אף הוא ההיכל כמו שנאמר ישומו קטורה באפך ועד עכשיו היה המקום שנקרא נופים חוץ לירושלים שמשם היו רוחם את ההיכל ולפתח לבוא יהיה ירושלים עד דמשק יהיה הנופים אלל דמשק :

גן בשמים

שמים : כשני עפרים כו' . שניהם שוים בשלימות משפיעים ומגינים טובים לישראל : (ה) צוארך כמגדל השן . שהוא זך ויפה כן לוארך זך ויפה כל דבר אסור לא יבוא אל פיך . ועל פי המדרש נאמר הפסוק על יעקב כאשר נפל עשו על לואר יעקב וישקוה נקוד בחורה על תיבת וישקוה הוא סלח נשקו אלל נשכו ונעשה לואר יעקב קשה כמגדל שן ושבר עשו את שניו ועליו נאמר שני רשעים שברת וזה שנאמר ויבכו שניהם כמו יעקב על לוארו ועשו על שניו : עיניך . איתא במדרש על הפסוק האכלתם לחם דמעה (תהלים פ) אמרו ישראל לפני הקב"ה בזכות שלש דמעות שהוריד אותן רשע המשלת אותן בכל העולם ונתת לו שלום צבוא"ו ולכשתבא לראות עלבון בניך שעיניהם זולגות דמע בכל יום ודמעתם תדירה כלחם על אחת כמה וכמה שתמלא עליהם רחמים . וזהו עיניך ברכות . הזולגות דמעות רבות ברכות מים לכשיבא בחשבון על שער בת רבים הוא עשו המוסל על עמים רבים המה הרומיים מחריבי הבית ואעשה חשבון בעד שלש דמעות

פירוש המלות והענין

כפנים : עפרים . כן יקראו ילדי הכנזי והסאלי : (ה) צוארך . זך מכל דבר אסור . חוץ אחר צוארך הוא צואר של יעקב נעשה כמגדל השן צבת ששכו עשו חמיו . ואמר קב"ה עיניך ברכות . עיניך ישראל הזולגות דמעות רבות ברכות מים : בחשבון על שער בת רבים . לכשתבא חשבון לעשו בעד שלש דמעות ששכס לפני לבנו המשלתי אותן על עמים רבים ונתתי לו שר הרבס מגיע לך בעד הדמעות הרבות עוד יותר ויותר :

פירוש ע"מ

מיט מזון הנפש . כשני עפרים כו' וי"א זענען בידע גלייה בשלימות אזוי וי"א די פאר פון דעם הירש : (ה) צוארך כמגדל השן ביין האלו איז קלאר אונ שייך וי"א דער טורעם פון העלפאנד ביין דיא זאך וואס עס איז אסור צוא עסין קוקט ניט אין ביין מויל . דער קרדש זאגט אז דאס גייט אוף יעקב'ן ווען עשו איז אים גיפאלן אוף זיין האלץ האט ער אים גיביסען . אונ דערען שמיט אויף דעם ווארט וישקוה פינטלאך צוא ווייזען אז ער האט אים ניט גיקושט נאר גיביסען . איז יעקב'ס האלץ גווארן הארט ווי העלפאנד ביין האט עשו צוא בראבן זיינע ציין . אוף אים איז גיזאגט שיני רשעים שברת . דערום זאגט דער פסוק ויבכו וי"א האבן ביינע

גיוויינט אוף זיינערע ווייטאקן יעקב אוף זיין האלץ אונ עשו אוף זיינע ציין . עיניך . דער קרדש זאגט אוף דעם פסוק האב'תם לחם דמעה (תהלים פ) פאר דיא ברייא טרען וואס עשו האט גימאכט נידערן פאר זיין פאטער יצחק האקטו אים גימאכט גיוועלטיגן אוף דער גאנצער וועלט קו"ח אז דיא וועסט קומען זעהן דעם שאנד פון זיינע קינדער וואס זיינערע אויגן זענען זיך אן מיט טרען אלע מאן אזוי וי"א מיט ברויט דארפסטו דאך גוונדאי אוף זיי פול ווערן מיט רחמים . דאס איז דער פשט עיניך ברכות זיינע אויגן וואס פון זי"א גייט ארום סאיווקעס טרען . בחשבון על שער כו' אז איך וועל מאכן א חשבון פאר זיי"א טרען פון עשו האב איך אים גינעקן

אורי

שיר השירים ז

עַרְשֵׁךָ בַּת־רַבִּים אַפֶּךָ בְּמַגְדַּל הַלְּבָנוֹן צוֹפֵה פְּנֵי דְמוֹשֶׁק וְרֵאשֶׁךְ

ע"ר

ביאור הגר"א

גן בשמים

דמעות נתתי סכר הרבה מה כמה מגיע ליתן לישראל בודאי סכר הרבה יותר ויותר כפי חשבון הדמעות הרבות : אפך . הוא השכל שבמלמד : במגדל הלבנון . אשר נעשה אלל המלך דוד ושלמה : צופה פני דמושק . לראות מה שנעשה שם

בדמשק שמה נעשה שם אחיה מרידה כנגדו ויקדמו לעשות תחבולות כנגדו כן הוא השכל שכן רואה אם הטולד האיד לעמוד כנגד השואף שלך הוא השטן שלא להתחיל לשמוע אליו כי השטן אם רק תשמע לו פעם ראשון אף לעצירה קטנה קשה לפרוש ממנו והוא מעט מעט יוריד אותך עד שאל תחית ואת בתחבולות תעשה עמו מלחמה :

חשיבת התפילין

(1) ראשך . איתא בגמרא (ברכות דף ו) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך אלו תפילין שבראש . ונריך להבין הלוא חמו מנוחין תפילין בכל יום ואין עמי הארץ ירחים מפניו . אמנם במועתי מספרים מהגאון שאגת אריה טפסס נסע בדרך ובא זמן תפילת שחרית ולא היה מקום להתפלל

פירוש המלות והענין

אפך . הוא השכל שבמלמד : במגדל הלבנון . אשר אלל המלך דוד ושלמה : צופה פני דמושק . לראות מה שנעשה שם בדמשק שמה חיוה מרידה ויקדמו בתחבולות כנגדו . כן השכל שכן רואה את הטולד האיד להקדים ולפמוד כנגד השואף שלך הוא השטן ובתחבולות תעשה עמו שלמה : במגדל . הוא בנין מוק : השין . שן הטיל הוא דבר מוק וכן ויס : ברכות . שם מים רבים : אפך . מלשון עיני והוא המלח שהוא עיקר הכניס עיני דבר" : צופה . עיני הכניס וראו : (1) ראשך . תלו תפילין שבראשך ותניס מורא ופחד :

פירוש ע"ט

וְיֵאָמֵר אֲנִי מַיְיֶדֶר אִיזֵי דִי מְצֻוֹה פִּן דִּיא תְּפִלִּין :

אזוי א גינעלטיקייט . מינע קינדער וואס זיין גיסן אלע מאג מיט טרערן קוקט זיין צוא געבן א שבר זייער א גרוסן ווערליג נאך זייערע טרערן . אפך דער שכל וואס אין דיין שטערן . במגדל הלבנון איז אזוי וויא דער טורים לבנון פון מלך דוד ושלמה . צופה פני דמושק פון אים ואל מען זעהן וואס עס מיט זיך אין דמושק טאקער איז דארפן גווארן א מרידה וועט מען זיך זעהן צוא פערערן מיט תחבולות קעגן זיין . אזוי איז דיין שכל רוא זעהסט פריער וויא צוא שטעלן זיך קעגן דיין שיגא דעם זצד הרע אז דוא זאלקט אים נאר גיט אן הייבן צוא פאלגן ווייל דוא ווייסט אז דוא וועסט אים נאר אן הייבן צוא פאלגן וועט ער דיר אדועק פירן גלייך אין גיהנם און דו מיט דיין גליגן שכל געקטמו איין דיא מלחמה :

(2) ראשך . דיא גמרא זאגט אין ברכות וראו כל עמי הארץ כי אלע פעלקער וועלן זעהן אז דער נאמען פון גאט איז און דיר גירופן וועלן זיין פאר דיר מורא האבן דס איז די תפילין שבראש . דארף מען פאר שטיין מיר גייען דאך אין תפילין און קיינער האט פאר אונז גיט כורא . איז דער ענין אזוי דער שאגת אריה איז אמאל גיפארן אין וועג עס איז גיקומען דער זמן תפילת שחרית האט ער מתפלל גינען אופן וואגן . די פאסטאקער האבן גיזעהן וויא א מענטש ויצט אן גיטאן אין א פלית והפילין זענען זיין צוא גילאפן מיט זייערע לאנגע בימשן אים צו שלאגן

שיר השירים ז

עליך כפרמל ודלת ראשך בארגמן מלך אסור ברהמים :

מה

גן בשמים

להתפל! מה עשה לזכר עליה ותפילין
 ויתפלל על העגלה. ויהי כאשר ראו
 רועי השדה איש מלוכש בטלית ותפילין
 ויורו אליו להכות על ראשו ברצועה
 שבידו ויהי כאשר קרבו אליו והביטו אל
 פני הגאון רעדה אחזתה וכסוה אחר כפה
 עשו כמה פעמים ולא יכלו לגשת אליו
 מפני פחדו. ויהי אחר תפילתו וישאל
 העגלון מהגאון מפני מה זה לא יכלו
 הרועים לגשת אל הרב כי נפל עליהם
 ויען לו הגאון מפני מה לא למדת מסכת
 ברכות שאמרו חז"ל וראו כל עמי הארץ
 כו' אלו תפילין שבראש ולזאת כאשר
 ראו התפילין על ראשי נפל פחד עליהם
 ויאמר העגלון ומפני מה אין להם פחד מפני
 התפילין שלי ויען לו הגאון משום שאתה
 בעלמך אין לך מורא ופחד מהתפילין שלך

מה

פירוש המלות והענין

כברמל. כמו מעשה אליהו בזה הכתוב : ודלת ראשך. הרצועות מן התפילין יתנו פחד : בארגמן. כחמה
 מלך הסולך בלבוש של ארגמן : מלך אסור ברהמים. שמו של הקב"ה נמצא בתמתי התפילין. השי"ן על של
 ראש הדלת בקשר שממטויו השי"ן בתפילין של יד שם שדי : ודלת. כן יקראו דבר המתלה בדבר ויורו למעט :
 אסור. קשורה : ברהמים. ענין כחב :

פירוש ע"מ

שלאנן איבער זיין קאפ אראפ צוא ווארפען
 דיא תפילין פון אים. וויא דיא פאקטאבער
 האבן גיטאן אקוי ארף זיין פנים האבן זיי
 זיך דער שראקן אונ זיין האבן אפ
 גישפרונגן אהינטער. פיר קאל האבן זיי אים
 גינראקט שלאנן אינ זיין האבן ניט גיקאנט
 צוא קומען פחמת מורא. נאך זיין תפילה
 זאגט דער בעל עגלה צום גאון פאר וואס
 האבן זיך די פאקטאבער אזוי דער שראקן
 פאר דעם רבי. זאגט דער שאגת אריה
 צוא אים פאר וואס האקטו ניט גילערניט
 וואס דיא נקרא זאגט וראו קל עמי כו' אז
 מען וועט זעהן ארף דיר דיא תפילין וועט
 מען פאר דיר מורא האבן. זאגט דער
 בעל עגלה פאר וואס האבן זיין קיין
 מורא פאר מיניע תפילין. זאגט דער גאון
 זייל בייא דיר איז דיא תפילין נאר ארף

א"ז

שיר השירים ז

ו מהיפית ומהנעמת אהבה בתענוגים : ה זאת קומתך דמתה

להביר

ביאור הגר"א

מהפעמים עד הראש : (ז) מזה יפית כו'. זאת קומתך כו'. באלו הב' פסוקים כולל כל דרכי היראה והן חמשה. א' ליראה אותו. ב' ללכת בדרכיו מה הוא רחום אף אתה רחום. ג' לנעוט אהבת ה' בלבבו עד שימסור את נפשו בעבורו. ד' לדעת את ה' בכל דרכיו וכל מחשבות מעשיו אף באכילתו וכל דרכי הגוף יהיו פונים אל דרך ה' כמו שנאמר בכל דרכיך דעו (משלי ג). ה' לקיים כל מצוה ופרעיהם ודקדוקיהם. והן מבוארין במשנה תורה. א' ועתה ישראל מה ה' אליהך שאל מעמך כי אם ליראה את ה'. ב' וללכת בכל דרכיו. ג' לאהבה אותו. ד' ולעבוד את ה' אליהך בכל לבבך ובכל נפשך. ה' לשמור את מצות ה' והן לעומת חמשה חומשי תורה. וזה הוא שחושב כאן א' מה יפית הוא לעומת היראה כמו דאי' בזהר חדש יתלן שפירו לכל אחיו בר אור יוד והוא יפה וספירו וכמו שז"ל שקר התן והכל היופי אשה יראת ה' היא היופי והוא כפלים דב' דרגין עילאי ותתאי פי' תיבת יפית עולה בתשכון כפלים מתיבת ליראה והוא ב' דרגין יראת עובש ויראת האומנות. ב' ומה נעמת הוא לעומת וללכת בכל דרכיו כמו שנאמר דרכיה דרכי נועם (משלי ג). והוא ב' פעמים ורב חסד דנהיר עילאי כחתאי כי הוא נקרא גם כן ורב חסד פי' תיבת נעמת עולה כפלים ורב חסד הוא

גן בשמים (ז) מזה יפית. בחורה: ומה נעמת. בג"ח במלות עשה וצמנות לא. טעם' בק"ש בתפילין: אהבה בתענוגים. אף במלות שיש בה תענוג הגוף טעמה רק לאהבתו יתברך כי אלך אהבת הקב"ה חזק מאוד עד שמכבה כל תענוגי הגוף: (ח) זאת קומתך דמתה לתמר. מה תמר זה אין לו אלא לב אחד כך אתה אין לך אלא לב אחד לאביך שבשמים מה תמר אין בו פסולת תמרים לאכילה ולובזין להלל תריות לסבך כך ישראל אין בהם שום פסולת מהם בעלי מקרא מהם בעלי משנה ובעלי גמרא: ושדיך לאשבחות. כמו האשכול משפיע ממנו לאחרים כן שדיך שכן הם הס"ח והטעירים משפיעים תורה ודקה לאחרים: אמרתי

דנהיר עילאי כחתאי כמו שהקב"ה נקרא ורב חסד כן הוא נקרא ורב חסד כי הוא מתדבק במדותיו. ג' אהבה הוא כנגד לאהבה אותו. ד' בתענוגים הוא לעומת ולעבוד את ה' אליהך בכל לבבך ובכל נפשך לעבוד אותו אף בתענוגי הגוף: (ח) זאת קומתך דמתה לתמר. מה תמר אין בו פסולת כך אין כך פסולת והוא בסוד שיגור קומה אכני שום ובחינה אחרונה כולל כ"ד. ה' ושדיך לאשכול הוא כנגד לשמור את מצות ה' כסוד שדי דג"ש ורפ"א עשה ול"ת ימין ושמאל ואמרו בריש ח"ו ונערין סיקורא דאינון תרי"ג מלות דתליין בשם הויה כענבין באשכול:

אמרתי

פירוש המלות והענין

(ז) מה יפית. פיין נעמס: (ח) זאת קומתך. פיין נעמס:

פירש ע"מ

דעם בוים תמר ער האם נאר איין הארץ אזוי האקטנו נאר איין הארץ צוא נאם. אזוי וויא אין דעם תמר אין נישא קיין פסולת דיא פרו צוא עסין דער לויב צוא לויבן דיא שאלעקצ צוא א סופה. אזוי אין אין דיר נישא קיין פסולת דיא זענען בעלי מקרא דיא בעלי משנה דיא בעלי נקרא. ושבדיך לאשבחות און דייגע בריקסון זענען גלייך צוא דיא הענגלען ויין טרויבן. אזוי וויא דער אשכול אין משפיע זיין ויין אזוי זענען דייגע ת"ח משפיע תורה ודקדקה צוא אלמען:

אין קשר פון הינשען דעם קאפ. דער יוד אין תפילין של יד: (ז) מה יפית כו' וויא שיינ דוא ביקס מיט תורה וויא זיס דוא ביקס מיט ג"ח מיט מצות עשה מיט מצות לא תעשה. אהבה בתענוגים אפילו בייא אזוי א מצוה וואס אין איר פאר האנדען פגענג הגוף מוכבו דאס אלעם נאר פון נאטס וזען דיא ליבשאפט פון נאם פאר קעשמ אלע ליבשאפט פון גוף: (ח) זאת קומתך כו' דיין הויך אין גלייך צו

אמרתי

שיר השירים ז

לְתַמָּר וְשָׁדִיךְ לְאַשְׁכְּלוֹת : ט אֲמַרְתִּי אֲעֵלֶה בְּתַמָּר אַחֲזֶה בְּסַנְסֵנִי
וַיְהִינָא שָׁדִיךְ בְּאַשְׁכְּלוֹת הַגֶּפֶן וַרִיחַ אַפְּךָ כַּתְּפוּחִים :

והכך

ביאור הגר"א

(ט) אמרתי אעלה כחמר . פי' לעמיד ואמרו כל הגוים אעלה עם ישראל שהם כחמר שאין בו פסולת כמו שנאמר (מכה ד) והלכו גוים רבים ואמרו לכו וגעלה אל ה' ה' אחזה בסנסניו הם זרע יעקב שהם הענפים של יעקב ונבחה אל יעקב עלומו כמו בענפי האילן יכולין לבח אל אילן עלומו וכמו שנאמר טס ואל בית אלהי יעקב . ויהיו נח שדיך כאשכלות הגפן הוא שהגוים יקבצו מבית יעקב שילמדו אותם את דרכי היראה והמלכות כמו שכתבנו שהמנות מכונים בשם אשכלות הגפן וכמו שנאמר ויורנו מדרכיו וללכה בארחותיו ומה שכתבנו מדרכיו משמע קלח מדרכיו ואמר בארחותיו שמורה על כל ארחותיו הוא לפי שבמלות יש ב' דברים עשיתן וכוונתם עשיתן נקרא דרך והכוונה נקרא אורה לכן יאמרו האומות שאינם יודעים גודל הדברים להגיע אל הכוונה רק טורח המעשה יאמרו יורנו מדרכיו הוא רק חסם קצהו מהמנות לפי שהמנות הם רבים ולא ירצו בטורח כל מעשי המנות וללכה בארחותיו הוא כוונת המנוה יאמרו שוקימו המנוה עם הכוונה כי לפי ראות עיניהם הכוונה הוא דבר קל לקיים והוא וריח אפך כתפוחים הוא הכוונה והפי' של המנוה זאת נוכל להריח :

והכך

גן בשמים
הבטחת הקב"ה לעמו ישראל

(ט) אמרתי . אני אומר ומבטיח לך

שיבוא הזמן אשר אעלה

בתמר אגביה את הליקוים שיעלו ויפרחו

כתמר כמו שנאמר לדיק כתמר יפרח :

אחזה בסנסניו . הענפים הקטנים הם

טיטקות של בית רבן אני בעלמי אלמוד

עמהם כמו שנאמר וכל בניך למודי ה'

(ישעיה נד) : ויהיו נא שדיך כאשכלות

הגפן . כמו שיש יין בגפן כן יהיה כך

רוח הקודש : וריח אפך . אף הריקנים

שבך שריחם רע כריח החוטם והם בעלי

שנאת חנם יהיו כתפוחים כריח טוב

באהבה ושלום כמו שנאמר ורוב שלום

בוניך (ישעיה סס) . ועל פי המדרש השני

פסוקים ח' וט' נאמרו על חנייה מישראל

ועזריה בשעה שגזר נבוכדנצר לסגוד לללמא

אשר העמיד והפריש מכל אומה שלשה

אנשים ומישראל הפריש לחמו"ע וילכו ליקח עלה

כמעט

פירוש המלות והענין

לאשכלות . כן יקרא הענף והגרגרים תלויים בו : (ט) אמרתי . הקב"ה מבטיח לישראל שיבוא הזמן אשר אעלה בתמר . אגביה את הליקוים שיעלו ויפרחו כתמר : אחזה בסנסניו . אני בעלמי אלמוד תורם עם בניכם הקטנים : ויהיו נח כו' . כמו אשכלי הגפן משפיעים יין כן יהיה כך חכמי רוח הקודש שישפיעו מקדושתם לישראל : וריח אפך . אף הריקנים שבך שנתנים ריח רע כריח החוטם והם בעלי שנאת חנם יהיו כתפוחים כריח טוב באהבה ושלום . פי' שני עיני בניכם : בסנסניו . ענין ענפים קטנים : אפך . הוא חוטם :

פירוש ע"מ

דַּעַר צוּא זָאג פּוֹן גָּאט צו די יוֹדן :

בְּרִיקָן וְעֵלָן זֵיִן וַיֵּא דִיא הַעֲגֻלָּעךָ פּוֹן

וַיִּיִן שְׁטָאק וַיֵּאם אִין וַיֵּא אִין פֶּאד הַאֲגָדָעַן

וַיִּיִן אַזוֹי וְעַמַּט זֵיִן אִין בֵּינָע תִּיחַ רִחַם

הַקּוֹדֶשׁ . וַרִיחַ אַפְּךָ אֲפִילוֹ דִיא פֶּעֲנִמְשָׁן

וַיֵּאם זְעֵנָען גִּיּוּעֵן לַעַר פּוֹן מִצִּוֹת וַיֵּאם

וַיֵּיעַר רִיחַ אִין וַיֵּא דַעַר רִיחַ פּוֹן גָּאז דָּאם

אִין דִיא בַעֲלִי שְׁנָאָת חָנָם . וְעֵלָן וַיֵּא

בְּאִמְאֵלִם אִוִּיךָ שְׁמַעְקֵן מִיַּם אַ גִּטְסֵן רִיחַ פּוֹן

אַהֲבָה וְשָׁלוֹם וַיֵּא עִם שְׁמִיִּים וְרַב שָׁלוֹם

בּוֹיֶיךָ צִוּוּשִׁין דִיר וְעַמַּט זֵיִן פִּיל שְׁרוֹם .

דַּעַר כְּדָרְשׁ זָאגְט אַז די צִוּוּיִם פֶּסֻקִים אִין

גִּיזָאגְט אִוִּיךָ חֲנֻנְיָה מִישָׁאֵל וְעֵזְרִיָה וְעֵן

נבוכדנצר

כמעט רגע ומרוב העם לא ירגישו שמישראל
 לא סגדו ויענו חמו"ע ליחזקאל אם כן
 יאמרו אשר גם מישראל פלחו לללמח
 אלה שאל אחת מהקב"ה אם יעמוד לנו
 בעת זרה ושאל יחזקאל להקב"ה מתקיים
 את עליהן אמר לו הקב"ה לא אמרו חמו"ע
 אעפ"כ אנו נותנים נפשותינו על קדושת
 שמו יתברך וכן עשו שלא סגדו לללמח
 והשליכו אותם לכבשן האש והקב"ה הויל
 אותם : וחו זאת קומתך . שכל האומות
 ברשו ופלו לפני הללס ואת עמדה בקומה
 זקופה : רמתה לתמר . מה תמר כגזרה
 עליה שרפה ולא נשרפה כן חמו"ע אף
 שהשליכו אותם לכבשן האש לא נשרפו :
 ושדיך לאשכולות . שהם השפיעו קדושה
 ויראה וכולס הכירו שאין כה' אלהינו :

אמרתי . אמר הקב"ה עוד קודם שבראתי
 את העולם ידעתי ואמרתי כי אעלה
 בתמר על ידי אברהם שהוא לדיק
 כתמר יפרח יתפרסם ויתעלה שמי
 בעולם : אחזה בסנסניו . גם על ידי
 הענפים חמו"ע יתקדש שמי בעולם : ויהיו
 נא שדיך . הם יהיו המשפיעים שיספיעו
 על כל העולם חכמה ודעה כי אמר
 שראו האומות הנסים שעשה השם עמם
 הו נסבין ית טעותהו ומחברין יתהו
 ועבדין יתהו זוגין ופעמונין ותלן יתהו
 בכלביהו . המשפיעים האלו יהיו
 כאשכולות הגפן . זה פרך ורח מה הם
 לא נשרפו אף אלו לא ישרפו : וריח
 אפך כתפוחים . לא זאת שריח נור לא
 יהיה בהם אלא תהיה ריחן דומה לריח
 שדה

פירוש

גבוה בצד האם גזר גיווען או מען זאל
 זיך בוקין צום צלם . אינו ער האם אפ
 גישיר פון יעדער אימה דרייא מענטשן און
 פון דיא יודן זאלן זיך בנקן הנגיה מישראל
 בעוריה . איז חמו"ע גינאנגען נעמן א עצה
 פון יחזקאל הנביא האט יחזקאל גיזאגט
 אז זייא זאלן זיך באהאלטן . איז צוא ליב
 דאס פ"ה פאלק וואס עס וועט דארטן צוא
 זאמען קומען פון אלע פעלקער וועט מען
 גיט וויסן אז איר האט זיך גיט גיבוקט .
 האט חמו"ע גיזאגט מען וועט דאך אפער
 זאגן אז פון דיא יודן האבן זיך אוד גיבוקט
 צוא דער ע"ז דערום פרעג בייא גאט צוא
 וועט ער אונן בייא שמיין אין דער צרה .
 האט יחזקאל גיפרעגט בייא גאט האט ער
 אים גיענטפערט אז ער וועט זייא גיט
 העלפין . האבן זייא גיזאגט איז פריא אונן
 רעכט מיר וועלן אונען געבן איגוער לעבן
 פון גאטס וועלן אונ מיר וועלן זיך גיט
 באהאלטן אונ מיר וועלן זיך גיט בנקן
 צום צלם אונ באטה האט זייא השי"ת
 וואס ציל גיווען . דאס זאגט דער פסוק זאת
 קומתך אלע אומות האבן זיך גיקניט אונ
 גיפאלן פאר דעם צלם . אונ דיא פיסט
 גישטאנען גלייך . דמתה לתמר דוא בוסט

ע"ט
 גיזאגן גלייך צוא פתרון איר האט השי"ת
 מציל גיווען פון שריפה אזוי האט השי"ת
 זייא מציל גיווען אז זייא זענען גיט פאר
 ברענט גיזאגן . ישרה לאשכולות דייע
 בריסמן חמו"ע האבן משפיע גיווען קרושה
 מיט יראה אוד דער וועלט אלע האבן
 דער קאנט אז עס איז גימא קיין אנדער
 גאט נאר דער גאט פון דיא יודן . אמרת
 אעלה בתמר איה האב גיזאגט נאך איידער
 איה האב באשאפן די וועלט אז איה וועל
 גיגרוסט ווערן דורך אברהם וואס ער איז
 צדיק פתמר ישרה . אחזה בסנסניו אייך
 דורך די צווייגן חמו"ע וועט גיגרוסט ווערן
 מיין זאמען אוד דער וועלט . ונהיו נא
 שדיך איז דייע בריסמן וואס האבן משפיע
 גיווען הקכה ודעה אוד דער וועלט טייל
 זייא דיא אומות האבן גיעקן דעם גס האבן
 זייא צוא בראבן זייערע ע"ז . וועט מיט
 זייא זיין פאשכולות הגפן אזוי וזייא עס
 איז גיווען מיט דיא געגנלאך פון זיין
 שטאק דאס איז פרץ וזרה זייא זענען גיט
 פאר ברענט גיזאגן אזוי וועט חמו"ע אוד
 גיט פר ברענט ווערן . גרים אפך פתפיהם
 גיט נאר וואס קיין ריח פון פייער וועט
 אין זייא גיט זיין זייער ריח וועט נאר זיין

שיר השירים ז

י ותִּכְרֶךְ בֵּינָן הַטּוֹב הַיּוֹלֵךְ לְדוּדִי לְמִישְׁרַיִם דּוֹבֵב שְׁפָתַי יִשְׁנִים: יא אָנִי

לְדוּדִי

ביאור הגר"א

(י) וחכך כיון הטוב. הוא תורה שכתב. הולך לדודי למושרים הוא תורה שבע"פ כמו שנאמר (מיכה ט) כי מליון תלך תורה הוא תורה שכתב ודבר ה' מירושלים הוא תורה שבע"פ. דובב שפתי ישנים שאמלו הלדויקים שבנ"ע עוסקים בה: (יא) משיבים ישראל אני לדודי ועלי משוקתי. כל מי שטרה בע"פ יאלץ בשבת כמו דליתא בגמרא (ע"ו דף טו):

גן בשמים

עדה של תפוחים שריח שמים הטוב היה נודף כריח עדה של תפוחים:

(י) עתה נחזור לפשט ראשון. וחכך.

אשר למדת עמו תורה בטוב טעם: כיון הטוב הולך לדודי למושרים. זה יהיה לך לשמירה שתנחה אותך אל דרך הטוב והישר בעוה"ז כמאמר

חז"ל בראתי ילך הרע בראתי לו תורה תבלין (קדושין דף לא) וגם בקצר תתענג: דובב שפתי ישנים. בזמן שתישן בקצר יהיו שפתותיך דובבות בקצר את התורה שלמדת בחיך וגם התורה תקיף משנתך הארוך בזמן החמייה וכדליתא (כתובות דף ק"ב) כל הדבק באור תורה אור תורה מחייבו וזה שלאמר בהתהלך תנחה אותך בעוה"ז בשכבך תשמור עליך בקצר והקילות היא תשיחך בזמן החמייה:

בקשת ישראל

(יא) אני לדודי. יאמר ישראל להבתי ותשוקתי לדודי יתברך שמו ואני מיוחד שמו בק"ש פעמיים בכל יום והני מלפני בכל יום לישובה ולא למעני רק למען

פירוש המלות והענין

(י) וחכך. אשר למדת עמו תורה בטוב טעם: כיון הטוב הולך לדודי למושרים. שתנחה אותך בדרך הטוב ויטור בעוה"ז: דובב שפתי ישנים. בזמן שתישן בקצר יהיו שפתותיך דובבות בקצר את התורה שלמדת בסיון: וחכך. הוא מה שממזל הלשון והוא מכלי הדבור: לדודי. כמו לדורים: למושרים. מלשון ישר: דובב. ענין שיחה ודבור: ישנים. מלשון שינה: (יא) אני לדודי. יאמר וישראל להבתי ותשוקתי לדודי ית"ש:

פירוש ע"מ

אנוי וויא דער ריח פון דעם פֿעלד עפיל. לאַנגען שְׁלֵאָף. וויא דיא נִמְרָא וְאָגַם דער זייער גוטער נאָמען וועט גיין אויף דער נאָמען וועלט:

(י) וְחַכְךָ עֲרִשְׁתִּי וְעֵלְךָ כִּיר זֶיך וְיִדְעֵר קַעֲרָן צום עֲרִשְׁתִּי פֶשֶׁם. ביין גוטען וואס דיא האָסט מיט אים גילערניקט תורה אונ דיא האָסט גישפּירט אין דער תורה אנומן טעם. כיון הטוב וויא אין גוטן וויין. הולך לדודי למושרים וועט דיה דיא תורה פירן און דעם גלייכען וועג פון גאט דא אויף דער וועלט וויא די חז"ל זאָגן בראתי יצד כו איך האב באשאפן א יצד הרע האב איך ציא דעם באשאפן דיא תורה וואס זיא איז מוציל פון יצד הרע. דובב שפתי ישנים ווען דיא וועקט שְׁלֵאָפֵן אין קִבֵּר וועלן דיינע לעפֿצן ריידן דיא תורה וואס דיא האָסט גילערניקט בייא ביין לעבן. אויך וועט דיר דיא תורה אויף וועקן פון ביין

א גיבעט פון דיא יודן:

(יא) אני לדודי איך בין באהעפט צו מיין גאט איך איינציג זיין נאָמען. צוויי קאל אין טאג לייגען איך ק"ש מיט קסוברת נפש. איך האף אלע מאג אויף דער ישעיה גיט פון מיינעט וועגען נאר פון זיין קבור וועגען עס זאל דער קאָגט ווערן זיין קבור

אף

שיר השירים ז

דודי ועלי תשוקתו : יב לכה דודי נצא השדה נלינה בכפרים :
יג נשכימה לכרמים נראה אספרחה הגפן פתח הסמדר הנצו

הרמונים

ביאור הגר"א

גן בשמים

למען כבודו יתברך כי אז יתפרסם גדלו
ואמונתו בכל הארץ : ועלי תשוקתו .
גם הוא יתברך אהבתו ותשוקתו עלי
והוא משתוקק להטיב לי ולהשכין שכינתו

אללי כי משברח את עולמו נתאוה שיהיה לו דירה אלל ישראל :

(יב) לכה . אנה אלהי אל האשמי על מיטות עבודתי חותך כי הרחשונים עשו
תורתם קבע ומלאכתם עראי ואני מלאכתי קבע ותורתני עראי אל

תחשוב לי זאת לעון כי עתה ערדת הזמן גדולה והפרנסה קשה כקריעת ים סוף וזאת
מעכב אותי מלעבדך תמיד . אנה ה' לכה דודי לפני כאשר הלכת בלאתי ממלרים
שנאמר וה' הולך לפניו : נצא השדה . הוא מצין הרומיים שחביהם עשו היה איש
שדה ונהי' משוללי גלות : נלינה בכפרים . תן לנו גרעיני מן כמו שהיה במדבר
בכל לילה ירד שכבת הטל דק ככפור על הארץ ובבוקר מלאו ישראל את נווגם
כן תעשה לנו שנהי' משוללי עול בקשת המזומות :

(יג) נשכימה לכרמים . מה שאנו משכימים עתה לעבוד' הארץ לבקש ככר
לחס כי בזיעת אפי יבוא לי לחמי אבל כשאמלא את מזוני מוכן אז
נשכימה

פירוש המלות והענין

ועלי תשוקתו . והוא ית"ש אהבתו ותשוקתו עלי להטיב לי : תשוקתו . ענין תאוה ומסק : (יב) לכה דודי .
לכני כאשר הלכת לפני בלאתי ממלרים : נצא השדה . הוא מצין הרומיים שחביהם : שו' היה איש שדה : נלינה
בכפרים . תן לנו גרעיני מן כמו שנתת לנו במדבר שכל לילה ירד שכבת הטל דק ככפור על הארץ כן עתה
קדנו מעול רגלות ועול ערדת הפרנסה : נלינה . מלשון ליהט : בכפרים . מלשון כפור : (יג) נשכימה
לכרמים . ענין כפלים : הסמדר . הם העננים הוקים : הנצו . היא נקצת הענן :

פירוש ע"פ

אוף דער נאנצער וועלט . ועלי תשוקתו אונ
השיר"ת גלוקט צוא מיר צוא מאכן רוען די
שכינה אוף מיר אונ צוא סאן מיר פיל
נוסם . באלד וויא ער האט באשאפן דיא
וועלט הט גער גיגלוקט צו האפן א דירה
בייא דיא ישראל :

(יב) לכה איך געט דיר מיין נאמ דו ואלקט
מיר גיט שוועריג מאכן פאר מיין

קנאפ היגען דיר די געשטע האבן שטענדיג
גילערנט הורה אונ אוף פרנסה האבן זיי
גיארעט נאר קנאפ . אונ איך ארבעט
שטענדיג אוף דער פרנסה אונ הורה לערן
איך נאר קנאפ . ווייל געט אז די צייט
זייער ביטער דיא פרנסה קומט אן שווער
וויא קריעת ים סוף איך מוז לופן מאג
וויא נאכט צו ווען די פרנסה . לכה דודי .
איך געט דיר מיין לויב האקער זייא ארום

פאר מיר אזוי וויא דו ביסט גיגאנגען פאר
מיר אין דער מדבר . נצא השדה לאמיר
ארום גיין פון די רומיים ווס זייער פאטער
גען אזוי גיווען א איש שדה לאמיר גיט
האבן קיין עור גלות . גלינה בכפרים גיב
אונ די קערענדלאך מן אזוי וויא עס איז
גיווען אין דער מדבר וויא האבן איקער
גיגעמיינט דיא נאכט האבן זיי אין דער
פריא גיפונען גליגן זייער שפייט מן וויא
לייאד אזוי געט פון אונ אראפ דעם עול
הפרנסה :

(יג) נשכימה לכרמים דאמאלס וועלן מיר זיך
פענען גאנץ פריא צוא די גיין
גערקנער . יאס איז דיא גמי מדקשים . ווס
געצט מוען מיר זיך פענען צו דער ארבעט
צוא ווען א שטיקיל ברויט אבער אז איך
וועל גיפונען מיין שפייט גרייט וועל איך
מיר

הַרְמוֹנִים שֵׁם אֶתְּךָ אֶת־דּוֹדִי לֵךְ : יִי הַדּוֹדָאִים נִתְנַדְרִיחַ וְעַל־
פְּתַחַיִנו כְּלִי־מַגְדִּים הַדְּשִׁים גַּם־יִשְׁגִּים דּוֹדִי צְפַנְתִּי לֵךְ :

באור הגר"א

נראה אם פתחה הגפן אלו בעלי מקרא. פתח הסמדר אלו בעלי משנה. הנלו הרמונים אלו בעלי גמרא. כרמים אינו ניכר עדיין כלל והוא תואר לתב"ר. פתחה הגפן הוא שמתחילים להתרחות והוא תואר לבעלי מקרא. וסמדר הוא קודם שיגמור והוא בעלי משנה. הנלו הוא שנגמרו הוא בעלי גמרא ולכן נקרא גמרא שנגמרה כמו שכתבתי במשלי: (יד) הורדאים נתגוריה. הם בעלי דעת לפי שבעלי דעת הם אשר נשלמו בגדר חכמה וכן הפרי נתון ריח כשנגמר ציטלו. ועל פתחיו כל מגדים הם בעלי חכמה אשר להם הלק ראשון מחלקי החכמה ולכן אמר ועל פתחיו. הדשים הוא צינה. ישנים הוא חכמה מפני שהצינה הוא אשר יתדשו לו בכל עת לא כן החכמה שלמד מולתו לא יוסיפי לו וכן ישנים לו בהמשך זמון. ועל פתחיו סוד חו"ב וכן כל התענוגים וכל המתוקות כמו שנאמר מתוקים מדבש וטופת זופים והיו הדשים וישנים סוד סדתי עתיקן ראשית ואחרית וכמו שנאמר מה שטיה ומה שעתיד להיות. דודי לפנתי לך היא כתר מלכות וכן אמר בתוספת יוד והוא היוד ועירא:

גן בשמים

נשכימה לברמים לכרם התורה ונשית את לבזינו לראות אם פתחה הגפן אם נתחדשו חידושי תורה בישראל הנקראים גפן. אם פתח הסמדר. הוא תב"ר שהם עדיין סמדר אם נתפקחו להגדיל בתורה: הנצו הרמונים. אלו בעלי גמרא: שם אתך את דודי לך. ההבטך אשר אלני עתה בקרבי מבפנים ולא ניכר מבחוץ אולי אם אל החוץ ותהנה ההבתי לך ולא לזרים אתך:

(יד) הורדאים. ראה והביטה אלפי חף שאני כעת בגלותא כמו הדודאים שהם תורת אדם ולא אדם ממש כן אני עתה מפני עול הגלות והיא רק תורת אדם ולא אדם ממש חף על פי כן גם הדודאים נתנו ריח. כי גם עתה בתורתם ובמעשיהם הטובים: ועל פתחיו כל מגדים. ספרים ותקנות חדשות המתחדשו לפי

פירוש הבלות והענין

(יד) הורדאים. חף שאני כעת בגלות כמו הדודאים רק תורת אדם מפני עול הגלות וסוד חפ"כ נתנו ריח בתורתם ובמעשיהם הטובים: ועל פתחיו כל מגדים. מזוה מומין תפילין משמאל: חדשים. ספרים ותקנות חדשות: גם ישנים. ספרים ותקנות אשר מכבר. ק"ס כי נעשה מעשים טובים עת תבטלו מעלינו עולות סללו: דודי צנחתי לך. אם יחמר לי דודי שאל מה אתן לך לא חבקס חולדות וסגולת מלכות רק צפנתי לך אותך אחר שתכונן בתוכו כמקדם זה מפני היקר לי מכל דברים טובים שבעולם: הורדאים. שם עשב כדמות אדם זכר וכיבשה: מגדים. ענין מתוק: ישנים. ענין זקנה: צפנתי. ענין הטמנה והסתרה:

פירוש ע"ט

מיה פְּעַדְעָרְךָ נָאֵר צוּא דְעַר תּוֹרָה. אִם פְּרָחָה הִנָּהֶן מִיר וְעֵלְךָ טָאן אֲנִי־עֲרַע הֶעֱרַעְר צו וְעָהָן צו הָאֵם גִּיבְרִיִם דְעַר נוֹיִן שְׂמָאָק צו אִיו עֲפִים בְּאֵינִים גִּוְרָאָן הַרוּשִׁי תַרְהָ בִיִּיא רִיא תְּלַמְדִי חֲכָמִים וְאִם יוֹאֵם יוֹעֲרָן נִרְבֵּן גִּפֵּן. אִם פִּתַח הַסְּמִדֵּר צוּא הָאָבֶן גַּעֲפִינִם דִּיא אִם צִיִּי־מִיָּע דִּיא תִינוּקוֹת שְׁל בֵּית רְבֵן וַיִּיעַר שְׂכַל אִין דְעַר תַּרְה. הַנְּצוּ הַרְמוֹנִים צוּא הָאָבֶן גִּישְׁרָאָצְט דִּיא מִיל נְרוּמְעָן דִּיא אִיו דִּיא בְּעַלִי הַנְּקֵרָא. שֵׁם אֶתְּךָ אֶת דּוֹדִי לֵךְ דִּין לִיבְשָׂאָם וְאִם יַעֲצֵם אִיו דָּאֵם בִּיִּיא מִיר נָאֵר מְעַן וְעָהָם דָּאֵם גִּים אַרוּם. אָבְעַר וְעַן דו וְעַקְטָם מִיה אַרוּם

לפי לורך הזמן. גם ישנים ספרים ותקנות אשר מכבד. קו"ח כי נעשה מעשים טובים עת העביר מעלינו עולים הללו: דודי צפנתי לך. (במדרש שה"פ פ"ח) מעשה בנידן אחר שלא ילדה לו אשתו חתון לרשב"י צעיון מינה לכתוב גט פטורין אמר להם חייכון כשם שמדווגתם מתוך מאכל ומשתה כך חין אחם מהפרשין אלא מתוך מאכל ומשתה הלכו ועשו סעודה גדולה. כטוב לבו ציון אמר לה בתי אחזה חפץ טוב שיש לי צביתי טלי אותו ולכי לבית אחיך לאחר שיטן אמרה לעבדיה שאוהו במטה לבית אבי ויהי בחתי הלילה כאשר נער משנתו אמר לה בתי חייכון אחי נתון אמרה לו צבית אבי אמר לה מה לי צבית אחיך אמרה לו ולא כך

אמרת לי כל חפץ טוב שיש לי צביתי טלי אותו ולכי לבית אחיך חין לי חפץ טוב בעולם יותר ממך למחר הלכו אלל רשב"י ספרו לו המעשה עמוד והתפלל ונפקדו. והרי דברים קו"ח ומה אם צו"ד על שומר לבו"ד כמותו חין לי חפץ טוב בעולם יותר ממך נפקדו ולא קפחת שכרם אנתנו ישראל המחכים לישועתך בכל יום ואנו אומרים חין לנו דבר טוב בעולם אלא הקב"ה על אחת כמה וכמה שלא לקפה שכריו ולקבל בקשתיו ולשלוח לנו משיח לדקנו. וזה דודי. אם יאמר לי דודי הקב"ה שאל מה חתן לך לא אבחר אחרות וסגולת מלכים רק צפנתי לך אותך אבחר שתשכון בתוכי ויתגדל שמך בכל העולם זה חפצי היקר לי מכל דברים טובים שבעולם: היולא

פירוש ע"ט

נתיב ביי מיון פאמער דו האסט מיר גיחייסן אום קלופן דעם בעסקן חפץ אין דער וועלט. ביי מיר דער בעסער חפץ אין דער וועלט. און האבן מארן זענען ווי אונזע צו רשב"י אין האבן אים דער ציילט דיא מעשה האט רשב"י גיבעמן בייא גאט אז וויא זאלן האבן קינדער זענען וויא גיהאלפן גינארן מיט קינדער. היינט אין דאך א קל נחומר מה דאך אז א מענטש האט גיאנט צו נאך א מענטשן ווי ער איז אז ער הט גיט קיין בעסקן חפץ אין דער וועלט זענען וויא גיהאלפן גינארן. מיר יידן וואס מיר האפן און דער ישועה אלע טאג אונ מיר זאגען אז מיר האבן גיט קיין בעסקע זאך וויא הש"ת בארפסטו דאך אונ גיחיים העלפן אונ צו הערן אונזער גיבט צוא שיקן דעם גואל צדק. דאס איז דער פשט דודי אז מיון ליבער גאט וועט מיר פרעגין וואס איך פאר לאנג וועל איך גיט אום דער נויילן אוצרות מיט סגולות מלכים. צפנתי לך נאר אין דיר וואלט איך אום דער וויילט אז דיא זאלסט רוחען צווישן אונ אונ דיין נאמען זאל גיברייסט ווערן אין דר נאנזער וועלט:

הדשים גייע ספרים מיט גייע הקנות וואס עם ווערט בעניינעט נאך דער צייט נאך. גם ישנים אלטע ספרים מיט הקנות פון לאנג קו"ח אז דו וועסט פון אונז אראפ געמן דיא זאכן וועלן מיר פונדאזי טאן גינע מעשים. דודי צפנתי לך דער מדרש שה"ש פרענגט א מעשה אין דער שטאט צידון איז גינען א מענטש וואס זיין נויב איז גינען א עקרה זענען וויא גיקומען צו רשב"י ער זאל שרייבן א גט האט רשב"י צווא וויא גיאנט אזוי וויא ווען איר האט זיך גינאמען איך דאך גינען א סעודה אזוי זאלט איר זיך גיט צו גיטן נאר פון עסין אונ פרינקען. זענען וויא אונזע אונ ער האט גימאקט א גרויסע סעודה וויא ער האט זיך גוט אן גיפרינקן מיט וויין זאנט ער צווא איר קרויב דיר אויס דעם בעסקן חפץ וועלן דו ווילסט אונ גייא שוין צווא דיין פאמער. וויא דער מאן איז גוט איין גישלאפן האט זיא גיחייסן דיא קעכט אז וויא זאלן אים מיטן בעט אונזע טראגן צווא איר פאמער די קעכט האבן אזוי גיטאן. אין האלבע נאכט הט ער זיך און גיחאפט זאנט ער צו איר וויא בין איך דא זאנט דאס

דער

ח מי יתנדך כאח לי יונק שדי אמי אמצאך בחוץ אשקך גם לא

ביאור הגר"א

ח (א) מי יתנדך כאח לי כו'. כי' לנו רואים כי חבבת בעל עם אשתו היא גדולה מאוד אבל היא אהבה יסודית כי אים אין נוסק את אשתו כפרהסיא. אבל את עם אמותו הקטנה היא אהבה גלויה והוא נוסק אותה אפילו בחוץ. והנמשל הקב"ה הוא האיש וישראל היא האשה ובזכות התורה הם הנשקות ואחר המורכב רשאי ללמוד הפסוקים של התורה אבל אין רשאי לנלות סודות התורה והוא שמוכשת

גן כשמים

היוצא משיר שביעי ששה דברים. א) סיפור גלות מלך יון הרשע. ב) תשובת ישראל. ג) חשיבת ישראל. ד) חשיבת התפילין. ה) הבטחה לישראל. ו) בקשת ישראל. זעתה אלהי הביטה במעשינו כי לא נסוג אחר לבנו ולא פרשנו כפינו לאל

זר כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן למבחן ואף אם אין בנו מעשים על שלשה עמודים משולשים אנו נשענים ומבקשים א' זכור לנו זכות התורה תליתאי תורה. עבודה. ג"ח. ב' זכות אבות שלשה אברהם חסד יצחק עבודה יעקב תורה. ג' לשמך תן כבוד להחזירו כבראשונה ועל חסוך שהיא מדתך ועל אמתך שהבטחת לנו עשה למען כבודך עשה למען חסוך עשה למען אמתך. השיבונו ה' אליך חדשי ימינו בקדם:

ישראל מבקשים מהקב"ה שיחזיר שכינתו לציון

ח (א) מי יתנדך כאח לי. לא את כקין להכל שחרנו ולא כישמעאל

פירוש המלות והענין

ח (א) מי יתנדך כאח לי יונק שדי אמי. יוסף היה יונק שדי אמו רחל אבל לא בנימין כי נשאר יתום מיד

פירוש ע"מ

נעבורה. וג"ח. ב) ואלקם אוני גידעקען דעם זכות פון אויגעזעך דרייא עלטערין אברהם יצחק ויעקב אברהם איז חסד. יצחק איז עבודה. יעקב איז תורה. ג) הער צו אויגער גיבעט ניט פון אויגעזעט וועגן נאר פון דיין פבור וועגן עם זאל גיגריקט ווערן דיין נאקען אויף דער גאנצער וועלט. ב) מוא מיט אוני דיין גרום חסד דאס איז דאך דיין מדה. ג) דוא האקט דאך אוני צווא גיזאנט צווא העלפן אויג דוא ביסט דאך אמת בארפסטו דאך מקיים עין דיין הבטחה. דערום זאגן מיר אין סליחות עשה למען פבורך. עשה למען חסדך. עשה למען אמתך. קער אוני ווידער צווא דיר פנייא אויגעזעך מעג וויא פריער אמן:

דער קפיטיב ז' רעט וועגן זעקס זאגן. א) פון גלות מלך יון וויא ער רעט אן דיא יודן אוועק צווא לאזין זייער תורה. ב) א ענטפער פון דיא יודן. ג) דיא חשיבות פון דיא יודן. ד) דיא חשיבות פון דיא תפילין. ה) א צווא זאג צווא דיא יודן. ו) א גיבעט פון דיא יודן:

דיא יודין פעמין צווא נאט אז ער זאל ווידער קערין דיא שכינה קיין ציון:

איה בעט דיר מיין נאט דער וועק אוף אוני דיין בחבונות זעה אין אויגעזעך נוסע מעשים וויא אויגער הארץ איז פון דיר ניט אפ גיקערט גיזאנען מיר האבן אויגעזעך הענד ניט פאר שפרייט צווא קיין פריענדע געטער מיר האבן זיך פון דייגעט וועגן גילאנט הארגען. אויג אפילו אז מיר האבן ניט קיין נוסע מעשים טוען מיר אן לעגען אויגער גיבעט אוף דרייא גידעקען ז' לין א) ואלקם אוני גידעקען דעם זכות פון דער תורה וואס זיא איז גידעקען מיט תורה

ח (א) מי יתנדך כאח לי ווער ואלקם דאס געבן אז דו ואלקם זיין צו מיר וויא

שמבקשת האשה כנסת ישראל מהקב"ה מי יתן
כח לי הנושק את אחרותי. יונק שדי אמי אשר היא
עוד קטנה והוא נושק אותה חפילו בצפרהסיה. כן
מי יתן שיבנה המקדש וזו אמלך בחון אשקך פי'
אלמוד הסמרי תורה הנחונה בזקיקה פה אל פה אף
בחון צפרהסיה. גם לא יבזוו לי כי אז ומלכה הארץ
דעה ולא יבזוו לי כמו עתה. פ"א מי יתן כח
לי הן האבות שלמדו סודות התורה והיו אחים
ורעים להקב"ה. יונק שדי אמי הוא יוסף שהשיגה
היה עמו כמו שנאמר כי ה' אתו. אמלך בחון
הוא בגלות מצרים ובסנה. אשקך בחר סיני. גם לא
יבזוו לי בלוחות שניות אף שהיה לשמנה בקמיהס
אעפ"כ

בישמאל ליחק ולא כעשו ליעקב ולא
כאחי יוסף ליוסף רק באח יונק שדי
אמי הוא כהצבת יוסף לבנימין שהיו
מאס אחת ויוסף היה יונק שדי של רחל
אמו ובנימין לא היה יונק שדי אמו כי
מיד בהולדו מתה אמו והוא נשאר יתום
וגם לא ראה אותו ימים רבים ולכן היה
אהבת יוסף לבנימין גדולה מאוד. וכן
אנחנו אשר עלינו נאמר יתומים היינו
ואין אב וגלינו מארצנו זה ימים רבים

ולא ראינו את פיך ולכן יגדל אהבתך לי כהצבת יוסף לבנימין להחזיר שכינתך לניין.
ועתה אשר אני בדרך נכריה והסתרה את פיך ממני אם אתהלך בחון ואתלחב
באהבתך כל הרואה ישחק לי ועוד יבזוו לי אבל כאשר תשיב אותי לארצי ותחזיר
שכינתך לניין אז כולם יכירו וידעו כי יש אלהים בישראל וזו אף אם אמצאך בחוץ
אשקך מנשיקה פי לעבדך בלמה ובאהבה ואלעק בחולות עבדו את אלהי בכל
לבבם: גם לא יבזוו לי. אדרבה כל האומות יפארו וישבחו אותי:
אנהגך

פירוש המלות והענין

מ ד בהולדו מתה אמו. וגם לא ראו זה את זה ימים רבים ולכן היום הצבת יוסף לבנימין גדולה מאוד. מבקשת
כנ"י מהקב"ה מי יתן שיגדל חכמתך חלי כהצבת יוסף לבנימין למען תשמע בקשתי להסיר שכינתך לניין.
וגו אמצאך בחוץ אשקך. אעבדך בכל לבי אף בפני כל העמים: גם לא יבזוו לי. עכשיו הם מנשים
ומחפשים אותי אבל אז יכירו וידעו כולם כי האמת אמי:

פירוש ע"מ

האבן גיט גינעקן דיין פנים דערום ואל
גרוים יין דיין רחמנות מיט דיין ליבשאפט
אוף אויב אוי וויא די ליבשאפט פון יוסף
צו בנימין צו וינדער קערן די שכינה קיין
ציון. יעצט אז מיר גיפינען זיך אין א
פרעמד לאנד און דיין פנים האסטו פאר
בארטן פון אויב. אז אויך ואל גיין אוף
דער גאס מיט א התלהבות צוא דיין
ליבשאפט וועט מען לאבן פון מיר מען
וועט מיר נאך גיט אן זיך לען. אבער אז
די וועקט מיר וינדער קערן אין מיין לאנד
און די שכינה אוף איר ארץ ציון און
אלע וועלן דער קאנען און וויסן אז נאר
דער גאט פון די יודן איז אמת. דאמאלס
אמצאך בחוץ אשקך אין אלע נאפן וועל
אייך שריינען דינט צו מיין גאט ווייל ער
איז אמת. גם לא יבזוו לי דאמאלס ויעט
מיר קינדער גיט שיענדן אדרבה אלע אוכות
וועלן מיר לובן און רינגען:

וויא א ברידער. גיט אויב א ברידער וויא
עס איז גינען קון צו הקל וואס ער האט
אין גינדקת. אונ גיט אויב וויא ישמעאל
צוא יצחקן אונ גיט וויא עשו צו יעקבן
וואס ער האט אים גינאלט ברנגן. און
גיט וויא דיא ברידער פון יוסף צו יוסף
נאר אויב א ברידער יונק משדי אמי אויב
וויא עס איז גינען יוסף צו בנימין וואס
ער האט אים וינדער ליב גיהאט. ווייל וויא
זענען גינען בידע פון איין מוסער און יוסף
האט גיטאן וינען פון דער מוסערס פרוסט
און בנימין גיט. ווייל דיא מוסער רחל איז
גישטארבן בייא איר טאן גינענען אים און
דערום האט ער אים וינדער ליב גיהאט
ווייל ער איז גבליבן א יתום און ער האט
אים גיט גינען א לאנגע צייט. און אויב
איז אוף אויב יודן גינאנט יתומים היינו
ואין אב מיר זענען אויב וויא יתומים אן
א פאטער און מיר זענען פאר טריבן פון
אונזער לאנד אויב א לאנגע צייט און מיר

שיר השירים ח

יְבוֹזוּ לִי : ב אֲנִי־הִנֵּה אֲבִיאָה אֶרְבִּית אֲמִי תִלְמַדְנִי אֲשַׁקֶּה מִיַּד הַחֶמֶד

מַעֲכִים

ביאר הגר"א

אעפ"כ לא יבזו לי : (ב) אנהגך . הלכתי עמך במדבר . אביאך אל בית אמי הוא ארץ ישראל שהשירה שם שכונתי . תלמדני בימי השופטים . אשקך מידן הרקב הוא בית ראשון כמו שכתבתי לעיל בפסוק נזכירה דודך מידן . מעסים רמזי הוא בית שני אף שלא היה כמו בית ראשון מכל מקום היו מלאים מלות כרמון ולא היה חסר להם שום מלוא ומי יונק שתעסה לנו עכשיו כמו שעשית לאבותינו בימי קדם כמו שנאמר כימי אהך מרחץ מזרים חרצו

גן בשמים

(ב) אנהגך

לא אהיה כנח שהיה לריך סעד לתמוכו שלא יתעה בעלת דורו הרשעים אלא אהיה כאבותי הקדושים שנאמר בהם אשר התהלכו אבותי לפניו ולא היו לריכים סעד לתומכם . ולא כדורות הראשונים שעבדו שבעה דורות עד שהורידך מהשבעה רקיעים לעולם הסחתון . אברהם יצחק ויעקב לוי קהת

עמרם משה אהל עתה הנכי לבדי אביאך אל בית אמי זה בית המקדש ואז לא אירא שלא יחרב בית שלישי כמו בית ראשון או שני כי לא אשוב לחטוא בית ראשון נחרב מפני בטיול תורה כמו שנאמר על מה אבדה הארץ על עובס את תורתו (ירמ' ט) אבל בבית שלישי תלמדני אהה אלהי בעלמך כמו שנאמר וכל בניך למודי ה' (ישעיה נד) ואז יחוק בנו חשק התורה ששוב לא נרפה מונגה בשום אופן . ובית שני נחרב בעון שנאח חכם אבל בבית שלישי יהיה רוב שלום בניך ואז לא נקריב בו חטאות ואשמות הבאים על חטא המעשה ולא עולה הבאה על רוע המחשבה רק אשקך מיין

פירוש המלות והענין

(ב) אנהגך . לא אהיה כנח שהיה לריך סעד לתמוכו אלא כאבותי הקדושים שלא היו לריכים סעד : אביאך אל בית אמי . לא כדורות הראשונים שעבדו שבעה דורות עד שהורידך משבעת רקיעים אבל עתה אני לבדי אביאך אל בית אמי זה בית המקדש ושוב לא אחטא כמו שחטאתי בבית ראשון ושני בטיול תורה (שנאח חכם אבל בבית שלישי תלמדני אהה בעלמך עמי וגם רב שלום יהיה בינינו . ואז לא נקריב בו חטאות ואשמות הבאים על חטא רק אשקך מיין הרקב . הוא קרמס :

פירוש ע"מ

(ב) אֲנִי־הִנֵּה . איה וועל דיה פירין איה ווער גיט זיין וויא נח וואס ער האט גיברוכט א היקף צו העלפן אים אז ער זאל גיט אריין פאלן אין די זינד פון דור המבול . אָבִיעַר איה וועל זיין אזוי וויא טייגע עלפערן וואס זיי האבן גיט גיברוכט קיין היקף זיין זענען אריין גיגאנגען אין דער גופער וועג אין אזוי א מדינה וועל איה זיין . אֲבִיאָה אַל בית אמי גיט וויא עס איז גיווען בייא די ערשטע צייטן איז אריבער זיבן דורות איידער מען האט דיה גיברוכט פון דיא זיבן הימלען אהער אף דער וועלט אַרְבֵּים . יצחק . יעקב . לוי . קהת . עמרם . כושה . אָבִיעַר וְעַצְמִי וועל איה אליין דיר דעענגען אין מיין מופעךס דוין דאס איז דער בית המקדש . אונ איה וועל שוין קיין מורא גיט האבן אז ער זאל גיט חרוב ווערן וויא די ערשטע טיייר

וועט

שיר השירים ח

מעשים רמוני : ג שמאלו תחת ראשי וימינו תחבקני : ד השבעתי אתכם בנות ירושלם מהתעירו | ומהתעירו את האהבה עד שתחפץ : ה מי זאת עלה מן המדבר מתרפקת על יד ידו תחת

גן בשמים

מיין הרקח . הוא קמרת : מעשים רמוני . הוא בגדי כסוה גדולה שנאמר בהם פעמון זהב ורמון :

(ג) שמאלו תחת ראשי כו' .

הלדויקים מהפכים את מדת הדין לרחמים והרשעים מהפכים את מדת הרחמים לדין ואי יסתוו המדות . על הרשעים שניהם לדין ועל הלדויקים שניהם לרחמים :

(ד) השבעתי כו' . אף שעבר וחלף זמן אריך ואני עוד

בגולה בתכלית השפלות אל תדמו בדעתכם

ביאור הגר"א

אראנו נפלות (מכאן ז) : (ג) שמאלו תחת ראשי כמו שנאמר ואני אהיה לה כו' הומה אש סביב (זכריה ב) וזה שמאלו הוא האש והיה סביב ראשו ומה שאמר כאן ראשי ולמעלה אמר לראשי מפני ששם מדבר באהבה שלא ללגא אבל לעמוד יהיה ללגא לכן אמר ראשי . וימינו תחבקני הוא כמו שנאמר ולכבוד אהיה בתוכה : (ד) השבעתי אתכם כו' . נכתבאר לפיל . מה תעירו ולעיל אמר אש תעירו היינו שלמעלה השביע אותם שלא ישירו את האהבה ולכן אמר אש אבל לעמוד לבוא יהיה אהבה נלחית לכן אמר מה תעירו מה יועיל לכם בזה שתעירו כי לא תוכלו עוד להפיר את האהבה כיון שהפך בה הקב"ה : (ה) מי זאת עלה מן המדבר הנה אנכי מפתיה והולכתיה המדברה (הושע ב) ויאמרו האומות מי זאת

בגולה תבטח אתה אלהי נכבדי ויטוין התקוה חלף והלך ממני ותבאו עלי בלשון חלקות להמשיך את לבי אחריכם ולהדימני מאלהי משביע אני אתכם שלא תעירו אותי לרע כי לא אשמע לדבריכם כמו שא' כל זאת באתנו ולא שכתוב כו' :

מאמר הקב"ה לישראל

(ה) מי זאת עולה . מי הוא אשר נמלא בו הכח החזק כמו שיש

בך

פירוש המלות והענין

מעשים רמוני . הוא בגדי כסוה גדולה : אשקף . עיני שמים : הרקח . עיני מערבות בשמים : מעשים . הוא דבר מתוק : (ג) שמאלו כו' . עיני בשמים : תחבקני . עיני סבוב סובוב בגוף : (ד) השבעתי . עיני בשמים : תעירו תעוררו . מלשון התעוררת : (ה) מי זאת עולה . אמר הקב"ה מי הוא אשר נמלא בו הכח החזק כו' שכן

פירוש ע"ש

וועט זיך אן קליידן אין בגדי כהונה בייא וייא שמיים . פעמון זהב ורמון :

(ג) שמאלו תחת ראשי כו' . די צדיקים פר קערן דעם מרת הדין צוא רחמים אונ די רשעים פר קערן דעם מרת הרחמים צו דיין . לעמוד וועט גלייך ווערן דיא מדות און די רשעים וועט ווערן בידע דיין אונ און דיא צדיקים בידע רחמים :

דיא בנסת ישראל באשונערט אן מען זאל וייא ניט אפ רעדן פון גומין וועג :

(ד) השבעתי כו' . איר זאלט ניט מיינען ווייל איר בין שיין א גאנץ לאנג

השירה זאגט צוא דיא יודין :

(ה) מי זאת עולה ווער איז דאס אזוי א פאלק וויא די ביקט ווס די האסט אין זיך

בך ישראל סךך נחמלית ומחזקת להיות
 דבוק בי ובשבי ובאש ובמים הלך למעני
 ולא עזבתי ומאין יש לך הכח החזק הזה
 חגיג לך כי הוא מן המדבר מזמן
 שקבלת את התורה במדבר שהיו סס כל
 נשמות ישראל: מתרפקת על דודה.
 מאז קנית זה הכח להיות מקושר ומדובק
 לאהבתי: תחת התפוח. הוא במעמד
 הר סיני שעמדת תחת ההר וראית את
 כבודי משם עורכתך מן השינה שהיית
 יסן ומכוסה בזוהמת הנחש והיית רחוק
 ממני הקיומתך בקלות וברקים. אבל אהה
 רע עלי המעשה אני אמרתי אלהים אתם וצני עליון כולכם ותהיו חיים וקיימים
 כולכם לעד כמלאכי אלהים אכן שמה חבלתך אמך. האדמה שהיא חס כל
 חי חבלתך והזיקתך שחזר לבי המות על ידי מעשי העגל ומורה קללת האדם כי
 מעפר באת ולעפר תשוב: שמה חבלה ילדתך. חס לא העגל היו לומדים את
 התורה והיה נתקע בלבם ולא היו שוכחים אבל אחר מעשה העגל חזרו לשכחת
 התורה כחשה שילדת וקוברת. עוד אפשר לפרש חבלה ילדתך. שהיית כילד קטן
 אשר

זאת עולה מן המדבר מתרפקת על דודה עכשיו היא
 תמיד דופקת ומבקשת לדודה שגאלכה. תחת התפוח
 עורכתך בחסות ים ב' גוויין וכן לעתיד יהיה
 ג' כמו שנאמר והבאתי את השלישית בחס וירפתיך
 כלרוב את הכסף ובהנתיך ככהון את הוזה (וכריה
 יג) והס נגד מה שכתוב והתגדלתי והתקדשתי
 וגודעתי וכן הג' דברים שאנו אומרים בקדושים יתגדל
 ויתקדש כל' וימליך וכן הג' קדושות שכן קדוש
 וברוך וימליך כי ברוך הוא שהוא רבויית דכולהו
 וזה שאנו אומרים לדור ודור נגיד גלך וללנה נחמס
 קדושתך נקדוש. שמה חבלתך חמך שיאחזו חבלים
 לארץ שנקרחת אמו וכמו שנאמר סוד התפוררה ארץ
 מוט התמועסה הארץ (ישעיה כד). שמה חבלה
 ילדתך היא חבלי השמים כמו שנאמר וחסרה חבלה
 כו' (ישעיה סס) ונאמר כי השמים כעשן נמלחו
 ישעיה

פירוש המלות והענין

סךך נחמלית ומחזקת להיות דבוק בי. ומאין יש לך הכח החזק הזה. מאז קנית זה הכח להיות מקושר ומדובק לאהבתי: מתרפקת על דודה.

פירוש ע"מ

ששערת מייין ויילן שמה חבלתך אפך היא
 ערך וואס ניא איז דיא מומער פון אלע
 לעברייגע האט ניא דיר פאר דארפן דאס
 די האקט נך גימקט ויידער קעבן צו איר.
 עס האט זיך ויידער גינקערט דיא קאלה
 וואס איך האב גישאלטן צו אדם הראשון
 פי מעפר כו דוא ביקט גימקטן פון ערד
 און דוא מומט צוריק גיין צו דער ערד.
 שמה חבלה ילדתך דארפן האט פאר
 דארפן דיון גינינענן נוען גיט דיא מעשה
 העגל ויאלט מען דיא תורה גיין קאל גיט
 פאר געסן נאך מעשה העגל האט מען
 גילערניט און מען האט ניא באלד פאר
 געסן ביקטו גיניארן וויא א אישה ויאס
 גיניניט קינדער און ויא באגראבט ויא
 באלד צוריק. נאך א פשט שמה חבלה
 ילדתך עס האט דיר פאר דארפן טייל די
 ביקט גינינען אזוי וויא א קליין ילד וואס
 האט מורא פאר ויין רבי אזוי האקטו
 מורא גיהאט אז השויה זאל מיט דיר
 אליין

דיר אזוי א שטארקן פח און צווא גיין פון
 מיינט נוען באש ובמים און ביד גיט צווא
 פר לאון. וועט איך דיר זאגן פון טאנען די
 האקט דאס דעס פח. פון הקדבר פון דער
 צייט ווען די האקט מקבל גינען די תורה
 אין דער מדבר און דארפן איז גינען אלע
 נשמות. מתרפקת על דודה פון ועבר צייט
 אן האקטו באקומען כח צו גיין באקעפט
 צו מיינ ליבשאפט. תחת התפוח עורכתך
 נוען דוא ביקט גישטאנען אונקער דעם
 בארג סיני און די האקט גינען מיינ כבוד
 האב איך דיר דאמאלס און גינעקט פון
 דיין שלאח וואס דוא האקט גישלאפן און
 דינגען איינין זענען גינען צו גינעקט מוט
 וזהמת הקדש האב איך דיר און גינעקט
 מיט קולות וברקים. נאך ווייא גישרין איך
 מוא זארגן און דער מעשה רע וואס איר
 קט דאמאלס גימאן איך האב גיזאגט אלהים
 אקס כו איר וועט לעבן אייביג וויא דיא
 אייבערשטע מלאכים. איר האט אפער פר
 יוד

שיר השירים ה

הַתַּפּוּחַ עֲזָרְתִּיךָ שְׂמַחַת חֶבְלֹתֶיךָ אֲמִיךָ שְׂמַחַת חֶבְרֹתַי יִלְדֶנְךָ :
וְשִׁימְנֵי כַחוֹתֶם עַל-לִבֶּךָ בַּחוֹתֶם עַל-זְרוּעֶיךָ כִּי-עֲזָה כַמוֹת אַהֲבָה

קשה

גן בשמים

ביאור הגר"א

(ישעיה נא) : (ו) שימני כחותם על לבך. פי' שיהיה חסדתי קבוע על לבך כחותם כי חותם ח"ש"פ שנוטלין החתימה מהנחתה נשאר רושם החותם כן יהיה חסדתי חלץ. כחותם על זרועך במקום מגולה שיהיה חסדתי תמיד גלוי לפניך. כי עזה כמות חסדה חסדך עזה עלי כמו חסדה הנפש להגוף בשעת מריצה קשה כשאל קאה בשעה שמוכיחין את האדם לקבר או קלחתו גדולה כי דואה שכל העולם נשארו בחיים והוא לקבר יושב למקום גר והושך כן קשה עלי קלחתי שאני נוסף עבורך. רשפיה רשפי אש כמו שבושר נחלים של אש כן חסדך בושר עלי. שהסדה יה ומבחון גם כן נראה חסדך עלי כמו השלכות שגרה ואמר יה להפגנת דבר כמו הררי אל. והענין הוא כחותם על לבך היא התורה הקבוע בלב. כחותם על זרועך הוא המצוות שהן גלויין וכמו שאמר כתבם על לוח לבך קשרם על חזבעותיך. כי עזה כמות חסדה זו קריאת שמוע שמהדין שמו בחסדה ומוסריו את נפשו ביחוד בשמע ישראל ונחשב לפני הקב"ה כאלו הם ממש מומתים על יהוד שמו הגדול. קשה

אשר יש לו פחד מרבו כן היה לבך פחד ללמוד ממני ואמרת אל משה דבר אתה עמנו וחזרת לשכחת התורה כדאיתא במדרש בשעה ששמעו ישראל אנכי ה' אלטיך נתקע תלמודם בלבם והיו למדין ולא משתכחין כיון שבאו אלל משה ואמרו דבר אתה עמנו היו למדין וסוכחין חזרו ואמרו הלואי שיגלה עלינו פעם שנית אמר להם משה אין זו עכשוויה אבל יהיה לעתיד לבוא :

מאמר ישראל להקב"ה

(ו) שימני כחותם על לבך. מה שכתוב וחותם בלבך לעשות לי כי לביה לפומיה לא גליא מבקש אני ממך שימני כחותם על זרועך שתוליא את מחשבתיך לפועל ותוליא לאור את זרוע עורך לנו. וכמו במתן תורה בשעה

פירוש המלות והענין

חתם התפוח. הוא חתם הר שוני מעט עזרתיך. וסקנות להיות מי וקיים לעד. אבל חסה שמה חבלתיך אמך. הסודות ספיה אש כל מי חבלתיך ויזקתך סמור לבי כמות על ידי מעשי העגל וסוד קללת האדם כי מעבר בלת ולעמי תשוב: שמה חבלתיך. אחר מעשי העגל סודת לשכחת התורה כחשה טוללת וקוברת: מתרפקת. ענין הסמכות ודבוק: על דורה. כמו עש ורוד: חבלתיך. כן יקרתי מכאובי: בלית: (ו) שימני כחותם על לבך. מה שכתוב וחותם בלבך לעשות לי מבקש אני ממך כחותם על זרועך. שתוליא את מחשבתיך לפועל: גם שימני בו. שתתן לי חיים כמו שאמר ואתם הדבקים בנ' חיים בו. ב' כחותם על זרועך. להשיעני ברוב עורך מן הגלות. ולא תשאל ביום תמוכה שני גזירות שנגזר מן מעט העגל מיתה וגלות חבדי לך ביום. מות תמוכה נוס בי עזה כמות אהבה. הוא חסדה סלדקיקים להקב"ה

פירוש ע"ט

האם נייא משה גיזאגמ או דאם איז שוין גיט יעצט דאם נועט זיין לעתיד לבוא:

דיא יודיין פּעטמין ציזא גאט:

(ו) שימני כחותם בו. די נוסט וואס עפ איז גיחתיקת אוף ביין בארצן מיר ציזא מאן גאר דוא האקסט נאך גיט ארום גירעט אן דאם נאל שון זיין. פּעט אוך דיך פחותם על זרועך ציה שון ארום די מחשבה פון ביין הארץ אוף ביין ארעם אונ גיב איגו שון דאם נוסט. אונ איז וויא ביין פּמתינה זיען די יודן האבן גיזאגמ געשה ונשקע

אליין לערנען. אונ דוא האקסט גיזאגמ צו משה רייד דוא מיט איגו וויא די האקסט אן גיהרין ציזא לערנען פון א פּשך ורם האקסט גילערניגט אונ פּר געסן. וויא דער מדרש זאגט ווען דיא יודין האבן גיהערט פון גאט זעלבסט אנכי ה' אלתיך איז דער לערנען אביין טיף אין הארצן האבן זיין דאם קיין קאל גיט פאר געסן. גאר וויא זיין האבן אן גיהרין צו לערנען פון משה האבן זיין גילערניגט אונ פאר געסן האבן זיין גיזאגמ צו משה הלואי נאל ער זיך וידער אנשפּלעקן צו לערנען מיט איגו

האם

בטעה שחמרו נעשה ונשמע קרא הקב"ה
 למלאך המות ואמר לו אני מניתיך פקולטיטור
 על צריותי אני מזהה לך שלא תהיה לך
 עסק בחומה זו (שה"ס פרט' ח') וקרא
 להארבעה שרים ואמר להם אין לכם
 עסק בישראל. ובעגל נתקלקלו שני הדברים
 האלו. עכשיו אני מבקש שתחזיר לי השני
 דברים האלו. א' שימני בחותם על
 לבך. שתהן לי חיים כמו שנאמר וחתם
 הדבקים בה' חיים כו'. ב' בחותם על
 זרועך. הוא כנגד הקמים עלי תושעני
 בזרוע עוזך. ואם תשאל בענה תנוכה השני
 גזירות שנגזר מן חמא העגל מיתה וגלות
 אגיד לך בעד מות תנוכה בזה כי עזה
 כמות אהבה. הוא אהבת הדיקים

להקב"ה שנשפך דמם כמים בדורו של
 שמד ובעד הגלות שהול תחת גיהנם תנוכה
 בזה שקשה בשאול קנאה בזה שאנו
 רואים רשעים צדומו של עולם ואנו בני אל
 חי שפלים ונצוים תהיה זאת במקום גיהנם
 כי זה שורף כי כאש של גיהנם. ואם
 תאמר הלא את חי וקיים ולא נשרפת
 עד הנה אגיד לך כי רשפיה רשפי
 אש שלהבת יה. אף שמנפט עד בשר
 אוכלת כי קנאת עמך בית ישראל אבל
 זה האש אינו מסוג אש התחחון שמכלה
 מה ששורף לא כן שלהבת יה אש של
 מעלה שורף ואין מכלה. עוד יאמר שלהבת
 השורף כי ועולה למעלה מכולם הוא עבוד
 שהשם יה נפרד כי יד על כס יה הקב"ה
 נשפט

פירוש

האש השנית גירופן דעם מלאך המות אונ
 האש צוא אים גינאנט איך האב דיה גימאכט
 גיוועלטינגן איבער אלע מענטשן יעצט פר
 זאג איך דיר אז מיט די ינדן זאלקסטו גיט
 האבן קיין עסק איך נעם וויא צו אונטער
 מיניע פלינגען ועלעבסט אויך האט הש"ת
 פאר רופן דיא פיר שרים וואס אברקם
 האט אויס דער וויילט אז זיניע קינדער
 זאלן זיין בייא וייא אין גלות. האט וייא
 הש"ת גימאכט וויסן אז די גזירה איז בטל
 וייא זאלן שון אוף וייא גיט גיוועלטינגן גאר
 צוא ליב דעם עגל איז דיא צווייא זאבן
 קאלניע גיווארן. בעט איך דיה אז דוא
 זאלסט אויב דאס ווידער קערן א' שימני
 בחותם על לבך דוא זאלסט מיר זאן חתמני
 אונ באהעפטן אוף דיין הארצן אונ אז איך
 וועל זיין באהעפט צוא דיר וועל איך אויביג
 לעבן וויא עם שמיית ואתם הרבקים כו'
 חיים כו'. ב' בחותם על זרועך אזוי וויא
 א חתימה אוף דיין ארעם דאס די זאלסט
 אימפלעקן דיין שטארקן פח אונ זאלסט
 אויב ארום נעמן פון גלות. אונ אז די וועסט
 מיר זאגן אז עם איז קנא גיט אראפ די
 צווייא גזירות פון מיר צוא ליב מיניע זינד.
 בעט איך דיה אז די גזירה פון מיתה זאל
 דאס אפ גירעכניגט ווערן מיט דעם וואס פי
 ענה כמות אהבה דיא ליבשאפט וואס מיר

האבן דיה ליב איז פיל שטארקער פארן
 מוט זעה מיין נאט וייא פיל האבן זיך
 גילאזט מייסן אונ פאר גיסן זייער בלוט
 וייא נואקער פון דיינעט וועגן. אונ דיא
 גזירה פון גלות וואס דאס איז אין שטאט
 גיהנם זאל אפ גירעכניגט ווערן מיט דעם
 וואס קשה בשאול קנאה דיא קנאה וואס
 מיר טוען זעהן וייא די רשעים שמייען
 זייער גרום אין דיא הוך פון דער וועלט.
 אונ מיר שמייען זייער אין אנדערע
 מדרגה פאר האסט אונ פאר מיאוקט בייא
 אלעמען זאל דאס זיין אין שטאט גיהנם דאס
 ברענט אין מיר וייא דער פייער פון גיהנם.
 אונ אפשר וועסטו מיר פרעגן טען זעהם
 דאך אז דוא לעבסט אונ ביטט גיט פאר
 ברענט גיווארן צוא ליב דער קנאה. וועל
 איך דיר ענטפערן ווייל רשפיה רשפי אש
 שלהבת יה הנם דיא קנאה ברענט טאקי
 דעם גפש מיט דעם גוף פון מיר גאר דער
 פינג פייער איז אבער גיט וייא דער פראקטור
 פייער גשמי וואס ער ברענט אונ פאר לעד.
 דיא זאך. אבער דיא קנאה דאס איז אז א
 פייער וייא דער פייער פון דער הוך וואס ער
 ברענט זייער שטארק דיא יסורים זענען
 שרעקליך אבער ער פאר לענד גיט דיא זאך
 אזו איז דיא קנאה. זאך א שמש שלהבת
 יה עם ברענט אין מיר א פייער העכר וייא
 אלע

שיר השירים ה

קָשָׁה כְּשֹׂאֵל קְנָאָה רִשְׁפִּיהָ רִשְׁפֵי אִישׁ שְׁלֹחַתֶּיהָ : וּמִיּוֹם רַבִּים
לֹא יוֹכְלוּ לִכְבוֹת אֶת־הָאֵהָבָה וְנִהְרֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ אִשְׁתֵּיָן אִישׁ

את

ביאור הגר"א

קשה כשאל קנאה זו תפלה שנאמר ומיד שאלו
אפרס עמות אנאלם. רשפיה רשפי אש הם בעלי
יראה. שלהבת יה הם בעלי אהבה: (ז) מיום רבים.
הוא עשו. לא יוכלו לכבות את האהבה שבין הקב"ה
לישראל. ונהרות לא ישטפוה זה ישמעאל. הם יתן
איש את כל הון ביתו לישראל סיסר אהבתו מהשם.
בז

גן בשמים

נשצו שאין הפס שלם ואין הכסף שלם
כל זמן שעמלק חי ועל זה תבער נפשי
בקרבי יותר מעל לרות נפשי:

(ז) מיום רבים. אלו המון עמים רבים:
לא יוכלו לכבות את

האחבה. שהקב"ה אוהב לישראל שנאמר
אהבתי אתכם אמר ה' (מלאכי א'): ונהרות. אלו המלכות.
את האהבה שישראל אוהבים להקב"ה וכמו הנהרות על הים
בזוא עליו שפע נהר והמון מים רבים יעבור ממנו הבע
בזוא עליו שפע נהר והמון מים רבים יעבור ממנו הבע
בקירות הים פנימה גם מבול מים לא ישטפוה כן אהבת ה'
חוקה עמוק כלבי אשר שום מים לא יטפינסה: אם יתן כו'
באהבה. להמיר אהבתך: בוז יבוזו לך. לא ישמע
ישראל לקול דברי המפתה ועוד יבזה אותו ויגער בו
על שדבר אליו דברים רעים ובוזים כאלה ויענה לו
אין אני רונה אותך ואת דברך ואת כל הון ביתך.
עוד איתא במדרש אש יאמר לך איש שיתן את כל הון
ביתו עבור אהבת התורה

פירוש המלות והענין

מספיק דום כמים. ועוד גימטס מנוכח בזה שקשה כשאלו
של פולס ואנו שלמים ונבזים תהיה זאת במקום גימטס כי
זכש על גימטס של כחש על גימטס ואם תאמר היום
את מי ולא נשקפת אגיד לך רשפיה כו' שלחבת ית. אש
של מעלה שורף ואין מכלס: בחותם. הוא סעבת
העשוי לחתום בו כתבים: עזה. מוקס: בשאול. הוא בור
הקבר: קנאה. ענינו צער הבא ברשות הדבר מה
בולת והוא לא יכול להסוגו: רשפיה. ענין גשלת הכומר:
שלחבת. הוא ענין להב ור"ל להבת אש גדולה: (ז)
מיום רבים. אלו המון עמים רבים: לא יוכלו לכבות את
האהבה. שהקב"ה אוהב לישראל: ונהרות לא ישטפוה.
את האהבה שישראל אוהב להקב"ה: אם יתן כו' באהבה.
להמיר אהבתך. להמיר אהבתך מ"ו

פירוש ע"מ

אזו וויא א צורה ונאם אזו אוס גיקריצט מיף
אין א מאויל קאן דאס קיין וואקער ניט אפ
מעקין אזו איז דיא ליבשאפט פון דיא יודין
צוא גאטאוס גיקריצט מיף אין זייער הארצן
אז קיין וואקער אין דער וועלט וועט דיא
ליבשאפט ניט קאנען אפ מעקין. אם יתן
כו' אז א מענטש זאל געבין זיין גאנצין פאר
מעקין צוא א יודין אז ער זאל אנועק ווארפן
זיין ליבשאפט פון זיין גאט. בוי ובוו לו
וועט אים דער יוד זאגן גייא אנועק מיט
זיינע שענדליכע רייד דיא אהבה פון גאט
איז גייא מיר שיינערער וויא זיין פאר מעקין
דער קדרש זאגט אז א מענטש וועט דיר
זאגן אז ער וועט אנועק געבין זיין גאנצין
פאר מעקין פאר דער תורה וויא ר' יוחנן
האט גיסאן זאלקטו אים ניט גלובין ניט
יער

אלע פייערין אוף דעם וואס דער ישם יה
איז אפ גישייד פון דיא ערשטע צווייא
אותיות וויא עם שמיים בי יד על גם יה
הש"ת האט גישווארין בייא זיין גאטען מיט
זיין שטול אז זיין שם מיט זיין שטול הייסט
ניט גאנץ כל זמן עמלק לעבט דער פייער
ברענט אין מיר מער וויא דער פייער פון
מינע צרות:

(ח) מיט רבים. דיא פיל וואקערין לא יוכלו
כו' וויא וועלן ניט קאנען פאר
לעשין דיא ליבשאפט וואס הש"ת האט ליב
צוא דיא יודין וויא דער פסוק זאגט אהבתי
אתכם אמר ה' איך האב איך ליב האט
גיזאמט גאט. ונהרות כו' אלע שאכן וועלן
ניט קאנען פאר פלייצן דיא ליבשאפט וואס
דיא יודין האבין ליב צוא זייער גאט. איז

מבין על אבנים טובות מה עשה המלך נתן
 אבן יקר לעבדו למכור ומי שיתן בעדו את
 הדמים כפי שקנה הראשון יהיה סימן שגם
 הוא מבין. ויעש העבד כן ויבא האנשים
 לקנות את האבן ובתוך הבאים בא אחד
 ויתן כפי שוויו של האבן לא החסיר ולא
 העדיף כפי המקח שנתן בעדו המבין
 הראשון וישמה העבד כי השני בעד המלך
 מבין אך בתוך הדברים אמר האיש להעבד
 שיחליף עמו על אבנים אחרים ויאמר
 העבד טוב הדבר לחליף אתך ויבא האיש
 אבנים אחרים וירא העבד שהם אבנים
 של זכויות והכיר העבד שאנשים רימו אותו
 אז ראה העבד שהוא בעד ולא מבין.
 וכן האומות מפני שיראו את השכר שיתן
 ה' בעד למוד התורה יכספו גם הם
 להתורה אבל הם ירצו לעשות חילוף שהם
 יתנו

התורה כמו שעשה ר' יוחנן אל תאמין
 לדבריו לא כל אחד יכול לעמוד בנסיון כזה
 ר' יוחנן הוה מטויל עם ר' חייא מטון
 אחד בית אמר ר' יוחנן דידי הוי חבני בנין
 מלעי באורייתא אחר באו אלל חד חקלא
 אמר ר"י דידי הוי חבני בשביל התורה
 וכן אלל בית כרם ואלל בית זיתים כבי ר'
 חייא אמר לו ר' יוחנן מה את בזית
 אמר לו דלח שבקת לסיבותך כלום אמר
 לו חייא בני וקלה זו בעיניך מה שעשיתי
 שמכרתי דבר שנתנה לששה ימים וקניתי
 דבר שנתנה לארבעים יום. עוד איתא
 במדרש לעתיד יאמרו הגוים לנו נותנים
 כל ממונינו בשביל התורה יאמר להם הקב"ה
 בוסה היא לכם. והביאור משל למלך שהיה
 לו איש מבין יודע בטיב אבנים טובות
 לימים מת המבין ההוא והיה חסר למלך

פירוש ע"מ

פשמ ער פי קישל ביים מלך איז גישמארבן
 דער מבין וייגער פון אבנים טובות איז ער
 קמ גיט גיוווקט וואו צו באקומען א סבין.
 האט דער מלך גינוקען א אבן טוב איז
 האט אים גיגעבן צוא זיין קגעבט ער זאל
 אים פאר קופן איז ווער עס וועט געבן די
 געלביגע געלט ווס יעגן סבין קמ באצאלט
 פאר אים דער איז א מבין. דער קגעבט
 האט אוי גיטאן פיל סוחרים זענען גיקומען
 קופין דעם אבן איינער איז גיקומען איז
 האט גיבאמן פונקט דאס געלט וואס ער
 קאסט האט זיך דער קגעבט דער פרייט
 דאס ער האט שון באקומען א מבין. דער
 נאך זאגט דער מענטש צום קגעבט אפטר
 וועסטו מיט מיר מאכן א חילוף אוף מייע
 גומע שטיינער זאגט דער קגעבט יא ער
 האט אים באוויזן זיינע שטיינער האט דער
 קגעבט גיטען אז דאס איז גאר פראסטע
 שטיינער איז ער דער גאנצען אז ער איז
 באמת גיט קיין מבין מענטשן האבן אים
 אפ גינארט פון קופט אים פראסטע שטיינער
 פאר גומע. אויז איז מיט די אומות לעהיד
 וועלן זיין זעהן דעם גרוסן שבר ווס השי"ת
 וועט געבן פאר דער תורה. וועלן זיין
 זאגן צו די יידן לאמיר מאכן א חילוף מיר
 וועלן

יערך מענטש האט אין זיך אזו א פס. ר'
 יוחנן און ר' חייא האבן גיפאצירט זענען
 זיין גיקומען צוא א שטוב זאגט ר' יוחנן צוא
 ר' חייא דיא שטוב איז אקאל גינען מיין
 נאר אוף האב זיא פאר קופט ווייל אוף
 האב גיבארפט לערנען תורה. דער נאך
 זענען זיין גיקומען צוא א פעלד דער נאך
 צו א וויין נארטן דער נאך צו א בית הנתיים
 האט אים ר' יוחנן דער ציילט אז דאס איז
 אלעס גינען זיינע אונ צוא ליב דער תורה
 היט ער דס אלעס פון קופט. האט ר' חייא
 גייווינט פרגנט אים ר' יוחנן וואס וויינקטו
 זאגט ר' חייא ווייל דוא האסט גאר גיט
 איבער גילאנן פאר זיך אוף פונקט. זאגט
 ר' יוחנן חייא מיין זון זיין גיט קיצער
 אוף האב גימאקט א גוט גישעפט אוף
 האב פאר קופט א זאך וואס זיא איז
 גיגעבן גינארטן צו זעקס טאג אונ האב
 גיקופט א זאך וואס איז גיגעבן גינארטן צו
 פערציג טאג. נאך זאגט דער מדרש אז
 שלמה האט גיזאגט דעם פסוק אוף קעתי.
 לעהיד קבוא וועלן די אומות זאגן מיר גיבן
 אנועק אינגער גאנצע געלט פאר דער תורה
 וועט זיין השי"ת ענטפערן איר בארפט
 זיך שעמן מיט איינערע בריי. איז דער

שיר השירים ח

את־דַּלְהֵיךְ בֵּיתוֹ בְּאַהֲבָה בּוֹז יִבּוּז לּוֹ : ח אַחֹת לְנִי קַמְנָה וְשָׂדִים אֵינן לָהּ מִהֲדַעַשְׂתָּה לְאַחֹתֵינוּ בַּיּוֹם שִׁידְבַרְתָּה : ט אִם־חֹמֶה הִיא נִבְנָה עָלֶיהָ טִירַת כֶּסֶף וְאִם־דֶּלֶת הִיא נִצְוָה

עליה

ביאור הגר"א

בוז יבוז לו ולא ישמע לדבריו : (ח) אחות לנו קטנה. פי' לעתיד קודם שיתגלה משיח לדקנו יחמרו המלאכים נגד התורה שהיא החכמה כמו שנאמר חמור לחכמה אחותי וכאמת היא גדולה רק שישראל עשה קטנים בתורה. וסודים חין לה הן המנות המורידים שפע. מה נעשה לאחיותיו כיום שידבר בה פי' חיזה זכות חנו יכולים ללמוד עליהם : (ט) אם חומה היא. פי' שבישראל יש ב' מינים ח' שושבין סגור ומסוגר מבני חסד ולומדין בפני עצמם. ב' שושבנים ולומדין עם רבים והם גדולים מאוד בתורה ומעשים טובים והינם מתיראים כלל מן האנשים רעים שלא יקו אותם ח"ו מן הדרך הטוב. וזה אם חומה היא היינו שהם תקיפים כחומה שלא יקו מן הדרך. נבנה עליה טירת כסף מרקלין

בן בשמים

יתנו חק ממונם לישראל וישראל ילמדו בעדם יחמרו להם הקב"ה בוסה הוא לכם שהם רוצים להעריך כסף לתורה הוא סימן שאין אתם מצויים על התורה לא בן שלמה המלך עה"ס שהוא היה באמת נבון יקר אמר יקרה הוא מפנינו וכל חפניך לא יסו זה (משלי ג) :

שאלת הקב"ה מבית דינו הצדק

(ח) אחות לנו קמנה. זו ישראל : ושדים אין לה. זו ת"ח

המשפיעים על העם בזכות תורתם : מה נעשה לאחותינו ביום שידבר בה. דיבור הוא קסות ויאמר הקב"ה לבית דינו מה נעשה לישראל אשר הם קטנים בתורה וגם הלדיקים חין בהם כח להגין על העם והחין זכו האנשים האלו לרצ טוב וגדולה אח אשר אני רוצה ליתן להם :

תשובת בית דינו הצדק

(ט) אם חומה. אם היא חזקה כחומה באמונה או נבנה עליה טירת כסף

הוא

פירוש המלות והענין

בוז כו'. לא ישמע ישראל לקול דברי המסכה ויגער בו ויבזה אותו על שכל לבדיו מחסנת העם : לכבוד. מלשון כבוד : ישמחה. ענין ברוכה על ידי סוחר סדויס : הון. ענין עשר : בוז יבוז. מלשון בוזין : (ח) אחות כו'. ענין בנינים : בה. ר"ל בעינים : (ט) אם חומה. ענין בנינים : נבנה. מלשון בנין :

פירוש ע"מ

אויף דאס פאלק דורך נויצער זכות האם זיא גיט. מה נעשה כו' וואס וועלן מיר טאן צו אוינער שוועסטער דיא יודן אין דעם טאג וואס דער קאקארג וועט אוף זיא רעדן הארטע רייד דאס בייא זיא איז ווינציג ה"ח. אונ דיא ה"ח האבן אוף ווינציג פת צוא בגין זיין אוף זיא היינט וויא קאנען זיא ווקה עין צוא דעם גיטס וואס איך וויל זיא געבן :

וועלן איך געבן פיל געלט אונ איר נאקט לרענען פאר אויב. וועט זיא השי"ת זאגן שעקט זיך איר עיט גיט קיין קבינים אוף דער תורה אז איר ווילט בייטן געלט אוף תורה. וקרה היא מפנינו וכל תפקיד לא ישויה בה זיא איז שיינער פאר דיקענטן אונ אלע דיניע באנער איז גיט גלייך צו איר :

לעתיד וועט השי"ת פרעגן זיין בייא זיין בית דין צדק :

א. ענטפער פון זיין ב"ד צדק :

(ח) אחות לנו קמנה. מיר האבן א קליינע שוועסטער דיא יודן זיא נענען קליין אין דער תורה. וישנים אין לה אונ קיין ברוסט דאס ונענען ת"ח צוא משפיע זיין

(ט) אם חוקה היא. אויב זיא איז שטארק אין דער אמונה אזוי וזיא א כנענר צו גלובן אין דיר אונ זיא האבן אוף זיין ישעיה

עליה לוח ארוז: י אגני חומה ושדי במגדלות או הייתי בעיניו

כמוצאת

גן בשמים

ביאור הגר"א

הוא בנין חזק גאולה נלמית כי די לישראל שהיו נגאלים בזכות האמונה: ואם דלת היא... אם היא חלוקה בדעתה והאמונה רופפת בידה ובעד פת לחם יפסע גבר ומסובבת זו האמונה כלת

טרקלן נאים שהיו הכל נאספין עליהם. ואם דלת היא היינו שהם רפויים כדלת שהולך ושכ ומתרחקין שלא יעו אותם ח"ו מן הדרך הטוב. נאור עליה לוח ארוז נעשה עליה מעור שלא יוכלו המושאים לבזוז עליהם להכשילם: (י) אני חומה. מסיכה כנסת ישראל

או נצור עליה לוח ארוז הוא בנין חלש ויקבלו רק סכר קטן ומעט:

משיבים ישראל

(י) אני חומה. אני חזק באמונה כחומה נשגבה אשר לא יעקרו טוס רוח שבעולם: ושדי במגדלות. בכל דור ודור יש צי תלמידי

חכמים העומדים בציוה ה' בלילות הלומדים תורה שבכתב ותורה שבעל פה ואינם חרבו על יריכו מפחד בלילות ומחזיקים את חרבם על יריכם ולוחמים עם הילך הרע ואינם חוטאים. ועל משכבי בלילות אף כאן בליל חושך של הגלות בקשתי את שהבנה נפשי שהגדלתי את התורה בפירושים ולוירוס יפים עד שנעשה מכל פסוק שבתורה מגדל גדול למראה: או הייתי בעיניו כמוצאת שלום. אחרי טענותי שאני

פירוש המלות והענין

עליו. בעבור: מירת. היכל וארמון: נצור. מלשון מצר ומצור: לוח. כסר: (י) משיבים ישראל אני חומה. אני חזק באמונה כחומה מוקם: ושדי במגדלות. בכל דור ודור יש צי ת"ם אשר הכדילו את הסוסים בפירושים ולוירוס יפים עד שנעשה מכל פסוק מגדל גבוה למראה: או הייתי בעיניו כמוצאת שלום. הקבים הסכים על דברי וסייתי בעיניו כמציאה שלימה בראותו שאני כדאי והגון למצוא מן בעיניו ליתן לי סכר טוב: במגדלות. מלשון מגדל:

פירוש ע"מ

ישועה. נבנה עליה מרת בפה נועלן מיר בוען אוף איר א זלבערנאם פאלעץ דאס איז א אויביגע גאולה הנם ניא זענען אפילו קליין אין דער תורה ניא זענען אבער גרום אין דער אמונה איז פאר ניא גינוג דער זכות פון דער אמונה. ואם דלת היא אונ אויב זיא איז שלבאף אין דער אמונה דיא אמונה דרייט זיך בייא איר יוא אונ גיט וייא א מיר דרייט זיך הין אונ דער אונ צוא ליב א ברומ פאר לאנט זיא איר אמונה. נצור עליה לוח ארוז נועלן מיר מאכן אוף איר א שוואכן בגין מיר נועלן איר געבן א קלויגעם שפר:

ענטפערין דיא יודין:

(י) אני חומה איך בין שמארק אין דר אמונה וייא א שמארקער מוער קיין ווינט אין דער טעלם נעמט מיה גיט קאנען אפ

שיין

שיר השירים ה

בְּמוֹצָאֵת שָׁלוֹם: יֵאָכֵל הָיָה לְשִׁלְמָה בְּבַעַל הַמֶּזֶן נָתַן אֶת־

הַכֶּרֶם

ביאור הגר"א

גן בשמים

ישראל אני חוננה בחורה. שדי הן המנות. כמגדלות הנדלתי והוספתי גם מנות דרבנן כמגדל על גבי מגדל. אז הייתי בעיניו כמולת שלום שיעשה הקב"ה לנו נסים כפלאים אשר עוד לא עשה נסים כהנה מעולם והוא השלום כמו שנאמר ובר זבא עם כבש כו' (ישעיה יא): (יא) ברם. היא התורה. היא לשלמה הוא להקב"ה. כבעל המון הוא כנוי לשמים שהם הומים תמיד כמו שנאמר השמים מספרים כבוד אל (תהלים יט) והיה התורה מקודם בשמים. אחר כך נתן את הכרם לנוצרים הוא לישראל כי המלאכים אמרו להקב"ה שיהן להם התורה ונהא אותם משה בזה שלא יוכלו המה לקיים את התורה כי הם אינם בעלי מופעה כמו דליותה בגמרה שבת פרק ר' עקיבא. וזהו נתן את הכרם לנוצרים היינו שאפשר להם לכומר אותה ולא למלאכים כי הם אינם יכולין לעשות מלות התורה. וסתם בשיר השירים כל השעור קומה של הכסף והקשמות והמלאכים ושרפים והיות הקודש ואופנים והרקיעים והארץ. איש יבא בשירוי אלף כסף הם אלף עלמין דכסופין:

או

אשר כל איש יביא בפריו של הכרם אלף כסף. ולכן אין יכולין ישראל ליתן את פרום לד' תורה ועבודה וגמילות חסדים וזה הוא לעקתי למה הסתרת את פניך מכרמך ואין אתה משגיח עליו ולא תבא ליקח חשבון מפרי הכרם את אשר חמסו זרים ממנו:

כרמי

פירוש המלות והענין

כמוצאת. מלשון מציאה: (יא) כרם היה. זו כנסת ישראל: לשלמה. זה הקב"ה: בבעל המון. זו וירושלים וכאשר חסר הקב"ה את הכרם לנוצרים זרים הם שומרים את הכרם לעצמם וכל איש יבא בפריו של הכרם אלף כסף ולמה לא תבא ליקח חשבון מכרמך: בבעל. במשור: המון. ענין עם רב:

פירוש ע"מ

אין גיווען פיר פאלק. אונ אווי וויא דער בעל הבית פון גארטן קלוקט פון זיין גארטן פירות אווי האט השי"ת גיקליבן פון זיין גארטן זיין תורה בעבודה וג"ה אונ ער אליין האט גיהיטן זיין גארטן. דער גאך איז ער גיווערן אין פנים אוף זיין גארטן נסן את הקרם לנוצרים הם השי"ת איבער גענוטפערט זיין גארטן צו פקענדע היטערס. איש יביא בפריו אלף כסף היטן וויא דעם גארטן פאר זיך יעדער פרעגנט פון גארטען פירות פאר טויזנד קאלער איד פקעג היך מיין גיט פאר וואס געקסטו גיט אפ מיין חשבון אוף די פירות פון גארטן:

כרמי

שאתי כדאי והגון הסוכים הקב"ה שהאמת אתי והייתי בעיניו כמציאה שלימה כי ישמח הוא ויבדך עלי ברחותו שאני כדאי והגון למנות חן בעיניו וליתן לי שכר טוב:

צעקת ישראל

(יא) ברם היה. זו כנסת ישראל:

לשלמה. זה הקב"ה שאני

כי כרם ה' לצאות בית ישראל (ישעי' ה):

בבעל המון. זו ירושלים שהיתה רבת

עם. וכמו שמלקט בעל הכרם מכרמו

תאלים זיתים וענבים כן הקב"ה מלקט

מכרמו ישראל תורה עבודה וג"ה והיה

שומר בעלמו את כרמו וכאשר כעם הקב"ה

על כרמו נתן את הכרם לנוצרים

זרים והם שומרים את הכרם לעצמם

אשר כל איש יביא בפריו של הכרם

ליתן את פרום לד' תורה ועבודה

וגמילות חסדים וזה הוא לעקתי למה

הסתרת את פניך מכרמך ואין אתה משגיח

עליו ולא תבא ליקח חשבון מפרי הכרם

את אשר חמסו זרים ממנו:

א גישרייה פון דיא יודין צו גאט:

(יא) ברם היה לשלמה א גארטן איז גיווען

צום מלך שלמה דאס זענען דיא

יודן צו גאט וויא עם שמיים פי ברם ה'

צבאות בית ישראל דיא יודן וויא זענען

דער גארטן פון גאט. בבעל המון דער

גארטן איז גיווען אין ירושלים אין וירושלים

הַכְּרֵם לְנֹטְרִים אִישׁ יָבֵא בְּפִרְיוֹ אֶלֶף כֶּסֶף : יג בְּרַמְיִ שְׁלִי לְפָנַי
הָאֶלֶף לָךְ שְׁלֵמָה וּמֵאֲתִים לְנֹטְרִים אֶת־פִּרְיוֹ : יג הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגִנֹּתַי

חברים

גן בשמים
תשובת הקב"ה

(יב) **כרמי שלי לפני**. הדע אשר

אני בעלמי שומר אותך

ותמיד עיני עליך כמו שנאמר הגה לא

ינוס כו' כי אם לא שמרתי את כרמי

בעלמי כבר היו רומסים ומכלים אותו

ולא היה נשאר ממנו אף זכר . ואת אשר לקחו מפריך אני רואה תמיד את ספר

החשבונות כי הכל ראום וכמו בפנקס ואני מבטיחך כי האלף לך שלמה

את הכל ישלמו ויחזירו לך כדין וכדת : ומאתים לנוטרים את פרוי . לתלמידי

חכמים אשר הם השומרים האמיתים וכמו שביא במדרש שה"ש מעשה בר' חייה

ור' אבה שבאו לעיר ולוו לפרנס הקהל סיבא להם שומרי העיר והביא להם סנטורי

קרתא אמרו לו אלו לא נטורי קרתא אלא חרובי קרתא כי השומרים האמתים

מהעיר הם ה"ח ולהם יחזירו קרן וחומש כדין הנהנה מן ההקדש כי קודש ישראל לה' :

עצת ה' לעולם תעמוד

(יג) **היושבת בגנים**. את כנסת ישראל הנפולה בגולה ואת רועה בגנים זרים

ולא

פירוש המלות והענין

לנטרים . ענין שמים : (יב) תשובת הקב"ה כרמי שלי לפני . הדע אשר אני בעלמי שומר אותך תמיד
והאשר לקחו מפריך אני מבטיחך : האלף לך שלמה . את הכל יחזירו לך בשלמות : ומאתים לנוטרים את
פרוי . לתלמידי חכמים הנטרים את התורה יחזירו עוד מומש נוסף על הקרן כדין הנהנה מן הסקת
כי קודש ישראל לה' : (יג) היושבת . כס"ח היושבת :

פירוש ע"מ

א עֲנִמְפָּעַר פּוֹן גָּאֵט :

שְׁטֵאט האבן נייא גיבעטן דעם פּרָגס פּוֹן

שְׁטֵאט גַּר זאָל נייא גרענגען דיא היטערס

פּוֹן שְׁטֵאט . האַט גַּר נייא גיבראַכט דיא

סנטורי פּוֹן דער שְׁטֵאט האבן נייא גינאַט

דאָס איז ניט דיא היטערס פּוֹן שְׁטֵאט נייא

מאבן חרוב די שְׁטֵאט די ריקטיגע היטערס

זענען די ת"ח . אַט צו די היטערס נועלן ניי

מוזן אים קענן דעם קרן מיט א פינגסט חלק

מער וויא דער דין איז בייא הקדש איז די

ת"ח זענען תייליג צוא גאט האבן נייא

דעם דין פּוֹן הקדש :

א עֲצָה פּוֹן הַשִּׁי"ת :

(יג) היושבת בגנים . דוא ישראל ביסט פאר

שְׁפָרִיט אין גלות איז די מוט

זיך פאשען אין פּרעמדע גערטנער . חברים

מקשיבים

ביאור הגר"א

(יב) אז יאמר הקב"ה כרמי שלי לפני . ועתה מי

בכס יניד זאת כמו שאמרו רז"ל (ע"ו)

א . האלף לך שלמה זה הקרן . ומאתים הוא החומש

כמו שנאמר ונצר תאנה יאכל פריה (משלי כז) וכמו

שאמרו חז"ל פירות בעוה"ז והקרן לעוה"ב :

(יג) היושבת בגנים . עתה מספר על תחית המתים

זהו ביאור הקב"ה להנשמות שבג"ע הלא חברים

מקשיבים

ולא היה נשאר ממנו אף זכר . ואת אשר לקחו מפריך אני רואה תמיד את ספר

החשבונות כי הכל ראום וכמו בפנקס ואני מבטיחך כי האלף לך שלמה

את הכל ישלמו ויחזירו לך כדין וכדת : ומאתים לנוטרים את פרוי . לתלמידי

חכמים אשר הם השומרים האמיתים וכמו שביא במדרש שה"ש מעשה בר' חייה

ור' אבה שבאו לעיר ולוו לפרנס הקהל סיבא להם שומרי העיר והביא להם סנטורי

קרתא אמרו לו אלו לא נטורי קרתא אלא חרובי קרתא כי השומרים האמתים

מהעיר הם ה"ח ולהם יחזירו קרן וחומש כדין הנהנה מן ההקדש כי קודש ישראל לה' :

שיר השירים ח

חברים מקשיבים לקולך השמיעני: יד ברח | יודי ודמה לך
לצבי או לעפר האילים על הרי בשמים:

ביאור הגר"א

מקשיבים לקולך השמיעני אם תרני להתחבר עם הגופים: (יד) ברח דודי כו'. לא חתה בראשונה מבחן. על הרי בשמים אל בית המקדש שיבנה במהרה בימינו אמן:

גן בשמים

ולא בנגד: חברים מקשיבים לקולך. ואת חנוסה לדרוש ולבקש מהם שישיעו עליך מנגס ולזאת תרלם ח"ו לילך בדרכיהם למען תנאל חן בעיניהם עלתי

שלא תעשה כזאת רק השמיעני לי לדדי אותי תשמע ולך בדרכי והשלך עלי יסבך ורק ממני תבקש בקשתך ואני אליך מזל רע:

תפלה לישראל

(יד) **אנא** אלהי אחרוך אלך ועליך אשליך כל יבתי ושמע והאזינה לתפילתי ולא למעני אני מתפלל ומבקש רק למענך אלהי. וכמו שמביא בנפש החיים שכל ענין התפלה שתקנו אנשי כנסת הגדולה אף שלפי פשוטו רובו ככולו הוא מסודר על עניני דרכי הגוף. אבל ברור לכל מבין שלא כוונו אכה"ג על הנראה מפשטו פירוש המלות לבד כי תפילות נגד תמוזים תקנום שהם עולות כליל לאישים כולה לגבוה סלקא ולא היה בהם חלק הדיוט כלל. כי באמת יפלא אך שייך להתחנן כלל לפניו יתברך שמו להסיר לערו ויסוריו של המתחנן. והלא כראה

פירוש המלות והענין

מקשיבים. ענין שמיעה והאזינה עיני נפנים: (יד) ברח דודי. מן הגלות: ודמה לך. בסביל כבודך: לצבי כו'. למחר הגולה ולספורת שכינתך על הרי בשמים הוא הרי המוריס שעליו יבנה המקדש. ברח. ענין מהירות ההליכה: ודמה. מלשון דמיון:

פירוש ע"מ

ענין פון די תפילות וואס דיא אנשי גנסת הגדולה האבן מסבן גיווען. הגם דער פראקטער פשט פון דם רוב תפילות זעהט אום אלעם אוף דיא באדערפעניש פון גוף. נאר גיוויס האבן זייא גיט מסבן גיווען נאר אוף דעם וואס עס וויינט אויס פון דיא פראקטע פירוש המלות. דיא תפילות האבן זייא דאך פתמן גיווען אן שטאט דיא קרבנות תמידין וואס זייא גייען אוף אין נאנצן אופן מוכנס צוא נאט אונ קיין חלק הדיוש איז אין זייא גיט גיווען דער פתן האט אויך גיט גיטארט פון קרבן תמיד עפס נהנה זיין. איז מן הספס די תפילות אוך אזוי טייליג נאר צוא נאט. איך באבת איז דאך א וואונדער וויא שיקט זיך אז א מענטש זאל בעטן בייא נאט אי ער זאל פון אים אפ זאן זיינע יסורים. פאר וואס בייא רפואות הגוף אז דער דאקטער גיט דעם

מקשיבים לקולך אונ רוא ביסט גינייט צו בעטן בייא זיינע חברים דיא אימות אז זייא זאלן אוף דיר משייע זיין פון זיינערע גערטנער אונ צוא ליב דעם וועקטו וועלן גיין אין זיינערע וועגן צו נאך זאן זיינערע מעשים בקדי רוא זאלסט בייא זייא נושא חן זיין. גיב איך דיר א עצה אז דו זאלסט אזוי גיט זאן. השמיעני דער נאר צו אין מיין קול בעט נאר בייא מיר גייא נאר אין מייע וועגן האב נאר א בטחון אוף מיר וועל איך דיר מוציל זיין פון אלע שלעכץ:

א בקשה פון דיא יודין:

(יד) ברח דודי. איך בעט דירך מיין נאט איך דער צו זיין עצה אונ דו זאלסט צוא הערן מיין גיבעט. מיין בקשה איז גיט פון מייעט וועגן נאר פון זיינעט וועגן וויא דער נפש הסיים זאנט אז דער נאנצער

נראה בעיני רפואות הגוף הרופא משרה
 סמים חריפים ולפעמים מוכרח לחתוך אף
 אבר אחד לגמרי למען שלא יתפשט ארס
 החולי יותר האם יתחנן אליו החולה שלא
 ישקו הסמים או שלא יחתוך האבר הלא
 החולה בעצמו שוכרו לכך . כן איך ישפוך
 האדם שיח לפניו ית"ש להסיר מעליו
 היסורים הלא המה רעיה וסמא דחייא
 לכפר עונותיו כי אין יסורים בלא עון
 (שבת נה) ואם לא אפוא נפש החוטאת
 במה תתכפר . אמנם תכלית הכוונה
 מהתפלה הוא שזריך לבוון רק לורך גבוה
 להוסיף כח בקדושה כמו האיש מהגשי חיל
 של מלך משליך כל ענייני גופו וכפשו
 מעליו ומוסר נפשו למען כבוד המלך
 שיציג מלכו את הכתר מלוכה של אותה
 המדינה אשר הוא לחם עליה ותנשא
 מלכותו . כן ראוי מאוד להאדם הישר
 לשום כל כוונתו וטוהר מחשבתו בתפלתו
 רק להוסיף תת כח בהעולמות הקדושים
 להעביר את רוח הטומאה מן הארץ ויתוקן

עולם במלכותו ית"ש ולכן התפלה על לרע
 כלל ישראל לריכה שתהיה רק לורך גבוה
 כי בזה יש חילול שמו יתברך באמור עם
 ה' אלה והמה מוכים ומעונים ומחוייבים
 לבקש ולשפוך שיח לפניו ית"ש על חילול
 כבודו ואך למענו יעשה . וגם היחיד על
 לערו יש מקום גם כן לבקש לפניו יתברך
 על גודל הנזק של מעלה וכמאמרם פ"ו
 דסנהדרין אמר ר' מאיר בזמן שהאדם
 מלטער שכינה מה אומרת קלני מראשי
 קלני מזרועי . ואמר בשמות רבה פ"ב וכוונת
 בפסוק אני ישנה תמתי כו' מה התאומים
 הללו אם תשש א' בראשו חבירו מרגיש כן
 אמר הקב"ה עמו אנכי בלרה ועיין שם
 פרק י"א דברים יקרים ונחמדים . והו
 ברח דודי . מן הגלות : ודמה לך . בשביל
 כבודך : לצבי כו' . למהר הגאולה בהשראת
 שכינתך : על הרי בשמים . הוא הר
 המוריה שעליו יבנה המקדש . איתא במדרש
 על פסוק זה בארבעה דברים נמשלה גאולתן
 של ישראל . בקליר . בצליר . בבשמים .

ביולדה

פירוש ע"ט

דעם חוליה ביטערע ריצעפטן אָרר ער שנייט
 אים אָפּ אַ אַרְךּ צו וועט בעטן דער חוליה אז
 מען זאל אים גיט געבן דעם ריצעפט און
 גיט אָפּ שניידן דעם אַרְךּ אַרְךּה דער
 חוליה זאלט נאך דעם דאקטער דער פאר .
 און אזוי וויא קאנען מיר פר גיסן אונזערע
 תפילות פאר גאט צוא אָפּ טאן פון אונז
 דיא יסורים זייא זענען דאך א ריצעפט
 פון קעגן צוא מכפר זיין דיא געבריות מיט
 וואס דען וועט פאר געבן ווערן אונזערע
 זיגד . דער פון אזוי צוא פאר שטיין אז
 דער רעכטער תפלות פון די תפילות אז
 נאר צו מערן א פח אין דער קדושה . און
 אזוי וויא דער קעגנט פון מלך איז זיך מוסר
 נפש פאר דעם קבוד פון מלך און ער
 האלט מלכותו פון זייגעט וועגן מיט פיל
 מדינות ווייל ער שוט גרוסקטן אז זיין מלוכה
 זאל גרעסר ווערן . אזוי דארף דער קעגנטש
 טאן זיין גאנצע פונגה אין זיין תפילה נאר
 צו מערן א פח אין דיא הייליגע וועלטן אז

עם זאל אן גברייט ווערן דיא וועלט מיט
 דער מלוכה פון השי"ת . אונ אזוי און די
 תפילות און זייגע וסורים דארף דאס זיין
 פון גאטס וועגן דהיינו ווען ער איז מתפלל
 און דיא צרות פון כלל ישראל דארף ער
 כבודן זיין וועגן דעם חילול השם פון גאט .
 און אפילו א יחיד און זיין צער איז און פ'ר
 האנגן א ארט צוא בעטן פאר גאט און דעם
 צער פון דער הויף ווייל ווען א מענטש
 רוקט דא אין צער איז אין דער הויף און
 א צער . דאס זאגט דער פסוק קרח דודי
 לוף אונעק מיין ליב האבער פון גלות .
 ודמה קר דודי כו' פון בייגעט וועגן זאלסטו
 זיין גלייך צו א הירש אָרר צו א איגד ווס
 זייא לופן זייער גיף און זאלסטו היילען דיא
 ישעיה צוא מאכן רוען דיא שכינה . על
 הרי בשמים און דעם הר המוריה צוא
 בווען און אים צו פיר וזאגן זיין גייליכן
 מדרש זאגט אז צו פיר זאגן זיין גייליכן
 דיא גאולה פון די יודן . א צוא שגית פון

אפערל

בילדה . הדא חקלא כד היא מחלדא ולחיס חין ריחס נודף כסכן יבשין
 בלא עונתה אפילו תבנא לית הוא ריחן נודף . הדא חיתתא כד ילדה בלא
 טב בעונתה הוא טב . הדן כרמא עונתה לא חייל ולדא כד ילדה בעונתה
 כד מקטיף בלא עונתיה אפילו בסמיה חייל . וכן גאולתן של ישראל תהיה בעתה
 לית הוא טב בעונתיה הוא טב . ולא תהיה בכל מיני שלימות כאשר בארמו
 הכשמים הללו כסכן נלקטין כסכן רכיס בקול זמרה דף ע' עיין סס :

היוצא משיר ה' עשרה דברים :

- (א) ישראל מבקשים שיחזיר שכינתו לציון . (ב) מאמר הקדוש ברוך הוא לישראל . (ג) מאמר ישראל להקב"ה . (ד) שאלת הקב"ה מבית דינו הצדק . (ה) תשובת בית דינו הצדק . (ו) תשובת ישראל . (ז) צעקת ישראל . (ח) תשובת הקב"ה . (ט) עצת ה' לעולם העמוד . (י) תפלה לישראל . איתא בפרקי ר' אליעזר חמש אותיות נכפלו כולם לשון גאולה כך שנגאל בו אברהם מאור כשדים שנאמר כך לך מארצך .

מס

פירוש ע"מ

דער אַקטער שיר רעט דאס דיא
 יודין בעמין בייא נאט או ער
 זאל ווידער קערין דיא שבינה קיין
 ציין פון זיין גבוד וועגין . אונ דאס
 נומס וואס ער טראכט אונז צו טאן
 זאל ער שוין טאן בפועל . א שבועה
 אז מען זאל זיין נישט אפ ריידן פון
 דעם נומען וועג . א עצה פון גאט .
 א שאלה פון גאט בייא זיין בית
 דין צדק . א ענטפער פון בית דין
 צדק . א ענטפער פון דיא יודין .
 א גישרייה פון דיא יודין :

א פֿעלד . (ב) צוא די קלובינג פון א טיין
 נאָרן . (ג) צוא א נאָרען פון בשמים .
 (ד) צו א גיורינגען . א פֿעלד אז מען שנייט
 זיא פאר דער צייט טויג די שטרויה און
 נישט אין דער צייט איז גוט . א טיין נאָרן
 אז מען נעקט אראפ דיא סרוקן פאר דער
 צייט ווערט דיא טיין ווער צו דער צייט איז
 דער טיין גוט . בשמים אז מען נעקט זיין
 אראפ וויינע און פאכטע האָבן זיין נישט
 קיין נומן ריח אז מען נעקט זיין אראפ
 צו דער צייט נישט נישט ריח גאנץ טיין .
 א אשה אז זיא גיורינגע פאר דער צייט
 קאן דאס קינד נישט לעבן צו דער צייט
 קאן דאס לעבן גאנץ לאנג . אזוי איז דיא
 גאולה פון דיא יודן זיא וועט גיורים קומען
 צו דער ריכטיקער צייט דאמאלס וועט זיא
 זיין מיט אלע פיר מעלות וזיא מיר האָבן
 קבאר גיורען אין קול ופרה דף ע' בכתרה
 גיורינגע אמן :

עס שטייט אין פרקי ר' אליעזר אז דיא
 פינף נישטאפילע אותיות נעמען אלע
 א לשון גאולה דער בקה מיט אים איז
 אַבְדָּהָם גִּיּוּרָאן גִּיּוּרָאן פון אור בשמים
 דערום

מם שנגאל בו יצחק מפלשתים שנאמר לך מעמנו כי
 עצמת ממנו . נן שנגאל בו יעקב אבינו מיד עשו
 שנאמר הצילני נא מיד עשו . פה שנגאלו אבותינו
 ממצרים שנא' פקד פקדתי . צין עתיד הקב"ה לנגאל
 את ישראל שנאמר איש צמח שמו ומתחתיו יצמח כו'
 (זכריה ו) . וכשם שנגאלת את אבותינו אברהם יצחק ויעקב
 ולנו ממצרים כן במהרה תצמיח לנו את איש צמח שמו
 וקרנו תרומ ועינינו תחזינה ושם נעבדך ביראה כימי עולם
 וכשנים קדמוניות :

פירוש ע"מ

דערום שמיים לך לך מארצה . דער מם
 מיט אים און ניצול גינארן יצחק
 פון די פלשתים דערום שמיים לך מעמנו
 פי עצמת ממנו דער נן מיט אים און
 יעקב ניצול גינארן דערום שמיים הצילני
 נא . דער פה מיט אים זענען מיד ניצול
 גינארן פון מצרים דערום שמיים פקוד
 פקדתי מיט דעם צין וועט השי"ת מציל
 צין די יעדן פון געצטיגן גלות דערום שמיים

איש צמח שמו ומתחתיו יצמח כו' נועט
 אים רופן צמח און פון דעם צדיק נועט
 שפראצן דיא גאולה . איה בעט דיה גאט און
 וויא דוא האקט אונז גיהאלפן מיט דיא פיר
 אהיות און זאלקט אונז העלפן מיט דעם
 אות צ זאלקט אונז שנקן דעם איש צמח און
 פון אים וועט שפראצן דיא גאולה ער וועט
 אונז בונען דעם פאלאץ און בנייא אינגעקע
 טייג וויא פריער אפן :

בכדי שלא להוציא את הנזיר חלק אכתוב הידוש אחד מה שראיתי בספר ישן מבן המחבר ספר מחצית השקל .

הנה מנינו שני פעמים נלקחה שרה
 בעל כרחא פעס ראשון לבית
 פרעה פעס שני לבית אבימלך . ונריך להבין
 א' למה אלל פרעה מיד כשחזר את שרה
 לאברהם ופיים אותם מיד נתפסא . וגבי
 אבימלך עשה הקב"ה פחד גדול עליו שמות
 המות אתה וכל אשר לך וזה לו לשחר
 את פני אברהם שיתפלל בעדו ואז יתפסא .
 ב' למה לא זוה הקב"ה שיבקש את שרה
 בעלמה שהיא תתפלל בעדו האם ח"ו לא
 היתה תפילתה נשמעת . ג' בפסוק הנה
 נתתי אלף כסף כו' ואת כל וזכחת פי'
 הרמז"ן כי אברהם נתפיים לו אלל שרה
 לא נתפייסה לו והיתה מתוכחת עמו בעטנות
 ואמרה שלא תמחול לו ובשבתה דבר הכתוב
 ולמה לא עשתה כן לפרעה רק שניהם מחלו
 ולא היה לריך פרעה גם לתפילתם . ד'
 איתא בגמרא בבא קמא (דף ל"ב) המתפלל
 בעד חבירו והוא לריך לחותו דבר הוא
 נענה תחילה מניין מאברהם עיין שם
 ואיתא שם בתוס' לאו בהריון משתעי שהרי
 המלכים בישרו את שרה מפסח שלפניו
 אלא ילדה בריות כמו שהתפלל על אבימלך
 והוא דוחק הלוא נשים דרקיות לא היו
 צפתקה

חֲדוּשֵׁי דְבָרֵי תוֹרָה

הדורות ובפרט כי בידה לתקן המשוות
 כמו דאיתא בגמרא (סס) בפסוק כי ענר
 ענר ה' כו' הלא שתיים בראש שכבת זרע
 וקטנים כו' עיין סס. וכאשר לא המחול
 לאצימולך ולא יתרפא עד עולם ואז הקול
 יהיה הולך וגשמע בכל ארבע כנפות הארץ
 מה שנעשה לאצימולך ולביתו ולא יאמרו
 שמאצימולך נתעברה שרה ולכן אינה רשאי
 למחול ולכן לא היה שום אופן שיבקש
 אצימולך את שרה שתבקש רחמים עליו
 כי בוודאי לא תשמע לקולו. ולכן הקב"ה
 ברוב רחמיו גם על אצימולך לזה לו שיבקש
 את אברהם שהוא יתפלל בעדו והקב"ה
 גלה את אהן אברהם אשר הוא יתקן את
 המשוות מלעז פסול בניו במה שיעשה
 זיו אקונין של יחזק דומה לאקוניו וזה
 יתבטל הלעז מצניו ואברהם היה איש חסד
 ומחל על לערו שגול ממנו את שרה וגם
 לעז בניו פמון יעבור ובקש עליו רחמים
 ונתרפא אצימולך. וזאת כוונת הגמרא
 המתפלל בעד חבירו והוא לריך לאותו דבר
 רז"ל אף שהוא לריך שיאמר אותו דבר
 הלאה על האיש ההוא כמו גבי אברהם
 שהוא לריך שלא יתרפא אצימולך ואז מיד
 יתבטל הפגם והציון מן שרה וזרעו אבל
 כשיתרפא אצימולך לו עוד ישאר הפגם
 עד שיגדל יחזק ויראו הכל שזיו אקונין
 שלו דומה לזיו אקוניו אבל עד הזמן ההוא
 עוד יהיה החשד עומד חזק בתקפו ומפני
 שידע הקב"ה שאברהם איש חסד והוא
 ימחול את הכל אם רק לא ישאר החשד
 עד עולם ולכן הוא נענה תחילה שגילה
 לו הקב"ה שזיו אקונין של יחזק יהיה
 דומה לזיו אקוניו והבין:

בפתקה של חוה. גם לשון הגמרא אינו
 מדויק למה לא אמרו והוא גם כן לריך
 לאותו דבר. גם קשה האם קלרה לשונו
 להתפלל גם על עצמו. והנראה כי בהמעשה
 שעשה פרעה לא נמלא רק רעה אחת שזה
 לאברהם ולשרה והוא שגול מצעלה והי' פרעה
 גרנן וספריד אלוף נעורים אבל זאת ידעו
 כולם כי שלא ברזונה נלקחה לביתו כי פרעה
 ומארים היו ממוקדים לבטופי זמה ולא עלה על
 שום דעת אדם לזינה מחשבה רעה אשר היא
 רצתה להיות אחת המלך. גם לא יאמרו עליה
 מפרעה נתעברה שרה כי אז עדיין לא
 נתעברה שרה מלידת שום זרע. ואברהם
 ושרה היו טובי לב ומיד מחלו לו את רעתם
 אשר עשה להם ולכן מיד נתרפא. אבל
 אלל אצימולך הי' שתי רעות שזה לאברהם
 ושרה. ורעה ג' רק לשרה. א' במה שגולה
 מאברהם ועל זה היו מוחלים לו מיד
 בשחורה לבית צעלה. ב' במה שיאל עליה
 שם רע שמאצימולך נתעברה שרה והוא
 פגם וציון להם ולזרעם עד סוף כל
 הדורות והמוציא שם רע על חבירו אין
 לריך למחול לו על פי דין ואף אם ירלו
 להתחסד לפנים משורת הדין למחול על
 כבודם אבל על כבוד זרעם אינם רשאים
 ואין ברחם למחול. רעה ג' לשרה לבדה
 כי יאל עליה שם רע שמדעתה ורזונה
 הלכה לבית אצימולך להראות את יפיה
 מפני שאצימולך היה מפורסם לאיש לדיק
 ולנביא. ולכן יפה דיבר הרמב"ן כי שרה
 לא נתפייסה ולא מחלה לו. א' מפני
 פגמה שיאל עליה שם רע אשר היא אשה
 זונה ואינה מחויבת למחול. ב' מפני
 שיתפשט לעז פסול על בניה עד סוף כל